CARPICA

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

- 6166 -
3381
MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ
BACĂU
MUZEUL JUDEȚEAN DE ISTORIE ȘI ARTĂ
BACĂU
BIBLIOTECA
Inventar nr. 24 Anul 1990
438P
1998

CARPICA

IX

1977

http://www.dimec.ro / http://cmiabc.ro

COLEGIUL DE REDACŢIE

IOAN MITREA — responsabil
VASILE FLOREA, ALEXANDRU ARTIMON,
DOINA BUJOR, VIOREL CĂPITANU

Carpica
Publicaţia muzeului de istorie şi artă Bacău.

Orice corespondenţă va fi trimisă pe adresa :
Muzeul de istorie şi artă Bacău,
Str. Karl Marx nr. 23
Telefon 1 24 44 Cod 5 500 — Bacău
Republica Socialistă România

Carpica
Revue du Musée d'histoire et d'art de Bacău.

Tout corespondence sera envoyée à l'adresse :
Muzeul de istorie şi artă Bacău,
rue 23 Karl Marx
Telefon 1 24 44 Cod 5 500 Bacău
Roumanie

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

OMAGIU

1877 CENTENARUL INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI 1977

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Volumul cuprinde comunicările prezentate la Sesiunea științifică dedicată Centenarului independenței de stat a României
Bacău 8—9 aprilie 1977.

Red. carte : IOAN MITREA
Tehnoredactor : GH. COSTEA

Bun de tipar 4.XI.1977 Format 70×100/16 ; Coli tipo 13,5 ; Apărut 1977.

Tiparul executat sub comanda nr. 5231 la Întreprinderea Poligrafică Bacău, str. Eliberării nr. 63.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CARPICA

SUMAR

Cuvîntul tovarășului GHEORGHE ROȘU, membru al C.C. al P.C.R., prim-secretar al Comitetului județean Bacău al P.C.R., președinte al Consiliului popular județean 9

TITU GEORGESCU (București), *Independență și contemporaneitate* . 13

GH. I. IONIȚĂ (București), *Ideile unității, independenței și suveranității patriei reflectate în Programul P.C.R.* 23

MIRCEA MUȘAT (București), *Lupta pentru independență, permanență a istoriei poporului român* 29

IOAN MITREA (Bacău), *Teritoriul de formare a poporului român, vatră a luptei seculare pentru unitate și independență* . . 35

ȘTEFAN OLTEANU (București), *Lupta pentru libertate și independență a poporului român în sec. XIV—XVI, oglindită în două instituții medievale românești: posada și munca la cetate.* 41

ION GH. ȘENDRULESCU (București), *Evoluția ideii de independență la români între anii 1821—1877* 51

DAN BERINDEI (București), *Premisele economice și sociale ale constituirii României independente* 61

NICHITA ADĂNILOAIE (București), *Cooperarea militară româno-rusă în războiul din 1877—1878* 81

DUMITRU ZAHARIA (Bacău), *Politica externă a României în anii 1876—1877, oglindită în actele diplomatice ale Agenției italiene din București* 105

LIVIU ȘTEFĂNESCU (București), *Valențe naționale și internaționale ale proclamării independenței de stat a României la 9 mai 1877.* 115

CORNELIU CĂRĂMIDARU (Bacău), *Contribuția județului Bacău la războiul pentru independența națională* 121

GHEORGHE SIBECHI (Iași), *Știri din publicațiile vremii despre acțiuni băcăuane în sprijinul războiului de independență* . . . 131

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

IOAN CIUTĂ (Bacău), *Unele aspecte privind starea materială și de spirit a maselor populare băcăuane și nemțene și contribuția lor la războiul de independență* 139

IOAN AGRIGOROAIEI (Iași), *Contextul internațional și semnificația istorică a glorioaselor lupte din vara anului 1917 pentru apărarea independenței și ființei statului român* . . . 147

GH. I. FLORESCU (Iași), *Sistemul tratatelor de pace de la Paris și realitățile politice românești (1919—1920)* 167

ELENA STAN (Bacău), *Probleme ale independenței și suveranității României oglindite în presa băcăuană între anii 1934—1936.* 183

TRAIAN CANTEMIR (Iași), *Războiul de independență în folclor* . . 187

GRIGORE CODRESCU (Bacău), *Gazetarul Eminescu la 1877* . . . 201

DOINA BUJOR (Bacău), *Aurel Băeșu — reporter de front în timpul primului război mondial* 207

MARIN COSMESCU (Bacău), *Legende și novele de Gr. H. Grandea inspirate din războiul pentru independență* 211

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CARPICA

SOMMAIRE - CONTENTS - INHALT

GHEORGHE ROȘU, *Avant — propos* 9

TITU GEORGESCU, *Indépendanae et actualité* 13

GH. I. IONIȚĂ, *Les idées de l'unité nationale, de l'indépendance et de la souveraineté de la patrie reflétées dans de programme du Parti Communiste Roumain* 23

MIRCEA MUȘAT, *La lutte pour l'indépendance permanence de l'histoire du peuple roumain* 29

IOAN MITREA, *Le territoire de formation du peuple roumain, foyer de la lutte séculaire pour l'unité et l'indépendance* . . 35

ȘTEFAN OLTEANU, *La lutte pour la liberté et l'indépendance de notre peuple aux XIV—XVI siècles reflétées dans l'existance de deux institutions medievales Roumaines : la „posada" et le traveil à la forteresse* 41

ION GH. SENDRULESCU, *L'évolution de l'idée d'indépendance chez lés Roumains entre 1821—1877* 51

DAN BERINDEI, *Les prémisses èconomiques et sociales de la formation de la Roumanie indépendente* 61

NICHITA ADĂNILOAIE, *La cooperation militaire roumano-russe dans la guerre de 1877—1878* 81

DUMITRU ZAHARIA, *La politique extérieure de la Roumanie entre 1876—1877 reflétée dans les actes diplomatiques de l'agence italienne de Bucarest* 105

LIVIU ȘTEFĂNESCU, *Valences nationales et internationales de la proclamation de l'indépendance d'état de la Roumanie, le 9 mai 1877* 115

CORNELIU CĂRĂMIDARU, *La contribution du département de Bacău à la guerre d'indépendance nationale* 121

GHEORGHE SIBECHI, *News abont Bacău's Actions supporting the war for Freedom in the Contemporary Publications* . . . 131

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

IOAN CIUTĂ, *Quelques aspects concernant la contribution des masses populaires des départements de Bacău et de Neamț à la guerre d'indépendance* 139

ION AGRIGOROAIEI, *Le contexte international et la signification historique des glorieuses luttes de l'été de 1917, pour la sauvegarde, de l'indépendance de l'état roumain* 147

GH. I. FLORESCU, *Le système des traités de paix de Paris et les réalités politiques Roumaines (1919—1920)* 167

ELENA STAN, *Quelques problèmes concernant l'indépendance et la souveraineté de la Roumanie reflétes dans la presse Bacău entre 1934—1936* 183

TRAIAN CANTEMIR, *La guerre d'indépendance nationale dans le folklore* 187

GRIGORE CODRESCU, *Le journaliste Eminesco à 1877* 201

DOINA BUJOR, *Aurel Băeşu, corespondent de guerre pendant la première guerre mondiale* 207

MARIN COSMESCU, *Légendes et nouvelles par Gr. H. Grandea inspirés de la guerre pour indépendance* 211

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CUVÎNTUL TOVARĂȘULUI **GHEORGHE ROȘU**, MEMBRU AL C.C. AL P.C.R., PRIM SECRETAR AL COMITETULUI JUDEȚEAN BACĂU AL P.C.R., PREȘEDINTE AL CONSILIULUI POPULAR JUDEȚEAN

Stimați tovarăși,

Am deosebita plăcere a vă adresa dumneavoastră, participanților la sesiunea științifică dedicată centenarului independenței de stat a României, un cordial salut din partea Comitetului județean Bacău al Partidului Comunist Român și al Consiliului popular județean și cele mai bune urări de succes în desfășurarea lucrărilor acestei sesiuni, care va evoca trăsăturile principale ale dezvoltării istorice a poporului român, continuitatea sa neîntreruptă pe aceste meleaguri, lupta pentru păstrarea ființei sale naționale în vatra strămoșească, împrejurările istorice care au constituit premizele obiective ale dobîndirii independenței de acum un veac.

„Avem un trecut cu care ne putem mîndri — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu. În condiții grele poporul nostru și-a păstrat ființa națională. În această parte a lumii el a fost un factor de progres și civilizație, și-a adus contribuția la mersul înainte pe calea unei vieți mai bune. Iată de ce noi, comuniștii, cinstind pe cei care în trecut și-au dat viața pentru fericirea poporului, tragem din lupta lor învățăminte pentru prezentul care îl făurim".

În istoria fiecărui popor există anumite coordonate la care se raportează întreaga lui dezvoltare, formînd adevărați piloni de susținere a edificiului național.

O asemenea coordonată în istoria poporului român o formează lupta pentru apărarea ființei naționale, pentru independență, libertate și neatîrnare, împotriva oricăror cotropiri și agresiuni pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară.

Resorturile acestei lupte le-au constituit întotdeauna dragostea de libertate, legăturile indestructibile ale oamenilor cu pămîntul țării în care s-au născut și au trăit ei și înaintașii lor, patriotismul fierbinte, vitejia și neînfricarea în fața dușmanului.

Întotdeauna purtătoarele consecvente ale patriotismului au fost masele populare, vital interesate în libertatea și independența patriei, în progresul și prosperitatea ei. Dominația străină, greutățile și suferințele pe care le-au cauzat poporului nu au făcut decît să întărească și mai mult patriotismul lor, să aprindă și mai puternic flacăra luptei pentru eliberare națională și socială.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Eroicele lupte din 1877 de la Plevna, Griviţa, Rahova şi Smîrdan pentru cucerirea independenţei au evidenţiat importante exemple eroice, pe care Coşbuc le-a sintetizat în poemul intitulat „Rugămintea din urmă".

„Şi-acum dă-mi mîna ! A sunat
Gornistul de plecare,
Du Oltului din partea mea
O caldă salutare,
Şi-ajuns în ţară, eu te rog,
Fă-mi cel din urmă bine :
Pămîntul ţării să-l săruţi
Şi pentru mine !"

Este un adevăr, unanim recunoscut, că în toate împrejurările eroismul în luptă şi hărnicia în muncă au devenit trăsături definitorii ale istoriei poporului nostru. Lupta pentru libertate şi independenţă fiind unul din elementele cele mai de preţ ale tradiţiilor înaintate ale poporului român, explică entuziasmul cu care a fost întîmpinată proclamarea independenţei de stat a României cu un secol în urmă, precum şi sprijinul masiv şi generos pe care întreaga suflare românească l-a acordat armatei, care prin fapte de vitejie şi jertfe de sînge a pecetluit un act politic profund popular şi progresist.

Referindu-se la semnificaţia istorică a acestui măreţ eveniment, Programul Partidului Comunist Român subliniază că : „... dobîndirea independenţei naţionale a dat un nou şi puternic imbold dezvoltării economice şi sociale a ţării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluţii istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca naţiune de sine stătătoare".

Independenţa cucerită cu mari sacrificii, a deschis căi noi de dezvoltare României moderne spre desăvîrşirea unităţii statale, a creat condiţii prielnice pentru valorificarea potenţialului uman şi material al ţării, pentru afirmarea ei în mod suveran pe arena internaţională.

Se poate spune că dacă Unirea din 1859 a pregătit cucerirea independenţei, aceasta la rîndul ei a pregătit marea Unire din 1918.

1859—1877—1918 sînt verigi ale aceluiaşi proces de formare a statului naţional român unitar şi independent.

Dar cu toate aceste cuceriri din 1877 şi 1918, au rămas încă multe neîmpliniri pe drumul obţinerii unei independenţe depline. Iată de ce, privind lucrurile din această perspectivă, este pe deplin justificată aprecierea ce se face în documentele partidului nostru, potrivit căreia numai eliberarea ţării de sub jugul fascist şi făurirea societăţii socialiste au adus poporului român adevărata independenţă.

Cucerirea întregii puteri politice şi economice de către clasa muncitoare şi aliaţii ei, dezvoltarea în ritm rapid a economiei naţionale pe baza industrializării ţării au creat condiţiile consolidării continue a independenţei şi suveranităţii naţionale. Măreţele realizări obţinute de poporul român în opera de edificare a socialismului, în mod deosebit în ultimul deceniu, adoptarea de către cel de-al XI-lea Congres al partidului a Programului de făurire a societăţii socialiste multilateral dez-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

voltate și înaintare a României spre comunism, atestă cu tărie aplicarea creatoare de către Partidul Comunist Român a legităților generale ale construcției socialiste la condițiile concrete ale societății românești.

Orînduirea socialistă în România a înălțat edificiile impunătoare ale unei economii moderne care ne asigură independența și suveranitatea națională, care oferă omului condițiile de a fi liber și stăpîn pe soarta sa, dar aceasta nu este încă totul. Socialismul a înălțat și un om nou, omul unor convingeri superioare al unei conștiințe înaintate, revoluționare, omul conștient de menirea lui social-istorică. Acesta este adevărul României anului 1977, înfățișat în mod remarcabil de către tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretarul general al Partidului Comunist Român, la recenta ședință comună a C.C. al P.C.R., Marii Adunări Naționale, Consiliului Suprem al Dezvoltării Economice și sociale, activului de partid și de stat.

Împrejurările dramatice prin care a trecut poporul nostru, ca urmare a cutremurului distrugător din seara zilei de 4 martie, înlăturarea grabnică a urmărilor catastrofale ale seismului au scos în evidență forța și vitalitatea orînduirii noastre, dîrzenia, bărbăția, solidaritatea, demnitatea, curajul, dăruirea și puterea de sacrificiu, omenia comunistă, responsabilitatea fiecărui om al României socialiste față de interesele generale ale țării, încrederea nestrămutată în cauza socialismului.

Elementul care a sudat într-o singură voință întreaga națiune este convingerea că tot ce se realizează în această țară pe plan material și spiritual, că întreaga politică internă și externă promovată de Partidul Comunist Român este dedicată bunăstării și propășirii poporului. Așa cum arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu : „Întregul popor s-a convins că Partidul Comunist Român este singurul partid din istoria țării care a făcut și face totul pentru a da României demnitatea și independența, pentru a asigura poporului român o viață demnă, liberă și îmbelșugată. Aceasta a dat și dă poporului nostru forța necesară învingerii oricăror greutăți".

Experiența și lupta poporului român pentru apărarea independenței reprezintă fundamentul de granit al promovării neabătute de către Partidul Comunist Român a principiilor noi de relații între state — respectarea independenței și suveranității naționale, deplina egalitate în drepturi, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc, nerecurgerea la forță sau amenințarea cu forța.

Concentrîndu-și eforturile pentru ridicarea pe o treaptă superioară a societății socialiste românești, Partidul Comunist Român participă activ la lupta generală a forțelor înaintate pentru inaugurarea unei ere noi în viața internațională, pentru ca sfîrșitul acestui secol să marcheze excluderea războaielor din viața internațională, eliberarea popoarelor de sub povara cheltuielilor militare și de spectrul pericolului nuclear, înfăptuirea aspirațiilor vitale de libertate și bunăstare ale tuturor națiunilor, de transformare a naturii și societății spre binele omului.

Analiza materialist-dialectică a marilor transformări ce se produc în lumea de azi demonstrează că întreaga dezvoltare contemporană creează condiții favorabile pentru realizarea unor relații internaționale

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

noi, a unei politici de deplină egalitate, respect și colaborare între toate popoarele.

România desfășoară o amplă activitate pentru dezvoltarea relațiilor de prietenie și colaborare cu toate țările socialiste, cu țările nealiniate, cu toate statele lumii, fără deosebire de orînduire socială, participă activ la diviziunea internațională a muncii, la schimbul mondial de valori, fiind convinsă că aceasta corespunde atît intereselor progresului economic neîntrerupt al propriului nostru popor, cît și al celorlalte popoare, al cauzei înțelegerii și al colaborării între toate națiunile lumii.

Niciodată în istoria sa, poporul român nu a avut atîția prieteni ca astăzi, niciodată politica de pace și colaborare a României nu s-a bucurat de atîta rezonanță internațională. Virtuțiile solidarității, care caracterizează politica țării noastre și-au găsit o nouă recunoaștere, în care vedem substanța adevăratului umanism ce trebuie să însuflețească relațiile noi dintre națiuni și popoare.

„Toate acestea — afirma președintele R. S. România, tovarășul Nicolae Ceaușescu — ne obligă și mai mult să facem totul pentru întărirea colaborării și solidarității internaționale, pentru a continua politica noastră de colaborare cu toate statele, închinată cauzei destinderii, consolidării păcii și securității internaționale".

Pentru poporul nostru edificarea orînduirii socialiste pe pămîntul patriei a consacrat posibilitatea valorificării depline, pentru întîia oară, a independenței naționale cucerite prin luptă și grele sacrificii. Iată de ce oamenii muncii, sub conducerea partidului întîmpină cu demnitate, liberi și încrezători în viitorul lor socialist și comunist, centenarul independenței de stat a României, căruia dumneavoastră îi consacrați această sesiune științifică. Vă urez încă odată succes deplin în desfășurarea lucrărilor și vă doresc tuturor multă sănătate și bucurie.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

INDEPENDENȚĂ ȘI CONTEMPORANEITATE

TITU GEORGESCU

Într-o lume ca a noastră, de sfîrșit al mileniului doi, — cînd orientarea spre viitor este dominată prin tot ceea ce înseamnă civilizație, progrese, mutații cu mari prefaceri economice — politice — cu o impetuoasă revoluție tehnică și științifică — istoria drumului parcurs de popoare pînă în această fază dobîndește valori deosebite. Sumum-ul fantastic de experiență umană, acumulat de popoare este ridicat prin istorie de la o înmagazinare cantitativă la o știință axiologică, ale cărei valori au profunde semnificații și concluzii pentru progres și civilizație.

Concluzia istoriei lumii, la finele veacului douăzeci relevă capacitatea popoarelor de a se dezvolta libere, de a-și valorifica potențele materiale și spirituale și a contribui toate la un nou salt al civilizației omenirii. Ne aflăm într-una din cele mai mari deschideri ale istoriei omului de cînd durează el pe pămînt, asaltînd universul prin depășirea condiției Terei.

Istoria drumului parcurs de omenire ne obligă, ne dă responsabilități funciare pentru tot ce întreprindem în beneficiul istoriei viitorului.

Istoria este o componentă fundamentală a prezentului și viitorului. A face abstracție de ea înseamnă a pauperiza grav substanța eforturilor omenirii spre necontenitul progres care îi este propriu. Această legitate a progresului intrinsec societății omenești implică o așezare a activității umane multilaterale în cît mai deplină concordanță cu sensurile devenirii lumii. Astfel raportăm contemporaneitatea și prognoza actelor economice, sociale, politice la dialectica istoriei, cu trecut, prezent și viitor. Fără această raportare calitativă arbitrariul se manifestă pronunțat și primejdios, ieșind din sfera legității, a procesualității transformărilor înnoitoare ale omenirii.

Imprevizibile structuri superioare va cunoaște societatea viitoare și acestea vor putea fi cu atît mai bine așezate în folosul omenirii întregi, cu cît le vom lua în stăpînire acum fără a fi robii unor canoane, foste „magistra vitae" acum o sută sau cincizeci de ani, sau strangulați de malformațiile de Quasimodo pe care, războiul rece, le da omenirii, pînă de curînd.

Răspunsurile pe care le dăm azi, în contemporaneitate, cuprind în ele viitorul popoarelor și al condiției umane.

Pornind de la analiza profundă a societății omenești contemporane și eliberat de claustări dogmatice, Partidul Comunist Român face cu-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

noscută tuturor țărilor, guvernelor și partidelor, optica realistă a viitorului imediat care să dea tuturor popoarelor suverane și independente accesul la trepte noi de civilizație.

Ideile cardinale ale concepției Partidului Comunist Român, subliniate de secretarul său general Nicolae Ceaușescu, departe de a fi doar viziuni teoretice, sînt dublate de o consecventă politică pentru promovarea acestei concepții în practica socială în viața internă și internațională.

Exprimînd poziția cu care se înscrie România socialistă în rezolvarea marilor probleme ale lumii, pentru un viitor de prosperitate al tuturor popoarelor, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta: „O cerință impetuoasă a timpurilor noastre este generalizarea în viața internațională, în relațiile dintre state a principiilor deplinei egalități în drepturi, respectării independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne și avantajului reciproc, ale nerecurgerii la forță și la amenințare cu forța în raporturile interstatale. Acționînd în acest spirit, să facem totul pentru ca minunatele cuceriri ale științei și cunoașterii umane să servească progresului, bunăstării și civilizației popoarelor, cauzei păcii și fericirii oamenilor pe pămînt. Astfel vom asigura promovarea unor relații noi, a unui umanism nou, care să asigure popoarelor posibilitatea de a-și afirma multilateral geniul și forțele creatoare într-un climat de prietenie și colaborare".

Independența, în contemporaneitatea noastră, este însăși condiția progresului omenirii; ea nu se mai rezumă la statutul național al unei țări sau alteia; independența este principiul fundamental al raporturilor dintre toate țările pe magistrala unei civilizații superioare.

Istoria României este concludentă, pe durata sa milenară, pentru înțelegerea diversității de valori cu care popoarele și-au înscris aportul la civilizația lumii, mai intens sau mai puțin intens, în zone de timp mai îndelungate sau mai restrînse. Apelul la istorie este făcut cu fața spre viitor.

Istoria cuceririi independenței României nu este un argument solitar pentru drepturile popoarelor la nestingherită dezvoltare. Este numai o filă din marea carte a luptei de eliberare a popoarelor pe care secolele al XVIII-lea și al XIX-lea au deschis-o pentru numeroase țări din Europa, America, Asia, Africa și în care s-au înscris încă multe pagini scăldate în sînge, în secolul al XX-lea.

Sensurile politicii marilor puteri — îndeosebi din Evul Mediu începînd, cu extinderi economice, coloniale și militare, — evidențiau desfășurarea unei curse neîntrerupte pentru supremație prin subordonarea cît mai multor popoare.

Mobilurile creării imperiilor coloniale se află în furibunda cursă de îmbogățire a cîtorva state pe seama bogățiilor și a trudei multor popoare pașnice, necontenit asuprite și împinse la subdezvoltare. Aur și sclavi — după cum concisiona Marx — era stigmatul începuturilor colonialismului care a durat o jumătate de mileniu.

În contemporaneitatea noastră omenirea abia începe să afle istoria terifiantă a colonizării. Generațiile prezente și viitoare nu se vor mai

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

găsi în fața aceleiași abile mistificări, care de două secole a cimentat în favoarea marilor puteri, stări de atroce exploatare și asuprire în nonsens flagrant cu exigențele independenței și progresului condiției umane.

Independența este o „categorie" istorică al cărei sens a evoluat în epocile modernă și contemporană. Pentru multe popoare ale lumii ea s-a identificat cu libertatea poporului de a trăi și crea fără asuprirea altor popoare, nu numai în ultimele două, trei secole, ci de cînd se știu viețuind pe pămînt.

Românii, pe aceste pămînturi ale lor, cu oamenii lor din totdeauna știuți, aici din buni și străbuni, s-au născut și au crescut cu simțul dreptei stăpîniri a celor mai frumoase locuri din lume pentru ei, cuprinse în coroana Carpaților, întinse pe cîmpiile din jurul lor, pînă la Mare și Dunăre. Pe acest spațiu au trăit preromînii traci, daci și dacoromani și s-au clădit civilizațiile autohtone, în care au înflorit regatele lui Dromichete, Burebista și Decebal cu locuitorii lor plămădiți aici, harnici și viteji aici și înmormîntați aici, în acest pămînt pe care-l simțim de milenii ca parte din ființa noastră.

Sînt puține țări în lume care timp de peste două mii de ani și-au păstrat, în linii principale, conturul cu care au viețuit cu o permanență impresionantă.

Nașterea poporului român în acest spațiu și persistența sa, înfruntînd vicisitudini — pe care programul P.C.R. le subliniază cu pregnanță — reprezintă momente cheie ale libertății și independenței noastre.

Tăvălugurile de populații nomade care s-au abătut peste această poartă de istorie nu au distrus poporul român. A supraviețuit ieșind întărit la începutul mileniului II cu voievodate și state feudale independente. Aceasta este concluzia pe care o relevă cei o mie de ani de la „retragerea" romană și pînă în ultimul val migrator în secolul al XIII-lea : am fost atît de prezenți aici, atît de mulți și de puternici pe această vatră încît am creat asemenea state feudale în cele trei țări române, în stare de a ridica una din cele mai rezistente bariere ale Europei împotriva imperiului otoman.

Istoria luptei pentru independență este un adevărat imn de cinstire a unui popor brav care pînă în evul modern, timp de peste o jumătate de mileniu, a știut să țină piept colosului otoman, jertfind necalculate vieți și bunuri ale civilizației.

Cînd Spania, Portugalia, Olanda, Anglia și Franța puneau temeliile imperiilor coloniale din Asia și Africa, la Dunăre și în Carpații Europei, un popor își încorda la maximum energiile spre a-și menține libertatea și a înfrînge armiile imperiului otoman. În același timp eșichierul politic european arăta existența cîtorva piese grele care manevrau politica de „echilibru" a tuturor statelor, cu facerea și desfacerea unor stranii alianțe, adesea salvatoare pentru Turcia și profund dăunătoare popoarelor lipsite de independență.

Existența poporului român se întrepătrunde în modul cel mai intim cu atributul independenței naționale. Ne-am născut cu acest nobil stigmat și s-a săpat pentru totdeauna în ființa neamului. Nu am știut prea multe veacuri epoci de liniște spre a dura satele și drumurile și legile

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pămintului nescrise şi pe acelea scrise şi cnezatele şi voievodatele. Le-am durat adînc pe toate şi au înflorit nu o dată în spatele scuturilor, adesea cu rîuri de sînge, siguri că libertatea poporului este bunul cel mai de preţ.

Ev mediul românesc a fost o dramatică simfonie istorică cu ecou pentru tot ce a fost capabil un popor spre apărarea libertăţii sale. Cronicile despre luptele noastre, lăcaşurile noastre de cultură şi de rugă, poeziile, baladele şi legendele noastre, capitalele, tîrgurile şi satele noastre s-au modelat cu însemnele libertăţii şi independenţei adînc încrustate.

În timp ce unor popoare li s-a inoculat hegemonismul, cultivîndu-l asiduu, poporului nostru i-a fost cultivată dreapta apărare a libertăţii fiinţei naţionale.

La sfîrşitul secolului al XVI-lea, unirea românilor din Moldova, Ţara Românească şi Transilvania, crea la acea dată unica şi cea mai puternică barieră antiotomană. Unirea celor trei ţări ale românilor nu-şi propunea nici supremaţia asupra imperiului habsburgic, nici ieşirea la oceane pentru competiţia colonială şi nici hegemonia „religioasă" în lume. Doctrina independenţei româneşti s-a intemeiat pe apărarea fiinţei naţionale în vatra străveche de vieţuire a poporului, însă niciodată pe cuceriri şi războaie cotropitoare. Mihai Viteazul cădea ucis, în 1601, de către cei care trebuiau să-i fie aliaţi în necurmata luptă antiotomană. Unii istorici europeni contemporani nouă, cu lacunară consistenţă ştiinţifică puneau la îndoială conştiinţa unităţii care a animat pe voievodul român cînd a aşezat sub acelaşi sceptru poporul nostru. Conştiinţa unităţii poporului român, cu aceeaşi origine, aceeaşi limbă şi aceleaşi obiceiuri şi-a dovedit trăinicia şi continuitatea fiind atestată de mărturiile arheologice despre o excepţională omogenitate a vieţii materiale şi spirituale a românilor.

Argumentele istoriei sînt suficient de numeroase spre a sublinia, la sfîrşitul secolului al XX-lea, drepturile popoarelor la libertate şi independenţă, la o dezvoltare suverană. Negarea azi a conştiinţei unităţii naţionale constituie o perpetuare a concepţiilor unor epoci apuse. Galimatiile unor pretinşi istorici, care încearcă să subestimeze dreptul la existenţa liberă a unor popoare, constituite istoriceşte pe străvechile temelii, şi să ascundă adevărurile despre felul cum s-au format marile puteri mozaic, reprezintă încercări de acreditare a unei politici revolute cu tentă medievală.

Pînă la începutul secolului al XX-lea, imperiul britanic ca şi alte imperii, se intitulau sau se vroiau „ţara în care soarele nu apune niciodată". Germania intrată şi ea în această competiţie a marilor puteri, nu mai încăpea între hotarele naţionale vizînd politica „Drang nach osten" peste ţările acestei arii sud-est europene, dar şi Germania „über alles", care a dus prin hitlerism la cel mai odios atentat la adresa independenţei popoarelor, civilizaţiei lumii.

Independenţa tuturor statelor mici, mijlocii şi mari, respectarea suveranităţii statelor indiferent de mărime, constituie atribute „sine qua non" ale unei lumi a păcii şi avîntului de creaţie şi civilizaţie al fiecărui popor în parte şi al civilizaţiei întregii planete. O asemenea concepţie

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

despre lume, de militantism istoric pentru un adevărat umanism respinge politica imperialistă de dominație, de subordonare economică, de amputare a libertății naționale, menite a menține ordinea vetustă, refuzată de istoria contemporană și a împiedica ascensiunea popoarelor lumii spre o nouă eră de civilizație și progres.

Avîntul luptei pentru independență națională a popoarelor a căpătat proporții nemaiîntîlnite abia în secolul din urmă. Dar marile puteri, care și-au clădit „dezvoltarea" pe încălcarea libertății altor popoare, tot mai încearcă să susțină teza că independența poate fi complementară, și să nege chiar rațiunea acesteia. Pentru poporul român — ca și pentru zeci și zeci de popoare recent eliberate — independența este totul, ea se confundă cu rațiunea de a fi, de a viețui, de a crea și contribui la patrimoniul civilizației lumii.

Existența, la jumătatea secolului trecut, a unei națiuni, cu atributele sale de unitate și independență, într-o Europă pe care marile puteri nu o vedeau decît în hotarele zonelor de dominație stabilite prin Sfînta Alianță, era un fenomen revoluționar, care spărgea tipare și contamina ; pentru că România și-a cucerit independența nu numai față de imperiul otoman, ci în raport cu toate puterile care își întemeiau politica pe dominație și rapt.

Independența din 1877 ca și unitatea națională, cucerite cu prețul atîtor sacrificii, s-au impus sub semnul durului impact, al unui popor care vroia să se dezvolte liber, cu sălbateca goană a marilor puteri pentru alt gen de dominație decît cea de tip medieval. A fost deosebit de importantă „neatîrnarea" din 1877, dar pînă la o reală independență, România a trebuit să străbată încă decenii de grele încercări, în care poporul a avut de înfruntat o altfel de strivire a libertății și suveranității sale, din partea marilor puteri, imperialiste de data aceasta.

Poporul român a știut, în momente decisive pentru existența și viitorul lui, să realizeze supreme încordări ale energiilor patriotice, populare. Cutezător, ferm și sigur pe drepturile sale istorice, și-a impus voința unității și independenței naționale, zădărnicind multe planuri cotropitoare agresive și mai puțin agresive.

O asemenea încordare a fost realizată în august 1944 cînd România s-a salvat. Răspunderea națională pentru salvarea independenței patriei și-a asumat-o cel mai democratic și mai revoluționar partid — Partidul Comunist Român.

August 1944 a dat noi sensuri independenței României implantînd-o în granitul democrației, al contopirii maselor cu țelurile revoluționare pentru transformarea rapidă a societății.

De la lozinca P.C.R. „totul pentru front, totul pentru victorie !" — cu care poporul întreg era chemat să-și dea contribuția la zdrobirea Germaniei hitleriste, fiind prezentă cu peste o jumătate de milion de ostași pe frontul antihitlerist și pînă la Conferința de pace — este concentrată o epocă de necontenită bătălie pentru respectarea drepturilor suverane ale poporului român și afirmarea independenței naționale în noua configurație postbelică. Nu a fost ușor, sacrificiile au fost mari din partea poporului, cu zeci și zeci de mii de eroi căzuți pe front, cu alte

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

zeci și zeci de mii răpuși de foamete în anii de cumplită secetă, 1946-1947, cu o națiune întreagă supusă presiunilor puterilor imperialiste care nu se împăcau cu pierderea din „hinderlandul" lor a unei țări atît de bogate.

Bogăția României trebuie să intre cu adevărat în stăpînirea poporului. Aceasta era decizia fermă a Partidului Comunist Român, care înfrățea luarea în stăpînire de către masele muncitoare a bogățiilor, a economiei țării cu sensurile contemporane ale independenței reale.

Independența se așeza pe temelii tot mai solide, an de an, pe măsura succeselor revoluției și înaintării în construcția socialismului. Cumulînd tot ce au sedimentat generațiile trecute pentru libertatea și unitatea națională, revoluția populară și socialismul vor ridica independența la rang suprem între principalele atribute ale politicii Partidului Comunist Român.

Sîntem depozitarii unei experiențe pline de învățăminte pentru ceea ce înseamnă lupta pentru independență, pentru consolidarea sa, pentru a face să fie reală și verigă principală în stare să tragă după sine o dezvoltare impetuoasă a economiei, culturii, democrației, a nivelului de trai, în genere a unei civilizații superioare. La rîndul său această dezvoltare constituie contraforturi ale independenței.

Atașamentul neclintit al poporului la cauza independenței și suveranității are firesc adîncimi, cu izvoare „în zilele veacurilor", cînd pierderea libertății era totuna cu pieirea ca neam, iar lipsa unității țării era terenul cel mai potrivit, pentru subjugarea poporului. Acest atașament dobîndește valori noi și înălțimi odată cu ieșirea României la limanurile istoriei, cînd coeziunea de țeluri ale Partidului conducător și ale unui popor de peste douăzeci de milioane, și-a găsit expresia în Programul dezvoltării patriei pe noi culmi de civilizație și progres.

Independența în contemporaneitatea noastră are sensuri superioare, respingînd autarhismul și situîndu-se ca forță de propulsie a națiunii socialiste, suverane, în aria statelor socialiste, a popoarelor eliberate, a tuturor țărilor care acționează într-o largă solidaritate internațională. O Românie independentă și puternic dezvoltată economic reprezintă un suport din cele mai sigure ale internaționalismului socialist și o forță reală a ofensivei tuturor popoarelor împotriva imperialismului, a nedreptei ordini internaționale impuse de marile puteri.

Concepția contemporană românească privind independența rezultă din întregul program intern de dezvoltare multilaterală a națiunii socialiste și din politica externă promovată cu perseverență.

Programul P.C.R. relevînd dominanta politicii externe a României socialiste precizează o conduită fermă : „la baza relațiilor internaționale ale Romîniei vom așeza neabătut principiile egalității în drepturi, respectului independenței și suveranității naționale, neamestecului în treburile interne, avantajului reciproc". Sub acest crez — subliniat în toate principalele documente ale conducerii Partidului nostru, relevat în toate cuvîntările tovarășului Nicolae Ceaușescu din țară și de peste hotare — independența se înscrie ca o componentă fundamentală a politicii națiunii noastre socialiste. Ea este organic întrepătrunsă cu acele

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

obiective decisive pentru viitorul popoarelor, fără de care nici socialismul nu și-ar realiza substanța și nici dezvoltarea generală în bună înțelegere a popoarelor nu ar fi posibilă.

„Experiența istorică demonstrează că o conlucrare trainică nu se poate realiza decît pe baza deplinei egalități între națiuni și state, a respectării intereselor naționale ale fiecărui popor" (Programul P.C.R.). Nesocotirea independenței și suveranității naționale, negarea rolului națiunii în etapa contemporană, tendința de a desființa statele naționale, toate duc la frînarea avîntului creator, novator al popoarelor, care se găsesc înscrise într-o impetuoasă afirmare eliberatoare și democratică.

La Congresul sindicatelor, în aprilie 1976, tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea : „Ignorarea salvgardării independenței naționale, acceptarea încălcării suveranității poporului căruia îi aparține clasa muncitoare, partidul comunist, sînt sinonime, în ultimă instanță, cu abdicarea de la principiile revoluționare marxist-leniniste, de la misiunea încredințată de istorie comuniștilor, cu alunecarea pe panta cosmopolitismului și nihilismului național. Este foarte edificator în această privință modul în care definea poziția arătată mai sus V. I. Lenin în lucrarea sa „Despre mîndria națională a velicorușilor" : „Nimeni nu este vinovat că s-a născut rob, dar robul care nu numai că nu aspiră la libertatea sa proprie, ci se apucă să-și justifice robia și s-o sulemenească... un asemenea rob este un slugoi și o tîrîtură, care stîrnește un sentiment legitim de repulsie de indignare și dispreț". „Este greu să găsești alte cuvinte — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu — mai plastice și mai potrivite decît cele folosite de Lenin pentru a caracteriza profilul celor ce-și reneagă poporul, care sînt dispuși să-i sacrifice independența și suveranitatea".

Națiunea care a început să apară pe scena istoriei în ultimele două secole, abia se află în etapa generalizării sale. Etapa capitalistă a națiunilor a fost etapă primară. Maturizarea națiunilor se va afirma în condițiile dezvoltării egale, libere, suverane, independente a tuturora, iar în diversitatea de particularități care le aparțin se va ajunge prin schimburi, colaborări, interferențe, la un salt epocal al civilizației omenirii.

Națiunile sînt tinere. Majoritatea statelor naționale independente nu au nici o jumătate de secol, unele doar cîțiva ani, altele continuă să lupte spre a-și afirma entitatea. Acestea toate trebuie să se „așeze", să se consolideze și apoi să se poată afirma plenar. A ține seama de aceste realități istorice contemporane este un imperativ al independenței popoarelor, popoare care cu atît își vor afirma mai deplin suveranitatea, cu cît vor veni în marea arenă a civilizației omenirii cu propriile tezaure de creație, cu forțe noi de propulsare economică, științifică și culturală. Independența statelor mici, mari, mijlocii este unul din factorii decisivi la contribuția „interpares", de o mare diversitate pe care o reclamă contemporaneitatea pentru o nouă ordine internațională. Cu cît va fi mai reală, mai respectată independența popoarelor, cu atît mai mult lumea va cunoaște binefacerile colaborării, dezvoltării generale și condiției umane.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În concepția Partidului Comunist Român aparține socialismului, națiunilor de tip socialist, un asemenea viitor al civilizației. Pînă la aceste culmi „atît în perioada construcției socialiste cît și în societatea comunistă, pentru multă vreme națiunea și statul național au de jucat un rol de mare însemnătate. În această perioadă istorică de dezvoltare a societății omenești pe o treaptă superioară, întărirea națiunii și a statelor naționale independente constituie o necesitate legică, obiectivă; acesta este un factor primordial al făuririi cu succes a socialismului și comunismului".

La un veac de la cucerirea independenței de stat a României, poporul nostru, prin cele mai înaintate forțe progresiste, democratice, revoluționare, a dezvoltat conceptul teoretic despre independență intim desprins din practica eforturilor, a luptei etapă cu etapă pentru a ajunge la sensurile contemporane ale independenței oglindite în tot ce s-a construit în România, în tot ce se construiește în faza socialismului multilateral dezvoltat și în tot ceea ce Programul jalonează pînă la începutul noului mileniu.

A fi stăpîn în casa proprie, a o gospodări azi cu bune roade și mîine — mai bine, este un imperativ al contemporaneității și al viitorului, dar este și un învățămînt al trecutului pe care îl includem în tot ce făurim și vom făuri ca țară independentă, ale cărei creații se adaugă tezaurului de civilizație al omenirii.

Legăm, într-o înaltă conștiință socialistă, conceptul de independență de acela al unității naționale, al muncii și creației comune a tuturor celor ce viețuiesc pe pămînt românesc într-o înfrățire sedimentată în secole de istorie și întărită de năzuințe comune ale poporului român și ale naționalităților conlocuitoare, maghiari, germani, sîrbi și alții.

Conceptul de independență și acela de unitate națională se întrepătrund intim, fiind două atribute ale unui monolit, ele dîndu-și sens unul altuia. Pentru poporul nostru aceste două atribute nu pot fi despărțite. Cu asemenea principii fundamentale de existență ale unei națiuni nu se pot face tranzacții. Pentru această independență, pe care o promovăm în contemporaneitate, ne-am pregătit cu toată istoria noastră.

Astăzi România se găsește în pas cu prefacerile omenirii sub cel mai autentic fond dialectic al devenirii societății, înscriind gîndirea noastră contemporană în logica istoriei cu trecut, prezent și viitor.

Fiecăruia dintre noi ni se cere, de această logică a istoriei, să fim contemporani cu lumea ce o schimbăm necontenit și în care sensurile independenței se îmbogățesc, dobîndesc valori sporite, noi, dar cu rădăcini adînci.

Națiunea noastră socialistă sub conducerea încercată, fermă, vie, creatoare a Partidului Comunist Român, a înțeles clar locul decisiv pe care-l ocupă în contemporaneitate independența națională și, prin tot ce înfăptuiește, se manifestă fidel acestei înțelegeri superioare în pas cu virtuțiile cerute de la „homo sapiens" spre hotarul dintre mileniul doi și trei.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

INDÊPENDANCE ET ACTUALITÉ

RÉSUMÉ

L'auteur analyse les implications du concept d'indépendence a notre époque.

Tout en analysant profondément l'evolution de l'humanite, l'auteur conclut que l'Indépendance est de notre temps la condition même du progrès de l'humanite ; elle ne se resume plus à l'Etat national d'un pays ou d'un autre ; l'indépendance cést le principe essentiel des rapports entre tous les pays sur la magistrale d'une civilisation superieure.

La conception contemporaine roumaine concernant l'indépendance resulte de tout multilatéral de la nation socialiste, ainsi que de la politique extérieure promue d'une façon perséverante.

Notre nation socialiste sous la direction expérimentée, ferme, vivante, créatrice du Parti Communiste Roumain a nettement entendu la place décisive qu'occupe à l'époque contemporaine l'indépendance nationale et elle s'y montre fidèle par tout ce qu'elle réalise.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

IDEILE UNITĂȚII NAȚIONALE, INDEPENDENȚEI ȘI SUVERANITĂȚII PATRIEI REFLECTATE ÎN PROGRAMUL PARTIDULUI COMUNIST ROMÂN

GH. I. IONIȚĂ

Scris cu litere încărcate de istorie, Programul Partidului Comunist de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism, degajă printre marile sale idei pe acelea ale luptei necurmate a poporului pentru unitate, independență și suveranitatea patriei noastre.

Așa cum arată în cuvîntul înainte al strălucitorului document tovarășul Nicolae Ceaușescu — în numele comisiei de redactare a Programului Partidului Comunist Român, „Programul face o retrospectivă sintetică a existenței de două milenii a poporului nostru, reliefînd — în spiritul socialismului științific — rolul maselor largi populare în lupta îndelungată și grea pentru progres social, împotriva exploatării și asupririi sociale și naționale, a dominației străine, pentru apărarea ființei sale, a libertății, a neatîrnării, pentru o viață mai bună, mai demnă".

În chip firesc, Programul urmărește aceste idei pe firul istoriei începînd cu momentul semnării actului de naștere al poporului român. Timp de secole — citim în document — poporul român a trebuit să ducă o luptă îndîrjită și necurmată pentru a-și păstra ființa, pentru a-și asigura independența pe teritoriul în care s-a născut și dezvoltat, în ciuda tuturor vicisitudinilor istorice.

Se cunoaște că năvălirile popoarelor migratoare, distrugerile provocate de acestea, luptele îndelungate de apărare au determinat evidente rămîneri în urmă în dezvoltarea forțelor de producție, în evoluția civilizației pe aceste meleaguri. Toate acestea însă nu au putut distruge ființa poporului nostru, nu l-au putut abate din drumul său istoric obiectiv. Este una din concluziile puternic subliniate în Program.

Poporul român și-a conservat ființa sa, a apărat secole la rînd autonomia statelor feudale pe care și le-a făurit pentru a putea rezista mai bine în lupta cu marile imperii ale vremii.

Programul așează la loc de mare cinste faptul că în întregul nostru ev mediu țărănimea a avut un rol deosebit în viața țărilor românești, reprezentînd nu numai forța socială principală a dezvoltării economico-sociale ci și factorul militar hotărîtor în bătăliile pe care poporul a trebuit să le ducă pentru apărarea entității naționale, a integrității patriei, a dreptului său sacru de a trăi liber.

Pe drept cuvînt se poate spune că întreaga istorie a poporului român se înfățișează ca istoria unor necontenite lupte de clasă, a bătăliilor

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

purtate de masele populare pentru libertate și dreptate socială, pentru apărarea ființei naționale și neatîrnare, pentru progres și civilizație. De altfel, încă de la apariția primelor formațiuni statale românești, luptele maselor populare împotriva exploatării feudale au fost strîns împletite cu luptele împotriva dominației străine. Această particularitate specifică și-a pus amprenta asupra întregii evoluții sociale a României, asupra felului de a fi și de a gîndi al poporului nostru, asupra însuși destinului său istoric caracterizat prin luptă hotărîtă, plină de sacrificii pentru libertate și unitate, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară.

Exploatarea feudală a fost agravată de dominația marilor imperii vecine, care prin războaie, prăzi și biruri au secătuit, veacuri la rînd, avuția țărilor românești. Dominația străină a dus, totodată, la prelungirea în timp a orînduirii feudale, la întîrzierea procesului societății românești care a rămas în urmă față de țările din centrul și apusul continentului unde destrămarea orînduirii feudale, trecerea la capitalism și închegarea statelor naționale s-au putut realiza cu mult înainte.

Programul partidului nostru reține în acest sens ideea că istoria României confirmă concluzia științifică marxist-leninistă după care dominația străină, știrbirea sau pierderea suveranității, a independenței afectează grav dezvoltarea economico-socială a popoarelor, istoria luptelor poporului român demonstrează cu puterea de convingere a faptelor adevărul fundamental că jugul asupririi străine poate frîna sau întîrzia pentru un timp evoluția unui popor, dar nu poate împiedica realizarea aspirațiilor sale legitime — cucerirea libertății și unității, asigurarea progresului social, dacă el este hotărît să lupte pînă la capăt cu fermitate și eroism.

Programul partidului evocă în termeni cu totul deosebiți fapte eroice și figuri legendare ale luptei împotriva dominației străine, pentru independență și suveranitate. I-am avut pe Mircea cel Bătrîn și pe Ștefan cel Mare, pe Mihai Viteazul și pe alți mulți domnitori de țară și de neam, care s-au acoperit de glorie nepieritoare în luptele purtate împotriva cotropitorilor străini, pentru unirea țărilor române, pentru cucerirea independenței de stat, pentru închegarea și desăvîrșirea formării statului național unitar român.

Abordînd, în continuare, pe firul istoriei, pagini strălucite din evoluția poporului nostru, Programul ajunge să sublinieze în mod deosebit că ceea ce a reprezentat țărănimea pentru istoria evului mediu, avea să reprezinte începînd — din zorii epocii moderne și permanent după aceea pînă în contemporaneitatea socialistă de azi — clasa muncitoare. Asupra caracterului activ, dinamic al participării ei la luptă pentru apărarea unității statale și naționale, a independenței și suveranității patriei, Programul insită în mod deosebit.

Evenimente strălucitoare ale istoriei precum revoluțiile române de la 1821 și 1848, unirea din 1859, semnificînd înfăptuirea statului național român modern și războiul de independență din 1877-1878 — ca să ne referim la cîteva dintre ele — au oferit cadrul necesar pentru cucerirea și consolidarea independenței de stat a României. Programul partidului le așează, în chip justificat, pe treptele de aur ale istoriei

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

țării după cum același lucru îl face cu nemuritorul an 1918, încheiat cu memorabilul 1 decembrie, parte integrantă și moment culminant al luptei pentru desăvîrșirea formării statului național unitar român.

A fost fără îndoială o luptă grea, care a cerut multe sacrificii, o luptă în care s-au înregistrat contribuții diferite, merite deosebite dar și destule scăderi și momente care s-au cerut reluate în vederea desăvîrșirii lor. Programul P.C.R. le are în vedere pe toate.

Este un titlu de mare mîndrie că în mod consecvent, din 1893 cînd s-a constituit — și de mai mult timp înainte mișcarea muncitorească și socialistă, — partidul politic al clasei noastre muncitoare a ținut mereu sus steagul roșu al luptei pentru unitatea poporului, pentru independența și suveranitatea patriei, a mobilizat forțe social-politice largi, antrenîndu-le pe făgașul unor bătălii hotărîtoare ce și-au găsit nu numai justificarea în fața istoriei dar și finalitatea cuvenită. 1 decembrie 1918 este nu numai un exemplu firesc ci și cel mai strălucitor dintre ele la care privim și azi și vom privi și mîine cu adîncă emoție, cu demnitate și recunoștință, cu hotărîre fermă de a-i urma mesajul.

Au urmat anii eroici ai luptei Partidului Comunist Român pentru apărarea și consolidarea unității, independenței și suveranității, o luptă greu purtată timp de două decenii în adîncă ilegalitate, din 1924 pînă în răsunătorul 23 August 1944. Cîte pagini minunate de patriotism robust s-au scris în acei ani grei, cîte încercări și sacrificii i-au fost impuse poporului român în încleștarea pe care a trebuit s-o trăiască cu forțele înfierbîntate din exteriorul României care au încercat să atenteze la ceea ce iubeam mai mult și apăram mai îndîrjit.

Comuniștii au jucat efectiv rolul de catalizatori ai coalizării tuturor forțelor social-politice ale timpului în lupta împotriva fascismului intern și extern, a propagandei și acțiunii deschise revanșarde și revizioniste țintind din exterior la independența și suveranitatea țării, la integritatea ei teritorială, la unitatea poporului român. Au fost anii unor îndelungi și grele încercări pe care Programul P.C.R. îi caracterizează cu obiectivitate atît sub raportul împlinirilor cît și al neîmplinirilor lor.

Cel de al doilea război mondial cu întregul său car de suferințe și privațiuni de tot felul nu au însemnat pentru poporul român, în vreun fel, renunțarea la luptă ci sporirea intensității ei. Aniversarea a trei decenii de la victoria asupra fascismului a pus în evidență cum nu se putea mai bine împrejurările istorice în care în mod necesar și legic, am ieșit biruitori, ne-am eliberat pe noi și am contribuit și la eliberarea altor țări și popoare de sub jugul fascist. Victoria insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste și lupta hotărîtoare pentru zdrobirea definitivă a Germaniei naziste au avut și au pentru istoria noastră națională rezonanțe multiple și de înaltă valoare.

Programul partidului sintetizează magistral totul în cîteva cuvinte, afirmînd că ceea ce s-a petrecut atunci a deschis calea eliberării definitive a României de sub dominația imperialistă, a năzuințelor poporului român de a fi liber și stăpîn pe bogățiile și munca sa, pe propriul său destin.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Ceea ce a urmat, într-o nouă epocă de evoluție a țării — se arată în Program — a marcat începutul unei noi istorii a patriei noastre — istoria împlinirii idealurilor de dreptate socială și națională, pentru care au luptat nenumărate generații de înaintași, a cuceririi depline a independenței și suveranității naționale a României, a dreptului sacru a poporului român de a fi stăpîn în propria țară. Într-adevăr, 33 de ani cîți s-au scurs de la Eliberare înseamnă tot atîția ani de luptă pentru consolidarea unității noastre, a independenței și suveranității țării. Este o realizare excepțională a acestor ani strălucitori că am ajuns cu toții la conștiința faptului că apărarea patriei — în oricare împrejurări, cît de grele ar fi ele, este și trebuie să fie opera întregului popor. Se află în această apreciere majoră, un element de gîndire fundamentală a întregului nostru partid și popor, o indicație — manifestă pe care ne-a dat-o în atîtea rînduri cel mai distins bărbat al țării, Secretarul general al partidului nostru, Președintele Republicii Socialiste România — tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Înscriindu-se pentru totdeauna ca momente de o covîrșitoare însemnătate în istoria patriei noastre, Congresele al IX-lea, al X-lea și al XI-lea ale P.C.R. au reprezentat, prin hotărîrile adoptate, și prilejuri remarcabile de consolidare a independenței și suveranității, de dimensionare a viitorului nostru și în funcție de necesitatea ca acești parametri să rămînă constanți în realitatea românească. Rezultă acest lucru cu prisosință din Programul partidului, în care se subliniază în mod cu totul deosebit că „la baza relațiilor internaționale ale României așezăm și vom așeza neabătut principiile egalității în drepturi, respectul independenței și suveranității naționale, neamestecul în treburile interne, avantajul reciproc".

Rezultatul firesc și edificator al traducerii în viață a acestor principii îl constituie faptul că România întreține în prezent relații diplomatice cu 129 de state, față de 37 în 1938. În același timp, P.C.R. întreține relații active cu circa 90 de partide comuniste și muncitorești. 600 de întîlniri bilaterale — dintre care peste 200 cu partidele frățești din țările socialiste — au avut loc în perioada dintre Congresele al X-lea și al XI-lea ale partidului.

În total, numărul partidelor și al celorlalte formațiuni politice din toate țările lumii, cu care P.C.R. întreține legături de colaborare și realizează schimburi prietenești de păreri și experiență — se ridică la peste 200. Din acestea — circa 70 sînt formațiuni politice din țări în curs de dezvoltare, iar circa 30 sînt partide socialiste și social-democratice din diverse țări europene, americane, asiatice etc.

După cum e lesne de înțeles, au apus de mult vremurile în care, cu vădită amărăciune, Nicolae Titulescu, pe cînd era ministru de externe a României, în urmă cu patru decenii, afirma la tribuna Societății Națiunilor: „Despre țara mea, domnilor, se știe prea puțin și e păcat!".

În anii socialismului România și-a cîștigat locul demn pe care și-l merită — de fapt și de drept — în viața internațională. Și toate acestea le datorăm Partidului Comunist Român, clarviziunii și perspectivei largi în care a abordat, pe coordonatele contemporaneității, toate problemele

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

vieții interne și externe care au țintit întronarea realității noastre socialiste de azi și a celei comuniste de mîine.

Detașați în timp, de pe culmile socialiste pe care le abordăm azi cu optimism și succes deplin, privim spre trecutul de două ori milenar și ne plecăm cu venerație în fața tuturor celor care au pus fie și o singură cărămidă la temeliile edificiului pe care-l desăvîrșim astăzi în plină epocă de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și de înaintare a României spre comunism.

Și pentru că în anii pe care-i trăim unitatea noastră, independența și suveranitatea națională au devenit — mai mult decît oricînd pînă acum — rațiunea noastră de a exista ca țară, ca popor, le mulțumim cu pioasă aducere aminte tuturor acelor care în trecutul mai îndepărtat sau mai apropiat de noi ne-au asfaltat calea spre ziua luminoasă, socialistă și comunistă de azi și de mîine. Strîns uniți mai mult decît oricînd în jurul partidului comunist, Comitetului său Central, al Secretarului general al partidului nostru, tovarășul Nicolae Ceaușescu, sîntem și vom fi apărători devotați ai idealurilor scumpe dintotdeauna poporului român — unitatea, independența, suveranitatea —, sîntem și vom fi participanți activi la înfăptuirea Programului partidului nostru, adoptat de cel de al XI-lea Congres, Programul vieții noastre socialiste și comuniste.

Istoria a judecat dintotdeauna — după cum prea bine se știe — fiecare generație sau personalitate, fiecare eveniment și faptă a înaintașilor după contribuția adusă la progresul societății ale căror interese le-au servit.

Timpul curge neîncetat și generațiile trecute, toți luptătorii pentru apărarea unității poporului și țării, pentru independență și suveranitatea ei națională se așează — în mod justificat — în fața judecății drepte pe care o realizează istoria.

Toți cei care au binemeritat — și este cazul tuturor celor ce și-au consacrat întreaga viață împlinirii acestor idealuri scumpe poporului român — sînt onorați de verdictul istoriei, iar generațiile de azi și de mîine, înțelegîndu-și bine rosturile și răspunzînd chemărilor manifeste ale Partidului Comunist Român, ale secretarului său general, tovarășul Nicolae Ceaușescu, de a dezvolta, de a duce mai departe tot ceea ce a fost mai înălțător și mai eroic în trecut, vor acționa cu hotărîre și vor binemerita la rîndu-le de-a pururi în istorie.

LES IDÉES DE L'UNITÉ NATIONALE, DE L'INDÉPENDANCE ET DE LA SOUVERAINETÉ DE LA PATRIE REFLÉTÉES DANS LE PROGRAMME DU PARTI COMMUNISTE ROUMAIN

RÉSUMÉ

L'auteur de cette communication analyse la façon dont le Programme du Parti Communiste Roumain reflète les idées de l'unité nationale, de l'indépendance et de la souveraineté de la patrie, poursuivies au fil de notre histoire nationale.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

L'observation qui s'impose par-dessus tout porte sur la permanence de ces idées, qui traduit au fond la permanence de la lutte de notre peuple pour sauvegarder l'indépendance et la souveraineté de sa patrie, pour défendre l'unité de l'État. On y accorde une importance particulière à la présentation des préoccupations constantes du parti politique de la classe ouvrière, dès sa création, en 1893, pour la résolution de ces problèmes.

À l'approche du jubilé de la proclamation de l'indépendance de la Roumanie, la présente communication est un homage à ceux qui, il y a 100 ans, ont décidé de gagner notre indépendance, ainsi qu'à ceux qui dès lors, l'ont défendue et la défendent énergiquement.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LUPTA PENTRU INDEPENDENȚĂ — PERMANENȚĂ A ISTORIEI POPORULUI ROMÂN

MIRCEA MUȘAT

La 9 mai 1977 se împlinesc 100 de ani de la proclamarea independenței de stat a României, moment crucial în istoria poporului nostru, în lupta sa pentru libertate națională, pentru dreptul de a fi stăpîn în propria țară. Ea a fost rezultatul unui îndelungat proces istoric, chintesență firească a întregii dezvoltări istorice a poporului român, de scuturare a dominației străine, de înfăptuire a unității și independenței, de afirmare suverană a statului român în viața internațională. Ultima cătușă ruginită de sîngele atîtor generații de eroi, subțiată de activitatea politică, diplomatică, culturală și militară a înaintașilor noștri, se sfărîmă odată cu închinarea definitivă a steagului otoman în tranșeele de la Plevna, Smîrdan sau Grivița. Era sfîrșitul unor lupte seculare ale căror începuturi se pierd în veacurile de trudă și suferință ale poporului român, dar și în răsunătoarele victorii de la Rovine, Vaslui sau Călugăreni.

În mod legitim, la acest glorios jubileu, vor fi evocate trăsăturile principale ale dezvoltării istorice a poporului român, continuitatea sa neîntreruptă pe aceste meleaguri, lupta pentru păstrarea identității sale naționale în vatra strămoșească, împrejurările istorice care au constituit premizele obiective și subiective ale înfăptuirii marelui act al independenței, de acum un veac.

„Avem un trecut cu care ne putem mîndri — spunea tovarășul Nicolae Ceaușescu. În condiții grele, poporul nostru și-a păstrat ființa națională. În această parte a lumii, el a fost un factor de progres și civilizație, și-a adus contribuția la mersul înainte pe calea unei vieți mai bune. Iată de ce noi, comuniștii, cinstind pe cei care în trecut și-au dat viața pentru fericirea poporului, tragem, din lupta lor, învățăminte pentru prezentul pe care îl făurim".

Conștiința unității de neam și destin istoric, a continuității din timpuri imemorabile pe teritoriul unde s-a născut și s-a dezvoltat, a constituit un suport vital în toate luptele purtate de poporul nostru împotriva cotropitorilor. Idealurile independenței, suveranității și unității naționale au reprezentat o constantă a gîndirii și acțiunii forțelor înaintate ale poporului român în toate epocile istorice ; ele s-au împletit indisolubil cu idealurile de progres social, în același efort închinat ridicării patriei pe culmi mai înalte ale civilizației, bunăstării și fericirii.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Încă din perioada etnogenezei sale, poporul român a fost confruntat cu numeroase invazii ale popoarelor migratoare, împotriva cărora a trebuit să-și apere cu tenacitate vatra strămoșească și ființa sa etnică. Aflat pe o treaptă superioară de evoluție materială și spirituală, păstrătoare a unor tradiții și virtuți militare moștenite de la strămoșii săi daci și romani, poporul român a reușit să-i alunge sau să-i asimileze pe migratori cucerindu-și în mod demn locul ce i se cuvine în marea familie a popoarelor lumii. Confruntările din acele veacuri învolburate n-au putut opri procesul de concentrare a formațiunilor cneziale și voievodale române de pe teritoriul vechii Dacii în state puternice feudale, ceea ce a asigurat în perspectiva istorică atît dezvoltarea forțelor de producție, cît și apărarea în fața marilor imperii ale vremii.

Întregul ev mediu românesc s-a caracterizat printr-un efort general al maselor — în rîndul cărora rolul principal a revenit țărănimii —, al oștirilor române, pentru păstrarea neatîrnării și apoi pentru dobîndirea ei deplină. În aceste lupte s-au distins Basarabii și Mușatinii, Mircea cel Bătrîn, Iancu de Hunedoara, Vlad Țepeș, Ștefan cel Mare, Radu de la Afumați, Petru Rareș, Ioan Vodă cel Cumplit, Mihai Viteazul, Dimitrie Cantemir, Constantin Brâncoveanu și alți străluciți conducători de țară și căpitani de oști.

Silit să înfrunte adeseori inamici care dispuneau de un potențial militar superior, poporul român și-a făurit un mod propriu de purtare a luptei — războiul de tip popular — caracterizat prin mobilizarea la efortul militar a tuturor celor apți de a purta armele, a întregii populații în măsură să opună rezistență invadatorilor. Totodată peste împărțirile statale vremelnice, rezultate din specificul orînduirii feudale și a condițiilor externe nefavorabile s-au dezvoltat legături multiple între românii aflați pe întreg teritoriul vechii Dacii, s-au păstrat strînse legături economice, politice, culturale și militare în pofida vremelnicelor granițe artificiale ce-i separau. Lupta pentru independență s-a împletit astfel în mod obiectiv cu aceea pentru restabilirea unității naționale, în cadrul aceluiași stat de sine stătător. În acest context s-a înfăptuit la 1600, sub sceptrul lui Mihai Viteazul, prima unire politică a țărilor române într-un stat feudal centralizat, expresie a nestrămutatei voințe de libertate și unitate a poporului nostru. Deși de scurtă durată, acest act istoric a demonstrat că obstacolele care stăteau încă în calea unirii tuturor românilor nu erau de netrecut și prin aceasta, testamentul politic semnat de Mihai Viteazul cu jertfa sîngelui său, a devenit un exemplu însuflețitor și un simbol pentru generațiile din secolele următoare.

Nesfîrșitul șir de lupte pentru independență purtate în evul mediu, a asigurat statutul de autonomie permanentă al țărilor române față de imperiul otoman, spre deosebire de alte state din centrul și sudul Europei, care au fost transformate în pașalîcuri — a făcut să eșueze tentativele marilor imperii vecine de a-și consolida stăpînirea asupra teritoriilor românești pe care uneori reușiseră vremelnic să le anexeze.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În epoca modernă, aspirațiile poporului român la independență și unitate au căpătat noi valențe și împliniri. Ele s-au manifestat pregnant în timpul revoluției conduse de Tudor Vladimirescu, al marii ridicări sociale și naționale din 1848, cînd românii — moldoveni, munteni și transilvăneni — și-au exprimat hotărîrea de a sfărîma relațiile feudale, de a făuri unitatea statală, și a lichida orice formă de dominație străină. Un moment de o deosebită importanță istorică a fost marcat de înfăptuirea în 1859 a statului național modern, prin unirea Munteniei cu Moldova. Acest măreț eveniment — deși nu rezolvase decît parțial problema unității naționale — a creat condiții favorabile atît pentru o nouă organizare economică socială, cît și pentru cucerirea independenței absolute a României.

Secole de jertfe și de neîntrerupte eforturi închinate libertății și progresului patriei au condus, astfel, în mod obiectiv la actul istoric din 9 mai 1877. Dînd expresie voinței și aspirațiilor întregului popor român, parlamentul a proclamat în acea zi, prin vot unanim, independența absolută a țării noastre. Aceasta a marcat lichidarea ultimelor vestigii ale dominației otomane și, totodată, a regimului de tutelă și imixtiune exercitat de așa-zisele puteri garantate după pacea de la Paris din 1856 și Conferința din 1858. Proclamarea independenței depline a prilejuit ample manifestații populare pe întregul cuprins al României, s-a bucurat de un puternic ecou în rîndurile tuturor românilor din teritoriile naționale aflate în vremea aceea sub stăpînire străină.

De la mărețul act al unirii Principatelor, capitala țării nu mai avusese prilejul să cunoască o asemenea manifestație populară. Mulțimea care asistase în curtea și pe dealul Mitropoliei — mase de studenți, împreună cu negustorii și muncitorii bucureșteni — au arborat drapele și au manifestat cu torțe pe străzi cîntînd „Deșteaptă-te române". Manifestații asemănătoare au avut loc în orașele și satele țării. „De la o margine a țării la alta — nota în memoriile sale T. C. Văcărescu — toate inimile sînt cuprinse de un nespus entuziasm. Autoritățile și Corpurile constituite, orașele, satele, cătunele, toți într-un cuvînt, de la mic pînă la mare, se rostesc gata la orice jertfe pentru a susține cu toate bunurile națiunii, cu aurul și sîngele ei, libertatea și neatîrnarea patriei".

Marea victorie a poporului român de la 9 mai 1877 a fost întîmpinată cu satisfacție de forțele progresiste internaționale, de popoarele care se aflau angajate, la rîndul lor, în lupta de eliberare națională. Ea a avut o rezonanță deosebită în spațiul sud-est european și balcanic, în care sîrbii, muntenegrenii, croații, bulgarii și alte popoare desfășurau în acea perioadă grele bătălii pentru scuturarea dominației străine. Independența României a constituit o componentă de seamă a procesului obiectiv de eliberare și de unificare a națiunilor subjugate în cuprinsul unor state proprii neatîrnate care se dezvoltă tumultos în cea de a doua jumătate a secolului trecut pe continentul european. Prezența armatei sîrbe, muntenegrene și a detașamentelor de voluntari bulgari, alături de armatele rusă și română, în războiul din 1877-1878 —

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

expresie a luptei popoarelor balcanice pentru independență și emancipare națională — a pus bazele viitoarei colaborări a statelor din această zonă a Europei.

Recunoașterea internațională a actului de la 9 mai s-a realizat în împrejurări externe deosebit de complexe și cu prețul unor mari sacrificii.

În aceste împrejurări internaționale complexe și primejdioase s-a impus, ca o necesitate inexorabilă, consacrarea actului de la 9 mai 1877 printr-un efort material și militar la nivel național, împotriva forței puterii suzerane. Guvernul român a decretat mobilizarea generală și a încheiat cu Rusia o convenție militară care statua să se respecte strict principiile independenței, suveranității și integrității statului român și prevedea condițiile trecerii trupelor ruse prin teritoriul românesc. Starea de război între România și Imperiul otoman nu a mai putut fi evitată.

Războiul din 1877-1878 a intrat de la început in conștiința națională ca un război drept, de eliberare. El a fost denumit de contemporani și de urmași războiul pentru cucerirea independenței României — denumire care exprimă fidel caracterul și conținutul său esențial.

Necesitățile purtării victorioase a războiului au determinat, ca de atîtea ori în trecut, concentrarea energiilor tuturor claselor și păturilor progresiste care alcătuiau societatea românească modernă. Greul efortului material și uman a fost suportat și de această dată de țărănime, alături de care s-a afirmat viguros tînăra clasă muncitoare din țara noastră în frunte cu elementele socialiste conștiente de unitatea organică a idealurilor sociale și naționale ce garantau propășirea patriei. În acest efort s-au contopit contribuțiile românilor din provinciile aflate sub ocupația străină, ale cetățenilor români surprinși de evenimente în diferite țări, care și-au exprimat adeziunea la marea cauză națională a României.

Pe toată durata desfășurării operațiilor militare armata română a dovedit înalte calități de luptă și morale : eroism, disciplină, adaptabilitate la condițiile specifice unui asediu de lungă durată, mobilitate, dîrzenie și abnegație pentru cauza independenței patriei. Victoriile de la Grivița și Rahova, de la Smîrdan și Vidin, aportul la cucerirea Plevnei s-au înscris în cronica de aur a vitejiei românești, au marcat renașterea virtuților străbune și a prestigiului glorios de care s-au bucurat oștirile române de-a lungul vremurilor.

Jertfele de sînge și marele efort economic care au marcat aportul țării noastre la înfrîngerea Imperiului otoman au consacrat pe cîmpul de luptă, actul istoric de la 9 mai.

Cucerirea independenței de stat a României a exercitat o puternică înrîurire asupra dezvoltării economice, sociale, politice și culturale, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare. Conștiința națională și voința maselor pentru desăvîrșirea unității statale a tuturor provinciilor românești au căpătat, în noile condiții, o amploare și o intensitate mereu crescînde. Clasa muncitoare și partidul ei politic creat în 1893, împreună cu toate forțele sociale și politice interesate în progresul patriei, și-au manifestat hotărîrea de a

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

apăra independența, cucerită cu grele sacrificii, și au militat pentru formarea statului național român unitar.

Trăgînd învățăminte din lupta sa îndelungată și grea pentru dobîndirea independenței de stat, poporul român, care în decursul istoriei a cunoscut consecințele nefaste ale dominației străine și prețul greu al cîștigării libertății, și-a cucerit adevărata independență abia în anii socialismului, cînd au fost înlăturate clasele exploatatoare, a fost instaurată puterea populară și, sub conducerea Partidului Comunist Român, s-a trecut la înfăptuirea revoluției socialiste.

Realizînd o deplină concordanță între politica internă și cea internațională, între îndatoririle patriotice și cele internaționaliste, România socialistă situează respectul independenței naționale printre principiile de bază ale activității sale externe, atît în sensul asigurării independenței proprii, cît și al respectării independenței tuturor statelor lumii.

LA LUTTE POUR L'INDÉPENDANCE — PERMANENCE DE L'HISTOIRE DU PEUPLE ROUMAIN

RÉSUMÉ

L'auteur y fait une incursion dans la millénaire histoire du peuple roumain, en soulignant l'importance des grands moments de la lutte pour l'indépendance.

Cette rétrospective sur les principaux moments de la lutte pour l'indépendance met en valeur le fait que la lutte pour l'indépendance a été une permanence dans l'histoire du peuple roumain. Naturellement, on conclut que la conquête de l'indépendance il y a 100 ans a été le résultat de la lutte séculaire du peuple roumain.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

TERITORIUL DE FORMARE A POPORULUI ROMÂN, VATRĂ A LUPTEI SECULARE PENTRU UNITATE ŞI INDEPENDENŢĂ

IOAN MITREA

Dacă a devenit o teză axiomatică ideea că lupta pentru independenţă a fost o permanenţă a istoriei poporului român, este tot atît de adevărat că această luptă a avut ca obiectiv central apărarea pămîntului în care s-a născut poporul român.

Teritoriul în care s-a desfăşurat procesul etnogenezei româneşti s-a constituit într-o vatră a luptei permanente pentru unitate şi independenţă. Apărîndu-şi pămîntul în care s-a născut, poporul român şi-a apărat de fapt dreptul la existenţă. Atunci cînd i s-a contestat teritoriul de formare, i se contestau în esenţă poporului român şi drepturile asupra acestui teritoriu în care s-a dezvoltat şi trăieşte de secole, se urmărea să se anuleze legitimitatea luptei sale pentru independenţă.

Contrar tezelor mai vechi sau mai noi, care au încercat sau încă mai încearcă, să plaseze teritoriul de formare a poporului român într-un alt spaţiu geografic decît acela în care trăieşte astăzi şi în care s-a dezvoltat de-a lungul secolelor, cercetările istorico-arheologice din ultimile decenii au demonstrat în mod ştiinţific că etnogeneza poporului român a avut loc în spaţiul carpato-dunărean, spaţiu care coincide în genere cu pămîntul vechii Dacii.

Urmaş al „celor mai drepţi şi mai viteji dintre traci" precum şi „al mîndrilor romani" [1], poporul român este rezultatul unui îndelungat şi complex proces de etnogeneză, care s-a desfăşurat nu numai în teritoriul provinciei create de Traian în nordul Dunării, ci în aria geografică întinsă a vechii Dacii libere [2]. Aceasta este una din cele mai importante concluzii ale cercetării ştiinţifice din ţara noastră, bazată în primul rînd pe rezultatele cercetărilor arheologice din ultimile decenii.

Dacă noile descoperiri arheologice au scos în evidenţă rolul deosebit pe care lumea geto-dacică l-a jucat în formarea poporului român [3],

---

1. Nicolae Ceauşescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică şi cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conştient şi devotat al societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi al comunismului în România*, prezentată la Congresul educaţiei politice şi al culturii socialiste, Ed. Politică, Bucureşti, 1976, p. 10.

2. I. Nestor, *Formarea poporului român, în Istoria poporului român*, sub redacţia Acad. Andrei Oţetea, Ed. ştiinţifică, Bucureşti, 1970, p. 92 ;

3. I. Nestor, *Les données archéologiques et les problème de la formation du peuple roumain*, în Revue roumaine d'histoire, III, 1964, 3, p. 383 şi urm. ; D. Berciu, *Procesul formării poporului român şi a limbii române. Elemente constitutive, aria geografică şi perioada istorică*, în Era Socialistă, 2/1977, p. 40.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

trebuie să subliniem că în același timp s-au adus numeroase dovezi, care au fundamentat concluzia conform căreia, procesul de romanizare nu s-a limitat la spațiul cuprins între hotarele provinciei Dacia romană ci s-a desfășurat, în ritmuri diferite, și în teritoriul în care au continuat să trăiască dacii liberi.

Pe baza rezultatelor cercetărilor arheologice, astăzi se poate concluziona că romanizarea, acest proces istoric complex și profund, a cuprins și pe dacii liberi din Moldova, Bucovina, Maramureș, Crișana, Muntenia, zonă care, de fapt, a fost permanent străbătută de autoritatea și civilizația romană [4].

După retragerea stăpînirii romane din Dacia în 271/274, legăturile dintre comunitățile daco-romane din fosta provincie Dacia și comunitățile geto-dacice în curs de romanizare din teritoriile ce nu au cunoscut stăpînirea efectivă romană, se vor intensifica. Treptat se va ajunge la un proces de unificare a culturii materiale și desigur și a celei spirituale, expresia acestui fenomen constituindu-l încheierea procesului de romanizare în întreg spațiul nord-dunărean. Semnele acestui proces, de uniformizare a culturii materiale, ca rezultat al intensificării legăturilor etno-culturale în spațiul locuit de comunitățile autohtone, sînt vizibile, în cursul sec. al IV-lea, în conținutul culturii Sîntana de Mureș. Pusă îndeobște în legătură cu migrația triburilor germanice ale goților și taifalilor, această cultură s-a dovedit a fi în mare măsură și rodul creației comunităților locale geto-dacice în curs de romanizare sau al celor deja romanizate. Elementele de factură autohtonă, geto-dacice sau romanice, se delimitează cu claritate în conținutul culturii Sîntana de Mureș [5]. Aceste elemente sînt o mărturie veridică a prezenței populației autohtone, a continuității sale, dar și a evoluției procesului de romanizare din teritoriul carpato-dunărean.

Deosebit de evidente sînt aceste dovezi ale continuității și romanității, în epoca de după emigrarea în masă a vizigoților, provocată de pătrunderea violentă a hunilor în 375/376 în aceste regiuni.

Cultura materială a populației autohtone, aflată într-un stadiu înaintat de romanizare, din perioada cuprinsă între sfîrșitul secolului al IV-lea și prima jumătate a sec. al V-lea, (respectiv între 375/376, data emigrării vizigoților și 454, data prăbușirii dominației hunice), se prezintă în ansamblul său ca o cultură materială unitară în întreg spațiul de formare a poporului român și în primul rînd în teritoriul marilor provincii istorice de mai tîrziu, (Transilvania, Muntenia și Moldova). Acest fenomen se va accentua în etapa următoare.

---

4. D. Berciu, *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, în Era Socialistă, 12/1976, p. 27.

5. Ion Ioniță, *Elemente autohtone în cultura Sîntana de Mureș (sec. IV e. n.) din Moldova*, în Carpica, IV, 1971, p. 197 și urm. D. Berciu, art. cit., în Era Socialistă, 12/1977, p. 42—43.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Unitatea culturii materiale și spirituale de tip Bratei-Moreşti din Transilvania[6], Ipoteşti-Cîndeşti din Muntenia[7] şi Costişa-Davideni-Botoşana din Moldova[8], pentru epoca secolelor V-VI este dovada unităţii etnoculturale a populaţiei romanice din nordul Dunării.

Civilizaţia secolului al VI-lea de pe teritoriul actual al României se prezintă ca o civilizaţie unitară[9], de caracter romanic, expresie a încheierii în linii generale a procesului de formare a poporului român. Acest rezultat a fost posibil ca urmare a dezvoltării ascendente a culturii materiale şi spirituale din secolele anterioare, asupra căreia s-a exercitat şi după 271/274 influenţa civilizaţiei romane şi romano-bizantine sud-dunărene. Expresie a menţinerii acestor legături cu romanitatea sud-dunăreană este şi răspîndirea creştinismului în stînga Dunării. Prezenţa creştinismului în întreg spaţiul de formare a poporului român, în secolul al VI-lea este o realitate pe deplin demonstrată de descoperirile arheologice din ultimii ani[10]. Descoperirea unor mărturii ale răspîndirii creştinismului în Moldova, Muntenia şi Transilvania, în secolul al VI-lea constituie o confirmare a faptului că în tot acest spaţiu, locuia la acea dată, o populaţie în esenţă romanică, singura care putea îmbrăţişa noua credinţă. Această populaţie nu era alta decît aceea a daco-romanilor deveniţi români.

Evoluţia ulterioară, a noului popor format, va fi influenţată într-o oarecare măsură de grupurile de slavi ce vor migra spre ţinuturile de la Dunărea de Jos în a doua jumătate a secolului al VI-lea.

Cercetările arheologice din ultimii ani au dovedit că la pătrunderea lor în aceste regiuni, începînd din a doua jumătate a sec. al VI-lea, grupurile de slavi au găsit în tot spaţiul nord-dunărean o populaţie locală relativ numeroasă, cu un nivel ridicat de cultură materială şi spirituală, de tradiţie dacică şi daco-romană. În context cu realităţile găsite în aceste regiuni, slavii au vehiculat în timpul migraţiei lor „o cultură primitivă, puţin evoluată" după cum aprecia cu multă dreptate Liubor Niederle.[11]

---

6. Ion Nestor, Eugenia Zaharia, *Raport preliminar despre săpăturile de la Bratei, jud. Sibiu (1959—1972)*, în Materiale şi cercetări arheologice, vol. X, 1973, p. 191—201. Ligia Bîrzu, *Continuitatea populaţiei autohtone în Transilvania în secolele IV—V*, Ed. Acad. R. S. România, Bucureşti, 1973, p. 79—99.

7. V. Teodorescu, *Despre cultura Ipoteşti-Cîndeşti în lumnia cercetărilor arheologice din nord-estul Munteniei (reg. Ploieşti)*, în SCIV, 15, 1964, 4, p. 485—503; Suzana Dolinescu-Ferche, *Aşezări din secolele III şi VI e. n. în sud-vestul Munteniei. Cercetările de la Dulceanca*, Ed. Acad. R. S. România, Bucureşti, 1974, p. 16—17; p. 126—131.

8. Dan Gh. Teodor, *Regiunile răsăritene ale României în secolele VI-VII*, în Memoria Antiquitatis, I, 1969, p. 181 şi urm; Ioan Mitrea, *Contribuţii la cunoaşterea populaţiei locale dintre Carpaţi şi Siret în sec. V-VI e. n.*, în Memoria Antiquitatis, II, 1970, p. 345 şi urm.

9. Ioan Mitrea, art. cit. în Memoria Antiquitatis, II, 1970, p. 365.

10. Margareta Constantiniu, *Elemente romano-bizantine în cultura materială a populaţiei autohtone din partea centrală a Munteniei în sec. VI-VII e. n.*, în SCIV, 17, 1966, 4, p. 665—678; Ioan Mitrea *Elemente şi influenţe bizantine în regiunea centrală a Moldovei dintre Carpaţi şi Siret în sec. VI—IX (manuscris)*.

11. L. Niederle, *Manuel de l'antiquite slaves*, tom. II. La civilisation, Paris, 1926.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Avînd în vedere stadiul dezvoltării lumii slave la acea dată, era normal ca ei să se apropie de băştinaşi, să adopte treptat formele civilizaţiei locale mai dezvoltate.

Cercetările arheologice din ultimii ani, au demonstrat că pretutindeni unde slavii au pătruns în spaţiul carpato-dunărean, au intrat dintr-un început în contact cu autohtonii. Nicăieri în teritoriul locuit la acea dată de români, nu avem aşezări curat slave. Această constatare ne arată că slavii s-au integrat de la început comunităţilor autohtone, cu care vor convieţui. Încă din primele momente ale contactului dintre slavi şi autohtoni, ca şi mai ales în etapa convieţuirii lor, se constată, în lumina datelor arheologice, o influenţă tot mai vizibilă a băştinaşilor asupra noilor veniţi. Fenomenul acesta, observat cu claritate în regiunile noastre, nu constituie o excepţie, ci se întîlneşte pretutindeni unde slavii vin în contact cu lumea romanică sau de tradiţie romanică.

Raporturile dintre slavi şi autohtoni în teritoriul nord-dunărean (mai ales după 602), au mers pe linia influenţării şi în cele din urmă a asimilării slavilor de către autohtoni.

Convieţuirea slavilor cu populaţia autohtonă, va da o anume colorratură specifică romanităţii orientale, dar nu va schimba în esenţă trăsăturile caracteristice ale acestei romanităţi, al cărei reprezentant este poporul român.

Epoca care urmează sec. al VI-lea, este epoca păstrării active a romanităţii orientale. Această romanitate va ieşi biruitoare şi din confruntarea cu ultimele valuri de popoare migratoare. În ciuda tuturor vicisitudinilor istorice din a doua jumătate a mileniului I e.n., poporul român a rămas o realitate definitivă, o prezenţă perenă incontestabilă pe vatra multi-milenară stăpînită de strămoşii săi [12].

În această vatră în care s-a plămădit, poporul român va duce o luptă permanentă pentru păstrarea fiinţei proprii, pentru unitate şi apărarea independenţei.

„Timp de secole — se spune în Programul P.C.R. — noul popor creat prin contopirea dacilor cu romanii — poporul român — a trebuit să ducă o luptă îndîrjită şi necurmată pentru a-şi păstra fiinţa, pentru a-şi asigura continuitatea pe teritoriul în care s-a născut şi dezvoltat, în ciuda vicisitudinilor istorice“ [13].

Format în întinsul spaţiu carpato-dunărean, spaţiu care se suprapune teritoriului stăpînit de statul lui Burebista şi Decebal, dar şi de înaintaşii acestora, tracii nord-dunăreni din vîrsta bronzului şi fierului, poporul român şi-a implantat adînc rădăcinile în acest teritoriu. Unele zone periferice din vatra de formare a poporului român au fost pierdute din cauza vicisitudinilor istorice, în veacurile evului mediu şi în epoca modernă.

---

12. D. Berciu, art. cit., în Era Socialistă, 12/1976, p. 28; idem, art. cit., în Era Socialistă, 2/1977, p. 43—44.

13. *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, Ed. Politică, Bucureşti, 1975, p. 28.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În teritoriul pe care a rămas stăpîn, poporul român şi-a continuat lupta sa pentru independenţă. Deşi secole de-a rîndul a trăit constituit în trei mari state feudale, s-a păstrat vie în rîndurile poporului român conştiinţa strînsei unităţi etnice şi teritoriale existente în momentul apariţiei sale pe scena sud-estului european. Aşa se şi explică năzuinţa concretizată în numeroasele încercări de refacere a vechii unităţi, de apărare a independenţei sau de redobîndire a independenţei ciuntite vremelnic.

Această năzuinţă va fi realizată, etapă cu etapă, în epoca modernă, epoca renaşterii naţionale a poporului român.

Marile evenimente din anii 1821, 1848, 1859, 1877 şi 1918 sînt verigi ale aceluiaşi proces de refacere a unităţii poporului român şi de redobîndire a independenţei naţionale.

Toate aceste evenimente s-au desfăşurat, în spaţiul strămoşesc al poporului român, sfîntă vatră a luptei seculare pentru unitate şi independenţă.

LE TERRITOIRE DE FORMATION DU PEUPLE ROUMAIN, FOYER DE LA LUTTE SÉCULAIRE POUR L'UNITÉ ET L'INDÉPENDANCE

RÉSUMÉ

On y souligne, sur la foi des résultats les plus récents des recherches archéologiques, que l'ethnogenèse du peuple roumain a eu lieu dans la région carpato-danubienne, région qui coincide, en général, avec le territoire de l'ancienne Dacie. Dans le territoire où il s'est formé, le peuple roumain a toujours lutté pour maintenir son existence, pour son unité et son indépendance.

On conclut, à juste raison, que l'aire de l'ethnogenèse roumaine s'est constituée dans un foyer de la lutte permanente pour l'unité et l'indépendance.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LUPTA PENTRU LIBERTATE ŞI INDEPENDENŢĂ A POPORULUI NOSTRU ÎN SEC. XIV—XVI, OGLINDITĂ ÎN DOUĂ INSTITUŢII MEDIEVALE ROMÂNEŞTI: POSADA ŞI MUNCA LA CETATE

ŞT. OLTEANU

Devenite independente la mijlocul secolului al XIV-lea, în urma luptelor purtate pentru înlăturarea dominaţiei străine, ţările române au fost nevoite să se confrunte cu probleme deosebit de dificile în vederea menţinerii şi consolidării libertăţii şi neatîrnării dobîndite pe cîmpul de bătaie. Coroana maghiară cu greu se putea împăca cu noua situaţie, nutrind mereu speranţa revenirii Moldovei şi a Ţării Româneşti la vechea stare de lucruri. La est şi nord-est pericolul invaziei străine continua să ameninţe integritatea teritorială a statelor române. Sfîrşitul secolului al XIV-lea avea să amplifice primejdia cuceririi, în primul rînd pentru Ţara Românească, prin ivirea la Dunăre a unui inamic agresiv, dornic de noi cuceriri în drumul lui către apusul Europei : imperiul otoman.

În acest context politic avea să se încrie întregul efort al ţărilor române pentru a-şi dezvolta capacitatea de apărare în scopul menţinerii şi consolidării independenţei recent cîştigate. Aproape întreaga politică internă şi externă a voievozilor noştri din secolele XIV-XVI a vizat îndeplinirea acestui obiectiv fundamental, pentru a cărui realizare au fost luate măsurile corespunzătoare de întărire şi perfectare a capacităţii sistemului defensiv adaptat la noile mijloace tehnice militare. O deosebită însemnătate a căpătat realizarea acestui obiectiv în a doua jumătate a secolului al XV-lea, epocă de mare efort constructiv în domeniul militar, rezultînd un sistem defensiv care, alături de ceilalţi factori, a garantat, timp de aproape un secol, integritatea teritorială a ţărilor române. [1]

Întregul sistem defensiv se compunea, în acea vreme, din construcţii cu caracter militar, realizate, în primul rînd de către puterea centrală, de către stat ; din rîndul acestora făceau parte fortificaţiile permanente (cetăţile de piatră), fortificaţiile de campanie sau ocazionale (cetăţi din lemn şi pămînt combinate, uneori, cu piatră), construcţii-baraje executate la punctele obligatorii de trecere, terestre sau fluviale, construcţiile cu caracter militar de la reşedinţele voievodale. Acest sistem defensiv realizat de către statul feudal era completat prin construcţiile defensive

1 Întreaga literatură de specialitate referitoare la această problemă se află în lucrarea noastră aflată în manuscris, intitulată *Istoria armatei şi artei militare medievale româneşti* (capitolul privind sistemul defensiv în sec. XIV—XVI).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

realizate prin efortul diferitelor comunități sociale : obștea sătească, comunitatea urbană, mănăstirile, reședințele boierești. Rostul acestui întreg sistem defensiv era acela de a organiza rezistența zonală care să întîrzie înaintarea invadatorului, să-i reducă acestuia din capacitatea de luptă prin uzura materială și morală, îngăduind oștilor proprii efectuarea diferitelor manevre tactico-strategice.

Este lesne de înțeles că o asemenea operă constructivă nu se putea realiza decît prin contribuția masivă a tuturor locuitorilor țării, a întregului popor dornic să trăiască în pace și libertate. Contribuția concretă a maselor populare a fost reflectată în două instituții medievale românești pe care statul feudal le-a instituit special în acest scop, de realizare a sistemului defensiv, în deplină corespondență cu năzuințele de libertate și neatîrnare. Este vorba de „munca la cetate" și „posada", obligații ce făceau parte din întregul cortegiu de obligații impuse țărănimii mai cu seamă. Strîns legate prin conținutul lor, corespunzător unei epoci de plin efort pentru consolidarea independenței țărilor române, în a cărei evoluție există un paralelism cronologic foarte semnificativ, „munca la cetate" și „posada" și-au avut „epoca lor de glorie" între finele sec. XIV și mijlocul sec. XVI, epoca de afirmare militară a Moldovei și Țării Românești.

Odată cu instaurarea în țările române, începînd din a doua jumătate a sec. al XVI-lea, a formelor grave ale dominației străine, odată cu pierderea libertății și independenței de stat, cele două instituții își vor pierde conținutul lor primar, adaptîndu-și funcțiile la noile condiții social-politice. Așa se explică de ce în secolul al XVIII-lea, nimeni nu era în stare să definească conținutul real al uneia dintre instituțiile pomenite.

★

Pentru construirea și întreținerea sistemului defensiv al țării, în special a fortificațiilor permanente, puterea centrală a fost nevoită să antreneze la acest efort țărănimea căreia i-a impus obligația definită de documentele emise de cancelariile celor două țări române, *munca* sau *lucrul la cetate*, sub următoarea formulă de scutire : „nici o muncă a domniei mele să nu lucreze, nici la cetate, nici la mori..." (Ni edno rabotu gospodstvami da ne rabotaiut ni na grad, ni na vodenițe) Această obligație a țărănimii de a participa cu brațele, cu mijloacele de transport și cu priceperea ei la marile construcții militare se reflectă în documentele de scutire de această îndatorire a unor sate dependente. Scutirea era acordată satelor în cauză de către domnie, la cererea stăpînului lor, pentru ca acesta să poată beneficia cît mai mult de capacitatea fizică de muncă a supușilor săi. În actele de care dispunem pînă acum, există în total un număr de 12 scutiri acordate între 1444 și 1479 pentru Moldova și un număr de 5 scutiri acordate între 1495 și 1505 pentru Țara Românească [2]. Cele mai multe asemenea scutiri de muncă

2. Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 208, 218, 224, 260, 265, 270, 273, 284, 296—297, 342, 404 ; vol. II, p. 14. D.R.H. B. Țara Românească, vol. I, p. 414—415. 458—459 ; 472, 474 ; Doc. priv. ist. Rom., veac XVI, B, vol. I, p. 29, 34.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

la cetate au fost acordate în Moldova în vremea urmașilor lui Alexandru cel Bun, în total 9 scutiri, într-un interval de aproape 25 ani. În timpul domniei lui Ștefan cel Mare au fost acordate numai 3 scutiri și acestea în prima parte a domniei (între 1458 și 1479). După 1479 nu se mai constată nici o concesie făcută de puterea centrală, în această privință, feudalilor. Scăderea sensibilă a numărului scutirilor de muncă la cetate în timpul domniei voievodului moldovean, iar în a doua parte a domniei neînregistrîndu-se nici o scutire, explică realizările considerabile în domeniul construirii și întreținerii sistemului defensiv al Moldovei, al cărui nivel avea să atingă, către finele secolului al XV-lea, cota maximă din întreaga domnie a marelui voievod. Instaurarea, în formele ei grave, a dominației otomane în Țara Românească și Moldova, începînd, aproximativ, de la mijlocul secolului al XVI-lea, limitarea apreciabilă a independenței celor două țări române, reducerea considerabilă a rolului sistemului defensiv permanent [3], au avut drept consecință, printre altele, și modificarea conținutului obligației sus-pomenite. Documentele încetează de a mai defini „munca" sau „lucru la cetate" ca o obligație precisă, strîns legată de rosturi militare, așa cum ea fusese pînă atunci. Participarea unor meșteri sătești mai cu seamă, la acțiunea puterii centrale în domeniul construcțiilor civile în general (case domnești, reședințe și biserici voievodale, foișoare, pivnițe, grajduri domnești, poduri etc.) avea să se înscrie de aci înainte în cadrul unei obligații generale denumite în acte „lucru domnesc" [4]. Legătura cu rosturile militare fiind considerabil diminuată, „lucru domnesc" capătă acum un pronunțat caracter administrativ.

Cea de a doua instituție medievală românească, „posada", a reținut, încă de la începutul istoriografiei românești, atenția istoricilor noștri datorită funcțiilor ei multiple și transformărilor de conținut survenite în decursul vremii, puse în evidență, insuficient de explicit, de textul documentelor [5]. În special cercetările mai recente au subliniat, pe bună

3. Este cunoscut faptul că în epoca dominației otomane, turcii interziceau voievozilor români să ridice cetăți sau fortificații care ar fi putut să fie folosite în scopul luptei pentru dobîndirea independenței țării. În secolul al XVII-lea asistăm chiar la distrugerea unor cetăți renumite ca Suceava, de pildă, din dispoziție turcească.

4. *Doc. priv. ist. rom.*, veac. XVII, B, vol. IV, p. 537; Arh. St. Buc., Mitrop. T. Rom., XXXVII/5; etc. Vezi la St. Olteanu și C. Șerban, *Meșteșugurile din Țara Românească și Moldova în evul mediu*, București, 1969, p. 128—132, 163—169.

5. Dintre cele mai vechi pomenim pe cele ale lui B. P. Hasdeu (Arhiva istorică a României, I_2, p. 153), Ion Bogdan *(Documentele lui Ștefan cel Mare*, vol. I, p. 202, vol. II indice; episcopul Melchisedec *(Cronica Romanului...* p. 129), Ion Ursu *(Ștefan cel Mare*, București, 1925, p. 333); referirile mai noi: C. Cihodaru în Studii și cercetări științifice, Istorie, Iași, 1957, fasc. 1, p. 259 și 1958 fasc. 1—2, p. 174; P. P. Panaitescu, *Note și discuții pe marginea volumului „Viața feudală"*, în Studii și cercetări științifice, Istorie, Iași, 1958, fasc. 1—2, p. 162. Ca studii notăm pe cel al lui M. Sînzianu *(Despre Posadă*, în Rev. ist. rom., 1934, p. 306—309), al lui V. Pîntea *(Impozite, taxe și amenzi moldovenești pînă la 1504*, în Cercetări istorice, an XIII—XV (1940), nr. 1—2, p. 145—148 și mai recent al lui C. Turcu, *Contribuții la cunoașterea Posadei*, în Studii și cercetări științifice, seria III (științe sociale), Iași, 1954, nr. 3—4, p. 407—416.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

dreptate, sensul multiplu ce trebuie acordat posadei în funcţie de continua transformare a vieţii social-economice [6], dar, totodată, dificultatea stabilirii exacte a acestor funcţii.

Cercetarea exhaustivă a documentelor privitoare la această instituţie ne-au dat posibilitatea să facem încă un pas înainte de elucidarea trăsăturilor ei fundamentale. Ca şi „munca la cetate", „posada" reprezintă o categorie social-politică ajunsă la maturitate în epoca de glorie militară a ţărilor române, unul din multiplii factori care au conlucrat la consolidarea independenţei Moldovei şi Ţării Româneşti în secolele XIV—XVI. În epoca următoare, datorită condiţiilor politice vitrege menţionate mai sus, conţinutul posadei, asemenea celui al muncii la cetate, a trebuit să fie adaptat la noile stări de lucruri, imprimîndu-li-se un pronunţat caracter administrativ.

Instituţia posadei este pusă în evidenţă de un număr de 21 documente interne pentru Ţara Românească cuprinse între 1407 şi 1505 [7], şi un număr de 15 documente pentru Moldova cuprinse între anii 1439 şi 1475 [8]. Ea apare, alături de alte dări şi slujbe, ca scutire acordată de domnie unor sate ale unor boieri sau mănăstiri. De menţionat că, mai cu seamă în actele moldoveneşti, posada apare în cele mai multe cazuri alături de munca la cetate şi, aproximativ, pe aceeaşi perioadă de timp atît în Moldova cît şi în Ţara Românească, paralelism foarte semnificativ pentru aprecierea contextului politic în care s-au manifestat, a rosturilor pentru care le-au îndeplinit.

Cercetarea contextului în care apare în documente posada ne-a prilejuit unele constatări care permit o mai bună înţelegere a funcţiilor multiple ale acestei vechi instituţii. În marea majoritate a actelor care atestă existenţa posadei atît în Moldova cît şi în Ţara Românească, aceasta apare cu sens de *obligaţie în bani*, deci plătită domniei de către locuitorii satelor şi oraşelor.

Într-un document din 22 august 1447 se arată cu destulă claritate că satele mănăstrii Neamţ (în total 18 sate) „... să nu ne plătească dare, nici posadă, nici iliş, nici podvoadă, nici la jold să nu plătească..." (ne platili nam dan(î) ni posad(î) ni podvod(î), ni ou joldu şto bî ne platili). Textul citat are o importanţă deosebită, nu numai pentru faptul că el precizează una din funcţiile posadei (aceea de dare în bani), dar ajută la înţelegerea procesului de convertire în bani a unor dări

6. C. Turcu, *op. cit.*, p. 416.

7. Documenta Romaniae Historica, B., Ţara Românească, vol. I (1247—1500), Bucureşti 1966, p. 66, 72, 103, 114, 116, 134, 146, 163, 174, 180, 185, 190, 204, 212, 214, 218, 276, 284, 259 ; Doc. priv. ist. rom., veac XVI, B, vol. I, p. 8, 29.

8. *Doc. priv ist. Rom., veac. XIV—XV, A.* vol. I, p. 159, 204, 218, 224, 227, 241, 255, 260, 265, 270, 273, 284, 296—297, 342, 404. Vechimea instituţiei pare să fie mai mare decît data de 1438, cînd e menţionată prima dată în documente, deoarece încă în 1421 există atestarea funcţiei (dregătoriei) posadnic (M. Costăchescu, *Documentele moldoveneşti înainte de Ştefan cel Mare*, vol. I, p. 143, 442 ; vol. II, p. 208, 702. Vezi şi D.R.H., A. Moldova, vol. I (1384—1448), Bucureşti, 1975, p. 69—70.

9. D.R.H., A. Moldova. vol. I, p. 387.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

percepute pînă atunci în natură sau a unor prestații. Evident că nu trebuie să absolutizăm acest proces ; concretizarea lui avea loc parțial, de la caz la caz, și în diferite situații. Tot ca dare în bani este definită posada și în documentele din 5 aprilie 1448 și 17 aprilie 1475 [10], precum și într-o mențiune din 1560 [11].

Cu același sens posada apare într-o suită de documente emise de cancelariile ambelor țări române, alături de alte dări care se percepeau în bani ca gloabele, de pildă. În aceste cazuri formula de scutire „... să nu ne dea nici posadă... nici jold...", ne conduce la aceeași semnificație ; în acest context, despre o dare în natură nu poate fi vorba [12], mai cu seamă că, în documentul citat mai sus, joldul apare ca o dare în bani.

Un alt grup de documente care atestă existența posadei îi acordă acesteia sensul de *prestație în muncă*. Astfel, în actul moldovenesc din 17 aprilie 1475, satele mănăstirii Horodnic (Balasinăuți și unde a fost curtea lui Petru Vrană) sînt scutite de dări și slujbe menționînd în chip expres : „nici la cetate să nu lucreze nici la posadă, nici la strajă să nu meargă, nici la mori să nu lucreze, nici la oaste să nu meargă" [13] ; deci o suită de slujbe cu caracter de prestație (munca la cetate și la mori, participarea la strajă și la oaste), în rîndul cărora figurează și posada, context care ne obligă să-i acordăm același conținut. Documentele muntenești din cel de-al doilea grup atestă și ele existența posadei cu același caracter de prestație. La 28 octombrie 1464 Radu voievod scutea mai multe sate ale mănăstirii Snagov de dări și slujbe față de domnie cu următoarele excepții : „iar birul să-l plătească și posadă și oaste să facă [14]" (a bir da plaşciat i posadu da cinit). O scutire de dări și slujbe asemănătoare era acordată la 27 martie 1505 satului Topești al mănăstirii Tismana, scutire în care, însă, posada nu mai este exceptată : „nici la cetate, nici la morile domniei mele să nu lucreze, nici la posadă, nici poteci să nu facă, numai birul să-l plătească și să facă oastea cea mare..." [15]. Situarea posadei, în cazul acestor documente, în contextul slujbelor, al prestațiilor cu mențiunea ca oamenii satelor în cauză *să nu lucreze la posadă* sau în egală măsură, *să nu facă po-*

10. *Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV, A.* vol. I, p. 227 și 404. Vom vedea mai jos că în ultimul document posada este definită și cu o altă funcție.

11. Coresi, *Tetraevanghelul din 1560*, editor Gherasim Timuc, București, 1889, p. 39 ; cf. P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, București, 1944, p. 127 ; cf. C. Turcu, *op. cit.*, p. 404.

12. În documentul din 13 martie 1466 prin care se scutesc locuitorii Sloboziei Negoești (Roman) se arată că aceștia „să nu ne dea nici iliș, nici podvoadă, nici posadă, nici jold..." ; mai ales în cazul joldului, este evident vorba de o dare în bani așa cum am văzut mai sus în cazul documentului din 1447 august 22 unde joldul este definit ca o dare în bani *(Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV, A*, vol. I, p. 224, 342).

13. *Doc. priv. ist. Rom.*, veac, XIV—XV, A, vol. I, p. 404.

14. D.R.H., B. Țara Românească vol. I, p. 216, 218.

15. Doc. priv. ist. Rom., veac. XVI, B, vol. I, p. 29. Vezi și documentul din 9 ianuarie 1498 unde apare posada cu același caracter („nici posadă, nici poteci să nu facă" (ni posadu, ni potecie da ne cinit), în D.R.H., B. Țara Românească, vol. I, p. 458, 459.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

sadă, ne obligă la a acorda acestei obligații același conținut de *prestație în muncă*.

Întrebarea pe care și-au pus-o pînă acum toți cercetătorii care s-au ocupat, într-un fel sau altul, de instituția posadei stă în legătură cu definirea naturii acestei obligații medievale. Pentru aceasta vom lăsa la o parte sensurile care ar putea deriva din semnificația lingvistică a cuvîntului, pe bunul motiv că împrejurările social-economice și politice din cadrul societății medievale românești în care a apărut și s-a maturizat această instituție au fost în măsură să modifice sensul ei inițial avut în statele vecine.

Textul documentelor invocate mai sus e de natură să plaseze posada în rîndul *prestațiilor* strîns legate de funcția militară a statului feudal; este vorba de îndatorirea de a apăra punctele obligatorii de trecere situate în special la frontierele țării, în regiunea plaiurilor, împotriva unor invazii armate și a tot felul de răufăcători. Evident că asemenea locuri de tranzit trebuiau păzite de către oameni înarmați, de așa-numitele străji, lucru pentru care în Moldova exista o îndatorire aparte menționată de documente[16]. De obicei asemenea locuri se fortificau prin construcții militare (ziduri din piatră, ca cel existent în apropierea Dragoslavelor sau valuri de pămînt întărite cu lemn, așa-numitele palisade). Această practică de fortificare a vadurilor de trecere este pusă în evidență de un document de la mijlocul secolului al XVI-lea care atestă intenția lui Radu Vodă de a aduce de la Sibiu un arhitect pentru fortificarea trecătorilor[17]. Fiind puncte obligatorii de trecere, aici existau și dregători ai domniei însărcinați cu perceperea vămii pentru mărfurile care circulau dintr-o parte în alta. Pentru efectuarea unor asemenea lucrări ca și pentru întreținerea construcțiilor din asemenea locuri, domnia a instituit asupra unora dintre locuitorii din aceste zone obligația de a participa cu *muncă fizică și cu mijloace de transport* la ridicarea și întreținerea lor, iar celor din satele îndepărtate le-a impus darea în bani corespunzătoare. Perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XIV-lea și mijlocul secolului al XVI-lea, se caracterizează, din punctul de vedere politico-militar, pentru Moldova și Țara Românească, drept o epocă de mare efort pentru consolidarea independenței țărilor române; ea a constituit cadrul în timp în care, atît posada cît și munca la cetate au răspuns imperativelor politico-militare ale vremii.

În Țara Românească, posada se pare că implica și obligația de a face de pază la granițe. Acest sens îl atribuie posadei scrisoarea lui Neagoe Basarab din iarna anilor 1517—1518 prin care vestea pe brașoveni de întărirea pazei la hotare: „sînt nevoit / scrie domnul / pe aceste vremuri de iarnă, să țin pe săraci la posadă“ [18]. Este evident că e vorba de asigurarea pazei la hotarele cu Transilvania cu ajutorul unora dintre locuitori în ale căror obligații intra și efectuarea serviciu-

16. „... nici la strajă să nu meargă“ (Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV A, vol. I, p. 265, 404.
17. Veress, *Documente*, I, p. 72, p. 124.
18. I. Bogdan, *Dacumente și regeste...*, p. 154—156.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lui de pază. Se pare că în același sens trebuie privită și porunca lui Mircea cel Bătrîn din 1407 către satele mănăstirii Tismana de a fi în supunere față de mănăstire „despre toate slujbele și dăjdiile și de posadă...“ (Ot vîsiath sloujbah i dajdahi i ot posadî)[19], în acest caz fiind vorba de asigurarea pazei mănăstirii aflate la hotarele țării, așa cum documentele de mai tîrziu o confirmă[20].

Am constatat pînă acum următoarele funcții ale posadei : *dare în bani, prestație* pentru amenajarea și întreținerea construcțiilor cu caracter militar din locurile obligatorii de trecere, *pază* la aceste puncte (cel puțin pentru Țara Românească) ; prestația și paza erau efectuate de locuitorii satelor din apropierea punctului ce reclama asigurarea lui. Această interpretare ne-a fost sugerată de o anume constatare : documentele care atestă posada ca prestație sînt emise pentru sate care se situau, geografic, la hotarele țării (la Dunăre sau în regiunea plaiurilor). Este cazul satelor Bahna, Vîrful Vladului și Clecevăț scutite la 9 ianuarie 1498 „... nici posadă, nici poteci să nu facă“ (Ni posadu ni potecie da ne cinit)[21], al satului Topești, al mănăstirii Tismana „nici posadă, nici poteci să nu facă“[22] ,al satelor mănăstirii Snagov (din cele 11) impuse la obligațiile „posadă și oaste să facă“ (Posadu i voiscu da cinit)[23], al satelor mănăstirii Horodnic (Balasinăuți și unde a fost curtea lui Petru Vrană) “ nici la cetate să nu lucreze, nici la posadă, nici la strajă să nu meargă“[24]. În cazul scutirii acordate mănăstirii Snagov, mai mult de jumătate din satele scutite se găseau în zona plaiurilor și deci ar fi efectuat prestația[25] ; celelalte sate se aflau la mari depărtări de granițele Țării Românești. Locuitorii satelor din această ultimă categorie plăteau posada în bani, așa cum o plăteau toți ceilalți locuitori inclusiv orășenii[26] aflați în situație asemănătoare, și chiar unele sate aflate în zona plaiurilor. Sensurile posadei (dare în bani, prestație și strajă) diferențiate, probabil, pe sate ale aceluiași stăpîn, dar situate, geografic, în zone diferite, sînt puse în evidență de documentul moldovenesc din 1475 prin care se scuteau satele mănăstirii Horodnic „să nu ne plătească nouă nici dare, nici posadă... nici la cetate să nu lucreze, nici la posadă, nici la strajă să nu meargă...“[27]. Scutirea de posadă ca dare în bani ar fi fost adresată, în cazul acesta, satului lui Petru Vrană, iar scutirea de prestație și strajă celuilalt sat Balasinăuți care se găsea pe Suceava, în zona plaiurilor, asigurînd paza la punctele de trecere de la Vicov, Straja și Frătăuți unde existau, precum se știe, poteci cu regim de vamă.

19. D.R.H., B. Țara Românească, vol. I, p. 71, 72.
20. Vom reveni mai jos asupra acestei chestiuni.
21. D.R.H., B. Țara Românească, vol. I, p. 458—9
22. *Doc. priv. ist. Rom.*, veac. XVI, B, vol. I, p. 29.
23. D.R.H., B. Țara Românească, vol. I, p, 216, 218.
24. *Doc. priv. ist. Rom.*, veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 404.
25. Frînghișești, Grădiștea, Bîrsești, Crăciunari, Băbeni, Călugăreni și Stroești se aflau în zona bazinului superior al Cricovului (la izvoarele acestuia).
26. D.R.H., B. Țara Românească, vol. I, p. 102, 103.
27. *Doc. priv. ist. Rom.*, veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 404.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Fiind locuri obligatorii de trecere, prin asemenea vaduri se tranzitau o serie de mărfuri pentru care domnia percepea o vamă prin dregătorii domneşti (vameşi) însărcinaţi cu perceperea taxelor de trecere. Din această cauză posada constituia şi o apreciabilă *sursă de venit*, mai cu seamă în timp de pace. De multe ori în asemenea locuri se amenajau şi alte surse de venit, în special pive, sladniţe, mori instalate pe cursul de apă, cîrciumi, poate ateliere de reparat vehicolele şi potcovit caii celor ce tranzitau mărfurile etc. Ca sursă de venit, posada e pomenită în documente moldoveneşti. Aşa, de pildă, la 12 martie 1439 se întărea mănăstirii Moldoviţa „... posada care este pe Moldova, cu tot venitul care vine de la această posadă" (Posadu şto est(î) na Moldavî, sî vîsămî prihodomî şto prihoditî stoi posadî)[28]. Această posadă fusese mai înainte în proprietatea boierului Oană Pintece, care a dăruit-o mănăstirii Moldoviţa[29]. Un alt document din ianuarie 1453 aduce unele precizări în plus arătînd că această posadă de pe apa Moldovei se afla „mai în sus de Baia"[30] şi era întărită aceleiaşi mănăstiri „cu toate veniturile, hotarele şi izvoarele..."[31]. Aşadar, acest vad de trecere se afla pe apa Moldovei în sus de Baia, deci în zona plaiurilor munţilor Stînişoarei, prin pasurile cărora Matei Corvin a trecut cu mare grabă în Transilvania urmărit de Ştefan cel Mare după lupta de la Baia[32].

Arătam mai sus că începînd din a doua jumătate a secolului al XVI-lea termenul de posadă încetează de a mai fi pomenit de documente în rîndul dărilor şi slujbelor, aşa cum se întîlnise pînă atunci. Cercetarea documentelor din a doua jumătate a secolului al XVI-lea şi din secolul următor arată că instituţia ca atare n-a dispărut, ci şi-a adaptat funcţiile la noile împrejurări politico-militare, modificîndu-se. Dominaţia străină asupra ţărilor române din această vreme a pus capăt, precum se ştie, epocii de efort militar de pînă atunci pus în slujba menţinerii independenţei Moldovei şi Ţării Româneşti. Ca urmare, sistemul defensiv al celor două ţări a căzut în desuetudine ; totodată, serviciul de asigurare a frontierelor ţării prin fortificarea trecătorilor a fost golit de caracterul său militar, rămînînd doar o formulă administrativă. În aceste condiţii posada, atît ca dare cît şi ca prestaţie sau pază cu caracter militar efectuată de întreaga populaţie a ţării nu-şi mai avea rostul. Din toate aceste funcţii pe care ea le avusese în perioada anterioară, instituţia în sine a păstrat doar una singură, administrativă, cea de pază a graniţei, efectuată de locuitorii unor sate din apropiere, angajaţi de domnie în mod special pentru a supraveghea trecerea dintr-o parte în alta a frontierelor, în baza unei experienţe mai vechi, a posadei. Un document din 4 septembrie 1560 menţionează în

28. D.R.H., Moldova, vol. I, p. 271, 272.
29. *Doc. priv. ist. Rom.*, veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 241.
30. Ibidem, p. 255.
31. *Doc. priv. ist. Rom.*, veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 255.
32. Al. Gonţa, *Strategia lui Ştefan cel Mare în bătălia de la Baia* (1467), în Studii, 1967, nr. 6, p. 1132 şi urm. În nici un caz nu poate fi localizată această posadă ca suburbie a tîrgului Baia

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

această funcție pe „Boico cu ceata lui încă și cu alți vecini de la Potel", care „au fost paznici la marginea dinspre Dunăre, ca să nu treacă pribegii sau alți răufăcători". Ei s-au făcut vinovați, față de domnia „că n-au păzit granița după legea veche", scăpîndu-le prin acel loc trei pribegi [33]. În zona plaiurilor își asumaseră această sarcină locuitorii satului Dragoslavele din județul Muscel și Păduret unde era „scală" domnească. La 8 februarie 1625 satul Dragoslavele era iertat de dări și slujbe (termenul de posadă lipsește din rîndul acestora) „pentru că a făcut această întocmire satul Dragoslavele cu părintele domniei mele Radu voievod [apoi] cu domnia mea, pentru că sînt în drum de veghează scala și plaiul care sînt pe drumul Brașovului" [34]. Cazul satului Topești al mănăstirii Tismana este elocvent pentru înțelegerea procesului de adaptare a conținutului și formei vechii instituții a posadei la noile condiții din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Două documente, unul de la începutul secolului al XVI-lea, deci din epoca de maturitate a posadei și altul din a doua jumătate a aceluiași secol pun în evidență procesul de transformare de care vorbeam. La 27 martie 1505 satul Topești al mănăstirii Tismana, sat de margine a Țării Românești, era scutit de Radu cel Mare de dări și slujbe față de domnie „nici la cetate, nici la morile domniei mele să nu lucreze, nici posadă, nici poteci să nu facă...". La circa 80 de ani după aceia aflăm că satele Topești și Tismana ale mănăstirii cu același nume au fost însărcinate de puterea centrală „să păzească la plaiu, cum au păzit și mai inainte vreme". Pentru aceasta erau „în pace și slobozi pentru sare și pentru vamă... ca să păzească plaiul domniei mele" [35]. La 8 ianuarie 1619 Gavril voievod întărea scutirea acestor sate enumerînd toate dările și slujbele. Comparativ cu cele din 1505 observăm că, pe lîngă cele vechi, se adaogă dări și slujbe noi; lipsește, în schimb, termenul de posadă. Instituția însă, cu noul conținut, este definită prin noțiunea de „plaiu"; „să fie în pace și slobod de bir și de găleată și de fîn și de vinărici și de oi și de dijmă de stupi și de gorstină de porci și de oaie seacă și de bani de județ și de cai de olac și *de plaiu*" (s.n.). Scutirea fusese acordată cu condiția „să păzească sfînta mănăstire" [36], sau „să păziți sfînta mănăstire, cu armi, Tismana" cum se arăta în alt document [37]. Deci funcția de asigurare a pazei plaiurilor domnești fusese transferată mănăstirii Tismana pentru propria-i pază. Un document din secolul al XVII-lea pune în evidență cu și mai mare claritate noul conținut (administrativ) al vechii posade; este vorba de o poruncă domnească din 1680 către autoritățile din zona de graniță a Țării Românești prin care li se ordonă acestora: „să puneți posădarii să păzească și plaiul Fundatăi" [38]. Este vorba, prin urmare, de unificarea atribuțiilor posădarilor cu cele ale plăieșilor.

33. *Doc. priv. ist. Rom.*, veac. XVI, B, vol. III, p. 137.
34. Ibidem, veac. XVII, B, vol. IV, p. 482.
35. Ibidem, veac. XVI, B, vol. I, p. 29.
36. Doc. priv. ist. Rom., veac. XVII, B. vol. II, p. 293—294.
37. Ibidem, vol. II, p. 268.
38. Arh. St. Buc., m-rea Cîmpulung, LXI/59 orig.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Pentru Moldova constatăm acelaşi fenomen de dispariţie a termenului de posadă din rîndul dărilor şi slujbelor faţă de domnie începînd, aproximativ, din a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Semnificativ în această privinţă este situaţia sloboziei mănăstirii lui Iaţco pentru a cărei înfiinţare domnia scutea la 23 februarie 1453 pe locuitori de toate dările şi slujbele inclusiv de posadă [39]. După 144 de ani, la 19 septembrie 1597, reînnoindu-se vechiul privilegiu, se constată dispariţia posadei [40]. Departe de a fi o omisiune a diacului, dispariţia posadei reflecta cu toată limpezimea dinamica procesului de adaptare a unor instituţii mai vechi, impusă de noile împrejurări social-politice şi militare. Caracterul adiministrativ al instituţiei asupra căreia am stăruit, s-a păstrat multă vreme. Dacă vechiul ei conţinut, acela din secolul al XV-lea, era aproape complet uitat şi neînţeles în secolul al XVIII-lea [41], noul ei sens s-a păstrat pînă în secolul al XIX-lea. Un document din 31 august 1832 arăta: „Noi ceşti mai jos iscăliţi, juraţii satului Voineasa, dimpreună cu posădarii posăzii ce păzescu potecu, după porunca cinstiţilor stăpîni ai graniţie“ [42].

★

Aşadar, două instituţii medievale româneşti din epoca de glorioasă luptă a poporului nostru pentru menţinerea şi consolidarea libertăţii şi independenţei de stat, al căror conţinut s-a integrat deplin în acest context. Instituite pentru a răspunde acestor mari coordonate politice ale vremii, ele şi-au adaptat funcţiile, fără a dispare, la noile condiţii create de instaurarea în forme grave a dominaţiei străine, începînd de la mijlocul secolului al XVI-lea, asupra ţărilor române.

LA LUTTE POUR LA LIBERTÉ ET L'INDÉPENDANCE DE NOTRE PEUPLE AUX XIV—XVI SIÈCLES, REFLÉTÉE DANS L'EXISTANCE DE DEUX INSTITUTIONS MÉDIEVALES ROUMAINES: LA „POSADA“ ET LE TRAVAIL À LA FORTERESSE.

RÉSUMÉ

L'auteur présente le rôle des deux institutions dans la lutte pour la défense de l'indépendance. Les deux institutions ont joué un rôle très important dans la periode comprise entre la fin du XVe siècle et le milieu du XVIe siècle, époque d'affirmation militaire de la Moldavie et de la Valache.

Dès la deuxième moitié du XVIe siècle en même temps que la fondation dans les pays roumains des formes graves de la domination étrangère en même temps que la perte de l'indépendance d'État, les deux institutions pendront leur contenu initial en adaptant leurs fonctions aux nouvelles conditions socio-politiques.

39. Doc. priv. ist. Rom., veac. XIV—XV, A, vol. I, p. 260.
40. Ibidem, veac. XVI, A, vol. IV, p. 180.
41. „Dat-au seamă pentru ei nu ştiu, nice din părinţii lor n-au auzit de acest nume posada, ca să aibă mănăstirea Moldoviţa în hotarul tîrgului Baia“ (C. Turcu, *op. cit.*, p. 415).
42. M. Sînzianu, *op. cit.*, p. 306—309.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

EVOLUȚIA IDEII DE INDEPENDENȚĂ LA ROMÂNI ÎNTRE ANII 1821—1877

ION GH. ȘENDRULESCU

Constantă permanentă a istoriei poporului român, ideea de independență a evoluat după 1821, căpătînd un contur mai definit.

Revoluția din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu, urmărise între alte obiective și obținerea independenței Țării Românești, dar din motive strategice și tactice, în primele documente programatice ale acestei revoluții, Tudor limita independența la înlăturarea domnilor fanarioți, care în unire cu „boierii, sau mai bine a zice tiranii noștri cei cumpliți... ne-au prădat ca niciodată mai înainte... încît am rămas mai goi decît morții cei din mormînturi“ [1].

Tendința lui Tudor Vladimirescu spre independență apare și în „Cererile norodului românesc“, pe care le-a formulat înainte de 16 februarie 1821. În acest program de reforme el cerea, ca „Țara să fie volnică a-și face și a ținea patru mie de ostași panduri cu căpeteniile lor“ [2]. Or se știe, că oștirea națională ca și domnia pămînteană făceau parte din atributele independenței.

În proclamația adresată la 16 martie 1821, locuitorilor Bucureștilor, Tudor Vladimirescu spunea, că norodul s-a ridicat la luptă „... pentru dreptățile cele folositoare la toată obștea“ [3], iar în cea din 20 martie bucureștenii erau chemați să i se alăture pentru „cîștigarea... dreptăților noastre“ [4]. Același lucru îl cerea și locuitorilor județelor din sud, arătîndu-le că nu va înceta „...din cererea dreptăților țării, pe care și de nu le voi vedea dobîndite printr-acele destoinice cuvinte care s-au făcut cunoscute pînă acum și unde s-au cuvenit, vă făgăduiesc sufletește că să vor dobîndi negreșit prin vărsare de sînge împotriva vericăruia vrăsmaș să va arăta călcătoriu acestor dreptăți...“ [5].

Este pentru prima dată cînd Tudor Vladimirescu își anunța hotărîrea sa, de a cuceri prin vărsare de sînge dreptățile țării, între acestea fiind inclusă desigur și independența țării. Și mai hotărît este Tudor în această direcție, înainte de a pleca din București, spre Oltenia la 15

1. *Documente privind istoria României. Răscoala din 1821, vol. I,* Editura Academiei, București 1959 — pag. 209 (în continuare se va cita Răscoala din 1821).
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mai 1821, cînd a cerut pandurilor săi „să descărcăm puşca noastră în carne de turc dacă vor năvăli printre noi“ [6].

Cele arătate demonstrează, că revoluţia din 1821, condusă de Tudor Vladimirescu a urmărit şi dobîndirea independenţei şi înlăturarea dominaţiei otomane. Pe bună dreptate, Mihail Kogălniceanu spunea despre această revoluţie, că „...a deşteptat duhul naţional ce era adormit cu totul“ [7], iar democratul revoluţionar Nicolae Bălcescu arăta, că la 1821 poporul a cerut „...să fie liber şi egal în ţara lui“... şi „...ca statul să se facă românesc“ [8].

Subliniind rolul pe care l-a avut revoluţia din 1821 în lupta pentru independenţă a poporului român Programul Partidului Comunist Român, adoptat de Congresul al XI-lea, arăta că aceasta constituie „un moment de cotitură în lupta pentru libertate şi dreptate socială, pentru scuturarea jugului dominaţiei străine şi afirmarea drepturilor naţionale ale poporului român“ [9].

După această revoluţie se dezvoltă în Ţările Române mişcarea reformatoare, concretizată prin numeroase memorii şi proiecte de reformă, elaborate de boierii cu idei liberale, în care se remarcă tot mai mult tendinţa spre o autonomie administrativă şi legislativă a Principatelor dunărene. Astfel, în memoriul înaintat ţarului Alexandru I al Rusiei, la sfîrşitul anului 1821, de un grup de boieri refugiaţi la Braşov, în frunte cu viitorul domn pămîntean Grigore Ghica şi banul Grigore Brîncoveneanu se cerea între altele : libertatea comerţului şi exportului de vite şi de produse agricole, libertatea de a înfiinţa fabrici şi de a vinde produse fabricate, libertatea exporturilor miniere şi a comerţului de produse miniere, etc. [10] Asemenea cereri întîlnim şi în memoriu întocmit de boierii : Gr. Brîncoveneanu, Costache Cîmpineanu, Dinicu şi Iordache Golescu, Alex. Filipescu şi Al. Varlam, dar aceştia mai cereau : domn pămîntean, înfiinţarea unei armate naţionale şi protecţionism vamal [11].

Boierii moldoveni refugiaţi în Bucovina, în frunte cu viitorul domn Mihail Sturdza, au întocmit un arz către Poarta otomană, în septembrie 1821, în care cereau între altele : domn pămîntean şi crearea unei armate naţionale. [12]

Dreptul la autonomie pentru Moldova este revendicat şi în proiectul de constituţie a Moldovei, întocmit în 1822 de Ioniţă Tăutu, Andronache Donici, Vasile Pogor şi alţii. Primul articol al acestui proiect de consti-

6. *Ibidem.*

7. *Mihail Kogălniceanu, Opere, Tomul I, Scrieri istorice*, Ediţie critică adnotată cu o introducere şi note de Andrei Oţetea, Bucureşti, 1946, pagina 652.

8. N. Bălcescu, *Mersul revoluţiei în istoria românilor*, în *Opere, vol. I*, Editura Academiei — Bucureşti, 1953, pag. 309.

9. *Programul P.C.R.*, Editura politică, Bucureşti, 1975, pag. 31.

10. Emil Vîrtosu, 1821, *Date şi fapte noi asura activităţii boierilor la Braşov şi Sibiu*, Bucureşti, 1932, p. 178—183.

11. C. D. Aricescu, *Istoria revoluţiei române din 1821, Acte justificative la istoria revoluţiunii române de la 1821, vol. I*, Craiova, 1874, pag. 187—205.

12. „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“, 1840, nr. 40—41.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tuție preciza că „Poporul Moldovei, care din vechime și pînă astăzi, a avut și are dreptul de autonomie cu Domnul său și cu legile sale, subt suzeranitatea puternicei împărății căreia este închinat, care să aibă și folosința acestui drept „...“ în limitele supunerii și credinței prea înaltului Devlet [13].

Tendințele spre autonomia administrativă și legislativă, întîlnite în multe din memoriile și proiectele de reformă elaborate atît în Moldova cît și în Țara Românească pînă în 1828, au fost înțelese pînă la urmă de cele două mari puteri vecine Rusia și Turcia. Astfel, tratatul de la Adrianopol încheiat în 1829, între aceste puteri, prevedea în actul adițional din 2/4 septembrie : autonomia administrativă și legislativă a Moldovei și Țării Românești, alegerea domnilor pe viață, restituirea de către Poarta otomană, Țării Românești, a cetăților Giurgiu, Brăila și Turnu, cu raialele din jurul lor, desființarea monopolului turcesc asupra comerțului pe Dunăre și Marea Neagră, dreptul pentru aceste principate de a-și întocmi regulamente proprii și de a organiza cordoane sanitare și carantine militare, păzite de soldați indigeni“ [14].

Astfel de drepturi înscrise și în Regulamentul Organic, care a servit drept constituție și Țării Românești, cîteva decenii, aveau o importanță deosebită pentru poporul român, iar încălcarea lor de către Turcia, puterea suzerană, și Rusia, puterea protectoare a indignat poporul român. Este semnificativ în acest sens, Declarația de principiu a partidului național, ce se constituise în Țara Românească, dată la 1 noiembrie 1838 în, care membrii acestui partid se angajau prin jurămînt „...să-și jertfească viețile și averile pentru independența țării“ [15]. Afirmată deschis ideea de independență a constituit unul dintre obiectivele principale ale mișcării revoluționare din 1838—1839 condusă de colonelul Ion Cîmpineanu și al celei din 1840 din Țara Românească la care a participat și Nicolae Bălcescu.

De asemenea, organizațiile și societățile revoluționare secrete, care au existat în țările române : „Constituția“ la Lugoj, condusă de Eftimie Murgu, Damaschin Bojincă și frații Daniel și C. Popovici, cea descoperită în 1834 la Sibiu, condusă de revoluționarul polonez Adolf David, „Frăția“ întemeiată în 1843 de Nicolae Bălcescu, Ion Ghica și maiorul Constantin Tell și Asociația patriotică descoperită în 1846 în Moldova au militat cu consecvență pentru dobîndirea independenței poporului român și eliberarea lui de sub dominația străină.

Revoluția română de la 1848 a marcat un moment important în lupta dusă de poporul român împotriva dominației străine pentru unitate și independență națională, iar ideea de independență stă la baza programelor acestei revoluții. Cel peste 40.000 de țărani, prezenți la

13. D. V. Barnovschi, *Originile democrației „Cărvunarii“, Constituția Moldovei de la 1822*, Iași, 1922, p. 133.

14. *Acte și documente relative la Istoria renașterii României*, vol. I, București, 1900, p. 226—227.

15. P. P. Panaitescu, *Planurile lui Ion Cîmpineanu pentru unitate națională a românilor. Legăturile lui cu emigrația polonă*, Cluj, 1924. p. 27.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

adunarea naţională de la Blaj, în zilele de 3-15, — 5-17 mai 1848, au arătat că : „Naţiunea română, răzimată pe principiul libertăţii, egalităţii şi fraternităţii, pretinde independenţa naţională“...[16] ; iar revoluţionarii moldoveni aflaţi în Transilvania la Braşov au cerut în legămîntul secret Prinţipiile noastre pentru reformarea patriei, din 2/24 mai 1848. „Unirea Moldovei cu Ţara Românească într-un singur stat neatîrnat, românesc“ [17].

Proclamaţia de la Islaz din 9/21 iunie 1848 ca şi Dorinţele partidei naţionale în Moldova limitau independenţa numai la cea administrativă şi legislativă şi respingeau amestecul puterilor din afară, în treburile interne ale Ţării Româneşti şi Moldovei. „Poporul român — se spunea în proclamaţia de la Islaz — voieşte cu o voinţă tare a-şi păstra neatîrnarea administraţiei sale, neatîrnarea legiuirii sale, dreptul său suveran în cele din năuntru şi rămîne în aceleaşi legături şi mai strînse... cu Înalta Poartă“ [18].

Mai mobilizator în privinţa luptei pentru independenţă era manifestul *Către fraţii noştri din Moldova*, publicat în numărul 1 al gazetei revoluţionare „Pruncul român“ din 12/24 iunie 1848, în care moldovenii erau chemaţi să se unească cu muntenii şi să înalţe stindardul libertăţii, fiindcă „Uniţi vom fi mai tari, uniţi vom sta împotriva oricăruia vrăjmaş al libertăţii noastre“. Prin urmare ,se sublinia legătura indisolubilă dintre unire şi independenţă, unirea apărînd ca o premiză importantă în vederea dobîndirii independenţei.

Ideea luptei pentru independenţă a fost susţinută cu tărie şi de gazeta revoluţionară „Poporul suveran“, redactată de democratul revoluţionar N. Bălcescu şi Dimitrie Bolintineanu. În articolul Drepturile românilor către Înalta Poartă, publicat de N. Bălcescu în această gazetă, în care se arăta că „... poporul român şi-a păstrat întotdeauna dreptul său de suveran“, însă acest drept era mărginit doar la independenţa administrativă şi legislativă, fiindcă aşa cum spunea şi N. Bălcescu „timpul n-a venit ca să dobîndim o independenţă absolută“ [19].

Revoluţia română de la 1848 fiind înăbuşită de forţele armate ale celor trei imperii vecine : otoman, ţarist şi habsburgic, poporul român nu şi-a putut dobîndi independenţa, iar autonomia administrativă şi legislativă a fost îngustată prin convenţia de la Balta Liman din 1849, domnii celor două Principate ne mai fiind aleşi pe viaţă, cum prevăzuse Regulamentul Organic, ci erau numiţi de sultan pe o perioadă de 7 ani şi consideraţi ca înalţi funcţionari ai Porţii.

În anii care au urmat după înăbuşirea revoluţiei, revoluţionarii români emigraţi în diferite centre din Europa au continuat să militeze pentru independenţă.

---

16. „Foaie pentru minte, inimă şi literatură“, nr. 20 din 17 mai 1848.
17. *„Documente privitoare la anul revoluţionar 1848 în Moldova.* Editate de Direcţia generală a Arhivelor Statului, Bucureşti, 1960, p. 226.
18. *Anul 1848 în Principatele Române. Acte şi documente*, vol. I, Bucureşti, 1912, p. 491.
19. „Poporul suveran“, nr. 15 din 26 august 1848.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

C. A. Rosetti, aflat la Paris îi scrie la 20 aprilie 1849 lui Ion Ghica la Constantinopol că „peste o lună, două... vom proclama Republica română independentă și socială“ [20].

Comitetul revoluționar român organizat de N. Bălcescu la Paris a îmbrățișat cu căldură ideile de unitate și independență națională, unitatea națională fiind chezășia libertății poporului. În articolul „Mersul revoluției în istoria românilor,“ publicat în revista „România viitoare“, care apărea la Paris, N. Bălcescu era convins că „... națiile se vor întregi în libertatea lor“.

Tinerii studenți români care învățau în capitala Franței au înscris și ei în programul revistei „Junimea română“ „Independența și unirea tuturor românilor“ [21]. Pentru realizarea acestor principii erau chemați „frații români din toate părțile“.

Marile puteri europene au trebuit să țină seama de eforturile depuse de poporul român pentru respectarea autonomiei administrative și legislative la care aveau dreptul, și-au înscris acest drept atît în tratatul de la Paris din 8/30 martie 1856, cît și în convenția pentru organizarea definitivă a Principatelor Române, semnată la Paris la 7/19 august 1858. Art. XXIII al tratatului de pace de la Paris obliga Poarta „... să păstreze în aceste principate o administrație independentă și națională, precum și deplina libertate a cultelor, legislației și a navigației“ [22], iar articolul XXVI al aceluiași tratat preciza, că „Principatele vor avea o forță armată națională, organizată în scopul menținerii securității interne și pentru asigurarea securității granițelor“ [23].

Convenția de la Paris din 1858, care a servit drept constituție Principatelor Unite Moldova și Țara Românească, prevedea de asemenea că aceste Principate „vor fi administrate în libertate și afară de orice amestec al Sublimei Porți“ [24], dar și convenția și tratatul din 1856 menținea suzeranitatea Porții asupra celor două Principate Unite și le punea sub garanția colectivă a celor 7 mari puteri Europene.

Unirea Moldovei cu Țara Românească înfăptuită în 1859 și desăvîrșirea acestei uniri în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, ca și reformele pe care le-a făcut acest mare domnitor au ridicat pe o treaptă superioară lupta poporului român pentru independență, iar formarea statului național român modern a constituit o premiză importantă în vederea dobîndirii independenței. Autonomia administrativă a statului s-a întărit treptat, treptat, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza și unele reforme ca : secularizarea averilor mănăstirilor închinate, (1863), legea pentru organizarea puterii armate (februarie 1864), legile pentru adoptarea codurilor : civil, penal și comercial și a procedurilor respective (1864—1865), legea autocefaliei bisericii orotodoxe române și des-

20. Ion Ghica *Amintiri din pribegia după 1848*, comentate de Olimpiu Boitoș, vol. I, Editura „Scrisul românesc“, Craiova, (f. a.), p. 74.

21. „Junimea română“, Paris, nr. 1, din mai 1851.

22. *Acte și documente relative la istoria renașterii României*, vol. II, București, 1889, p. 1082, 1083.

23. *Ibidem*.

24. *Ibidem*, vol. VII, București, 1892, p. 307.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

fiinţarea jurisdicţiei consulare (1865) au constituit paşi înainte spre independenţă.

Pe bună dreptate subliniază Programul P.C.R. adoptat la Congresul al XI-lea că „înfăptuirea în 1859 a statului naţional, prin unirea Munteniei şi Moldovei sub luminoasa domnie a lui Alexandru Ioan Cuza a marcat intrarea ţării noastre în noua etapă a evoluţiei ei capitaliste, a ridicat pe o treaptă superioară lupta de eliberare naţională, mişcarea revoluţionară a maselor muncitoare pentru drepturi şi libertăţi sociale“ [25].

În anii care au urmat după detronarea domnitorului Alexandru Ioan Cuza de către „monstruoasa coaliţie“ şi pînă la proclamarea oficială a independenţei de stat a României s-au făcut noi încercări în această direcţie. Astfel constituţia din 29 iunie 1866 înscria pentru statul român numele de România pe care îl ceruseră deputaţii munteni şi moldoveni în Adunările ad-hoc de la Iaşi şi Bucureşti în 1857 şi nu mai amintea nimic despre legăturile dintre ţara noastră şi Poarta Otomană. Articolul I al acestei constituţii preciza că „Principatele Unite Române constituie un singur stat indivizibil, sub numele de România“, iar articolul 123 prevedea că „Nici o trupă streină nu va putea fi admisă în serviciul statului, nici ocupa teritoriul României, nici trece pe el decît în puterea unei anume legi“ [26].

Între anii 1867—1869 guvernul României a purtat discuţii cu guvernele Serbiei şi Greciei în vederea închegării unor eventuale alianţe militare împotriva Turciei, în scopul înlăturării suzeranităţii turceşti, dar puterile Europene, care susţineau integritatea Imperiului Otoman, au recomandat Greciei, României şi Serbiei să se potolească [27].

Problema independenţei a continuat să fie pusă şi între anii 1870—1874. Ziarul „Presa“, pe care-l conducea juristul Vasile Boerescu a publicat în noiembrie 1870 mai multe articole în care această problemă era pusă în mod deschis. Chiar consulii Belgiei, Franţei şi Angliei acreditaţi la Bucureşti, semnalau guvernelor lor aspiraţiile României spre independenţă [28].

Participarea României la expoziţia universală care s-a deschis la Viena la 1 mai 1873, pregătită cu multă grijă de profesorul Gh. Costaforu a marcat şi ea un pas spre independenţă. În juriul internaţional al acestei expoziţii au fost cooptaţi şi 2 români : P. S. Aurelian şi dr. Carol Davilla. Domnitorul Carol I însoţit de V. Alecsandri, Ministrul Afacerilor Externe şi Petre Mavrogheni, Ministrul de Finanţe, vizitînd această expoziţie a căutat să sondeze, care ar fi fost atitudinea cercurilor conducătoare ale Austro-Ungariei în ipoteza proclamării independenţei României. Cu acest prilej, Carol I i-a mărturisit cancelarului Andrassy, că „legătura sa cu Poarta începe a fi insuportabilă“ şi că singura soluţie de rezolvare a acestei probleme nu era decît „declararea independenţei

25. Programul P.C.R., pag. : 16, 17.
26. „Monitorul Jurnal oficial al Românlei“ din 1/13 iulie 1866.
27. N. Adăniloaie. *Cucerirea independenţei de stat a României.* (1877—1878, Editura Politică, Bucureşti, 1973, p. 20).
28. *Ibidem*, p. 22.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

statului român“ [29]. I s-a recomandat însă, că România să respecte prevederile tratatului de la Paris din 1856, fiindcă dacă-l va încălca, declarîndu-se neatîrnată, va rămîne „în aer“ ne mai fiind chezășuită de nimeni. O atitudine similară aveau față de România și Germania și Rusia [30].

În cursul lunii mai 1873 ministrul Afacerilor Externe, Vasile Boerescu, a propus într-o ședință Consiliului de Miniștri, proclamarea independenței României, dar propunerea lui n-a fost acceptată de majoritatea miniștrilor, care considerau că marile puteri garante nu-și vor da avizul.

În 1874 a apărut o lucrare în limba franceză intitulată *Les droits de la Roumanie basés sur les traites par un ancien diplomatique,* care după conținutul ideilor este atribuită lui Vasile Boerescu. În această lucrare se sublinia printre altele, că România nu era o provincie turcească, ci „o țară a cărei autonomie este constituită și ale cărei raporturi cu Sublima Poartă sînt reglementate după cum arată articolul 2 al Convenției din 1858, prin vechile capitulații“ [31]. Se arăta de asemenea, că România era „o țară independentă, care se bucură de toate drepturile ce decurg din suveranitate“ [32].

Convenția comercială și vamală pe care România a încheiat-o cu Austro-Ungaria în 1875, ca și cea încheiată cu Rusia în 1876 au constituit pași înainte spre independență, întrucît țara noastră deși avea recunoscută numai independența administrativă, încheia totuși convenții cu state suverane.

În condițiile redeschiderii crizei orientale, cînd în vara anului 1875 izbucnesc puternice răscoale țărănești în Bosnia și Herțegovina, care se aflau sub dominația otomană, ale ridicării la luptă a bulgarilor, sîrbilor și muntenegrenilor, guvernul coaliției de la Mazar-Pașa, prezidat de Manolache Costache Iepureanu, a considerat că a sosit momentul, să forțeze Turcia, să recunoască independența României. Ministrul Afacerilor Externe în acest guvern, M. Kogălniceanu, a trimis la 16 iunie 1876 o circulară către agenții diplomatici români din străinătate, în care aceștia erau informați în legătură cu memoriul de revendicări înaintat de guvernul român guvernului turc. În această notă, ca și în memoriu, se arăta că România era interesată în cel mai înalt grad, să obțină următoarele revendicări :

„1. — Recunoașterea individualității statului român și a denumirii sale istorice.

2. — Admiterea reprezentantului României în corpul diplomaților.

3. — Regularizarea situației supușilor români așezați în Turcia după modelul situației celorlalți supuși străini și recunoașterea dreptului de judecată al agenților români asupra conaționalilor lor.

---

29. *Reprezentanțele diplomatice ale României*, vol. I, Editura politică, București, 1967, pag. 175.

30. Nichita Adăniloaie, *op. cit.*, p. 23.

31. *Apărarea patriei a independenței și suveranității naționale.* Editura politică, București, 1975, p. 86.

32. *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

4. — Inviolabilitatea teritoriului român și delimitarea insulelor luînd ca bază calea navigabilă (talveg) a brațului principal al acestui fluviu.

5. — Încheierea cu imperiul a unor convenții comerciale de extrădare a răufăcătorilor, poștale și telegrafice.

6. — Recunoașterea pașaportului român și abținerea consulilor turci de a se amesteca în afacerile privind pe români în străinătate.

7. — Fixarea graniței între România și Turcia la gurile Dunării luînd ca bază calea navigabilă (talveg) a brațului principal al acestui fluviu" [33].

Oricare din aceste revendicări dacă ar fi fost acceptate de guvernul turc, aceasta ar fi însemnat recunoașterea de fapt a independenței României, însă guvernul turc n-a acceptat revendicările respective.

Guvernul român s-a convins încetul cu încetul, că Turcia nu consimțea să recunoască independența României.

Guvernul național-liberal, care a venit la cîrma țării în vara anului 1876, sub conducerea lui Ion. C. Brătianu, apreciind că independența României nu putea fi obținută pe cale diplomatică, s-a apropiat de Rusia, care era interesată de slăbirea Imperiului otoman și în urma înțelegerii verbale care a avut loc la Livadia în Crimeea cu țarul Alexandru al II-lea și cu delegația guvernului rus, a semnat la 4/16 aprilie 1877 [34], convenția româno-rusă. Prin această convenție guvernul român permitea trecerea trupelor ruse pe teritoriul României, pentru a veni în ajutorul popoarelor din Balcani, care luptau împotriva Turciei. Se angaja să asigure mijloacele de transport, aprovizionarea armatei ruse, cu alimente și furaje și încartiruirea acesteia cît timp va sta pe teritoriul României, iar guvernul rus se angaja să respecte integritatea teritorială a României și să nu se amestece în treburile interne. De asemenea, trebuia să plătească pentru serviciile aduse de guvernul român.

La puțină vreme după semnarea acestei convenții poporul român și-a proclamat independența absolută, la 9 mai 1877, împlinindu-se astfel unul din idealurile mărețe pentru care luptase, mai bine de o jumătate de secol, după revoluția din 1821.

Marile puteri garante nerecunoscînd independența României, aceasta a trebuit să fie cucerită pe calea armelor, armata română luptînd alături de armata rusă și de voluntarii bulgari împotriva armatei turce, înscriind adevărate pagini de glorie.

Dobîndirea independenței de stat a României, al cărei centenar îl sărbătorim, n-a fost un dar făcut de marile puteri europene, ci „Rezultatul luptei eroice a armatei române împotriva Imperiului otoman, al voinței ferme de libertate și neatîrnare a poporului nostru, care își dovedi încă o dată marea capacitate de luptă" — cum sublinia cu legitimă mîndrie națională Programul P.C.R. adoptat la Congresul al XI-lea.

33. *Documente privind istoria României. Războiul de independență*, vol. I (partea a II-a), Editura Academiei, București, 1954, p. 192—194.

34. *Ibidem*, vol. II, p. 111, 112.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

L'ÉVOLUTION DE L'IDÉE D'INDÉPENDANCE CHEZ LES ROUMAINS ENTRE 1821—1877

RÉSUMÉ

L'étude intitulé „L'ÉVOLUTION DE L'IDÉE D'INDÉPENDANCE CHEZ LES ROUMAINS ENTRE 1821—1877", occasionnée par l'anniversaire du centenaire de la proclamation de l'indépendance d'État de la Roumanie met en évidence l'importance de certains grands moments historiques dans la lutte du peuple roumain pour gagner son indépendance.

Il s'agit de la révolution de 1821 dirigée par Tudor Vladimirescu, la révolution roumaine de 1848 et la formation de l'État national roumain moderne, par l'unification de la Moldavie avec la Valachie.

A cette occasion, tout en poursuivant l'évolution de l'idée d'indépendance, l'auteur se rapporte aux forces progressistes qui ont milité pour l'indépendance pendant cet intervalle de plus d'un demi-siècle et montre en même temps la position des grands pouvoirs européens envers la lutte portée par le peuple roumain pour obtenir son indépendance.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PREMISELE ECONOMICO-SOCIALE ALE CONSTITUIRII ROMÂNIEI INDEPENDENTE

DAN BERINDEI

Independența României are puternice temeiuri în însăși evoluția țărilor române. Profundele transformări pe care le-au cunoscut aceste țări în domeniul economic și social începînd de la mijlocul secolului al XVIII-lea și în primele trei sferturi ale secolului al XIX-lea, în cursul procesului de destrămare a feudalismului și de ascensiune a capitalismului, s-au răsfrînt pe plan politic. Unitatea, independența și modernizarea [1], într-o strînsă interdependență, s-au impus ca obiective majore ale națiunii care-și trăia propriul proces de dezvoltare, anul revoluționar 1848 marcînd maturizarea ei, ca o rezultantă a profundelor mutații socio-economice sus-amintite. Între Principatele supuse pînă în 1821 stăpînirii domnilor fanarioți, menite a forma nucleul viitorului stat modern și statul național român făurit în 1859 saltul a fost uriaș, el fiind înregistrat în cursul a mai puțin de o jumătate de secol. Un vizitator al Bucureștilor, capitala Țării Românești și viitoarea capitală a statului român, scria în 1829 : „Nu este un oraș european" [2]. „Privind cineva strada Mogoșoaiei, în apropierea teatrului — descria centrul aceluiași oraș un contemporan numai cu treizeci de ani mai tîrziu — se crede strămutat într-una din cele dintîi capitale a Europei" [3] ; iar în 1877 scriitorul rus Vsevolod Garșin descria astfel București : „Orașul acesta are un aspect absolut european, cel puțin străzile pe care am trecut noi. Oriental a rămas numai faptul că străzile sînt înguste și întortocheate. În schimb, pavajele sînt admirabile, există instalații de gaz de iluminat ,tramvaie cu cai, case și prăvălii frumoase" [4]. Aceste notații sînt edificatoare în definirea unor mutații, care afectînd în primul rînd marile centre urbane se răsfrîngeau firesc, chiar și într-o măsură mai restrînsă, asupra întregii țări, iar transformările de natură economică și socială ce-au avut loc în același răstimp explică *de ce* s-a putut realiza saltul menționat, *de ce* statul național s-a putut constitui și *de ce* cucerirea independenței s-a impus ca o necesitate imperioasă.

1. Vezi Dan Berindei, *Unité, modernisation et indépendance dans le procesus de constitution de la Roumanie (jusqu'en 1840), în Nouvelles Etudes d'Histoire*, vol. V, București, 1975, p. 121—140.

2. G. Bezviconi, *Călători ruși în Moldova și Muntenia*, București, 1947, p. 270.

3. Winderhalter, *Trecutul, prezentul și viitorul*, în „Românul", nr. 11 din 27 ianuarie / 8 februarie 1859, p. 42—43.

4. G. Bezviconi, *op. cit.*, p. 436

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Hotărîtor a fost în amplul şi multilateralul proces de mutaţii, momentul Unirii Principatelor, care a deschis o cale largă modernizării ţărilor române. La 6 decembrie 1859, într-un amplu mesaj, în care erau trasate liniile directorii ale evoluţiei societăţii româneşti, domnitorul Cuza lega „calea procesului" de Unirea „mai strînsă" şi de Neatîrnarea „mai deplină" [5]. El definea astfel sarcinile ce reveneau tînărului stat naţional: „Avem tot de creat; avem a întemeia creditul nostru public, a deschide drumuri, a face poduri, a împodobi şi a sănătoşi oraşele, a lărgi porturile, a înflori comerţul, a încuraja industria, a întări armata ,a săpa canaluri, a întinde linii de drum de fier pe suprafaţa pămîntului nostru pentru înlesnirea comunicărilor şi într-un cuvînt a dezvolta toate stabilimentele publice" [6]. Era evident că îndeplinirea acestui program menit a da tinerei Românii trăsăturile unui stat modern, era corelat *independenţei*. Dezvoltarea tuturor domeniilor economice româneşti a concurat la crearea unor puternice premise pentru modificarea statutului internaţional al statului naţional român, pentru afirmarea sa ca o entitate europeană de sine stătătoare.

Analiza diferitelor sectoare ale economiei şi a evoluţiei lor în secolul XIX şi îndeosebi în deceniul premergător cuceririi independenţei României este revelatoare în a dezvălui premisele procesului politic al eliberării statului naţional român. Avem de-a face pe de o parte cu o dezvoltare multilaterală de necontestat, iar pe de altă parte ca stavile ce se cereau încă înlăturate şi pentru desfiinţarea cărora independenţa s-a impus ca o necesitate imperioasă.

După 1829 agricultura primise un puternic avînt în Principate prin integrarea accentuată a producţiei cerealiere româneşti în schimbul economic mondial. De aici însă şi contradicţiile, care au dus la revoluţia din 1848, cadrele strîmte ale orînduirii în fiinţă trebuind înlăturate, progresul necesar în noile condiţii ce se creaseră, o dată cu suprimarea monopolului otoman asupra producţiei cerealiere, neputînd fi asigurat în tiparele feudale. Trebuie însă remarcat că pătrunderea din ce în ce mai accentuată a elementelor capitaliste — dezvoltarea agriculturii cu caracter comercial, începuturile unei tehnici moderne şi utilizarea muncii salariate — a avut loc şi în perioada de tranziţie de la feudalism la capitalism, deschizînd drum *noului* în această importantă ramură a economiei [7]. Cu toată represiunea din 1848—1849, menţinerea mai departe a relaţiilor feudale în agricultură n-a mai fost posibilă, problema agrară dominînd prin acuitatea ei ţările române la mijlocul secolului al XIX-lea.

5. *Mesagii, proclamaţii, răspunsuri şi scrisori oficiale ale lui Cuza Vodă*, Vălenii de Munte, 1910, p. 30.

6. *Ibidem*, p. 14.

7. Pentru problema agrară în această perioadă: Marcel Emerit, *Les paysans roumains depuis le traité d'Adrinopole jusqu'à la libération des terres (1829—1864)*, Paris, 1937; Ştefan Pascu, *Le question agraire dans les Pays Roumains à l'époque*, în „Revue *Roumaine d'Histoire*", IX (1970), nr. 4, p. 661—676; Ilie Corfus, *L'agriculture en Valachie durant la première moitié du XIX-e siècle*, Bucureşti, 1969; Apostu Stan, *Le problème agraire pendant la révolution de 1848 en Valachie*, Bucureşti, 1971.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dacă în Transilvania această problemă și-a găsit rezolvarea, desigur în limite burgheze, în timpul revoluției din 1848—1849 și în perioada imediat următoare, în Principate, ca și în Basarabia, ea n-a mai fost soluționată decît în cel de-al șaptelea deceniu al secolului. Reforma agrară efectuată în 1864 în Principatele Unite a avut o deosebită însemnătate în procesul complex de organizare a statului modern român. Ea a statornicit noi relații în agricultură, deschizînd mai larg porțile procesului de modernizare în această ramură și totodată a contribuit la progresul întregii economii" [8].

„Astăzi — remarca Petre S. Aurelian, economist de seamă român — la sfîrșitul celui de-al optulea deceniu al secolului al XIX-lea — trei pătrimi din populațiunea țării se ocupă cu agricultura. Comerciu nostru cu țările străine este alimentat cu producte agricole. Finanțele statului, mijloacele cu care se întîmpină toate cheltuielile publice, se culeg mai toate de la agricultori. Armata noastră este în mare parte compusă din copiii cultivatorilor" [9]. Același economist considera în mod îndrituit că „sînt puține staturi care să întrunească ca țara noastră situațiuni topografice pre cît de variate pre atît de priincioase pentru agricultură și industrie" [10]. Neîndoielnic că solul României favoriza dezvoltarea agriculturii, „Terenurile agricole ale României — remarca tot Aurelian — sînt dintre cele mai fertile și putem afirma că nu există țară în Europa, afară de Rusia, unde să se găsească, potrivit cu suprafața totală, o întindere mai mare de pămînturi roditoare" [11].

Este însă drept că tehnica a continuat și după 1864 să nu fie la nivelul celei din țările cele mai înaintate [12]. „A cause des circonstances économique dans lesquelles se trouve la Roumanie, le système de culture qu'on y pratique présente surtout le caractère extensif ; en effet, avec un territoire très-étendu, une population peu nombreuse, des capitaux insuffisants ,des voies de communication peu développées, des relations commerciales encore restreintes, le système intensif, qui demande des conditions tout opposées, ne saurait exister". Caracterizarea aceasta dată în 1867 de P. S. Aurelian și Alexandru Odobescu [13] a fost menținută și în 1866 de M. Obedenaru [14], ceea ce indică limpede că în această privință lucrurile nu se schimbaseră prea mult în curs de un deceniu. *Cu toate acestea, un început se făcuse.* Dacă în 1865 existau în Principatele

8. Vezi N. Adăniloaie, Dan Berindei, *La réforme agraire de 1864 en Roumanie et son application*, București, 1964 ; vezi și versiunea română, mai amplă : *Reforma agrară din 1864*, București, 1967.

9. P. S. Aurelian, *Terra nostra. Schițe economice asupra României*, ed. a II-a revăzută și adaosă, București, 1880, p. XIX.

10. *Ibidem*, p. 1.

11. *Ibidem*, p. 56.

12. Vezi pentru stadiul de dezvoltare a agriculturii în perioada analizată : I. Adam și N. Marcu, *Studii despre dezvoltarea capitalismului în agricultura României (după reforma din 1864)*, vol. I, București, 1956.

13. *Notice sur la Roumanie principalement au point de vue de son économie rurale, industrielle et commerciale*, Paris, 1868, p. 52.

14. M. G. Obédénare, *La Roumanie économique d'après les donnes les plus récentes*, Paris 1876, p. 94—95.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Unite 101 secerători perfecționate și 312 batoze, în 1874 se ajunsese la 469 secerători perfecționate și la 989 batoze, (deci creșteri de aproape 50% respectiv 300%), totuși din cele 185.835 pluguri existente în 1874 doar 37.661 erau considerate „perfecționate“ [15] (în schimb, în 1905, numărul acestor pluguri depășește 300.000) [16].

Terenurile arate au crescut între 1865 și 1874 *cu o treime*, de la 2.221.862 hectare la 3.303.205 hectare [17]. Acestora li se adăugau 102.084 hectare de vii, 2.544.214 hectare de pășuni și fînețuri, 2.014.923 hectare de pădure și 3.787.183 hectare de pămînturi necultivate [18]. În ordinea întinderii culturilor, porumbul se situa pe primul loc (1.278.092), urmat de grîu (992.106 hectare), de orz (354.023 hectare), de secară (103.721 hectare), de ovăz (99.242 hectare) și de mei (90.630 hectare) [19]. Rapița, plantă industrială, cunoscuse o extindere în curs de două decenii. „De unde la început să semăna cel mult zece pînă la cincisprezece mii pogoane — remarca P. S. Aurelian —, astăzi întinderea cultivată se apropie de 200 de mii de pogoane“ [20]. Mai existau culturi de in, cînepă, diferite legume, tutun, livezi cu arbori fructiferi și începuturi încă experimentale de cultivare a sfeclei de zahăr“ [21].

Dacă suprafața agricolă crescuse după reforma din 1864, în schimb se înregistraseră producții nu totdeauna satisfăcătoare (fapt datorat în parte unor factori naturali), ca și scăderea numărului animalelor domestice, explicată în parte prin creșterea culturilor. De la 506.104 cai în 1860, se trecuse în 1873 la 426.859 cai [22], vitele scăzuseră de la 2.751.168 capete la 1.886.990 capete, deci de la o vită la 4 1/2 hectare la o vită la 6 hectare [23]. Oile înregistraseră o scădere mai redusă, trecîndu-se de la 4.819.900 de capete în 1860, la 4.786.317 capete în 1873 [24], iar numărul porcilor scăzuse cu o cincime — de la 1.088.737 capete se trecuse la 836.944 capete [25]. După 1864, agricultura românească nu reușise deci să adapteze creșterea animalelor domestice noilor sale structuri.

Agricultura din România era încă paralizată în preajma cuceririi independenței țării de împletirea relațiilor capitaliste cu puternice rămășițe feudale, de faptul că cea mai mare parte a pămîntului continua

15. *Notice sur la Roumanie...*, p. 52; M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 95; V. Maciu, *Dezvoltarea capitalismului în România între 1864 și 1878*, în *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 449.

16. Statistica mașinilor și uneltelor agricole întrebuințate în 1905, p. 36.

17. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 173.

18. *Ibidem*, p. 88.

19. *Ibidem*, p. 97.

20. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 163. În 1873, potrivit unui raport consular francez trimis din Galați, se produseseră 1.500.000 hl. rapiță, cea mai mare parte destinată exportului (C. Bușe, *Unele considerațiuni privind viața economică a României între 1862 și 1876*, în „Analele Universității București. Istorie“, XXII (1973), nr. 2, p. 51.

21. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 166.

22. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 138.

23. În aceiași perioadă se înregistra o vită la 5 hectare în Franța, una la 3 hectare în Anglia și una la 4 hectare în Irlanda (*Ibidem*, p. 147).

24. *Ibidem*, p. 164.

25. *Ibidem*, p. 164.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

să se afle, chiar după reformă, în mîinile moșierimii (care-și moderniza inegal și în ansamblu lent gospodăriile), că țăranii împroprietăriți nu-și putuseră moderniza gospodăriile, că ei continuau să fie legați de marea proprietate prin „tocmeli" de munci agricole, legiferate în 1867 — în baza unui proiect din 1865 — și în 1872 printr-o nouă lege care le înăspriseră [26] și prin sistemul dijmei. Cu toate acestea, progresele înregistrate, ce este drept mai ales prin extinderea culturilor și prin creșterea posibilităților de comercializare după ce, începînd cu 1869, intrase treptat în funcțiune rețeaua de căi ferate [27] și se lărgise și rețeaua de drumuri moderne, indicau un sens ascendent.

Încă din prima jumătate a secolului al XIX-lea, industria românească înregistrase progrese evidente, al căror ritm s-a accelerat spre mijlocul și mai ales în a doua jumătate a aceluiași secol. Între 1832 numărul meseriașilor bucureșteni a crescut cel puțin de trei ori [28], iar din cele 12.867 „stabilimente" industriale (de fapt, în cea mai mare parte ateliere) constatate de recensămîntul din 1860 (cu unele întregiri în 1863), 7.849 erau înființate începînd cu anul 1850 [29]. Dacă în prima jumătate a secolului au predominat industria casnică, meșteșugul și mica producție de mărfuri, în cea de-a doua jumătate și mai ales din cel de-al optulea deceniu s-a constatat o mai accentuată dezvoltare a *manufacturii* și a *fabricii* — cea dintîi în industria textilă, a confecțiilor și în industria alimentară, cea de-a doua în industria hîrtiei, a zahărului, a cimentului și în rafinăriile de petrol [30] — menținîndu-se însă și celelalte trei stadii [31], deși dezvoltarea industrială „era anarhică și profund inegală" [32].

În perioada următoare reformei din 1864, industria din România n-a luat însă imediat avîntul ce a început să fie constatat mai ales începînd din deceniul al nouălea al secolului al XIX-lea ca urmare evidentă a dezvoltării capitalismului, dar și a cuceririi independenței. Situația a îngrijorat pe contemporani. „Noi avem mai multe industrii de un mare viitor — scria în 1870 Ion Ghica exprimîndu-și rezervele —

26. Pentru țărănime, vezi C. Corbu, *Țărănimea din România între 1864 și 1878*, București, 1970; în privința tocmelilor, vezi lucrarea de doctorat a lui Gh. Cristea, în curs de editare; mai vezi și V. Russu, *Observații privind aplicarea legii învoielilor agricole din 1866*, în „Analele Științifice ale Universității A. I. Cuza. Istorie", XIX (1973), fasc. 1, p. 103—110.

27. Pînă atunci, încă la sfîrșitul deceniului al șaptelea din secolul XIX, un raport consular constata că „de la Galați la Liverpool cheltuielile sînt mai puțin ridicate decît ale transportului de la 50 mile din interiorul țării..." (C. Bușe, *op. cit.*, p. 51).

28. Dan Berindei, *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești, 1459—1862*, București, 1963, p. 164—165.

29. „Anale Statistice", 1863, p. 136—137.

30. G. Zane, *Caractères généraux du développement de l'industrie roumaine au cours de la seconde moitié du XIX-e siècle*, Bucarest, 1970, p. 5 (communication présentée au V-e Congrès International d'Histoire Economique).

31. Idem, *L'industrie roumaine au cours de la seconde moitié du XIX-e siècle*, Bucarest, 1973, p. 11.

32. Olga Constantinescu și N. N. Constantinescu, *Cu privire la problema revoluției industriale în România*, București, 1957, p. 41.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

dar care sînt foarte înapoiate ; au rămas în starea în care erau cînd s-au introdus întîiaşi dată acum cîteva secole şi care, străine de progresele ce au făcut acea industrie în alte ţări, dispare una cîte una“ [33]. Cîţiva ani mai tîrziu, P. S. Aurelian se arăta şi mai pesimist în aprecierile sale. „România — nota el — este una din ţările cele mai înapoiate în industrie“. „Industria mare — mai scria economistul — aceea care prin puterea capitalurilor şi a inteligenţei transformează productele agricole şi miniere în obiecte manufacturate, acea industrie care nu numai că îndestulează trebuinţele locale dar alimentează şi comerciul de esportaţiune, nu există în ţara noastră“ [34]. „La Roumanie — îşi exprima părerea şi M. G. Obedenaru în 1876 — n'a jamais en ce qui s'appelle la grande industrie“. „Ce ne sont pas les aptitudes qui manquent à la population roumaine — mai preciza el —, car nous voyons en Transylvanie des Roumains se livrer à l'exploitation des mines, à la fabrication du papier, des cordes, des tissus, du verre etc.“ [35]. El mai constata că „la grande industrie des pays voisins a étouffé les petites industries naissantes ou embryonnaires de la Roumanie“ [36], consideraţie care indica necesitatea afirmării independente a României ca o condiţie *sine qua non* pentru dezvoltarea industriei sale ameninţată de concurenţa inegală a industriilor marilor state.

Dar mai trebuie remarcat că aprecierile pesimiste ale economiştilor contemporani nu reflectau decît una din faţetele unei realităţi, care se prezenta mult mai complexă. Ei raportau situaţia din România celei din ţările cele mai înaintate, fără a ţine seama în suficientă măsură de *punctul de plecare* a evoluţiei economiei moderne româneşti şi de asemenea, fără a lua în considerare în suficientă măsură problemele de ansamblu ale industriei româneşti în perioada dată.

Minuţioasa analiză pe care profesorul G. Zane a făcut-o cu cîţiva ani în urmă este edificatoare pentru cunoaşterea reală a situaţiei industriei româneşti în cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Astfel, industria casnică ţărănească, îndeosebi în domeniul textil şi al confecţiilor de îmbrăcăminte, a continuat să fie în ascensiune după 1850 [37], deşi, din al şaptelea deceniu al secolului al XIX-lea, s-au înregistrat semne de stagnare şi chiar de regres, datorate atît unor lipsuri de materie primă cît şi concurenţei produselor manufacturate [38] (ceea ce însă nu indica numai o creştere a importurilor, *dar şi dezvoltarea stadiilor superioare ale industriei).*

Producţia meşteşugărească a acoperit necesităţile de consum ale maselor pînă la mijlocul secolului al XIX-lea, dar după 1850 şi mai ales în anii 1860—1865 ea a început să-şi piardă treptat poziţiile, în

33. Ion Ghica, *Scrieri economice*, vol. I, Bucureşti, 1937, p. 108.
34. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 179.
35. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 190.
36. *Ibidem*, p. 191.
37. G. Zane, *op. cit.*, p. 23.
38. *Ibidem*, p. 34. De exemplu, chiar în domeniul industriei casnice ţărăneşti textile, pătruderea pînzei de bumbac a dus la limitări (Ion Ionescu, *Agricultura română din judeţul Dorohoiu*, Bucureşti, 1866, p. 498—499).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tîrguri și orașe, la sate ea menținîndu-se însă și chiar dezvoltîndu-se [39]. În 1867, P. S. Aurelian semnala existența unor meseriași de elită la București, dar numai șase ani mai tîrziu tot el înregistra alarmat dispariția unor meserii tradiționale și încercările unor meseriași de a-și alege alte profesiuni [40]. Breslele, declarate inutile de un ministru de Interne în 1864 [41], au fost suprimate în 1873 [42]. Nu era vorba însă atît de concurența pe care o aduceau micii producții de mărfuri stadiile mai avansate ale industriei capitaliste — deși neîndoielnic dezvoltarea acestora a accentuat decăderea meseriilor la orașe —, cît mai ales de concurența aprigă a produselor primite din străinătate, ritmul importurilor crescînd după 1860 și apoi, în cel de-al optulea deceniu îndeosebi — cînd „les marchandises des grandes nations capitalistes arrivaient en Roumanie en vagues irrésistibles" [43] —, adică tocmai în perioada imediat anterioară cuceririi independenței. Pe deoparte, guvernanții conservatori se arătau interesați cu prioritate de problemele agriculturii și, pe de altă parte, *necesitatea politică* a încheierii convențiilor comerciale — prilej de afirmare a unei poziții *independente* — a dus la o și mai accentuată deschidere a granițelor față de produsele străine, ceea ce a lovit nu numai în mica producție de mărfuri, dar și în ritmul de dezvoltare a stadiilor avansate ale capitalismului.

Volumul încă redus al pieții naționale, insuficientele acumulări interne de capital, lipsa de muncitori calificați, politica de frînă a capitalului străin față de economia și îndeosebi față de industria românească și desigur menținerea dominației otomane, toate acestea au contribuit la relativ mai slaba dezvoltare a industriei României în perioada anterioară anului 1877 [44]. Numărul întreprinderilor industriale mai mari a crescut totuși între 1866 și 1877 de la 39 la 173 [45], deși dezvoltarea industrială modernă a țării era evident încă incipientă, ceea ce l-a făcut pe P. S. Aurelian să scrie cu doi ani înainte de cucerirea independenței — fără a ține seama însă de întreaga realitate și de stadiul general de dezvoltare a țării — că „industria mare, aceea care prin puterea capitalurilor și a inteligenței transformează productele agricole și miniere în obiecte manufacturate, acea industrie care nu numai că îndestulează trebuințele locale, dar alimentează și comerciul de exportațiune, nu există încă în țara noastră" [46].

Bilanțul anului 1876 a încercat să-l facă M. G. Obedeanu, proclamînd că „la grande industrie des pays voisins a étouffé les petits industries naissantes ou embryonnaires de la Roumanie", că „le droit d'entrée

39. G. Zane, *op. cit.*, p. 55, 60, 61, 94, 109.
40. *Ibidem*, p. 113—116.
41. *Ibidem*, p. 136.
42. Vezi Matei Ionescu, *La fin des corporations et les débuts des chambres de commerce et d'industrie*, în „Revue Roumaine d'Histoire", VI (1967), nr. 6, p. 881—905.
43. G. Zane, *op. cit.*, p. 163.
44. Olga și N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 45—47.
45. *Ibidem*, p. 34.
46. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 179.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de 71/2% constitue une barrière trop faible pour la protection des fabriques indigènes" şi că „aujour'hui toutes les fabriques de la Roumanie sont fermées, à l'exception d'une usine pour la fabrication des bougies stéoariques et d'une seule fabrique de draps" [47]. Scriind cam în aceeaşi perioadă, P. S. Aurelian, deşi şi el reticent, remarca însă că *„în anii din urmă* s-au fondat mai multe fabrici de săpun, de lumînări stearice, de făină, de ulei, de paste alimentare, ateliere pentru fabricaţia maşinilor şi instrumentelor şi altele" [48].

„Bilanţul" lui Obedenaru, al cărui pesimism avea şi un substrat politic în anul de încheiere a guvernării de o jumătate de deceniu a conservatorilor şi care era datorat desigur şi faptului că se întemeia pe cifrele recensămîntului din 1860, este dealtfel parţial desmînţit chiar de el, atunci cînd trece la analiza de detaliu a situaţiei industriei româneşti [49]. El constata existenţa la Galaţi a singurei fabrici de lumînări „qui prospère", numărînd peste 50 de lucrători şi producînd anual 600.000 kg. lumînări şi 2.000.000 kg. săpun şi la Tîrgu Neamţ a fabricii de postav a lui M. Kogălniceanu cu 120 lucrători şi cu o producţie de 50.000 m. postav şi 8000 de pături pentru armată [50], şi semnala avîntul pe care-l dobîndise industria extractivă a sării şi mai ales a petrolului [51].

În general, datele furnizate de Obedenaru privind industria sînt însă eliptice şi incomplete. P. S. Aurelian ne apare în această privinţă mult mai documentat, „la zi". El clasa industria în trei ramuri. Privind cea dintîi — industrii devenite din „vegetale" — Aurelian arăta că „morile cu vapori se înmulţesc în tot anul" şi caracteriza „stabilimentul din Brăila al d. Gerbolini şi Borghetti" ca „cel mai important din toată România" lucrînd şi pentru export, pentru a însemna însă apoi într-o notă că din cauza concurenţei morilor austro-ungare întreprinderea îşi întrerupsese între timp activitatea ! [52] „De cîţiva ani a început să se fabrice paste alimentare", constată el, observînd că pastele româneşti fuseseră medaliate cu prilejul Expoziţiei universale de la Paris din 1867 [53]. P. S. Aurelian mai amintea de fabricarea alcoolului din cereale ca de „o industrie care a luat mare dezvoltare" şi de fabricarea berei, considerînd că de la 1860" producţia trebuie să se fi îndoit de vreme ce în Bucureşti s-au înfiinţat mai multe stabilimente importante" [54]. El caracteriza industria lemnului ca „plină de viitor", nota absenţa filaturilor mecanice, remarca că „fabricaţiunea uleiurilor, a celui de sămînţă de rapiţă şi in se dezvoltă în tot anul", deşi adăuga că „cu toate acestea pînă astăzi tot ni se trimite ulei de in din Englitera şi alte ţări" [55].

47. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 191.
48. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 183.
49. Mai vezi Olga şi N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 34 şi urm.
50. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 194.
51. *Ibidem*, p. 196—209.
52. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 184—185.
53. *Ibidem*, p. 185.
54. *Ibidem*, p. 185—186.
55. *Ibidem*, p. 186.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Aurelian mai arăta că „după 1875" — de fapt în 1875 și 1876 sub scutul legii din martie 1873 [56] — se înființaseră fabricile de zahăr de la Sascut și Chitila [57], este de observat că de la început această industrie a zahărului a apărut bazată pe tehnica mașinistă [58].

Aurelian se arăta mai pesimist atunci cînd se referea la „industriile derivate din producte animale", arătînd că săpunurile, fabricarea lumînărilor, zalhanalele și tăbăcăriile înregistraseră un declin, atît datorită concurenței produselor străine, cît și restrîngerii de materii prime (împutinarea vitelor, în privința zalhanalelor); în privința industriei postavului, semnala și el că numai întreprinderea lui Kogălniceanu rezistase concurenței [59].

Ca și Obedenaru, Aurelian releva — vorbind de „industriile derivate din minerale" — însemnătatea pe care o dobîndise extracția petrolului — el deplîngînd însă limitarea extracțiilor minerale la petrol și sare [60], considerînd că „industria petrolului a prins rădăcini în țara noastră și cu oarecare străduință din parte-ne va deveni o ramură din cele mai însemnate de venit" [61]. Obedenaru, la rîndul său, ne informează asupra creșterii accelerate a producției de petrol, de la 37.730 hectolitri în 1862 la 174.400 hectolitri în 1873 [62]. Exploatarea se făcea însă primitiv, prin puțuri de o adîncime maximă de 120 m. și nu prin sonde [63], iar exportul începuse să se lovească din 1867 de concurența petrolului american [64]. Trebuie însă notată și apariția în mai multe orașe — București, Ploiești, Galați, Brăila — a unor rafinării [65], al căror număr a crescut de la 8 în 1864 la 20 în 1878 [66]. În privința extracției sării, de la 45.400.000 kg în 1864 se atinsese în 1873 o producție de 83.000.000 kg [67]. „Sarea — arăta Aurelian — se scoate cu manejuri puse în mișcare cu cai. De curînd s-a introdus la aceste saline extracțiunea prin forța vaporului" [68]. Ar mai trebui adăugat că industria materialelor de construcții — cărămidă, var și ipsos și ceramică — și într-o oarecare măsură cea metalurgică (la București îndeosebi), atelierele militare și cele de căi ferate [69] completau peisajul industriei din România în preajma anului 1877.

---

56. Olga și N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 36.
57. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 186.
58. Olga și N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 36.
59. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 192—194.
60. *Ibidem*, p. 196.
61. *Ibidem*, p. 200.
62. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 207—208.
63. *Ibidem*, p. 203.
64. Olga și N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 39.
65. *Ibidem*. p. 38—39. Mai vezi Constantin Boncu, *Contribuții la istoria petrolului românesc*, București, 1971.
66. V. Maciu, *Dezvoltarea capitalismului în România între 1864 și 1878*, în *Istoria României*, vol. IV, București, 1964, p. 456.
67. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 199—200.
68. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 204.
69. Olga și N. N. Constantinescu, *op. cit.*, p. 40—41.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Industria României în anii premergători cuceririi independenței țării era desigur departe de posibilitățile ei reale de dezvoltare. Abia trezită la o viață modernă, supusă concurenței inegale a produselor statelor mai înaintate — concurența favorizată atît de politica conservatorilor din interior cît și de liber schimbiști, curent dominant chiar și printre economiștii și oamenii politici cu vederi progresiste ai țării —, suportînd (ca și întreaga dezvoltare a economiei românești) consecințele suzeranității otomane, industria României era încă ținută în frîne, dar totodată este neîndoielnic că ea marcase, cu toate greutățile, premisele unei viitoare afirmări și aceasta se cerea împlinită. Aceste premise aveau să dea roade în perioada posterioară independenței (mai ales după legea de protejare a marei industrii din 1887), rezultate din noul statut internațional al țării, dar și ca rezultantă a acumulărilor anterioare.

Comerțul intern și extern s-au dezvoltat într-un ritm susținut în Principate, îndeosebi din cel de-al patrulea deceniu al secolului al XIX-lea, intensificîndu-se totodată legăturile comerciale dintre țările române [70], sensul spre formarea pieței naționale unice fiind evident. În 1860 se numărau în Principatele Unite 30.417 comercianți, masați îndeosebi în tîrguri și orașe ; numai la București locuiau 4.742 negustori [71]. Menținerea pînă în 1864 a relațiilor feudale la sate și drepturile de monopol ale stăpînilor de moșii, insuficienta înzestrare cu căi de comunicații și mijloace rudimentare de transport, lipsa instituțiilor de credit, care să apere pe negustori de camătă, toate acestea au stăvilit totuși, în parte chiar pînă în preajma independenței, desfășurarea activității comerciale în măsura resurselor existente. Reforma agrară din 1864, constituirea de căi de comunicații și îndeosebi de căi ferate în deceniul premergător independenței și de asemenea înființarea în același ultim răstimp a unor instituții de credit, ca și baterea monedei naționale au contribuit la intensificarea activității comerciale, reflectată, între altele, în dezvoltarea orașelor ; populația capitalei București a crescut de la 141.754 de locuitori în 1865 la 177.646 în 1878 [72]. Legea pentru înființarea Camerelor de comerț din octombrie 1864 și introducerea sistemului metric începînd de la 1 ianuarie 1866 au influențat de asemenea facilitarea operațiilor comerciale, schimbul dintre sat și oraș. Iată cum descria P. S. Aurelian comerțul intern al țării în preajma cuceririi independenței. „Comerciul intern nefiind supus nici unei restricțiuni afară de cazul ce plătesc unele producte la intrarea în orașe, este cu nepu-

70. Vezi pentru relațiile economice dintre România și Transilvania în deceniul premergător cuceririi independenței statului național român : Carol Göllner, *Relațiile economice dintre Transilvania și vechea Românie în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, în *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, București, 1968, p. 255—264 ; Ioan Tiberian, *Legăturile economice dintre țările române în perioada 1867—1875*, în „Probleme economice", XXI (1968), nr. 11, p. 34—44 ; Rodica Șolmescu, *Aspecte din relațiile economice dintre România și Transilvania (1866—1876)*, în „Studii și materiale de istorie modernă", vol. IV, București, 1973, p. 237—269.

71. „Anale Statistice", 1860, p. 92—98, 108—109.

72. V. Maciu, *op. cit.*, p. 476.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ținută să se poată prețui ; poate însă cineva să-și facă o idee despre importanța sa cugetînd la multiplele trebuințe a unei populațiuni de 5 milioane locuitori. Productele destinate comerciului interior se desfac sau în magazinele din orașe sau în tîrgurile ce se fac în toate localitățile la diferitele epoce ale anului. Nu există plasă în care să nu se facă tîrg o dată sau de mai multe ori pe an. Afară de aceasta, în toate săptămînile se țin tîrguri în orașe de se aprovizionează populațiunea rurală. Înlesnirea comunicațiunilor va face să înceteze asemenea întruniri ; cu toate acestea va trece timp pînă cînd locuitorii din toate comunele țării să poată a-și procura obiectele trebuincioase de-a dreptul din orașe“ [73].

Dar neîndoielnic că dezvoltarea comerțului extern a fost mai spectaculoasă în cursul deceniilor următoare tratatului de la Adrianopol (1829), prin care a fost abolit monopolul otoman asupra principalelor produse ale Principatelor și mai ales după constituirea statului național (1859). Comerțul exterior al Principatelor „s-a împătrit“ în curs de mai puțin de patru decenii [74]. Trecîndu-se de la un export în valoare de 35.413.299 lei în 1840 la unul în valoare de 144.962.079 lei în 1875 și de la un import de 19.673.176 lei la un import de 100.834.169 lei [75], ceea ce reflecta chiar o „încincire“. „Neutralizarea“ gurilor Dunării în urma tratatului de la Paris a dus, potrivit opiniei justificate a lui Obedenaru, la sporirea activității comerciale pe căile de apă, aceasta primind apoi un nou și puternic impuls prin punerea în funcțiune a rețelei de căi ferate. „Depuis le reccordement des voies ferrées roumaines avec les lignes autrichiennes (1872) — nota el —, le commerce de la haut Moldavie se fait surtout en Gallicie“. „Avec la mise en exploitation des voies ferrées — mai scria Obedenaru — le commerce extérrieur a recu une impulsion encore plus marquée ; et nous sommes en droit de nous attendre à une plus grand développement de l'exploitation lorsqu'on aura terminé les lignes de jonction avec la Russie, la Turquie et l'Autriche“ [76].

Comerțul extern a cunoscut deci o necontenită dezvoltare, balanța comercială fiind în permanență excedentară pînă în 1877. Pe primul plan figurau între produsele de export materiile vegetale (peste 80%), pe al doilea cele animale (sub 20%) și doar pe al treilea cele minerale (ceva peste 1%). În 1871 cele dintîi figurau în tabelul de export cu 147.781.351 lei, cele de-al doilea cu 26.418.717 lei și materiile miniere doar cu 1.910.537 lei [77]. Dacă patru cincimi din materiile animale exportate treceau în Austro-Ungaria, în privința cerealelor (133.127.640 lei) aproape cîte un sfert a luat calea Imperiului otoman (32.868.831 lei),

73. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 232—233.
74. *Ibidem*, p. 231.
75. *Ibidem*, p. 234.
76. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 237. Joncțiunile au fost efectuate în anii următori, angrenînd și mai puternic România în schimbul economic internațional.
77. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 236.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

a Franței (30.528.981 lei) și a Angliei (27.196.085 lei)[78], următoarea în ordinea importanței înscriindu-se Austro-Ungaria cu 17.866.071 lei, la care se adăugau și 7.685.202 lei reprezentînd rapița și ale producte vegetale[79].

Produsele exportate din România în 1871 în valoare totală de lei 177.682.783 se trimiteau îndeosebi în următoarele patru țări: Austro-Ungaria (49.635.217 lei), Imperiul otoman (39.586.637 lei), Franța (31.951.541 lei) și Anglia (27.395.260 lei)[80]. În ceea ce privește importul — cifrat în 1871 la 82.927.228 lei, el era efectuat în cea mai mare parte — peste 70 milioane — din aceleași patru țări în care se exportau bunurile românești: Austro-Ungaria (37.028.629 lei), Anglia (14.390.820 lei), Imperiul otoman (10.476.460 lei) și Franța (9.819.459 lei)[81]. În ordinea importanței se aduceau „materii de ață și bumbac" (10.825.696 lei), diferite obiecte de consum (7.656.558 lei), „materii de lînă" (6.637.695 lei), „materii animale" (6.603.470 lei), articole diverse (5.924.745 lei), fierărie (5.034.443 lei), materii vegetale (4.480.108 lei), fructe (4.197.067 lei), metale (3.512.595 lei), obiecte de piele (3.182.268 lei), tutunuri (2.928.728 lei), bumbacuri (2.866.521 lei), mătăsării (2.340.577 lei), mașini (1.531.178 lei), băuturi (1.525.778 lei), piei (1.255.737 lei), hîrtie și cărți (1.228.990 lei), minerale (1.032.500 lei); celelalte importuri erau inferioare sumei de un milion pe an[82]. După cum se remarcă, accentul cădea încă pe un import destinat claselor posedante, alcătuit îndeosebi din bunuri de consum; faptul că se importau „mătăsării" în valoare de aproape 2 1/2 milioane și mașini doar de 1 1/2 milion este semnificativ. Mai trebuie remarcat că este cert că importul real depășea cifrele oficiale; Obedenaru își exprimă astfel opinia că „les chiffres publiés par le Bureau de statistique représentent, à peu de chose près, la moitié de la valeur réelle des produits importés"[83].

Este evident că în ceea ce privește comerțul, cu toate unele sechele pe care el le mai purta, deceniul premergător momentului cuceririi independenței a însemnat intensificarea comerțului intern, ca și a celui extern, cuprinderea mai accentuată a țării în schimbul internațional, ceea ce impunea cît mai grabnica dobîndire a unui nou statut internațional menit a favoriza, într-un cadru mai propice, dezvoltarea pe mai departe a acestor activități.

De o deosebită însemnătate în procesul de dezvoltare a economiei românești, contribuind la mai accentuata ei ancorare în economia mondială, au fost în epocă căile de comunicație, sector în care s-au înregistrat progrese remarcabile. Contemporanii înțelegeau rolul deosebit pe care urma să-l aibă dezvoltarea căilor și mijloacelor de comunicație. „Fără căi de comunicație — remarca P. S. Aurelian — dezvoltarea eco-

78. *Ibidem*, p. 237, 239.
79. *Ibidem*, p. 239, 240.
80. *Ibidem*, p. 242.
81. *Ibidem*, p. 250.
82. *Ibidem*, p. 243.
83. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 245.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nomică este imposibilă", el adăugînd că „țările care sînt astăzi în capul producțiunii agricole și industriale sînt în același timp înzestrate cu mai multe căi de comunicațiune". Realist, el mai observă că „România rămasă în urmă întrucît privesce dezvoltarea sa economică, datorește în parte starea sa de înapoiere lipsei de mijloace de transport". Dar tot același economist putea nota cu satisfacție că începînd din 1859 fusese realizat, în acest domeniu, „mare progres" [84]. În preajma cuceririi independenței, România era înzestrată cu 37 de drumuri naționale, însumînd 3.300 km., din care aproape 2.000 km. erau efectiv realizați pînă la sfîrșitul anului 1874; această rețea se interfera cu cea a drumurilor județene, realizată în curs de cinci ani și însumînd 3.300 km. [85]. În total, România avea la sfîrșitul anului 1878, 5.349 km. de drum pietruit și macademizat; patru ani mai tîrziu erau în circulație în jurul a 5.470 drumuri naționale și județene, la care se adăugau și 4.000 km. căi vecinale [86]. Deosebit de importantă a fost construirea a 22 de poduri metalice realizată începînd din 1865 [87], prin intermediul cărora s-au evitat întreruperile în circulație care se constatau mai înainte cu prilejul venirii apelor mari.

Dar neîndoielnic cea mai mare importanță în domeniul lucrărilor publice a avut-o construirea „drumurilor de fier" cînd ne gîndim că pînă în 1869 nu exista un crîmpei de drum de fier și că în interval de zece ani posedăm deja peste 1.133 km. — scria Aurelian — caută să recunoascem că construcțiunea căilor ferate române a mers îndestul de repede" [88]. În 1878 erau în funcțiune aproape 1.300 km. [89], din nordul Moldovei și pînă la Vîrciorova teritoriul României fiind străbătut pe căi ferate puse în legătură cu rețelele de căi ferate austro-ungare, ruse și otomane. Deși majoritatea căilor ferate au fost construite cu capital străin, ceea ce a dat naștere la abuzuri și obligații apăsătoare pentru stat pînă a se obține răscumpărarea, drumurile de fier au creat un nou cadru de activitate economiei românești, stimulînd-o și conectînd-o mai puternic economiei mondiale.

Un alt domeniu în care progresele au fost importante a fost cel al circulației monetare și a creditului. Introducerea sistemului monetar național începînd din 1867 prin adoptarea sistemului bimetalist al Uniunii monetare latine, prin punerea în circulație nu numai a monedelor de aramă, ci și a celor de argint și aur și prin acceptarea la casele publice a monedelor similare de argint și de aur ale Franței, Belgiei, Italiei și Elveției, a reprezentat un mare pas înainte în dezvoltarea economiei naționale și totodată și un prilej de afirmarea drepturilor su-

84. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 209.
85. *Ibidem*, p. 211—212.
86. *Ibidem*, p. 212, nota 1.
87. *Ibidem*, p. 212.
88. *Ibidem*, p. 218.
89. V. Maciu, *op. cit.*, p. 467.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

verane ale țării [90]. Dacă au luat naștere în deceniul premergător proclamării independenței un număr de bănci moderne în bună măsură cu capital străin (cea mai însemnată fiind *Societatea financiară a României*, care a trebuit însă să lichideze în decembrie 1876 [91], în schimb crearea *Băncii Naționale a României*, deși proiectată în 1876, n-a avut loc decît după dobîndirea noului statut de neatîrnare a țării. Importante au fost în domeniul creditului, în afara *Casei de Depuneri și Consemnațiuni*, înființată încă în vremea lui Alexandru Ioan Cuza, crearea în 1873 a *Creditului Funciar Rural* [92] și în anul următor a *Creditului Urban București*, iar mai înainte în 1870 a societății *Economia* „cea dintîi asociație de credit popular fundată în România", ca și a unor mari societăți de asigurare, cele mai marcante fiind *Dacia* (din 1871), *România* și *Unirea* [93].

Bugetul pe anul 1875 a însumat la venituri 91.441.418 lei (principalele resurse fiind oferite statului prin contribuțiile directe — 29.082.017 —, prin cele indirecte — 32.201.000 —, prin domeniile statului — 19.075.132 — și prin veniturile poștei, telegrafului și căilor ferate — 6.500.000 lei) [94], iar la cheltuieli 97.149.551 lei, deci dezvăluind un dezechilibru. Dacă ținem seama că cea mai mare parte a cheltuielilor erau afectate finanțelor și datoriilor publice (52.029.544 lei), ca și de faptul că la 1/13 iulie 1875 acestea însumau 167.181.968 lei [95], trebuie să constatăm că starea finanțelor nu era din cele mai bune. Totodată însă trebuie luat în considerare faptul că datoriile publice avuseseră la bază cheltuielile afectate unor importante lucrări de interes public și îndeosebi cele legate de construcția căilor ferate. M. G. Obedenaru remarca că statul „achète, horriblement cher, il est vrai, tous les ans, une partie des chemins de fer", el adăugînd, de altfel, că „c'est justement parce que l'Etat inscrit parmi ses dépanses l'annuité des lignes concédées, que le budget se solde en déficit" [96].

Economia României a trăit pînă în preajma anului 1877 un amplu și complex proces de transformări, „... depuis 1867, scria Obedenaru

90. Vezi: C. Moisil, *Renașterea monetei românești*, în „Arhiva românească", IV (1940); Aurel Vijoli, *Sistemul bănesc în slujba claselor exploatatoare din țările române și România burghezo-moșierească*, București, 1958; Costin C. Kiriței-escu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. I, București, 1964; *Crearea sistemului monetar național la 1867*, București, 1968; Constanța Sîrbu, *Un episod din lupta pentru afirmarea suveranității naționale: 100 de ani de la inaugurarea monetăriei statului*, în „Studii", XXIII (1970), nr. 3.

91. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 295; V. Maciu, *op. cit.*, p. 471—472.

92. Crearea sa a ridicat imediat valoarea pămîntului (M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 86).

93. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 261.

94. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 328. Pentru istoria finanțelor românești, mai vezi Th. C. Aslan, *Finanțele României de la Regulamentul organic pînă astăzi, 1831—1905*, București, 1905.

95. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 332. Pentru datoriile publice, vezi I. Tutuc, *Împrumuturile publice ale României (1864—1916)*, București, 1918 și Gh. M. Dobrovici, *Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate 1823—1933*, București, 1934.

96. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 333.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

sintetizînd mutațiile înregistrate în curs de un deceniu — on a fondé en Roumanie des institutions de crédit, on y a construit des chemins de fer, des ponts, des routes ; bref, il y est survenu des grandes modifications dans la production, dans les échanges de produits avec les pays étrangers etc" [97]. Este drept că tocmai în ultimii ani ai deceniului în cauză, economia românească suferise urmările atît ale crizei ciclice europene din 1873—1877, care dusese la scăderea prețului cerealelor și determinase retrageri ale capitalurilor străine, cît și ale guvernării conservatoare [98]. Industria făcea parte cu greu concurenței străine, agricultura era lezată de scăderile de preț, unele instituții bancare au trebuit să lichideze. Dar nu era vorba în realitate decît de împrejurări istoricește trecătoare, care nu puteau stăvili sensul profund al unor evoluții istorice și care, dimpotrivă, au contribuit a reliefa și mai categoric națiunii române necesitatea ca prin recucerirea independenței țării și prin suprimarea oricăror forme de dependență să se creeze cadrul prielnic prosperării unei economii pentru a cărei înflorire condiția de bază era deplina eliberare și înlăturarea stavilelor din afară.

Greutățile existau, economia nu funcționa în măsura în care s-ar fi dorit acest lucru, dar cei lucizi înțelegeau că orice progres trebuia să fie rodul unei evoluții și că simpla comparație cu stările de lucruri din țările înapoiate nu era edificatoare în înțelegerea unor realități. „L'état social et économique des Roumains — scrie cu amintita luciditate Obedenaru în 1876 — est très arriérè si on le compare aux pays civilisés de l'Occident ; nous en avons assez dit sur la mauvaise assiette des impôts... et sur la nécessité pour l'État de débourser tous les ans une certaine somme pour compléter l'annuitédue aux concessionnaires des chemins de fer ; mais avant de les traiter d'incapables et de paresseux, il faut bien examiner si les Roumains, pour marcher dans la voie du progrès, n'ont pas en à vaincre des obstacles insurmontables ; il faut se demander s'ils n'ont pas fait de grands efforts pour sortir de cet état arriéré ; et surtout il faut examiner jusqu'à quel point ils sont supérieurs en civilisation aux peuplades qui les entourent. Jusqu'au XVII-e siècle, la Roumanie a été dans la nécessité de combattre constamment pour sauvegarder son indépendance, voire même son existance. Son état normal était la guerre défensive. Le souci était non de savoir comment on ferait pour vivre, mais comment on ferait pour bien mourir. Dans de pareilles conditions la culture de la terre ne pouvait être que rudimentaire ; les arts, délaissés, les métiers, dans l'état primitif. On ne construit pas de routes lorsque l'invasion menace les frontières..." [99].

În anul premergător proclamării independenței, recunoscînd greutățile, relatînd obiectiv ce se realizează, ceee ce se realiza și ceea ce trebuia realizat, Obedenaru își mărturisea credința în viitorul națiunii sale, exprimînd, neîndoielnic, ceea ce în acel moment de așteptare și

97. *Ibidem*, p. VI.
98. V. Maciu, *op. cit.*, p. 480.
99. M. G. Obédénare, *op. cit.*, p. 427.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

entuziasm, credeau majoritatea conaţionalilor săi. „Le peuple roumains travaille, produit — arăta el — il a donné et il donné journellement, des preuves qu'il a une intelligence d'élite et qu'il sait se tirer à son honneur des situations embarassantes que lui créent parfois les événements du dehors. On le voit marcher dans la voie du progrès a la suite des grandes nations de l'Occident. Il perfectionne tous les jours ses institutions“ [100]. Era o concluzie optimistă, dar care a coincis cu evoluţia ulterioară a României.

Mutaţii esenţiale au avut loc începînd de la jumătatea secolului în societatea românească. Formarea şi maturizarea naţiunii moderne şi ascensiunea capitalistă au coincis firesc cu modificări în compoziţia şi forţa claselor, păturilor şi categoriilor sociale din ţările române. Ţărănimea continua să reprezinte şi în preajma anului 1877 marea majoritate a populaţiei. Ţărănimii libere a venit să i se adauge pe întreg teritoriul naţiunii de la mijlocul secolului al XIX-lea — în Principate din 1864 — marea masă a ţărănimii eliberate. Este neîndoielnic că în viaţa şi mentalitatea ţăranilor s-au înregistrat mari schimbări în cursul secolului al XIX-lea, concretizate, între altele, nu numai în acţiunile revoluţionare din 1848—1849, dar şi în faptul că atît în timpul evenimentelor revoluţionare, în cadrul Comisiei proprietăţii de la Bucureşti cît şi în Adunările ad hoc din 1857 de la Iaşi şi Bucureşti reprezentanţii ţăranilor au găsit un limbaj politic adecvat prin care şi-au exprimat revendicările în noua societate modernă în curs de constituire [101]. Cu toate acestea, problemele ţărănimii erau departe de a fi deplin rezolvate. Reforma agrară realizată în 1864 în România a avut un caracter incomplet şi îndeosebi nu s-a asigurat în suficientă măsură progresul tehnic al agriculturii pentru ţăranii eliberaţi şi împroprietăriţi, supuşi apoi presiunii tocmelilor agricole şi mai ales continuării dependenţei lor faţă de moşierime [102]. Această situaţie a generat, firesc, în continuare, frămîntări ale ţărănimii care, în ciuda reformei din 1864, nu-şi găsise tiparele depline ale unei vieţi prospere şi libere [103]. Dar ca şi în anii luptei pentru Unirea Principatelor, cînd ţărănimea a acţionat energic pentru realizarea obiectivelor naţionale [104] şi acum, în noile momente istorice ce se pregăteau, ca şi în timpul desfăşurării acestora, ţăranii vor fi din nou prezenţi în primele rînduri, Indepen-

100. *Ibidem*, p. 420.

101. Vezi Apostol Stan, *La problème agraire pendant la révolution de 1848 en Valachie*, Bucureşti, 1971, p. 93—121 ; Valerian Popovici, *Problema socială în dezbaterile Divanului ad hoc al Moldovei*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice. Istorie“, Iaşi, X (1959), fasc. 1-2, p. 1—35 ; Dan Berindei, *Problema agrară în dezbaterea Divanului ad hoc şi a Adunărilor Ţării Româneşti (1857—1861)*, în „Studii“, XI (1958), nr. 1, p. 29—52.

102. Vezi detalii în Constantin Corbu, *Ţărănimea din România între 1864 şi 1878*, Bucureşti, 1970.

103. Vezi Vasile Maciu, *Cu privire la situaţia şi lupta ţărănimii din România în ajunul războiului de independenţă*, în „Studii“, VIII (1955), nr. 3, p. 31—48.

104. Vezi N. Adăniloaie, *Ţărănimea şi Unirea*, în *Studii privind Unirea Principatelor*, Bucureşti, 1960 şi Gh. Platon, *Frămîntări ţărăneşti în Moldova în preajma Unirii*, *loc. cit.*,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

dența reprezentînd pentru ei, ca și Unirea din 1859, și indirecta făgăduială a satisfacerii cel puțin parțială a doleanțelor lor de clasă.

Destrămarea feudalismului și ascensiunea capitalismului au creat condiții pentru formarea și treptata creștere a numărului muncitorilor salariați. Neîndoielnic că relativ slaba dezvoltare a industriei românești a frînat acest progres, l-a făcut să evolueze lent, dar esențial este faptul că de la apariția ei noua clasă s-a făcut remarcată [105]. Deși în preajma anului 1877 numărul muncitorilor din industrie și transporturi raportat la cel al țăranilor și muncitorilor agricoli „era cel puțin de 10 ori mai mic“ [106], atît în evenimentele revoluționare din 1821, cît mai ales în timpul revoluției din 1848 și în lupta pentru Unirea Principatelor muncitorii se evidențiază în primele rînduri ale patrioților. De asemenea, în cursul deceniului premergător cuceririi independenței ei trecuseră la forme de organizare, ajungîndu-se în toamna anului 1872 la înființarea Asociației generale a lucrătorilor din România [107]. Faptul că tot în această perioadă se înregistrează începuturile mișcării socialiste în România — deosebit de activă tocmai în anii războiului de independență — își păstrează întreaga însemnătate pentru ulterioara organizare politică și pentru acțiunile întreprinse de muncitorii români în ultimele două decenii ale secolului al XIX-lea.

Burghezia în ascensiune, încă din secolul al XVIII-lea, pentru care realizarea Unirii Principatelor însemnase un evident succes și o revanșă după înfrîngerea ei din 1848—1849, a ocupat o poziție marcantă în cadrul statului național, deși a avut de înfruntat forța politică a moșierimii, favorizată de stipulațiile electorale anexate Convenției de la Paris din 1858, apoi de sistemul colegiilor întemeiată și pe sprijinul pe care conservatorii l-au avut din partea celor mai multe mari puteri. În rîndurile burgheziei, pozițiile nu erau unitare ; dacă marea burghezie (mari negustori, bancheri și mari arendași) se apropia de moșierime, burghezia mijlocie, îndeosebi cea industrială, compusă din patroni de manufacturi, mici fabrici și mai ales din patroni de ateliere de cooperație capitalistă simplă și de asemenea, din intelectuali, funcționari și comercianți susținea un program înaintat. Pe o poziție și mai avansată se situa mica burghezie, zecile de mii de meseriași și mici negustori, susținători în genere, ca și muncitorii, în acea vreme, a curentelor politice burgheze de stînga și în primul rînd ai liberalilor radicali. În ceea

105. Pentru istoria clasei muncitoare, vezi *Din istoricul formării și dezvoltării clasei muncitoare din România. Pînă la primul război mondial*, sub redacția lui N. N. Constantinescu, București, 1959.

106. Vasile Maciu, *Începutul mișcării muncitorești și al celei socialiste*, în *Istoria României*, vol. IV, București, 1864, p. 484.

107. Vasile Petrișor, *Un moment semnificativ din istoria mișcării noastre muncitorești : crearea Asociației generale a tuturor lucrătorilor din România*, în „Anale de Istorie“, XVIII (1972), nr. 5, p. 67—78 ; Mircea Iosa, *Rolul și însemnătatea „Asociațiunii generale a lucrătorilor din România“*, în „Studii“, XXV (1972), nr. 5, p. 915—924 ; Vasile Maciu, *Formarea și activitatea Asociațiunii generale a lucrătorilor din România. La o sută de ani de la înființarea ei*, în *De la Tudor Vladimirescu la răscoala din 1907*, Craiova, 1973, p. 265—291.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ce privește poziția ei în societatea din România, recensământul din 1859—1860 a dezvăluit existența unei burghezii care grupa cam 15% din populația țării, numărul cel mai mare reprezentîndu-l firesc micii burghezi. Raportați la numărul capilor de familie din țară s-au constatat 6,2% meseriași și 3,2% comercianți, la aceștia mai adăugîndu-se 3% funcționari, precum și peste 6.000 de profesori și învățători, peste 300 de avocați, aproape 500 de medici, chirurgi și farmaciști, peste 2.000 de artiști și aproape 20.000 de clerici [108]. Este neîndoielnic că în aproape cele două decenii scurse între 1859 și 1877, burghezia a crescut într-o măsură și mai acentuată, atît în privința numărului, cît și mai ales forța ei economică. Pentru burghezie, interesată în comerț și arendășie, dar și, în parte cel puțin, în industrie, consolidarea, lărgirea și dezvoltarea pieții interne era o condiție *sine qua non* a existenței și propășirii ei, iar procesul de făurire a statului național, modern și independent era direct corelat obiectivelor economice ale acestei clase posedante și exploatatoare, dar care se situa în ansamblu, în epocă, pe pozițiile progresului.

Moșierimea, în rîndurile căreia se întîlneau mai ales membrii fostei boierimi, desființată prin prevederile Convenției de la Paris din august 1858, dar nu numai aceștia, ci și unii mari burghezi care-și achiziționaseră domenii, reprezenta în general poziții conservatoare și retrograde Trebuie remarcat că dacă numărul burgheziei crescuse în raport cu însăși dezvoltarea capitalistă, îndeosebi o dată cu cel de-al patrulea deceniu al secolului, boierimea cunoscuse la rîndul ei profunde mutații. perioada Regulamentului Organic (1831—1848) înlesnind promovarea în ranguri boierești a sute de burghezi, ceea ce practic a modificat însăși structura boierimii, tocmai în preajma abolirii rangurilor și a transformării ei în moșierime. De asemenea, trebuie avută în vedere și îmburghezirea unui număr însemnat dintre boieri, chiar și a unora provenind din familii de rangul I, precum și existența moșierimii liberale, situată pe poziții social-politice apropiate de cele ale burgheziei, uneori ea fiind direct interesată și în dezvoltarea industriei. Dar, pe de altă parte, se numărau nu puțini boieri, respectiv moșieri, care se cramponau pe vechi poziții retrograde, cu totul ostile progresului, ceea ce, de altfel, dădea clasei *în ansamblu*, un caracter de frînă în societatea românească.

Desigur că fiecare dintre clasele și categoriile sociale din România își avea propriile interese și implicit propriile revendicări, dar în egală măsură este de observat că în problema independenței societatea românească nu era și nu putea fi divizată, deplina eliberare a țării convenind tuturor, chiar și moșierimii. Este însă drept că modalitățile de obținere a statutului de neatîrnare a țării erau văzute diferit, moșierimea îndeosebi căutînd să evite, pînă în ultimele momente, confruntarea militară, temătoare de consecințele sociale ale acesteia. România independentă era însă un obiectiv unanim, al întregii națiuni și de altfel, nu

108. P. S. Aurelian, *op. cit.*, p. 14—15.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

numai a locuitorilor statului național, ci și a românilor din provinciile încă aservite dominației străine nemijlocite, care vedeau în viitoarea neatîrnare a României preludiul firesc al desăvîrșirii făuririi statului unitar în limitele teritoriului locuit de națiunea în ansamblul ei.

LES PRÉMISSES ÉCONOMIQUES ET SOCIALES DE LA FORMATION DE LA ROUMANIE INDÉPENDENTE

RÉSUMÉ

Ayant comme point de départ, de riches informations, l'auteur met en évidence les prémisses économiques et sociales de la conquête de l'indépendence d'État de la Roumanie.

Tous ces données prouvent que la conquête de l'indépendence d'État de la Roumanie était une nécessité objective, une étape nécessaire pour la réalisation de l'unité complète et de l'Indépendence de l'état roumain.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

COOPERAREA MILITARĂ ROMÂNO-RUSĂ ÎN RĂZBOIUL DIN 1877—1878

NICHITA ADĂNILOAIE

Întrucît cooperarea militară româno-rusă în luptele de la Plevna este bine cunoscută, în cadrul lucrării de faţă vom aborda, mai ales, negocierile care au dus la alianţa antiotomană a celor două ţări şi colaborarea forţelor lor armate pînă la trecerea Dunării.

Încă din toamna anului 1876 — după ce Turcia refuzase să satisfacă revendicările preconizate de notele diplomatice ale lui M. Kogălniceanu — guvernul român şi-a întărit convingerea că pe cale paşnică nu se va putea dobîndi independenţa statală şi că va fi necesară o alianţă cu Rusia, în momentul cînd acest imperiu se va hotărî să pornească războiul împotriva Porţii otomane. Pe de altă parte şi guvernanţii ţarişti, întrezărind că se va ajunge la o confruntare militară directă ruso-turcă, se preocupau să-şi asigure în România o bază de atac împotriva Porţii.

Spre sfîrşitul lui septembrie 1876, întrucît războiul ruso-turc se apropia ,iar înţelegerea cu România devenise necesară, ţarul Alexandru al II-lea — informat că o discuţie cu I. C. Brătianu este dorită şi de acesta — a invitat la Livadia, în Crimeia, o delegaţie a guvernului român în frunte cu primul ministru spre a conveni asupra condiţiilor de trecere a armatelor imperiale spre Dunăre.

La convorbirile de la Livadia, cancelarul A. M. Gorceakov a arătat, de la început, că se aşteaptă un război cu Turcia, în cursul toamnei sau, cel mai tîrziu, în cursul primăverei şi că se doreşte o atitudine amicală şi un sprijin din partea României. La care delegaţia română [1] a răspuns că toate simpatiile ţării sînt în favoarea popoarelor creştine din Balcani şi că guvernul doreşte să stabilească cu Rusia cele mai amicale relaţii. Totodată, I. C. Brătianu a atras atenţia miniştrilor ţarişti că, dată fiind noua situaţie politică internaţională a României — garantată de cele şapte puteri europene —, armatele ruseşti nu mai pot trece, ca în războaiele anterioare, peste teritoriul ţării noastre fără un consimţămînt scris, fără o convenţie politică şi militară bine precizată. Delegaţia română a urmărit, de la început, să clarifice cîteva pro-

1. Delegaţia română era alcătuită din : I. C. Brătianu, Gh. Slăniceanu (ministrul de război), Theodor Văcărescu (mareşal al palatului) şi maiorul Al. Singurov, aghiotant domnesc. *(Documente privind Istoria României, Războiul pentru pentru independenţă*, vol. I, partea II, Edit. Academiei, Bucureşti, 1954, p. 331. Citat în continuare : *Documente războ. indep...)*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

bleme în privința raporturilor cu Rusia, pentru ca viitoarea colaborare dintre cele două state să poată fi sinceră, rodnică, și scutită de suspiciuni și pete negre. De aceea, delegația a învederat că România devine un stat independent și că „primele raporturi de independență" trebuie stabilite cu țara care are nevoie de concursul nostru pentru trecerea armatei sale spre Balcani ; în consecință, trebuie ca tratatul sau convenția ce se va încheia între cele două guverne să corespundă formelor politice și juridice internaționale. Era apoi necesar ca trecerea armatei ruse să nu se facă în paguba țării, ci să se reglementeze, prin convenție, în mod precis, condițiile de trecere și de trai ale acestei armate în statul român.

Deși țarul și cancelarul Gorceakov nu erau încîntați să semneze cu România o convenție politică angajată ci un simplu aranjament tehnic de trecere a trupelor, pînă la urmă oficialitățile ruse — după cum relatează generalul D. A. Miliutin, ministrul de război țarist, — au ajuns la concluzia că „înainte de trecerea frontierei trebuie încheiată o convenție cu România" [2].

Oricum, convorbirile ruso-române de la Livadia au abordat o sferă largă de probleme, inclusiv posibilitatea organizării și instruirii în România a detașamentelor de voluntari bulgari. Tot acolo I. C. Brătianu a declarat că, la începerea războiului ruso-turc, trupele românești vor fi gata să servească drept avangardă armatei rusești [3]. Cu alte cuvinte, negocierile româno-ruse de la Livadia, fără a fi consemnate printr-un tratat formal, au dus totuși la o înțelegere asupra colaborării dintre cele două state, în eventualitatea unui război cu Poarta otomană.

Pe baza înțelegerii de la Livadia, negocierile concrete pentru elaborarea convenției româno-ruse s-au desfășurat în lunile următoare la București, unde generalul Ignatiev, — ambasadorul țarist de la Constantinopol — și-a trimis, în secret, mai mulți împuterniciți pentru a discuta cu guvernul român. La început au fost trimiși, la 17 octombrie, doi diplomați care, avînd „cunoștințe speciale" [4], asupra problemelor din Balcani, urmau să-l informeze pe primul ministru român asupra situației, să-i afle părerea și să poarte doar discuții preliminare. La 16 noiembrie 1876 au sosit la București — în secret și cu nume schimbate — contele Al. Nelidov (consilier al ambasadei ruse de la Constantinopol) și colonelul Mihai Cantacuzino pentru a negocia cu I. C. Brătianu convenția de trecere a armatelor ruse prin România. În plenipotența dată lui Nelidov se preciza că el este autorizat să se înțeleagă cu primul ministru român „asupra eventualităților prevăzute și să încheie convenția militară", care a fost admisă „în principiu" de cele două părți. Ignatiev se scuza că nu poate lipsi din Constantinopol spre

2. *Dnevnik D. A. Miliutina*, vol. II, Moscova, 1959, p. 76, 92—94. În privința convorbirilor de la Livadia mai vezi : „Monitorul Oficial", nr. 39, din 18 februarie 1878, p. 1016—1017 ; A. D. Xenopol, *Războiele dintre ruși și turci și înrîurirea lor asupra țărilor române*, vol. II, Iași, 1880, p. 329—331.

3. Vezi Nicolae Ciachir, *România în Sud-Estul Europei (1848—1886)*, Edit. politică, București, 1968, p. 158.

4. Arh. B.C.S., fond. I. C. Brătianu, pach. LVI, dos. 1.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

a trata direct cu I. C. Brătianu şi de aceea delegă pe Nelidov care este „persoana cea mai autorizată", să-l înlocuiască şi să vorbească în numele său. Ambasadorul rus — spre a fi pe placul interlocutorului — nu uita să-şi manifeste dorinţa de a „contribui la reuşita eforturilor patriotice" ale primului ministru, „care răspund atît adevăratelor interese ale României, cît şi gloriosului rol istoric pe care ea e chemată să-l joace în Orient" [5].

Tratativele româno-ruse pentru elaborarea convenţiei au avut loc la Ministerul de Finanţe al cărui titular era tot primul ministru. I. C. Brătianu a tratat direct cu Nelidov prevederile convenţiei, fără ştirea ministrului de externe — N. Ionescu — care era partizan al neutralităţii. Pînă la 23 noiembrie negociatorii căzuseră de acord asupra principalelor articole ale proiectului de convenţie. Oarecari greutăţi a prezentat doar formularea articolului 2 unde partea română insista ca Rusia să se angajeze că va respecta şi apăra integritatea teritorială a statului român. Pînă la urmă, se va accepta punctul de vedere românesc [6]. Discuţiile au continuat totuşi şi în săptămînile următoare, pentru stabilirea anumitor detalii tehnice ; la ele au mai participat atît baronul D. Stuart, agentul diplomatic al Rusiei la Bucureşti, cît şi doi ofiţeri — colonelul Bobricov şi căpitanul Popov trimişi ai marelui duce Nicolae, comandantul suprem al armatei ruse de operaţiuni. De asemenea, la trative a participat, chiar de la început, şi colonelul M. Cantacuzino care avea şi misiunea specială de a se interesa de starea tehnică a drumurilor de fier româneşti şi a materialului rulant şi de posibilitatea măririi capacităţii de transport a acestora spre a face faţă deplasării urgente a armatei ruse spre Dunăre [7].

Spre sfîrşitul anului 1876, cînd proiectul era gata, factorii de conducere din cele două ţări n-au mai insistat pentru semnarea convenţiei întrucît aşteptau să vadă mai întîi rezultatul conferinţei internaţionale de la Constantinopol. La propunerea lui I. C. Brătianu, domnitorul Carol a cerut şi părerea lui Bismarck în privinţa oportunităţii convenţiei, iar cancelarul german a răspuns că e preferabil pentru România să lase trupele ruseşti să treacă în virtutea unui tratat decît să se dea pradă Rusiei" ; totuşi să nu se ia „o hotărîre pripită" [8].

Marele duce Nicolae — ca şi generalul Nepocoicitchi, şeful Marelui Stat Major al armatei ruse — insista pentru încheierea urgentă a con-

---

5. Vezi scrisoarea confidenţială trimisă de generalul Ignatiev la 5 noiembrie lui I. C. Brătianu. (Arh. B.C.S., fond. I. C. Brătianu, pach. LVI, dos. 1).

6. În privinţa tratativelor de la Bucureşti vezi : Al. Nedilov, *Souvenire d'avant et d'apres la guerre de 1877—1878*, în „Revue des deux mondes", LXXXV, t. 28, din 15 iulie, 1915, p. 247—253 ; N. Iorga *Războiul pentru independenţa României*, Bucureşti, 1927, p. 60—62 ; idem, *Istoria românilor*, vol. X, p. 167—168 ; *Memoriile regelui Carol* I, vol. IX, p. 6—8, 15. (Citat în continuare *Memoriile).*

7. Comisiunea istorică a Marelui Stat major rus, *Războiul ruso-turc din 1877—78 în Peninsula Balcanică.* Traducerea făcută cu autorizaţia Marelui stat major rus de colonel I. Gărdescu, tomul III, (vol. II). Bucureşti, 1906, p. 181 şi 182 (citat în continuare *Istoricul oficial rus al războiului).*

8. *Memoriile...* vol. IX, p. 16.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

venţiei şi chiar pentru o cooperare militară româno-rusă, deoarece dorea să înceapă războiul „cu forţe efective cît mai mari posibile“ şi considera, totodată, că bunăvoinţa şi concursul României, dată fiind poziţia ei geografică, sînt indispensabile pentru a facilita desfăşurarea campaniei antiotomane [9]. El recunoştea, de la început, că războiul ruso-turc, fără participarea sau consimţămîntul României, va fi foarte greu de purtat pentru armata rusă. De aceea, în raportul pe care-l făcea ţarului, la 26 decembrie 1876, marele duce atrăgea atenţia că „pînă în prezent convenţia încă nu a fost semnată“, iar principele Carol, deşi „promite să sprijine“ trecerea armatei ruse — influenţat, se pare, de Austria şi Germania —, refuză „să lupte împreună cu noi“ declarînd că va păstra „o neutralitate totală“ şi retrăgîndu-şi trupele sale „în interiorul ţării“ în momentul cînd cele ruse vor intra în România. „O atare atitudine a României — accentua comandantul suprem al armatei ruse — mă pune într-o situaţie extrem de grea în ceea ce priveşte toate dispoziţiile preliminare“, referitoare la trecerea trupelor imperiale „prin principate. Fără bunăvoinţa efectivă a României de a ne ajuta, fără trimiterea cel puţin al unui comisar secret este imposibil de a ne aproviziona din timp cu alimente, de a lua măsuri, ca după ruptura cu Turcia să ne folosim de urgenţă de căile ferate şi de a pregăti toate condiţiile pentru precizarea atitudinii trupelor faţă de locuitori şi faţă de conducerea administrativă a principatului, cu privire la cartiruirea, obţinerea de lemne, căruţe etc. În astfel de condiţii, armata noastră, intrînd în România, se va afla aproape în aceiaşi situaţie ca şi cum ea ar fi intrat într-o ţară duşmană“ [10].

Date fiind condiţiile internaţionale şi cadrul geografic, aprecierea marelui duce Nicolae, în privinţa rolului important pe care îl avea România în războiul antiotoman, este destul de realistă. Fiind dezinformat de baronul Stuart, el greşeşte numai cînd afirmă că domnitorul Carol ar refuza să lupte alături de Rusia împotriva Porţii Otomane.

În realitate, Carol — după cum s-a exprimat în repetate rînduri — dorea această colaborare militară dar, ştiind că diplomaţia ţaristă şi cea europeană în genere se opune, evita să se angajeze în luptă fără condiţii de alianţă bine precizate şi înainte de toate voia „să păstreze în mîinile sale comanda armatei române şi *să n-o subordoneze generalilor ruşi*“ [11]. Acest lucru se pare că l-a discutat domnitorul la jumătatea lui decembrie şi cu colonelul Bobricov din Marele Stat major rus, care îl informase că armata rusă, cu un efectiv de 160.000 de oameni, stă gata să intre „în România în trei coloane“ [12]. După întoarcerea lui Bobricov la Chişinău, generalul Nepocoiciţchi a dat instrucţiuni comandantului Corpului XI cum să coopereze cu trupele române. Astfel, el conchidea : „Avem temeiuri că credem că trupele româneşti vor opera în alianţă cu noi.

9. Vezi *Istoricul oficial rus al războiului*, tomul II, p. 4—5.
10. *Sbornik materialov po russko-turecikoi voine 1877—1878 g.g. na Bolkanskoi polustrove*, S. Petersburg, vol. 22, 1899, p. 14.
11. *Istoricul oficial rus al războiului*, tomul II, p. 5.
12. *Memoriile...* vol. IX, p. 17.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dacă acest lucru va avea loc, atunci, după toate probabilităţile, două divizii ale lor", cu un total „de 24 batalioane, 8 escadroane şi 44 tunuri", vor fi situate în zona Galaţi, Brăila încredinţată pazei Corpului XI al armatei ruse. „Dacă principele Carol va lua comanda trupelor" — preciza Nepocoiciţchi — atunci corpul XI „va trebui să fie sub comanda supremă a lui ; în caz contrar raporturile... cu trupele româneşti se vor preciza... Printr-un ordin special" [13]. Rezultă din aceste instrucţiuni că ideea cooperării militare şi chiar punerea unor mari unităţi ruse sub comanda supremă a domnitorului român, într-un anumit sector al frontului — unde aveau să opereze şi trupele noastre —, fuseseră însuşite de Statul major al armatei ruse încă de la începutul războiului. Dacă această idee n-a putut fi pusă în aplicare decît abia în faţa Plevnei, vina o poartă ţarul şi cancelarul Gorceakov care se împotriveau participării României la Războiul antiotoman.

La începutul anului 1877, domnitorul Carol era de părere că „a venit momentul" de a se iscăli convenţia „pentru trecerea armatelor ruseşti prin ţară", deoarece purtarea guvernului turc, care prin constituţia sa a desconsiderat autonomia statului nostru, a rupt orice legătură între România şi Imperiul otoman". Felicitîndu-l pe marele duce de anul nou, domnitorul îşi exprima speranţa că în legătură cu cooperarea, se vor „împlini toate aşteptările dintr-o parte şi din alta". Peste o săptămînă, Carol îi scria tatălui său că, deşi poziţia României nu-i deloc uşoară — ea putînd deveni în curînd „arena unor mari evenimente politice şi militare" —, el şi-a schiţat, ca program, de la început : *„A încheia o convenţie militară cu Rusia şi, de va fi nevoie, a ne bate cu ruşii contra turcilor"* [14].

La rîndul său marele duce scriindu-i lui Carol, sublinia că va ţine seama de faptul că în drumul spre front al armatei ruse „se află o ţară amică a cărei neatîrnare, autoritate şi bunăstare" vor fi respectate. În privinţa cooperării româno-ruse el propunea însă „o înţelegere practică din punct de vedere curat militar, fără nici un caracter politic". [15] Răspunzîndu-i, la 21 ianuarie, domnitorul ţinea să precizeze că acordul oficial „al raporturilor armatei imperiale" cu autorităţile româneşti „va fi întotdeauna considerat ca un act politic şi, în această calitate, el trebuie să facă obiectul unui aranjament între guvernul rus şi cel român". Totodată — accentua Carol — armata rusă, va „găsi o primire simpatică şi frăţească" la trecerea ei prin România şi „cele mai mari înlesniri... chiar dacă actul oficial ar trebui să fie iscălit în ajunul trecerii ei" [16].

În iarna şi primăvara anului 1877 — prin corespondenţă şi emisari speciali — s-a păstrat un contact permanent între domnitorul Carol şi marele duce Nicolae în vederea pregătirii condiţiilor pentru trecerea armatei ruse spre teatrul de război şi a viitoarei colaborări militare. S-au stabilit, de asemenea, legături între statele majore ale celor două

13. *Sbornik materialov...* vol. 22, p. 12—13.
14. *Memoriile...* vol. IX, p. 21—22.
15. *Ibidem*, p. 29.
16. *Ibidem*, p. 30

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

armate. Încă din ianuarie au sosit în România ofițeri ruși din corpul de ingineri militari pentru a asigura din timp furniturile necesare armatei ruse, inclusiv materialele pentru construirea podului peste Dunăre. Colonelul P. D. Parensov și alți ofițeri ruși au fost trimiși în România să facă recunoașteri și să strîngă informații — avînd agenți de legătură bulgari — asupra fortificațiilor, efectivelor militare și deplasărilor trupelor turcești în sudul Dunării. În mai multe rînduri ofițeri de stat major români au fost trimiși la cartierul marelui duce (la Chișinău) și ofițeri de stat major ruși au venit la București pentru a se pune de acord cele două comandamente militare în privința apărării obiectivelor strategice (Calafatul, Barboșii) și a se stabili, în principiu, itinerariile și etapele coloanelor ruse în marșul lor spre Dunăre.

Spre sfîrșitul lui martie 1877 cînd — în urma respingerii de către Turcia a protocolului de la Londra — s-a văzut că războiul este inevitabil, negocierile româno-ruse s-au intensificat. Un colonel de stat major, trimis de marele duce Nicolae, i-a relatat domnitorului că s-au dat ordine ca armata rusă să fie „gata de luptă"; însă că ultima decizie depinde de împărat. La 29 și 31 martie baronul Stuart a insistat ca guvernul român să semneze convenția româno-rusă. Primul ministru, I. C. Brătianu, a opinat însă că e necesar să se stabilească mai întîi modalitatea părților pentru transportul proviziilor și furniturilor ce se vor vinde armatei ruse, insistînd ca aceste plăți să fie făcute în aur. Peste cîteva zile Rusia va consimți să facă plățile în aur, cum ceruse guvernul român [17].

La 2 aprilie colonelul de stat major Bobricov și căpitanul Popov, aghiotant al comandantului suprem, trimiși de acesta la București, au pledat în fața lui Carol „pentru cooperarea armatei române cu cea rusească" arătînd că „e de dorit să se fixeze de pe acum un plan". Totodată cei doi ofițeri ruși i-au prezentat lui Carol planul de marș al armatei imperiale potrivit căreia o coloană va trece Prutul pe la Sculeni și se va îndrepta spre Iași, Roman, Focșani, Ploiești, a doua pe la Ungheni, Iași, Vaslui, Tecuci, Focșani, Ploiești și a treia coloană va trece pe la Cahul și se va îndrepta spre Fălciu, Galați și Brăila. Domnitorul — rezervîndu-și hotărîrea definitivă pentru mai tîrziu — i-a însărcinat pe interlocutori să comunice marelui duce: că armata română va ocupa poziții de luptă dincolo de Olt spre a forma întrucîtva „aripa dreaptă a armatei rusești", că e necesară trimiterea urgentă a torpilelor spre a putea „închide gura Siretului contra canonierelor turcești" care ar vrea să distrugă podul de la Barboși, că Giurgiul a fost asigurat „printr-o garnizoană destul de tare" împotriva oricărei surprinderi, și la fel va fi pusă „în stare de apărare" și Oltenia. Există speranța că măsurile luate de-a lungul Dunării „își vor atinge scopul și vor asigura marșul armatei rusești". Cînd punctele principale de pe Dunăre pînă la Olt vor fi luate în primire de armată rusă, trupele românești de aici vor trece în sudul Olteniei [18].

17. *Memoriile...* vol. IX, p. 42—45.
18. *Ibidem*, p. 46—47.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

La 4 aprilie 1877 s-a semnat, la Bucureşti — de către M. Kogălniceanu (care reintrase în guvern cu o zi mai înainte ca ministru de externe) şi baronul D. Stuart reprezentantul diplomatic al Rusiei —, convenţia politică şi militară româno-rusă prin care România acorda „liberă trecere" trupelor imperiale spre Dunăre, iar Rusia garanta apărarea şi menţinerea integrităţii teritoriale a României [19]. La convenţia politică, era anexată o „convenţie specială" care cuprindea detalii referitoare la relaţiile armatei ruse cu autorităţile româneşti, la aprovizionare, mijloacele de transport şi la modalităţile de plată. Toate cheltuielile ocazionate de transportul şi aprovizionarea acestei armate reveneau guvernului rus.

Schimbul de păreri a continuat între România şi Rusia, atît în privinţa problemelor concrete legate de marşul armatei imperiale spre Dunăre,cît şi asupra eventualei cooperări militare a celor două state. Generalul Iancu Ghica, noul agent diplomatic român pe lîngă cabinetul din Petersburg, a fost trimis la Chişinău să discute cu marele duce Nicolae şi cu ţarul — care urma să sosească acolo la 10 aprilie — ultimele chestiuni ce interesau ţara noastră în ajunul declarării războiului. La 8 aprilie — după cum raportează generalul Ghica — marele duce, arătînd că „nu ştie sigur cînd va avea loc declaraţia de război", a afirmat, din nou, că el „contează pe colaborarea noastră" şi că nu trebuie să ne temem de ameninţările Turciei sau ale Austriei [20].

La 12 aprilie 1877, evenimentele precipitîndu-se, Rusia a declarat Război Imperiului otoman. Cu o zi înainte de declararea războiului, trupele de cavalerie ruse au trecut frontiera României ajungînd în seara zilei următoare la podul de la Barboşi, pe Siret, spre a-l apăra, întrucît distrugerea acestuia de către turci ar fi întîrziat mult transporturile pe calea ferată ale armatei imperiale, implicit înaintarea ei spre Balcani.

Marele duce Nicolae, prin scrisori şi emisari speciali a explicat domnitorului şi guvernului român intrarea precipitată a armatei ruse prin motive de ordin strategic. Răspunzîndu-i, domnitorul Carol aprecia greutatea motivelor strategice care au grăbit intrarea armatei imperiale în ţară şi menţiona că acestea „se poartă cu cel mai mare tact" [21]. Şi într-o scrisoare trimisă tatălui său, la 17 aprilie, domnitorul sublinia că ‚soldaţii ruşi şi ofiţerii se poartă într-un chip ireproşabil şi s-au format cele mai bune relaţiuni între ei pe de o parte şi autorităţile şi populaţiunile noastre pe de altă" [22]. Peste o săptămînă Carol scria din nou că ruşii şi românii trăiesc „în cea mai bună înţelegere", nu s-a ivit „nici un conflict între ei", iar administraţia, poşta, telegraful şi căile ferate „funcţionează ca în timpuri normale" [23]. În privinţa atitudinii armatei imperiale faţă de populaţia română şi N. Iorga releva că publicul

19. *Documente răzb. indep.*, vol. II, p. 112.
20. *Ibidem*, p. 147.
21. *Memoriile...* vol IX, p. 63.
22. *Ibidem*, p. 65.
23. Ibidem, p. 71.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

era cu totul liniştit, observînd că „purtarea bună a ruşilor nu seamănă de loc cu aceia din alte ocupaţii [24]. Ziarul „Curierul" din Iaşi subliniase, de asemenea, că de 10 zile de cînd trupele ruse trec pe acolo nu s-a înregistrat nici un act necuviincios din parte-le ;... pînă la cel din urmă soldat, toţi se poartă cu o amabilitate demnă de toată lauda" [25].

De altfel şi poporul român le-a făcut o primire prietenoasă şi le-a acordat sprijinul său armatelor ruse ce se îndreptau spre front. Există multe mărturii în acest sens din partea unor comandanţi din unităţile ruseşti. De pildă, la 15 aprilie, comandantul Regimentului 29 de cazaci de la Don raporta şefului său că, la trecerea unităţii spre Barboşi, „numeroşi locuitori din Galaţi" i-a „întîmpinat cu entuziasm", cu strigăte de „ura" şi i-a „însoţit pînă departe în afara oraşului" [26]. Peste două zile şi generalul Veriovchin, comandantul Diviziei 36 de infanterie, relata că, deşi timpul era ploios, trupele sale au fost „primite de către populaţie cu mare entuziasm" şi „o mulţime de oameni" strigau mereu „ura" [27]. La 25 aprilie generalul A. Sohovski, comandantul Corpului XI de armată — atrăgînd atenţia trupelor din Divizia 36 de infanterie, în privinţa disciplinei şi a atitudinii ce trebuie s-o aibă faţă de locuitori — sublinia că în această ţară prietenă „atît autorităţile cît şi populaţia se poartă cu noi atît de curtenitor" [28]. Consulul rus din Iaşi, Iacobson, a relevat şi el „atitudinea atentă şi prevenitoare" a locuitorilor ieşeni faţă de armatele imperiale aflate în trecere prin oraş [29].

Convenţia româno-rusă a fost votată de parlamentul României la 16 (Camera) şi la 17 (Senatul), iar la 23 aprilie ţarul Alexandru al II-lea a împuternicit pe cancelarul Al. Gorceakov să ratifice şi el această convenţie — spre a putea intra în vigoare —, fapt ce se va petrece chiar a doua zi.

Deşi nu prevedea şi o cooperare militară a trupelor româneşti, convenţia deschidea totuşi calea pentru participarea României la războiul împotriva Porţii otomane spre a-şi cuceri neatîrnarea statală. Toate eforturile şi pregătirile ţării erau îndreptate în această direcţie. Dezideratul guvernului şi al naţiunii noastre era ca, în cadrul marii campanii militare ruso-turce, România să poarte războiul său propriu contra Porţii otomane pentru a înlătura suzeranitatea acesteia şi a-şi cuceri, cît mai repede, prin forţe şi jertfe proprii, independenţa statală deplină. De aceea, atît domnitorul cît şi primul ministru vor insista în cadrul discuţiilor purtate, în lunile aprilie şi mai, cu marele duce Nicolae ca armata română — colaborînd pe plan general cu cea rusă — să aibă peste Dunăre o bază proprie de acţiuni, o linie de comunicaţii, un sector distinct de front la vest de Plevna (între rîul Isker şi Vidin) şi o conducere naţională. Dorinţa guvernului român era legitimă şi ea dădea

24. N. Iorga, *Războiul pentru independenţa României...*; 91.
25. Apud „Românul" din 23 aprilie 1877.
26. *Sbornik materialov...*, vol. 29, p. 35.
27. *Ibidem*, p. 78.
28. *Ibidem*, p. 175.
29. Vezi *Istoria României 1848—1917*, Moscova, 1971, p. 228. (Redacţionnaia kollegia : V.N. Vinogradov, I. S. Grosul, I. A. Pisarev, P. V. Sovetov).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

posibilitatea armatei noastre să-şi dovedească pe cîmpul de luptă întreaga sa capacitate militară, iar la încheierea păcii se putea aprecia, în mod concret, contribuţia României la victoria finală.

Din memoriile lui Carol reiese că marele duce Nicolae a propus cooperarea militară încă din decembrie 1876, dar neprecizînd condiţiile acesteia — sau căutînd să scutească Rusia de orice aranjamente politice — nu s-a putut încheia un tratat concret în această privinţă. Oferta României era pentru o cooperare onorabilă, cu angajamente politice şi militare concrete, între două state care se respectă reciproc. La 20 aprilie 1877 primul ministru s-a dus la marele duce, la Chişinău, pentru a stabili precis „condiţiile pentru cooperarea trupelor române cu cele ruseşti" insistînd ca domnitorul să aibă absolută independenţă de comandă asupra armatei române [30]. Nu s-au putut stabili aceste condiţii nici în cadrul discuţiilor purtate de I. C. Brătianu la Chişinău, nici în schimbul de scrisori dintre Carol şi comandantul suprem al armatei ruse, schimb făcut prin intermediul căpitanului Popov şi a colonelului Greveanu. S-a convenit doar ca pe măsură ce armata rusă va ajunge la Dunăre, şi va prelua apărarea fluviului pînă la Turnu Măgurele, trupele române să treacă toate în Oltenia, avînd de apărat acea regiune şi de acoperit „aripa dreaptă a armatei ruseşti" [31].

Convorbirile dintre cele două comandamente militare s-au intensificat la începutul lunii mai odată cu venirea marelui duce la Ploieşti şi stabilirea cartierului rusesc în acel oraş. La 2 mai — cu ocazia vizitei lui Carol la Ploieşti — marele duce stăruia din nou ca armata română să participe direct la operaţiuni, întrucît trupele ruse ce le are la dispoziţie nu-s suficiente pentru a scoate la capăt însărcinarea ce i s-a dat. El se destăinuie apoi lui Carol că diplomaţia rusă se amestecă în conducerea războiului oprind pe sîrbi [32] de a participa ; de aceea speră să poată conta cel puţin pe armata română care să apere malul stîng al Dunării pînă ce va termina marşul trupelor imperiale. Domnitorul, deşi arată că are de gînd să-şi menţină întru totul armata sub conducerea sa, precizează că totuşi garnizoanele de la Olteniţa şi Giurgiu vor mai rămîne acolo, pe poziţii, pînă vor fi înlocuite de forţe îndestulătoare ruseşti şi numai atunci vor trece şi ele la grosul trupelor române din Oltenia. Carol îi declară apoi interlocutorului că atît el cît şi armata română „ard de dorinţa de a intra în acţiune" şi de aceea doreşte „să discute şi să fixeze cu Marele cartier rusesc" condiţiile cooperării [33].

În ziua următoare a avut loc vizita marelui duce la Bucureşti ; apoi s-au purtat discuţii directe între şefii celor două state majore — generalul Nepocoicitchi şi colonelul Slăniceanu — în privinţa colaborării militare. La 7 mai au continuat, la Ploieşti, convorbirile dintre Carol şi Nicolae, la ele participînd şi Slăniceanu şi generalii din Marele cartier rusesc. La această lungă consfătuire militară, ruşii au cerut ca armata

30. *Memoriile...*, vol. IX, p. 67.
31. *Ibidem*, p. 68—71.
32. *Ibidem*, p. 80.
33. *Ibidem*, p. 78.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

română să aibă în Bulgaria „o bază de operaţiuni proprie a sa, cu sprijinirea aripei stîngi pe rîul Isker“ [34]. Într-o altă consfătuire militară de la Ploieşti, domnitorul a ridicat din nou problema sectorului propriu de front, insistînd ca zona dintre Vidin şi Rahova „să fie rezervată armatei române“. Se pare că marele duce ar fi acceptat, pentru moment, această idee şi ar fi cerut lui Carol „să-şi treacă armata peste Dunăre pe la Vidin“, domnitorul promiţînd că va căuta să facă recunoaşterile necesare [35].

Luna mai a adus însă şi o complicare a negocierilor româno-ruse, privind cooperarea militară, cauzată de opoziţia guvernului ţarist faţă de participarea României la război. La 10 mai, generalul Miliutin, ministrul de război ţarist comunica marelui duce că, după opinia împăratului, „ajutorul românilor peste Dunăre nu este de fel necesar. Ei trebuie să-şi apere numai propriul lor teritoriu“. [36] În aceeaşi zi, agentul român de la Petersburg — după discuţii cu Gorceakov şi cu Giers — raporta lui M. Kogălniceanu că guvernul rus declină pentru moment oferta de cooperare militară „de teamă ca nu cumva cooperarea noastră să compromită Rusia în faţa puterilor şi să nu dea loc la complicaţii“ ; de asemenea, cabinetul imperial „evită să ia angajamente, ori care ar fi ele, a priori faţă de noi“. Totodată, Iancu Ghica adăuga că Marele cartier general rus „ar voi cooperarea cu condiţia ca armata română să fie sub conducerea marelui duce“ [37]. Peste cîteva zile, ţarul Alexandru al II-lea a dat şi el un răspuns negativ agentului nostru declarînd că nu povăţuieşte România să lupte alături de Rusia peste Dunăre, iar în cazul cînd guvernul de la Bucureşti vrea să facă pe cheltuiala şi riscul său, un război ofensiv „armata română se va pune sub comandamentul suprem al armatelor imperiale“ [38]. La 17 mai, prin nota cancelarului Gorceakov — transmisă de contele Nelidov — s-a dat şi răspunsul oficial în care — după ce se respingea propunerea României de a lupta pe un teren de operaţiuni separat — se preciza : „Rusia n-are nevoie de concursul armatei române. Forţele pe care le-a pus în mişcare pentru a lupta cu Turcia sînt mai mult decît suficiente ca să atingă înaltul scop pe care şi l-a pus împăratul începînd războiul actual“. Se menţiona că dacă totuşi România, din considerente proprii şi de onoare — care reiese „din limbajul presei locale“ —, se crede îndreptăţită să întreprindă „o acţiune ofensivă contra Imperiului otoman“, aceasta nu trebuie să stinghereasc ă executarea planului general rusesc. În încheiere, i se cerea guvernului român să opteze între o abţinere „de la orice operaţiune agresivă contra turcilor“ şi o acţiune comună sub comanda superioară rusă [39].

---

34. *Ibidem*, p. 80—81.
35. *Ibidem*, p. 94.
36. *Sbornik materialov...*, vol. 22, p. 143.
37. *Documente răzb. indep.*, vol. III, p. 29—30.
38. *Memoriile...*, vol. IX, p. 91.
39. Vezi textul notei în : *Memoriile...* vol. IX, p. 91—93 ; N. Iorga, *Războiul pentru independenţa României...*, p. 107—109 ; şi, fragmentar în *Istoricul oficial rus al războiului...*, tomul III, p. 8—9. Este de notat că şi generalul Kuropatkin,

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Din nota lui Gorceacov rezulta, totodată, că guvernul țarist subaprecia valoarea numerică și combativă a trupelor turcești, care erau înzestrate cu armament modern. Marele cartier general rusesc, deși dorea — după cum am arătat — de la început colaborarea armatei române, nu va putea să impună diplomației punctul său de vedere decît abia în iulie 1877, cînd se va constata că efectivul și rezistența forțelor turcești din Balcani era mai mare decît se prevăzuse. În adevăr, armata turcească existentă, în iulie, în partea centrală și nord-estică a Peninsulei balcanice, se ridica la 235.000 de soldați (infanterie, artilerie cavalerie), iar trupele ruse aduse pe acest front, inclusiv legiunea bulgară, abia atingeau 173.000 de oameni [40].

Existența în Imperiul țarist a celor două curente — al diplomației și al comandamentului militar suprem — în privința cooperării cu România este consemnată și de lucrarea oficială rusă asupra războiului. Astfel, se arată că în timp ce comandamentul de căpetenie, considerînd indispensabil să înceapă războiul cu efective mai mari, „dorea să aibă cît mai curînd concursul românilor" și insista asupra acestuia „în rapor turile sale cu prințul Carol", diplomația rusă ridica obstacole în calea cooperării militare ; țarul însuși opina că „participarea românilor nu era necesară pentru operațiunile de dincolo de Dunăre". Cu toate acestea — și în afară de orice convenție diplomatică — situația geografică și politică a României o făceau „aliata naturală a Rusiei", căci apărîndu-și teritoriul contra turcilor a acoperit „concentrarea armatei rusești", iar după trecerea Dunării a asigurat comunicațiile din spatele frontului. După pregătirea terenului pentru o acțiune comună a României și Rusiei contra Imperiului otoman „rămînea încă chestiunea formei acestei participări și a condițiunilor reciproce". Guvernul român era circumspect și înainte de a face pasul decisiv voia să obțină „de la Rusia garanții personale", iar domnitorul Carol „dorea înainte de toate să păstreze în mîinile sale comanda armatei române și *să n-o subordoneze generalilor ruși*" [41]. În altă parte se menționa că nici nota lui Gorceakov, nici relațiile personale ale domnitorului cu țarul, nici faptul că miniștrii I. C. Brătianu și M. Kogălniceanu recunoșteau nevoia „de a împinge operațiunile armatei române peste Dunăre" n-au dus la încheierea unei convenții formale de colaborare și „de aceea românii vor respinge, la

---

fost șef de stat major al generalului Scobelev în timpul campaniei din 1877, în articolele sale retrospective arată că „rușii la început nu aveau de gînd să lase armata română să opereze activ pe teatrul de război din Bulgaria, sau cel puțin numai cu condițiunea de a fi pusă sub ordinele generalilor ruși. N-aveau încredere în valoarea ei. Cu toate acestea — adaugă autorul — nu puțin l-au ajutat românii pe ruși chiar la începutul campaniei" (Kuropatkin, *Critice retrospective asupra războiului ruso-turc din 1877-78*. Prelucrate de maiorul german Krahmer și traduse de căpitanul C. I. Creangă, vol. I, 1886, p. 157).

40. Vezi T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în resbelul din 1877—1878*, București, 1887, p. 168. Cifrele efectivelor celor două armate nu concordă la toți autorii, dar cei mai mulți arată că turcii aveau la începutul campaniei, în Balcani, cel puțin cu 50.000 de soldați — abstracție făcînd de trupele neregulate — mai mult decît rușii.

41. *Istoricul oficial rus al războiului*, tomul II, p. 5—6.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

începutul lui iulie, „propunerea generalului Krüdner de a ocupa Nicopole“[42].

Schimbul de păreri între factorii politici și mai ales militari ai celor două țări vor continua în tot cursul verii anului 1877, ducînd deseori la înțelegeri de colaborare parțială între diferite unități românești și rusești, dar o cooperare a întregii armate române, peste Dunăre, nu s-a putut realiza decît atunci cînd guvernanții țariști s-au văzut într-o situație critică în urma înfrîngerilor de la Plevna și au fost nevoiți să treacă peste orgoliul lor de mare putere și să solicite concursul trupelor noastre.

☆

În 1877, România nu avea o armată numeroasă. Prin mobilizările făcute, începînd din luna aprilie, armata română și-a mărit simțitor efectivele, ajungînd la circa 120.000 de oameni, din care “ 58.700 constituiau armata de operațiuni sau de „prima linie“, 7.000 dorobanți și călărași pentru paza graniței și ordinei, 14.000 recruții anului 1877, apoi 16.000 garda orășenească și aproximativ 30.000 batalioanele de miliții sau trupele de „a doua linie“.

După mobilizarea armatei, cele patru divizii românești și-au desfășurat efectivele pentru a acoperi întreaga linie a Dunării de la Turnu Severin la Barboși. Misiunea armatei române, în prima fază a campaniei, era de a apăra de turci linia Dunării, implicit de a proteja înaintarea trupelor rusești spre Balcani, unde aveau să se desfășoare principalele bătălii împotriva oștilor otomane. Acest lucru a ușurat marșul armatei ruse și ocuparea dispozitivelor din stînga marelui fluviu. De altfel, în lucrarea oficială rusă asupra războiului de la 1877 se apreciază că înainte de concentrarea trupelor, Dunărea avea o mare importanță „ca linie de apărare ce acoperea desfășurarea strategică a armatei“[43]. Diviziile a I-a și a II-a — constituind Corpul I de armată — au luat poziții de luptă în Oltenia, iar diviziile a III-a și a IV-a — formînd Corpul al II-lea — în sudul Munteniei. Punctele cele mai amenințate de inamic fiind Calafatul și Bucureștii, s-a hotărît ca o bună parte din trupe să fie concentrate în jurul acestor orașe pentru a preveni și respinge o eventuală incursiune, adică pentru a împiedica pe turci să mute teatrul de operațiuni pe pămîntul românesc.

În prima jumătate a lunii mai, pe măsură ce armatele ruse au ajuns la Dunăre, acestea — conform unei înțelegeri dintre cele două comandamente militare — au preluat apărarea fluviului pînă la gura Oltului, iar cele două divizii românești s-au deplasat în sudul Olteniei pentru a întări unitățile de acolo, și a acoperi, totodată, aripa dreaptă a armatei rusești[44]. Intervalul de timp scurs pînă la trecerea Dunării

42. *Ibidem*, tomul III, p. 9.
43. *Ibidem*, tomul I, p. 17.
44. Vezi *Memoriile...*, vol. IX, p. 46, 61—72 și 78.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

a fost folosit de armata română — în afară de apărarea teritoriului — pentru a face presiuni asupra turcilor din Nicopole, Rahova și Vidin, a bombarda obiectivele lor, a fortifica pozițiile de pe malul stîng și a-și perfecționa pregătirea de luptă.

Acoperirea Dunării executată de armata română în perioada aprilie—august a avut o mare importanță politică și militară scutind teritoriul național de a deveni teatru de operațiuni și redînd încrederea poporului în forțele sale. La adăpostul ei s-a putut înfăptui actul de la 9 mai cu convingerea fermă că el va fi apărat în fața forțelor dușmane. Pe drept cuvînt, acoperirea Dunării este considerată „parte constitutivă a războiului de la 1877" și ca „prima secțiune cronologică a acestuia" [45]. Întrucît se bănuia că turcii — cum au făcut în războaiele anterioare cu rușii — vor încerca să-și creeze capete de pod la nord de fluviu — la Calafat și în alte locuri —, ocuparea din timp și fortificarea acestor poziții de trupele române au contracarat tentativele otomane. Dispozitivul adoptat de la început de armata noastră a permis executarea unei apărări active și dinamice în funcție de situațiile ivite, iar înapoia dispozitivului român trupele ruse și-au putut executa nestingherite marșul spre Dunăre și apoi spre teatrul de operațiuni balcanice [46]. Ziarul britanic „The Times" — apreciind această situație — scria la 23 mai 1877 următoarele : „Trupele române, protejînd propria lor frontieră pe Dunăre, au făcut un mare serviciu rușilor, prin faptul că au împiedicat pe turci să ocupe și să fortifice capete de pod pe malul nordic" [47].

E de subliniat că, deși n-a existat un tratat de cooperare militară propriu zisă între Rusia și România — pe frontul balcanic — colaborarea dintre armatele celor două țări a funcționat, de fapt, de la începutul pînă la sfîrșitul războiului împotriva Imperiului otoman. Această colaborare s-a realizat în prima fază în acțiunile întreprinse pentru apărarea liniei Dunării, iar apoi în bătăliile din Bulgaria.

Preluarea treptată de către armata rusă a pozițiilor de apărare a Dunării, de la Călărași la Turnu Măgurele, în prima jumătate a lunii mai, s-a făcut în cea mai perfectă ordine ; necreîndu-se nici un fel de fisuri în sistemul defensiv de care să fi putut profita inamicul de pe malul drept al fluviului. Pe măsură ce trupele ruse soseau în diferite puncte strategice, unitățile românești le predau pozițiile — inclusiv retranșamentele pentru instalarea bateriilor de artilerie — și le informau asupra efectivelor și a fortificațiilor de pe malul opus al Dunării. Atît aprecierile comandanților români cît și a celor ruși concordă în acest sens.

La 8 mai, de pildă, generalul Gh. Manu, comandantul Diviziei a IV-a române telegrafia Marelui Cartier General următoarele : „Astăzi

45. General maior Constantin Olteanu, *Măsurile luate de comandamentul român pentru acoperirea Dunării în perioada aprilie — august 1877*, în „Revista de istorie", XXIX, nr. 4/1976, p. 565.

46. *Ibidem*, p. 567.

47. Apud Generalul Radu Roșetti, *Citeva extrase din presa engleză 1877—1878*, în „Anuarul Institutului de istorie națională", IV, București, 1927, p. 368-369.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

4 1/2 ore generalul Aller a intrat în Oltenița cu 1 regiment infanterie, 1 cazaci, o baterie artilerie. L-am întîmpinat la barieră cu ofițeri superiori. Dînsul a pus de a defilat trupa sa dinaintea noastră. Mîine la 6 ore dimineața-i voi întoarce aceeași politeță. De [cu] noapte-i predau pozițiunile și [re] trag trupele pentru a le pregăti de marș. După defilare pornesc. Astă seară am arătat generalului Rauch poziția bateriilor și a avanposturilor noastre" [48]. La rîndul său, generalul rus Aller, comandantul Diviziei XXXII infanterie, raporta comandantului Corpului VIII de armată că la 8 mai a sosit în orașul Oltenița, iar a doua zi „trupele românești (4 batalioane, 4 escadroane și 12 tunuri) ... au plecat din Oltenița spre București și apoi la Caracal". Aceste trupe, care „erau sub comanda generalului Manu", au informat că „la Turtucaia se află pînă la 3000 oameni" [49]. La fel s-a procedat și în alte zone de pe linia Dunării. Comandantul Brigăzii 4 de pușcași — generalul Tveținski —, arătînd că unitățile românești vor părăsi, la 10 mai, satul Slobozia de lîngă Giurgiu, ordona soldaților săi : „veți prelua poziția de artilerie pe care o ocupă în prezent românii, dacă veți găsi că este cea mai bună" [50].

Este de precizat că în prima decadă a lunii mai trupele ruse intenționau să intre în dispozitiv pe linia Dunării pînă la Corabia sau chiar pînă la Jiu, iar un regiment de cazaci a trecut chiar în dreapta Oltului. Primind apoi dispoziții de la comandantul suprem, toate unitățile s-au retras spre Turnu Măgurele. Mai tîrziu, după trecerea Dunării de către armata rusă, tot pe bază de înțelegere, unități românești de infanterie și artilerie au fost aduse din nou dincoace de Olt — pînă în apropiere de Zimnicea — pentru a prelua de la ruși apărarea unor poziții strategice de pe malul stîng al marelui fluviu [51]. Zelul acestor unități românești, a fost subliniat de comandanții ruși [52].

Numeroase documente confirmă aceste realități. Astfel, la 6 mai generalul Manuelov, comandantul Diviziei a VIII-a de cavalerie rusă, arată că „trupele române vor supraveghea pe inamic" pînă cînd unitatea sa „va ocupa tot țărmul Dunării de la rîul Vedea la rîul Jiu". De asemenea, el subliniază că „ar fi foarte util" să se stabilească „legătura cu trupele române ce se găsesc la Caracal" [53]. Peste două zile, generalul Levițchi șeful adjunct al Statului Major al armatei ruse a informat pe Manuelov că „trupele române vor ocupa malul Dunării de la rîul Olt pînă la Jiu" și prin urmare divizia sa trebuie să se mărgi-

48. Document în colecție particulară.

49. *Sbornik materialov...*, vol. 22, p. 153—154. Vezi și schimbul de scrisori între generalii Aller și Manu (*Ibidem*, vol. 29, p. 345).

50. *Ibidem*, vol. 29, p. 351.

51. Din schimbul de scrisori și telegrame între comandanții ruși și români rezultă că la 24 iunie unitățile românești preluaseră deja pozițiile de la Turnu Măgurele și Flămînda înlocuind trupele rusești care au trecut apoi peste Dunăre (*Ibidem*, vol. 31, p. 57, 81, 94, 110—115, 130).

52. Sînt lăudate mai ales bateriile comandate de căpitanul Alexandrescu, locotenentul Ștefănescu și sublocotenentul Popovici (*Ibidem*, p. 162).

53. *Ibidem*, vol. 29, p. 312.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nească numai la sectorul dintre Vedea şi Olt[54]. Tot atunci Manuelov a raportat generalului Vannovsky, comandantul Corpului al XII-lea de armată, că divizia ce o comandă a ocupat deja „linia de la Vedea pînă la Corabia", dar acum a primit ordin să nu treacă Oltul, „dincolo de care veghează trupele române" şi să ţină „legătura cu ele"[55]. În aceeaşi zi generalul Manuelov cere comandantului Regimentului 8 cazaci de la Don să se întoarcă la Turnu Măgurele şi să lase pe malul drept al Oltului numai un detaşament de 50 de soldaţi prin care să ţină „legătura cu trupele române"[56].

Regimentul 8 de cazaci a mai rămas însă cîtva timp în dreapta Oltului, iar în zilele de 14 şi 15 mai — după cum raportează comandantul său, colonelul Jeltonojchin, — a participat, alături de bateriile româneşti de la Corabia, la respingerea a două monitoare cuirasate turceşti care veniseră să remorcheze vasele ce staţionau lîngă malul stîng al Dunării. Cu această ocazie sutaşul Cniazev şi 60 de cazaci voluntari — cu permisiunea ofiţerilor — au participat chiar la dirijarea focului unei baterii româneşti şi la alcătuirea lanţului de trăgători împotriva monitoarelor atunci cînd acestea se apropiaseră de mal. Grav avariate, cuirasatele otomane au fost nevoite să se retragă. Acţiunea fiind încununată de succes, artileriştii români „au cerut cazacilor să vie şi pe viitor la baterie, dacă se va repeta o nouă bombardare", accentuează Jeltonojchin[57]. La sfîrşitul lui mai, spre a împiedica circularea pe Dunăre a monitoarelor otomane, care stinghereau transportul materialului de pod — în vederea trecerii marelui fluviu —, şefii Statelor Majore ale celor două armate — rusă şi română — au convenit ca o baterie rusă cu 4 tunuri de calibru mare să fie instalată lîngă Corabia[58]. S-a luat această hotărîre întrucît tunurile de cîmp româneşti nu puteau lupta cu destul succes contra cuirasatelor. Bateria a fost construită de trupele române şi a fost lăsată în paza lor. La 3 iunie colonelul Slăniceanu şeful Statului Major al armatei române îl informa pe generalul Nepocoicitchi că detaşamentul respectiv de artilerie a plecat deja de la Caracal spre Corabia[59]. De altfel, şefii celor două State Majore se informau reciproc şi în privinţa oricăror mişcări de trupe inamice ce se observau pe malul drept al Dunării[60].

În vederea începerii ofensivei armate ruseşti în Balcani se impunea, în primul rînd, nimicirea flotilei turceşti de pe Dunăre care — numărînd 27 de bastimente : canoniere cuirasate, monitoare şi alte vase

54. *Ibidem*, p. 337.
55. *Ibidem*, p. 336.
56. *Ibidem*, p. 337. La 10 mai, generalul Krüdner, comandantul Corpului IX de armată sosind la Slatina, a trimis pe căpitanul Birgher la Caracal să ia legătura cu comandantul trupelor române de acolo spre a primi informaţii în privinţa dislocării unităţilor în dispozitivul de apărare şi a eventualelor încercări ale inamicului de a ataca malul stîng al Dunării. (*Ibidem*, p. 369).
57. *Ibidem*, vol. 22,p . 194—196.
58. *Ibidem*, vol. 30, p. 93.
59. *Ibidem*, p. 180.
60. *Ibidem*, p. 181, 197, 348

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

de război, înzestrate cu 80 de tunuri [61] prin patrulările şi bombardamentele sale — constituia un obstacol serios la construirea podurilor şi, în genere, la trecerea fluviului. Vasele româneşti — *România, Fulgerul, Ştefan cel Mare,* şi *Rîndunica* — au fost puse la dispoziţia armatei ruse pentru a contribui la această acţiune. La 29 aprilie a fost aruncat în aer un monitor turcesc care venise să bombardeze Brăila, iar în noaptea de 12 mai un al doilea, în braţul Măcinului. La scufundarea celui de al doilea monitor turcesc un rol important l-a avut maiorul român I. Murgescu care — împreună cu locotenenţii ruşi Dubaşov şi Testacov — a înaintat fulgerător cu o şalupă izbutind să lovească cu o torpilă de şcondru vasul cuirasat inamic ce avea 5 tunuri şi 132 de oameni la bord [62]. Treptat — prin baraje de torpile — şi celelalte bastimente turceşti din această parte a Dunării au fost făcute inofensive.

Îndată ce flotila turcească a fost făcută inofensivă, iar grosul trupelor ruse a fost concentrat pe anumite poziţii strategice, au început pregătirile pentru trecerea Dunării. La 10 iunie corpul la XIV-lea al armatei ruse, îmbarcat pe plute şi pontoane, a trecut în nordul Dobrogei şi a cucerit în scurt timp localităţile : Măcin, Isaccea, Tulcea şi Hîrşova, stabilindu-se pe un aliniament între Cernavodă şi Constanţa.

Trecerea principală a Dunării s-a făcut însă pe la Zimnicea în noaptea de 14 spre 15 iunie. Conform unei înţelegeri dintre comandamentul rus şi român, toate bateriile noastre de artilerie, instalate pe marginea Dunării, de la Calafat la Flămînda, în zilele de 14—16 iunie, au ţinut sub un bombardament continuu poziţiile inamice de pe malul drept pentru a distrage atenţia turcilor şi a-i împiedica totodată să trimită ajutoare unităţilor din jurul Şiştovului. Primul corp de armată rus, care a trecut Dunărea pe diferite ambarcaţiuni, a reuşit să cucerească pînă în seara zilei de 15 iunie Şiştovul şi împrejurimile sale. În zilele următoare, construindu-se un pod de pontoane [63], au trecut Dunărea alte corpuri ale armatei ruse, împreună cu batalioanele de voluntari bulgari care fuseseră instruite în tabăra de la Ploieşti, iar acum erau înglobate în avangarda armatei ruse de sub conducerea generalului Gurko.

După trecerea Dunării, armata principală rusă a început cunoscuta ofensivă spre sud, cucerind Tîrnovo, Şipca şi ajungînd — la 14 iulie — la Stara Zagora, dincolo de Balcani. Avangarda condusă de Gurko nefiind însă susţinută, la timp, de alte unităţi şi întîmpinînd forţe turceşti superioare, a fost nevoită să se retragă îndărăt pe crestele Balcanilor. Aici, unităţile ruse şi voluntarii bulgari au rezistat eroic în faţa armatei otomane, nepermiţîndu-i să reocupe trecătoarea Şipca. Paralel cu aceasta, gruparea de est a armatei ruse a înaintat spre Rusciuc şi Osman Bazar fiind oprită pe un aliniament de-a lungul rîului Lom.

61. Vezi Eugeniu Botez şi N. Kiriţescu, *Războiul pe Dunăre (operaţiunile fluviale şi maritime din războiul ruso-româno-turc (1877—1878),* vol. I, 1904, p. 25—26.

62. *Ibidem,* p. 60—63.

63. Căpitanul de marină Novosilschi, însărcinat cu transportarea pe Dunăre a materialului pentru podul de la Zimnicea, raporta, la 17 iunie, generalului Nepocoiciţchi că „trupele româneşti îşi îndeplinesc admirabil datoria", protejînd aceste transporturi fluviale. *(Sbornik materialov...,* vol. 30, p. 402).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În România au fost urmărite mai ales acțiunile aripei de vest a armatei ruse — care se îndrepta spre Nicopole — deoarece acestea, desfășurîndu-se în apropierea Dunării, au antrenat și trupele noastre. Această aripă, formată din corpul al IX-lea de armată — comandată de generalul Krüdner — avea misiunea să asigure flancul drept al coloanei care înainta spre Balcani. La 4 iulie, după o luptă îndîrjită, armata rusă condusă de Krüdner a intrat în cetatea Nicopole. În lupta pentru cucerirea Nicopolei o contribuție de seamă au avut bateriile de artilerie române și ruse instalate la Islaz, Flămînda și Turnu Măgurele, care au bombardat intens partea de nord a cetății în timp ce corpul al IX-lea o ataca dinspre sud. La 4 iulie generalul Stolîpin, raportînd că Nicopolul s-a predat, sublinia că în ziua precedentă, „concomitent cu ofensiva Corpului IX", împotriva acestei cetăți a operat „energic cu artileria de asediu și cu cea românească pe flancul stîng... lovind pe inamic în spate" și ușurînd astfel ofensiva cavaleriei ruse [64]. Ambulanța română a transportat apoi la spitalul din Piatra Olt pe răniții ruși de la Nicopole. După cucerirea Nicopolei, armata rusă a încercat să ocupe Plevna, unde se instalase de curînd Osman Pașa cu circa 35.000 soldați veniți din Vidin. Atacul asupra Plevnei — desfășurat la 8 iulie — a fost impetuos, dar, în fața superiorității numerice a turcilor, rușii au fost siliți să se retragă, deși izbutiseră să pătrundă pînă în oraș. La 18 iulie, rușii au dat o nouă bătălie pentru cucerirea Plevnei fiind însă și de data aceasta respinși cu mari pierderi, deoarece turcii ridicaseră, între timp, puternice fortificații și totodată își sporiseră forțele [65].

Pentru a ataca cu forțe sporite Plevna, marele duce Nicolae, comandantul suprem al armatei rusești, ceruse — prin intermediul lui Krüdner — generalului Gh. Manu, comandantul Diviziei a IV-a române, să treacă Dunărea cu unitatea sa spre a lua în primire cetatea Nicopole și pe cei 7000 de prizonieri turci ce existau acolo. Generalul român a refuzat, bineînțeles, să execute această trecere deoarece nu putea primi ordine decît de la conducătorul ori de la guvernul țării sale [66]. Marele duce a cerut atunci domnitorului să aprobe trecerea Diviziei a IV-a peste Dunăre, dar atît Carol cît și guvernul au refuzat, întrucît Rusia nu acceptase să semneze o convenție specială de cooperare militară — cu garanții și angajamente reciproce — și nici nu consimțise ca armata

64. *Sbornik materialov...*, vol. 31, p. 212.

65. Vezi *Istoricul oficial rus al războiului*, tomul III, p. 225—239; *Istoricul războiului din 1877—1878...* partea I-a, p. 243—248; Mouzaffer pacha, *Défence de Plevna*, Paris, 1889, p. 34—47.

66. Vezi: Marquis de Grammez de Wardes, *La guerre russo-turque 1877-1878*, Paris (f.a.), p. 98. (Autorul, căpitan de artilerie, era martor ocular); General St. S. Fălcoianu, *Istoria războiului din 1877—1878 (ruso-româno-turc)*. Curs profesat la Școala superioară de război, București, 1895, p. 87—88; *Istoricul războiului din 1877—1878. Participarea României la acest război*. Lucrare făcută de mai mulți ofițeri. Partea I-a, București, 1887. De altfel, încă de la 4 iulie, marele duce Nicolae telegrafiase generalului Krüdner: „Ordonați trupelor românești să ocupe imediat Nicopole". (*Sbornik materialov...*, vol. 32, p. 41).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

română, să aibă o comandă națională și un sector de front separat[67]. De altfel — după cum am menționat — trupele române colaboraseră cu cele rusești încă de la începutul războiului și fără această convenție militară.

La 12 iulie 1877, în urma unei noi invitații a Marelui cartier rus (comandamentul suprem) și a „insistențelor personale ale împăratului", domnitorul Carol a ordonat ca o brigadă de infanterie și una de cavalerie din Divizia a IV-a să treacă Dunărea pentru a ocupa Nicopole și a coopera cu trupele rusești la luptele din Bulgaria[68].

Din cauza lipsei mijloacelor de transport, primele unități românești au trecut Dunărea — de la T. Măgurele la Nicopole — abia la 16 iulie, cu două vapoare și pe platforme plutitoare amenajate special și puse la dispoziție de marina rusă. Căpitanul M. Novosilschi — din însărcinarea comandantului suprem — a pregătit aceste mijloace de transport[69]. Regimentul 5 linie (infanterie) s-a îmbarcat cel dintîi, fiind urmat de Regimentul 14 dorobanți și apoi de regimentele de călărași. Acest prim transport a fost întîmpinat, pe malul drept al Dunării, „de două companii ruse", din Regimentul Kostroma „cu muzică și drapel". Așa a fost întîmpinat, „cu ceremonialul cuvenit", primul detașament al armatei române care a coborît pe malul bulgăresc „cu urale entuziaste". Ambele trupe „se salutară, drapelele se înclinară de amîndouă părțile", apoi generalii Manu și Stolîpin[70] „schimbară saluturi de politeță", iar după aceea „pavilionul rus fu coborît de pe cetatea Nicopole și înlocuit cu cel român". Astfel a descris *Istoricul războiului*[71] primirea făcută trupelor române la Nicopole. Regimentul 14 dorobanți și 8 călărași au luat, îndată, în primire orașul și fortăreața, Regimentul 5 linie a fost postat la rîul Osma, iar Regimentul 3 călărași a primit însărcinarea să facă — împreună cu un detașament de cazaci — recunoașteri în direcția Plevnei și a Rahovei.

După a doua înfrîngere de la Plevna — 18 iulie, — s-a produs panică în rîndurile trupelor rusești care se retrăgeau, în dezordine, spre podul de la Șiștov. Această situație critică a determinat guvernul rus să mobilizeze și să cheme pe cîmpul de luptă noi unități militare — inclusiv garda imperială — și să solicite concursul urgent al întregii armate române, singura care, fiind în apropiere, putea opri în acel moment o eventuală învăluire din partea trupelor turcești. Astfel, la

67. *Memoriile...*, vol. X, p. 29, vol. IX, p. 78, 81, 85.
68. N. Iorga, *Războiul pentru independența României*, p. 122—123.
69. *Sbornik materialov...*, vol. 31, p. 378 și vol. 32, p. 428—430.
70. Generalul Stolîpin, numit comandant al cetății Nicopole, nu a fost, inițial, încîntat de trecerea trupelor române pe care — în telegramele către marele duce Nicolae și către generalul Krüdner — le considera drept „o povară fără să aducă vreun folos" și pretindea că „ar fi rușinos" pentru un general rus „să comande numai trupe românești". Primind însă ordine de la comandamentul suprem, a trebuit să se supună, iar mai tîrziu și-a revizuit părerea — că și alți străini — în privința capacității și vitejiei trupelor române. (*Ibidem*, vol. 32, p. 41, 42, 72, 83, 84, 85, 95, 97, 181, 248, 264).
71. *Istoricul războiului din 1877—1878*. Partea I-a, p. 250.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

19 iulie, marele duce Nicolae a trimis domnitorului Carol cunoscuta telegramă : „Turcii, adunînd cele mai mari mase de trupe la Plevna, ne zdrobesc. Rog să faci fuziune, demonstrațiune și, dacă se poate, să treci Dunărea cu armata, după cum dorești. Între Jiu și Corabia demonstrațiunea aceasta este neapărat necesară pentru înlesnirea mișcărilor mele“ [72]. Ca urmare a acestei cereri urgente, au fost trimise, imediat, peste Dunăre restul trupelor din Divizia a IV-a.

La 22 iulie domnitorul Carol a răspuns marelui duce Nicolae că, în urma telegramei din 19 iulie, a luat toate măsurile pentru a concentra „circa 30.000 de oameni“ spre a se putea cuceri, printr-un efort comun, Plevna... care constituie un pericol permanent pentru armata imperială“. Totodată, au fost date dispoziții ca „în cel mai scurt timp“ să fie construit „podul între Islaz și Corabia spre a grăbi trecerea Dunării și a asigura linia de aprovizionare“. În continuare, domnitorul, arătînd că din cauza mijloacelor restrînse și a faptului că „totul fusese organizat și pregătit“ pentru trecere „în jurul Calafatului“, nu a putut aduce, momentan, „pe teren decît o singură divizie“, cere o amînare pentru celelalte divizii. El roagă apoi pe marele duce să-l informeze asupra viitoarelor operațiuni militare, precizînd că armata română nu va putea înainta „mai departe de Plevna“ și va menține „legăturile necesare“ cu aripa dreaptă a armatei ruse [73].

Pînă la trecerea grosului armatei române în Bulgaria, trupele Diviziei a IV-a au ocupat poziții între Nicopole și Plevna și au îndeplinit, alături de unitățile rusești, diferite misiuni de luptă stabilite fie prin înțelegeri între comandanții ruși și români, fie hotărîte direct de comandamentul armatei imperiale [74].

În luna august, după alte telegrame insistente ale marelui duce Nicolae (la 9 și 19 august) [75], și după tratativele purtate între cele două guverne, grosul armatei române, trecînd peste podul improvizat la Siliștioara lîngă Corabia, a luat poziții de luptă, alături de ruși, în fața fortificațiilor de la Plevna. La tratative s-au convenit ca armatele aliate, rusă și română, dirijate spre Plevna, să fie puse sub comanda domni-

---

72. Vezi textul telegramei publicat în : *Memoriile regelui Carol I...*, vol. X, p. 38—39 ; Titu Maiorescu, *Istoria contemporană a României (1866—1900)*, București, 1925, p. 132 ; General Radu Rosetti, *Partea luată de armata română...*, p. 118 ; *Istoricul oficial rus al războiului*, tomul III (volumul IV), p. 12 ; *Sbornik materialov...*, vol. 31, p. 421 ; Textul publicat de T. C. Văcărescu, *op. cit.*, p. 180 ; General St. I. Fălcoianu, *op. cit.*, p. 104 și de alți autori e greșit, dîndu-se telegramei un caracter mai alarmant.

73. *Sbornik materialov...*, vol. 22, p. 176 : vezi și *Memoriile...* vol. X, p. 45.

74. *Sbornik materialov...*, vol. 32, p. 181, 198, 205, 237-238, 249-251, 259-265, 285-286.

75. La 9 august marele duce Nicolae îl întreba pe domnitor cînd poate să treacă și-l ruga s-o facă „cît mai repede“ (N. Iorga, *Războiul pentru independența României...*, p. 131), iar la 19 august informîndu-l despre atacurile turcești de la Zgalnița și Pelișat accentua că este absolut necesar ca armata română, „ori unde ar fi ea, să treacă imediat Dunărea și să meargă înainte asupra Plevnei“. (*Documente războ. indep.*, vol. V, p. 511—512).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

torului Carol, secondat de generalul rus Zotov, ca şef de stat major [76]. Cu comanda efectivă a trupelor româneşti a fost însărcinat generalul Al. Cernat, ministrul de război.

Armata română care trecuse Dunărea, în iulie şi august, avea un efectiv de 38.000 de ostaşi, ceea ce reprezenta jumătate din efectivul trupelor aliate îndreptate spre Plevna. Mai tîrziu, în toamnă, cînd vor sosi pe front rezervele armatei ruse, inclusiv garda imperială, precum şi încă o divizie română, armata noastră va reprezenta aproximativ o treime din totalul trupelor de încercuire a Plevnei. Astfel, în noiembrie, armata aliată de încercuire va ajunge la 125 de batalioane, 88 de escadroane şi 64 baterii ruseşti şi la 45 de batalioane, 38 escadroane şi 19 baterii româneşti.

După cum se ştie, trupele române au participat, alături de cele ruseşti, la cele mai importante bătălii din jurul Plevnei, iar apoi au înaintat spre Vidin şi Belogragic, izgonind forţele militare otomane din nord-vestul Bulgariei.

La 30 august, sprijinite — în al treilea şi al patrulea atac — de cîteva unităţi ruseşti, trupele române au cucerit puternica redută Griviţa I. Ziarele au anunţat marea biruinţă de la Griviţa prin cuvinte edificatoare: „După o luptă crîncenă, în care ruşii şi românii s-au purtat ca leii, marea redută Griviţa, care domină toate poziţiunile turcilor, a fost luată cu asalt" [77]. Un căpitan francez, martor ocular, referindu-se la această luptă, scria entuziasmat: „Iată ruşii şi românii dînd în mod frăţesc şi brav acest faimos asalt de la Griviţa! Nimeni nu mai dădea înapoi. Se căţărau pe întărituri şi înaintau în strigăte de ura. La orele $6^1/_2$ reduta I era cucerită". Un sublocotenent român, escaladînd primul, a înfipt drapelul pe redută [78]. Bravura trupelor române şi cooperarea lor cu ruşii au fost remarcate şi de un comandant turc. Astfel, Izzet Fuad Paşa, scriind despre lupta din 30 august, preciza „că, la aripa dreaptă, românii şi-au arătat, de asemenea, valoarea, iar atacul lor a reuşit; ei au luat faimoasa redută Griviţa, pe care au păstrat-o cu ajutorul ruşilor" [79].

În bătălia pentru cucerirea Rahovei, au participat, pe lîngă detaşamentul colonelului Gh. Slăniceanu, de circa 5000 ostaşi români şi un detaşament ruso-român, de 1.200 oameni, format din ulani, artilerişti, călăraşi şi dorobanţi, pus sub comanda generalului rus Meyendorf. La

---

76. Kuropatkin, *op. cit.*, p. 43. Kuropatkin critică pe Zotov pentru că n-a acceptat ca armata română, care trecuse Dunărea pe la Corabia, să opereze între „Isker şi Vid" spre a intercepta de la început comunicaţiile lui Osman Paşa. El arată că dacă armata română ar fi operat în acea zonă, fortificîndu-se, avea „mulţi sorţi de izbîndă" deoarece Osman Paşa ar fi fost prins între două focuri, i s-ar fi tăiat comunicaţiile cu Sofia, s-ar fi scurtat „împresurarea Plevnei" şi s-ar fi scutit „garda imperială de a mai vărsa sîngele pierdut mai apoi pentru ocuparea Gorni — Dubnicului şi Telişului" *(Ibidem*, p. 44).

77. Vezi „Românul" din 3 septembrie şi „Războiul" din 2 septembrie 1877.

78. Marquis de Grammez de Wardes, *op. cit.*, p. 159.

79. Izzet Faud Pacha, *Les occasions perdues*, Paris, 1900, p. 166.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

9 noiembrie, acest general, raportînd că „Rahova a fost ocupată de trupele aliate ruso-române", sublinia vitejia ostaşilor celor două armate — înfrăţiţi în luptă — care au respins pe turci la podul de peste rîul Ogost. El scria : „toate eforturile disperate ale turcilor pentru a-şi croi un drum pe pod au rămas infructuoase datorită apărării eroice a dorobanţilor susţinuţi de cavaleria ruso-română, precum şi de artilerie" [80]. Deşi în luptele de la Rahova participaseră şi aproximativ 600 de soldaţi ruşi, marele duce, felicitîndu-l pe Carol, ţinea să reliefeze că „izbînda de la Rahova aparţine întreagă armatelor române" [81].

Merită evidenţiat faptul că, — în afară de infanterie şi artilerie — la acţiunile pentru încercuirea şi asediul Plevnei a participat masiv, alături de ruşi, şi cavaleria română. Întrucît acţiunile cavaleriei noastre sînt mai puţin cunoscute, considerăm necesară o succintă abordare a lor. Precizăm că majoritatea regimentelor de călăraşi şi roşiori — constituie în brigăzi — au fost încadrate în divizii mixte ruso-române care îndeplineau diferite misiuni de luptă, de recunoaşteri, ori de capturare a convoaelor de provizii şi muniţii inamice ce se îndreptau spre Plevna. La început brigada de cavalerie română, condusă de colonelul Rosnovanu, — care trecuse Dunărea în iulie — a format împreună cu o brigadă rusă divizia de sub conducerea generalului Lascarev. În zilele de 9 şi 10 august unităţi ruso-române din această divizie, după o luptă cu turcii la Dolni Dubnik, au capturat 300 care, trase de boi, cu provizii, 200 vite şi a făcut 17 prizonieri [82].

La 28 august — după ce şi alte regimente româneşti fuseseră, între timp ,incluse în divizia lui Lascarev — colonelul Victor Creţeanu, cu o brigadă de călăraşi şi roşiori, sprijinit şi de cîteva escadroane de dragoni ruşi, a respins la Gorni Etropol un atac al trupelor turceşti care, ieşind din Plevna, se năpustiseră asupra avanposturilor noastre. Cîteva zeci de morţi şi răniţi au rămas pe cîmpul de luptă din ambele tabere. [83] Peste o săptămînă, într-o încăierare cu turcii la Kneaja, cavaleriştii noştri au capturat şi un drapel turcesc.

La 7 septembrie divizia lui Lascarev a fost chemată la aripa stîngă a armatei de vest şi în locul ei a venit divizia a IV de cavalerie condusă de generalul Krîlov ; aceasta, împreună cu unităţile româneşti, a format un corp de cavalerie de 6000 oameni, cu 30 de tunuri (bateriile călăreţe) şi a întreprins numeroase acţiuni de luptă în jurul Plevnei. Spre sfîrşitul lui septembrie, Krîlov a fost înlocuit la comanda cavaleriei cu generalul

80. Vezi N. Adăniloaie, *Contribuţii privind luptele de la Rahova şi Smîrdan (1877—1878)*, în „Studii", XV, nr. 5/1962, p. 1198.

81. T. C. Văcărescu, *op. cit.*, p. 473—474.

82. Maior Gh. Manu, *Cavaleria română în războiul din 1877—1878*, Bucureşti, 1915, p. 8.

83. *Ibidem*, p. 10—11 ; vezi şi Colonel I. Manu, *Istoricul Regimentului I de roşiori 1830—1894*, Bucureşti, 1899, p. 91—92. În privinţa altor acţiuni conduse de colonelul Creţeanu şi la care au participat şi escadroane ruseşti, vezi *Sbornik materialov...*, vol. 41, p. 41—43.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Arnoldi. La despărţirea de trupe, printr-un ordin de zi, generalul Krîlov arăta : „Luptele de la Teliş, Gorni Dubnik, Rahova, Semeret Trestenik etc. precum şi diferite expediţiuni încredinţate de mine cavaleriei române, au făcut să reiasă într-un mod strălucit bravura, ţinuta perfectă şi exactitudinea în serviciu a brigăzilor de roşiori, de călăraşi şi a bateriei călăreţe ;... voi păstra un sentiment sincer de stimă pentru regimentele de frunte pe care am avut onoarea a le avea sub ordinele mele“ [84]. Cuvinte elogioase la adresa trupelor noastre are şi generalul Arnoldi care raportează domnitorului că „toate unităţile române... şi-au îndeplinit datoria... cu multă abnegaţiune şi au fost de mare folos“ în operaţiunile de încercuire a Plevnei ; „toate recunoaşterile au fost făcute fără cea mai mică greşeală“ [85].

În luna octombrie cavaleria română, împreună cu regimente de infanterie şi baterii de artilerie, a participat alături de trupele ruse din detaşamentul generalului Gurko la luptele din jurul Plevnei menite să cucerească punctele inamice întărite — Gorni Dubnik, Dolni Dubnik şi Teliş — şi să izoleze complet gruparea lui Osman Paşa. După ce operaţiunea a fost încununată de succes, generalul Gurko, despărţindu-se de trupele române, le laudă, printr-un ordin de zi dat la 3 noiembrie, pentru bravura de care au dat dovadă. „Simt o plăcută datorie — scria Gurko — a mulţumi din inimă trupelor române care au fost sub comandamentul meu şi care s-au ţinut întodeauna şi în toate împrejurările la înălţimea datoriei lor, nelăsînd nimic de obiectat asupră-le şi care au meritat consideraţiunea ce le-a acordat M. S. Împăratul şi aliatul nostru A. S. Domnitorul. Doresc ca această alianţă, ce a existat între cele două armate, să fie un prilej pentru consolidarea în viitor a frăţiei de arme între cele două popoare vecine, rus şi român“ [86].

Izvoarele arată că bunele aprecieri erau reciproce. De pildă, după căderea Plevnei, cînd armata română înainta spre Vidin, au primit ordin, — de la generalul Cernat — şi brigăzile de roşiori şi călăraşi să se despartă de trupele ruse şi să se îndrepte în aceeaşi direcţie. Anunţîndu-l pe generalul Arnoldi despre această dispoziţie, colonelul Victor Creţeanu ţinea să-şi exprime, totodată, respectul faţă de fostul său comandant : „Profit de această ocazie — accentua colonelul român — pentru a asigura pe excelenţa voastră că nu vom uita niciodată solicitudinea de care ne-am bucurat din partea tuturor ofiţerilor, generalilor armatei imperiale sub ordinele căreia am avut onoarea de a servi de la 23 august a acestui an“ [87].

Luptînd alături în faţa Plevnei, soldaţii ruşi şi români îşi împărtăşeau bucuriile izbînzilor şi tristeţele insuccesele ; reuşind să se cunoască mai de aproape mulţi se împrieteniseră între ei. Un sergent, participant la război, arată că după o luptă comună — în care „roşiorii atacau pe turci din faţă“, în timp ce „cazacii şi dragonii ruşi îi luau

84. Colonel I. Manu, *op. cit.*, p. 107—113.
85. *Ibidem*, p. 116.
86. *Ibidem*, p. 117—118 ; vezi şi *Memoriile...*, vol. XI, p. 75.
87. *Sbornik materialov...*, vol. 68, p. 84.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

din coaste" — sărbătorind victoria, s-a format o horă românească în care s-au prins și „cazaci, cubani, cerkezi", comunicîndu-și astfel fiecare „veselia și preteșugul". Sergentul menționează că se împrietenise cu doi caucazieni — frații Daniil și Constantin — și nu trecea zi fără să se vadă. „Dacă nu mă duceam eu în tabăra lor — precizează autorul — ei negreșit trebuiau să vină la mine să mă vază... Ori decîteori ne întorceam de la vreo luptă, îndată ne cercetam unul pe altul" [88].

Într-o lucrare sovietică apărută cu cîțiva ani în urmă se subliniază pe bună dreptate că „nu puține pagini glorioase în istoria frăției de arme ruso-române au fost înscrise în timpul asediului greu și sîngeros al Plevnei... Luptînd la Plevna cot la cot cu românii, soldații și ofițerii ruși au dat o înaltă prețuire dîrzeniei și spiritului lor de sacrificiu. Mulți români care s-au remarcat la asaltul cetății au fost distinși cu ordine rusești după cum și „meritele militare" ale rușilor au fost apreciate „de comandamentul român cu înalte decorații naționale" [89].

Cooperarea militară româno-rusă și vitejia celor două armate au dus — după cum se știe — la biruința de la Plevna unde trupele lui Osman Pașa — cel mai vestit general turc al vremii — rezistaseră cu îndîrjire, la adăpostul unor fortificații inexpugnabile, timp de aproape cinci luni ; iar odată cu cucerirea acestei cetăți, cea mai grea etapă a războiului din 1877 era încheiată și victoria finală a trupelor aliate devenise iminentă. Marele duce Nicolae, felicitînd pe domnitorul Carol — care comandase trupele de încercuire —, ținea să reliefeze că rezultatele strălucite care s-au obținut înaintea Plevnei sînt datorate în mare parte cooperațiunei vitezei armate românești, precum și impulsiunei ce trupele aliate primeau de la comandantul lor" [90].

În încheiere trebuie să accentuăm că această cooperare militară a contribuit eficient la cîștigarea războiului din 1877 — 1878, la eliberarea bulgarilor și a celorlalte popoare balcanice de sub asuprirea otomană, la cucerirea independenței statale depline a României, implicit la întărirea prieteniei dintre poporul român și poporul rus. Pe bună dreptate, în expunerea prezentată la Sesiunea solemnă consacrată centenarului Independenței României, tovarășul Nicolae Ceaușescu sublinia : „În cursul acestui mare război, care a avut o importanță hotărîtoare pentru cauza libertății și independenței popoarelor din Balcani, s-a încheiat o puternică solidaritate și frăție de arme între ostașii români și ruși, s-a dezvoltat și mai mult tradiționala prietenie, cu vechi rădăcini istorice, dintre cele două popoare" [91].

---

88. Vezi Lt. Georgescu-Sergent, *Din carnetul unui veteran, 1877*. Ediție îngrijită de Gh. Georgescu-Buzău, Editura militară, București, 1956, p. 65—67.

89. *Istoria Rumânii 1848—1917*, p. 240—241.

90. T. C. Văcărescu, *op. cit.*, p. 520—523.

91. Nicolae Ceaușescu, *Expunere prezentată la Sesiunea solemnă comună a Comitetului Central al Partidului Comunist Român, Marii Adunări Naționale și activului central de partid și de stat consacrată sărbătoririi centenarului proclamării independenței de stat a României*, Editura politică, București, 1977, p. 18.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LA COOPERATION MILITAIRE ROUMANO-RUSSE DANS LA GUERRE DE 1877—1878

RÉSUMÉ

Dans cet ouvrage, l'auteur s'occoupe particulièrement des négociations qui ont conduit à l'alliance antiottomane roumano-russe et à la collaboration des forces armées des deux pays jusqu'au passage du Danube. Sur la base d'une très riche documentation, on y présente les négociations qui ont conduit à l'alliance anti-ottomane roumano-russe et la coopération des deux armées dans la guerre de 1877—1878.

L'auteur conclut en montrant que cette coopération militaire roumano-russe a contribué d'une manière efficace à la victoire dans la guerre de 1877—1878, à la libération des Bulgares et des autres peuples du joug ottoman, à la conquête de l'indépendance d'État de la Roumanie et aussi au renforcement de l'amitié entre le peuple roumain et le peuple russe.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI ÎN ANII 1876 — 1877 OGLINDITĂ ÎN ACTELE DIPLOMATICE ALE AGENȚIEI ITALIENE DIN BUCUREȘTI

DUMITRU ZAHARIA

În perioada în care România încerca să-și dobîndească independența națională, tradiționalele legături de prietenie dintre români și italieni au cunoscut o nouă și plenară manifestare.

Izbucnirea în vara anului 1875 a răscoalelor populației din Bosnia și Herțegovina îndreptate împotriva dominației otomane a dus de fapt la o redeschidere a problemei orientale. Manifestarea intereselor contradictorii ale marilor puteri în Peninsula Balcanică a provocat noi și puternice disensiuni între ele.

În aceste condiții internaționale, oamenii politici din România, susținuți de forțele cele mai largi ale poporului, încercau dobîndirea și consacrarea internațională a independenței și suveranității țării. Părerile și acțiunile diriguitorilor politici de la București au trezit un viu interes și adeziune la Roma.

La 4 aprilie 1876, Melegari, noul ministru de externe al Italiei, într-o discuție purtată cu C. Esarcu, agentul român la Roma, a manifestat poziția sa fermă pentru „independența absolută a României“ [1]. Deși în capitala Italiei unii oameni politici se exprimau în acest fel, totuși regatul peninsular, din cauza situației sale obiective, a atitudinii manifestate de celelalte puteri europene, dorința de a nu contribui și mai mult la adîncirea crizei orientale continuă să ducă o politică de prudență față de preocupările românilor în direcția dobîndirii independenței.

Este cunoscut că guvernul României, întregul popor român au sprijinit formarea și înarmarea pe teritoriul țării a detașamentelor bulgare ceea ce determina unele luări de poziție nefavorabile față de oamenii politici de la București.

Fava, agentul Italiei din capitala României, simpatizînd acțiunile românilor, raporta lui Melegari că „evenimentele petrecute la Lom Palanca nu demonstrează încă faptul că guvernul român ar fi tolerat formarea bandelor bulgare“ [2] pe teritoriul de la nordul Dunării,

1. R. V. Bossy, Politica externă a României între anii 1873—1880 privită de la Agenția diplomatică din Roma, București, 1928, p. 135.
2. Arhiva istorică a Ministerului de Externe al Italiei, pachetul 1395, seria politică, raportul nr. 544.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

deşi populaţia oraşului Giurgiu a aclamat îmbarcarea bulgarilor pe vasul Radetzky [3].

Conflictul sîrbo-otoman, izbucnit la 18/30 iunie 1876, a avut consecinţele sale negative în privinţa relaţiilor dintre România şi Poartă. Guvernul de la Bucureşti, adoptînd o atitudine de neutralitate faţă de beligeranţi, tolera trecerea către Serbia a voluntarilor ruşi prin teritoriul ţării, dar lua atitudine faţă de orice încercare otomană menită să încalce neutralitatea proclamată.

Acţiunile întreprinse de ministrul de externe român nu scăpau atenţiei baronului Fava. Acesta, în raportul său din 29 iunie 1876, relata consecinţele pe care le-ar putea avea pentru România trimiterea pe Dunăre a unei flote otomane [4].

În scopul apărării neutralităţii ţării, integrităţii ei teritoriale, a oraşelor sale riverane de pericolul la care erau expuse, a asigura libertatea navigaţiei şi a comerţului pe Dunăre M. Kogălniceanu a întreprins acţiuni la Constantinopol [5] nu fără a-şi exprima convingerea că marile puteri vor sprijini eforturile guvernului de la Bucureşti [6]. Cu toate că Poarta concentrase o parte din vasele militare la gurile Dunării [7], totuşi a renunţat la intenţia de a-şi trimite flota în susul fluviului [8]. Aceasta a constituit un remarcabil succes al diplomaţiei române şi conducătorului politicii externe de la Bucureşti.

M. Kogălniceanu, ministrul de externe în guvernul de la Bucureşti, încearcă să rezolve definitiv situaţia internaţională a României. Acesta era scopul trimiterii, la 16/28 iunie 1876, agenţilor diplomatici români acreditaţi în străinătate a cunoscutei note în 7 puncte însoţită de un memoriu explicativ [9].

Baronul Fava evidenţia că ministrul de externe de la Bucureşti „repeta mereu şi în orice ocazie“ [10] problemele care constituiau subiectul memorandumului pregătit „cu mult timp înainte de izbucnirea ostilităţilor sîrbo-otomane“ [11]. Ministrul de externe de la Bucureşti se lamenta asupra lipsei de solicitudine din partea autorităţilor de la Con-

3. Ibidem.

4. Idem, raportul nr. 546. „Prezenţa unei flote pe Dunăre şi în special la mijlocul frontierelor României ar putea avea o influenţă nu mică asupra datoriilor şi obligaţiilor pe care aceasta şi le-a asumat ca stat neutral“.

5. Ibidem.

6. Ibidem.

7. Ibidem.

8. Reprezentanţele diplomatice ale României, Bucureşti, 1967, p. 91.

9. Idem, p. 89 şi 207; cf. Arhiva istorică a Ministerului de Externe al Italiei, loc. cit., raportul nr. 560. „Astăzi el (M. Kogălniceanu) nu se mai opreşte la mijlocul drumului şi bazîndu-se pe serviciile aduse Imperiului otoman pretinde ca fără întîrziere să obţină soluţionarea problemelor formulate în cunoscutul memorandum“.

10. Arhiva istorică a Ministerului de externe al Italiei, loc. cit., raportul nr. 560.

11. Idem, raportul nr. 551.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

stantinopol [12] și a celorlalte puteri față de circulara și memorandumul său [13].

Lui Fava nu-i scapă din vedere faptul că ministrul de externe de la București dorea să-și lege numele de reglementarea în mod favorabil și definitiv a complicatelor și controversatelor raporturi dintre România și Imperiul otoman și de aceea acționa cu toată fermitatea pentru a constrînge autoritățile de pe țărmul Bosforului să ia în considerație dorințele și cerințele prezentate de el [14].

Într-o discuție pe care baronul Fava a purtat-o cu M. Kogălniceanu, acesta din urmă s-a arătat extrem de hotărît să lupte pentru satisfacerea revendicărilor înscrise în memorandumul și nota din 16/28 iunie 1876 [15].

Cu toate insistențele lui Kogălniceanu de a convinge autoritățile otomane să dea satisfacție celor 7 revendicări, totuși acestea din urmă alături de guvernele puterilor semnatare ale hotărîrilor înscrise în documentele Congresului de la Paris au apreciat ca neoportune nota și memorandumul ministrului de externe român [16].

Deși a fost apreciată de Fava și ceilalți agenți diplomatici acreditați la București ca inoportună nota lui Kogălniceanu, totuși ei remarcau că ministrul de externe de la București, prin această acțiune, s-a străduit să deschidă țării sale o poartă spre independența națională [17]. Lucrările sesiunii legislative de la București deschise la începutul lunii iulie 1876 au prilejuit lui Fava să remarce din nou eforturile României îndreptate spre menținerea unei politici pacifice, de neutralitate și aceasta nu fără scopul dobîndirii independenței și suveranității țării de sub dominația otomană [18].

Unul dintre subiectele frecvent abordate de Fava în rapoartele sale către Melegari a fost acela al relațiilor dintre România și imperiul țarist. Problema relațiilor româno-ruse într-un moment în care țarul, diplomația acestuia și generalii care-l înconjurau erau preocupați de înlăturarea efectelor negative ale înfrîngerilor suferite în timpul conflictului din Crimeea printr-un război contra Porții, interesau întreaga diplomație a Europei și de aceea baronul Fava a abordat-o mereu sub multiplele ei aspecte.

Kogălniceanu, la începutul lunii iulie 1876, argumenta lui Fava că guvernul, din care făcea parte, rezista solicitărilor presante care se exercitau pentru a consimți trecerea prin teritoriul român a voluntarilor ruși, armelor și munițiilor spre Serbia [19].

---

12. Ibidem.
13. Ibidem.
14. Idem, raportul nr. 552.
15. Ibidem.
16. Idem, raportul nr. 551.
17. Ibidem.
18. Idem, raportul nr. 547. Președintele Consiliului de Miniștri de la București declara cu această ocazie că: politica noastră externă va fi pacifică și plină de respect față de tratatele internaționale care stabilesc condiția politică a României, îi asigură independența și-i garantează neutralitatea".
19. Idem, raportul nr. 552.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Schimbarea de guvern la București, a însemnat o diminuare a preocupărilor de obținere a independenței în schimbul politicii de neutralitate dusă de România, profitînd de greutățile în care se afla Imperiul otoman. Noul guvern a permis trecerea prin teritoriul român către Serbia a voluntarilor ruși, armamentului și muniției.

Agentul Rusiei la București, baronul Stuart, nega participarea țării sale la războiul din Serbia admițînd doar că în imperiul rus se manifesta o simpatie deosebită față de bravura sîrbilor [20].

Cu toată atitudinea binevoitoare a guvernului de la București față de susținerea de către Rusia a războiului din Serbia, totuși agentul imperial acreditat pe lîngă guvernul român reproșa ministrului de externe N. Ionescu că trecerea ambulanțelor, muniției și oamenilor prin teritoriul României nu se realiza în cele mai bune condiții [21].

Ministrul de externe de la București la rîndul său preciza baronului Stuart că guvernul român nu dorea să îndepărteze loialitatea pe care i-o acordau toate puterile europene, iar baronul Stuart a cedat cu ușurință în fața plîngerilor pe care i le-au adresat unele doamne ruse care făceau parte din ambulanțele organizate sub auspiciile împărătesei Rusiei [22].

Intensificarea pregătirilor militare făcute de Rusia în Basarabia, acțiunile diplomatice ale imperiului de peste Prut determinau pe urmașii lui M. Kogălniceanu la conducerea politicii externe românești să reactualizeze nota și memorandumul din 16/28 iunie 1876. N. Ionescu, discutînd în cursul zilei de 13 septembrie cu baronul Fava, i-a făcut precizarea că el este ferm decis „să nu părăsească ideile" cuprinse în documentele diplomatice întocmite de marele său înaintaș [23] și că intenționează să ceară Porții reglementarea relațiilor comerciale, poștale, telegrafice și de extrădare ca și stabilirea unei frontiere trasată precis și respectată de ambele țări [24]. În același timp conducătorul politicii externe de la București relata că puterile garante nu sprijină eforturile guvernului său dirijate spre reglementarea raporturilor țării sale cu Poarta [25].

Către mijlocul lunii septembrie 1876 ministrul de externe din guvernul de la București era ferm decis să acționeze pentru a determina autoritățile otomane să recunoască cererile prezentate de M. Kogălniceanu în memorandumul său.

Fava observă că N. Ionescu a abandonat linia adoptată pînă atunci din cauză că se temea de acțiunile opoziției, care nu părăsise prevederile memorandumului și era extrem de nemulțumit pentru că nu se

20. Idem, raportul nr. 577 și 584. Slăniceanu, ministrul de război român, calcula că în Serbia trecuse 25.000 militari ruși care ajunseseră acolo prin România și Austro-Ungaria.
21. Idem, raportul nr. 584.
22. Ibidem.
23. Idem, raportul nr. 583.
24. Ibidem.
25. Ibidem.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

profitase de marile dificultăţi economice, politice şi militare în care se afla puterea otomană în vederea proclamării independenţei şi suveranităţii ţării [26].

Ministrul de externe de la Bucureşti urmărea prin aceeaşi acţiune să pregătească opinia publică europeană în direcţia susţinerii cauzei ţării sale în eventualitatea unei reuniuni internaţionale [27]. Activitatea intensă desfăşurată de M. Kogălniceanu şi ceilalţi oameni politici în scopul păstrării neutralităţii ţării n-a însemnat cîtuşi de puţin renunţarea la luarea acelor măsuri care să o pună în stare de apărare în faţa actelor de agresiune ce ar fi putut surveni din partea otomanilor.

Prezentînd lui Melegari motivele care au determinat apariţia decretului princiar privind concentrarea trupelor permanente, rezervei şi armatei teritoriale [28], agentul italian de la Bucureşti presupunea că măsura a fost impusă României de: neabordarea de către autorităţile otomane a problemelor care frămîntau pe oamenii politici români; schimbarea atitudinii conducătorilor celor două imperii vecine faţă de marile probleme politice ale poporului român; trecerea prin teritoriul ţării a unui considerabil număr de voluntari ruşi, care transportau cu ei mijloace de comunicaţii rapide şi materiale de război; prezenţa cetelor bulgare înarmate la nordul Dunării; concentrarea armatelor imperiale ruse în Basarabia destinate să violeze frontiera de la Prut, să invadeze Dobrogea, să ocupe Valul lui Traian de la Bolgrad la Ismail, de la Tatar-Bunar la Chilia [29]. Publicarea aceluiaşi decret a fost grăbită şi de plecarea delegaţiei române la Livadia cu scopul afirmat de a-l saluta acolo pe ţar, aşa cum îl întîmpinase pe împăratul Vienei la Sibiu [30].

La finele lunii septembrie, atunci cînd primul ministru al guvernului de la Bucureşti conducea delegaţia română în Crimeea, N. Ionescu caracteriza politica externă a României ca pe una „neutrală şi pacifică" [31]. În discuţia pe care ministrul de externe român a purtat-o cu baronul Fava în ziua de 9 octombrie 1876, acesta arăta interlocutorului său că voluntarii ruşi aflaţi pe front, puţina loialitate pe care Rusia o dovedea faţă de marile puteri, lipsa de delicateţe manifestată în privinţa României, intrarea consulilor ruşi de la Iaşi şi Ismail în comitetele slave îl convingeau că Rusia nu peste mult timp va porni războiul contra otomanilor [32].

În asemenea condiţii era clar pentru Fava că România urmărea să se pună de acord cu Rusia asupra condiţiilor unei eventuale treceri a armatelor imperiale prin teritoriul ţării.

26. Ibidem.
27. Ibidem.
28. Idem, raportul nr. 592.
29. Ibidem.
30. Idem, raportul nr. 593.
31. Ibidem.
32. Ibidem.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Acesta era, după părerile lui Fava, mobilul plecării baronului Stuart la Chişinău la finele anului 1876 [33].

În raportul său din 19 decembrie agentul Italiei din Bucureşti sublinia că bazele unui astfel de acord ar fi : 1) respectarea absolută din partea guvernului rus a integrităţii teritoriale a României ; 2) facilitarea de către guvernul român în privinţa trecerii armatelor ruse, în special la aprovizionare, concursul armatelor române, dacă situaţia ar cere, în respingerea armatelor otomane de la nordul Dunării ; 3) armata română nu ar participa la un război care ar urma să se poarte în afara ţării [34]. Fava nu exclude posibilitatea că România ar fi decisă să ofere Rusiei sprijinul său militar pe întreaga durată a războiului contra Turciei [35].

În timpul în care Brătianu punea bazele viitorului acord cu Rusia privind trecerea armatelor ruse prin teritoriul României către Balcani, la Constantinopol sultanul proclama o nouă constituţie în care statul român era apreciat ca o provincie otomană privilegiată. Prevederile constituţiei otomane şi declaraţiile făcute de Savfet paşa în acelaşi sens au adus relaţiile politice dintre România şi Imperiul otoman la cel mai înalt grad de tensiune. Întregul popor român se simţea ofensat şi vedea în aceste acte un atac îndreptat împotriva autonomiei ţării.

Camera Deputaţilor, guvernul român au protestat, dar autorităţile otomane au rămas ferme pe poziţiile lor. România, parlamentul şi guvernul său, ca şi prinţul domnitor au declarat constituţia otomană nulă şi neavenită, un atac şi o uzurpare a drepturilor internaţionale ale ţării [36]. Agentul român de la Constantinopol a fost însărcinat din partea guvernului de la Bucureşti să prezinte autorităţilor otomane un protest vehement în care reliefa „că declaraţia făcută de către ministrul de externe al sultanului privind articolele 1 şi 7 din constituţia otomană a provocat în România impresia cea mai penibilă“ [37].

Agentul României trebuia să prezinte acelaşi protest şi miniştrilor marilor puteri acreditaţi pe lîngă guvernul sultanului [38].

Astfel, guvernul României, susţinînd interesele ţării, a exprimat opinia publică românească extrem de nemulţumită din cauza acţiunilor politice otomane. Declaraţia lui Brătianu că guvernul în fruntea căruia se afla „nu va înceta să-şi facă datoria pînă atunci cînd Turcia nu va anunţa printr-un act tot atît de solemn ca şi constituţia, că România nu face parte din Imperiul otoman“, constituie un argument în această privinţă [39].

Protestele româneşti, acţiunile agentului de la Constantinopol au rămas fără nici un rezultat pozitiv. Turcia, ca şi celelalte mari puteri n-au sprijinit România, politica ei externă prin care dorea să proclame

33. Idem, raportul nr. 627.
34. Ibidem.
35. Idem, raportul nr. 627.
36. Idem, raportul nr. 636.
37. Ibidem.
38. Ibidem.
39. Idem, raportul nr. 638.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

independența națională și consacrarea ei internațională fără război, fără vărsare de sînge.

Această politică umanitară a guvernului de la București a fost întîmpinată cu o puternică opoziție din partea imperiului sultanilor, care, sprijinit de guvernele cabinetelor europene, continua și ordona noi pregătiri militare atît în Bulgaria cît și în Dobrogea. În acest timp guvernul otoman ordonase flotei militare să trimită mai multe vase de război pe Dunăre și să înainteze în susul fluviului [40]. Teritoriul României era supus jafurilor bandelor armate turcești. La Călărași, pe insula Mocanul și în multe alte zone populația a suferit violențele otomanilor. Politica agresivă a Porții era încurajată de declarațiile făcute de către cabinetul englez, care califica dorințele românilor ca neavenite și nejustificate. Guvernele de la Berlin și Viena au sprijinit și ele Turcia. Baronul Fava și guvernul Italiei n-au condamnat politica promovată de România.

La începutul anului 1877 viitorii beligeranți, imperiul rus și cel otoman, și-au continuat pregătirile lor militare. În Basarabia armatele ruse erau tot mai numeroase. Către Prut se îndreptau tunuri mari și se strîngeau importante cantități de fîn și alimente [41].

Dincolo de Dunăre către Rusciuk și Vidin, se îndreptau alte 12 batalioane trimise din Constantinopol. Între Constanța și Cernavodă erau concentrate mari forțe otomane. La Sofia se găseau concentrate 18 batalioane de infanterie, 2 regimente de cavalerie, 26 baterii de cîmp [42]. Alte pregătiri militare și concentrări de trupe se făceau la Tulcea și Sulina [43]. Concentrarea armatelor otomane în Bulgaria și Dobrogea, jafurile exercitate asupra teritoriului român nu au descurajat poporul român și nici pe cei ce se aflau la conducerea țării. Guvernul de la București a adresat Conferinței de la Constantinopol o notă prin care cerea plenipotențiarilor puterilor garante ca aceasta să ia în dezbatere problema rectificării granței româno-otomane „de-a lungul Deltei Dunării și să fie luată în considerație cererea de neutralizare" [44]. Din nou guvernul României încerca să rezolve problemele țării prin intermediul tratativelor și discuțiilor diplomatice. Reprezentanții marilor puteri acreditați pe lîngă sultan n-au luat în considerație nici una nici alta dintre problemele prezentate de Brătianu, delegatul special al României la Conferința de la Constantinopol [45].

Rusia dorind să-și realizeze planurile sale politice și militare a trebuit să dea o formă legală pătrunderii armatelor ei în România. Problema trecerii armatelor ruse prin teritoriul român a fost discutată la Livadia, reluată la București la finele anului 1876, iar semnarea convenției româno-ruse s-a făcut în capitala României la 4 aprilie 1877.

40. Idem. raportul nr. 640.
41. Idem, raportul nr. 655.
42. Idem, pachetul 1456, raportul nr. 83.
43. Idem, pachetul 1395, raportul nr. 655.
44. Idem, pachetul 1456, raportul nr. 559.
45. Ibidem.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Chiar şi după încheierea convenţiei cu Rusia guvernul de la Bucureşti solicita marilor puteri să apere România de ororile unui război [40].

În raportul său din 22 aprilie 1877 baronul Fava scria că, M. Kogălniceanu „insistase asupra necesităţii de a se împiedeca transformarea României într-un teatru de luptă" [47] dintre armatele ruse şi cele otomane. Între timp armatele turceşti au comis alte acte de agresiune contra teritoriului românesc, iar armata rusă trecu frontierele române în noaptea de 23 spre 24 aprilie. Guvernul de la Bucureşti era aproape convins pînă atunci, că în schimbul concursului activ în războiul contra Porţii, guvernul ţarului ar fi favorabil independenţei României şi că integritatea teritorială a ţării va fi respectată [48]. Linia politică adoptată de români după intrarea ruşilor în ţară n-a fost alta decît aceea de a se pregăti ca să se opună unei invazii turceşti, iar pentru aceasta menţinea armata pe picior de război [49]. Populaţia şi parlamentarii României cereau proclamarea independenţei ţării. În noaptea de 7 spre 8 mai 1877 majoritatea parlamentară a ţinut o reuniune secretă la hotelul Herdan în care s-a decis ca să fie proclamată independenţa României [50]. Concomitent între autorităţile române şi cele ruse continuau tratativele pentru încheierea unui acord militar, dar fără nici un rezultat pozitiv, deoarece prinţul Carol dorea să i se acorde comanda întregii armate române, căreia trebuia să i se rezerve Oltenia ca zonă distinctă de operaţii. Dacă necesităţile războiului ar fi cerut-o, aceeaşi armată, tot sub comanda domnului României, în de comun acord cu comandamentul suprem rus, va trece în Bulgaria. În schimb românii cereau recunoaşterea independenţei ţării oare urma să fie proclamată imediat [51].

Marele duce Nicolae nu voia să lase sub comanda domnitorului României decît 20.000 de soldaţi români, iar restul armatei naţionale, încorporată în armata imperială, pusă sub comanda supremă rusă, urma să treacă Dunărea. Oamenii politici diriguitori ai politicii externe ţariste au sugerat românilor că participarea la război a armatei române şi proclamarea independenţei ţării ar putea fi dăunătoare. În astfel de împrejurări era imposibil să se ajungă la o înţelegere între autorităţile române şi cele ruse în această privinţă. Fără a se ajunge la un acord militar româno-rus şi promisiunea sigură a recunoaşterii independenţei parlamentul României aştepta un moment mai favorabil pentru a proclama independenţa ţării şi a declara război contra Turciei. Bombardamentele asupra oraşelor noastre deschise, actele de piraterie săvîrşite în porturile româneşti, jafurile bandelor otomane asupra teritoriului ţării, scoaterea de sub protecţia autorităţilor otomane a agentului român de la Constantinopol, circularele trimise de Poartă prin care se nega individualitatea statului român şi erau ameninţate instituţiile in-

46. Idem, pachetul 1395, raportul nr. 670.
47. Ibidem.
48. Idem, raportul nr. 678.
49. Idem, raportul nr. 682.
50. Idem, raportul nr. 692.
51. Idem, raportul nr. 694.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

terne ale statului au oferit Parlamentului României temeinice motive ca să proclame la 9 mai 1877 independența națională [52].

Nici un act ostil, din partea românilor nu justifica „o conduită atît de puțin conformă cu drepturile popoarelor" [53].

Astfel aprecia Kogălniceanu politica otomană față de România.

Situația de război provocată de către Turcia a permis românilor să se pregătească să ia armele contra multisecularului inamic.

Rusia, celelalte mari puteri n-au recunoscut noua stare de lucruri, autoritățile române au așteptat alte momente favorabile pentru a intra în război contra Turciei, cu toate pregătirile militare făcute [54], bombardamentul asupra Nicopolului [55] de către armata română, trecerea peste Dunăre a unor trupe aparținînd diviziei a IV-a. Înfrîngerea suferită de către armatele ruse la Plevna, pierderile pe care rușii le-au avut în aceiași bătălie au constrîns comandamentul suprem, în fruntea căruia se afla marele duce Nicolae, să ceară ajutorul românilor.

Armata română a traversat Dunărea animată de dorința de a lupta contra dușmanului. Succesele soldaților români la Plevna, Grivița, Opanez, Rahova, Vidin nu i-au scăpat atenției baronului Fava. El a devenit un admirator al bravurii demonstrată pe cîmpul de luptă de către armata română. La 21 septembrie 1877 agentul Italiei din București scria: „Participarea directă la război a românilor în condițiile în care armata imperială se afla într-o situație critică și valoarea cu care armatele princiare luptă pentru o cauză care ar putea să le rămînă străină în modul cel mai firesc a trebuit să trezească în sufletul împăratului Alexandru sentimente de simpatie pentru prințul Carol și România" [56]. Participarea eroică a soldaților români la bătăliile de la Grivița, l-a entuziasmat pe baronul Fava, care, la 24 octombrie 1877 nota în raportul său: „După o luptă teribilă în care românii și rușii s-au bătut ca eroii, marele fort de la Grivița (est de Plevna), care domină toate pozițiile fortificate ale inamicului, a fost luat cu asalt. Țarul și atașații militari străini aduc cele mai mari elogii bravurii trupelor române" [57]. Fava și-a expus în modul cel mai clar ideile sale asupra marii lupte duse de poporul român pentru cucerirea independenței sale naționale în raportul diplomatic din 19 ianuarie 1878. Iată cuvintele concluzive ale lui Fava în această privință: „Succesele repurtate în ultima campanie de către armatele române au demonstrat existența unei vitalități incontestabile. Valoarea și abnegația soldatului, durele sacrificii pe care și le-a impus națiunea constituie o dovadă incontestabilă. Comportarea micii armate este apreciată în țară în modul cel mai strălucit. În casele cele mai modeste se afirmă cu mîndrie sentimentul național care reîntinerește și este consolidat de aceste evenimente, fiecare simte că independența

52. Idem, raportul nr. 696.
53. Ibidem.
54. Idem, raportul nr. 735 și 741.
55. Idem, raportul nr. 743.
56. Idem, pachetul 1356, raportul nr. 772.
57. Idem, raportul nr. 770.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cucerită este fructul propriului concurs şi nu rezultatul combinaţiilor politice externe“ [58].

Concluzionînd trebuie să subliniem că poziţia baronului Fava nu a fost constantă, ci una evolutivă. La începutul redeschiderii problemei orientale el simpatiza politica neutrală a României. El a găsit şi calificat ca neoportun momentul în care Kogălniceanu a trimis memorandumul şi scrisoarea diplomatică fără să condamne cererile adresate Porţii de marele om politic român. Tratativele româno-ruse privind trecerea armatei imperiale prin teritoriul român contra Turciei, eforturile poporului român şi ale conducătorilor săi privind proclamarea şi cucerirea independenţei au fost privite cu simpatie de Fava. Pentru agentul Italiei în Bucureşti declararea solemnă şi cucerirea independenţei naţionale a României nu este opera norocului şi nici a armatelor ruse, ci rezultatul unei mari şi grele lupte purtate cu eroism de poporul român contra multisecularilor săi duşmani.

LA POLITIQUE EXTÉRIEURE DE LA ROUMANIE ENTRE 1876—1877 REFLÉTÉE DANS LES ACTES DIPLOMATIQUES DE L'AGENCE ITALIENNE DE BUCAREST.

RÉSUMÉ

En se fondant sur un material documentaire inedit qui se trouve dans l'Archive historique et diplomatique du Ministère des Affaires Etrangères de la Republique d'Italie, l'auteur presente les principales actions des hommes politiques de Bucarest pour realiser la proclamation de l'independence de la Roumanie. L'auteur a étudié specialement les relations diplomatiques du barone Fava, l'agent d'Italie à Bucarest, quel a souligné la politique neutre de la Roumanie dans la periode anterieure de la proclamation de l'independence nationale de la patrie. Les actions diplomatiques du gouvernement de la Roumanie ont recontré une attitude hostile de la parte des autorités ottomanes. Les unités militaires de l'Empire Ottomane ont executés actiones agressifs sur le territoire de la Roumanie.

Le peuples du pays, le parlement et le gouvernement, dans ces circonstances, ont pris la decision de proclamer l'independence de la patrie et la rupture des relations avec la Porte. La nouvelle situation politique de la Roumanie non a été reconnu par les grands puissances de l'Europe. Le peuple et le gouvernement ont desiré la participation de l'armée roumaine a la guerre pour determiner la reconnaissance de l'independence de la patrie.

Le passage de Danube par l'armée roumaine e specialement sa participation heroique aux grandes batailles de Plevna, Rahova, Smîrdan, Vidin ont été dans l'antention d'agent diplomatique italien.

58. Idem, raportul nr. 795.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

VALENȚE NAȚIONALE ȘI INTERNAȚIONALE ALE PROCLAMĂRII INDEPENDENȚEI DE STAT A ROMÂNIEI LA 9 MAI 1877

LIVIU ȘTEFĂNESCU

Independența de stat a fiecărei comunități umane reprezintă o stare obiectivă necesară, actuală și în deplină concordanță cu dezvoltarea sa viitoare. „Forțele retrograde, dorind să oprească uriașul proces revoluționar al lumii contemporane, își îndreaptă atacul principal împotriva politicii de independență și suveranitate națională a popoarelor" — arăta tovarășul Nicolae Ceaușescu în aprilie 1976 [1].

Cercetarea atentă a istoriei României pune în mod hotărît în evidență caracterul peren al unei valențe caracteristice comunității noastre și anume *umanismul* său. Tovarășul Nicolae Ceaușescu sintetizînd izvoarele formării poporului nostru și epoca istorică respectivă arăta că: „... poporul român s-a distins întotdeauna prin dragostea de adevăr și dreptate, prin dîrzenie și neînfricare în luptă, prin voința de a fi stăpîn pe destinul său, de a-și făuri viitorul în deplină libertate" [2]. Cercetarea atentă a documentelor vremii pune în evidență un adevărat deceniu de tatonări și acțiuni diplomatice ale României, pentru afirmarea suveranității, anterior anului 1877, concomitente cu afirmarea ei proprie social-economică. În deceniul 1866—1876 producția agricolă s-a dublat iar cea industrială s-a triplat, a crescut numărul întreprinderilor care foloseau forța aburului. Spre sfîrșitul perioadei au început să funcționeze marile fabrici de zahăr de la Sascut și Chitila. România devenise o exportatoare căutată de petrol, avea 20 de rafinării și 15.000 tone petrol producție anuală. Orașe importante în curs de puternică industrializare erau: București, Brăila, Galați, Ploiești, Craiova, Iași. România poseda 1.300 km cale ferată care o străbătea din nord, de la Itcani, prin Roman, Galați, Ploiești, București, Pitești, pînă la Vîrciorova. Din 1868 s-a consolidat sistemul monetar național românesc, orașul București devenind un centru financiar important în sud-estul Europei.

---

1. Nicolae Ceaușescu, *Cuvîntare la Congresul U.G.S.R., în România pe drumul construirii societății socialiste multilateral dezvoltate*, vol. 12, București, 1976, p. 606.

2. Nicolae Ceaușescu, *Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România*, prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste, 2 iunie 1976, București, 1976, p. 10—11.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Se consolidează în acest deceniu și se afirmă în viața social-economică și politico-spirituală a țării clasa muncitoare forța națiunii române care va ridica pe o nouă treaptă valența umană a independenței noastre. Sub incidența acesteia se fac mai bine înțelese acțiunile întreprinse începînd din 1867 pentru abolirea jurisdicției străine pe teritoriul României. Acțiunea diplomatică a lui Dumitru Brătianu în Austria, Prusia, Rusia, Franța, Anglia, Italia, Belgia a fost susținută în țară de articolele publicate în „Românul" de Bogdan Petriceicu Hasdeu și prin studiile de drept internațional ale lui M. Mitilineu. În 1869 aceluiași țel de rezolvare diplomatică a totalei independențe a României i-au fost dedicate excelentele memorii ale fostului secretar de stat al Moldovei, N. Suțu. Pe baza tratativelor începute încă din 1867 s-a încheiat în 1871 cea dintîi convenție cu caracter bilateral între state suverane cu Austro-Ungaria. La 22 iunie 1875 s-a încheiat de altfel cunoscuta Convenție comercială.

Acțiunea lucidă, umanitară și perseverentă a României a determinat la 20 octombrie 1874 nota comună a Germaniei, Rusiei și Austro-Ungariei adresată Turciei prin care recunoșteau dreptul României de a încheia convenții internaționale. Începînd din 1872—1873 guvernul român a refuzat categoric să mai recunoască consulatelor străine jurisdicția pe teritoriul țării. La 4 aprilie 1877 s-au încheiat cunoscutele convenții cu Rusia. În multe capitale europene România a înființat agenții diplomatice proprii, de sine stătătoare, inclusiv la Constantinopole. Se milita pașnic, pe cale politică pentru înlăturarea ultimelor bariere reale ori simbolice din calea proclamării independenței naționale a României.

O altă valență a actului de la 9 mai 1877 este aceea care a *solidarizat* în anul glorios energiile comunității naționale. O sută de mii de bărbați au reușit să impună respectul teritoriului patriei, să răspundă cu demnitate atacului perfid și pirateresc iar pe cîmpul de luptă, la Plevna, cum arăta ziarul englez „The Daily News" a format un puternic detașament: „...care întoarce victoria în favoarea uneia sau alteia din cele două mari puteri care sînt în poziție de a le amenința independența".

Acum o sută de ani toți cei de aceeași limbă urmăreau cu interes și dragoste mersul războiului, cei mai mulți au dăruit bani și l-au sprijinit material, tineri și bărbați s-au înrolat în unitățile de dorobanți. Solidaritatea ca valență națională a evenimentelor de acum o sută de ani a ignorat granițele administrative artificiale ridicate de cele trei imperii vecine „...otoman, habsburgic, țarist, — care prin războaie, prăzi și biruri au secătuit veacuri de-a rîndul avuția țărilor române" [3]. În conștiința generației de la 1877 evenimentul istoric a devenit o referință perenă cu valoare motorie de ideal național care a ridicat și mai sus lupta desfășurată ulterior pentru desăvîrșirea statului național uni-

3. * * *, *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, București, 1975, p. 29.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

tar român prin actele politice de afirmare a voinței democrate a maselor populare în martie la Chișinău, în noiembrie la Cernăuți și 1 decembrie la Alba Iulia din istoricul an 1918. Glorioasele fapte de arme de la Grivița, Rahova, Smîrdan și faptele de solidaritate națională s-au transmis din generație în generație ca valență perenă a spiritualității poporului român.

O altă valență națională a actului istoric de la 9 mai 1877 o constituie *suveranitatea*. România de atunci în granițele strîmte impuse de existența imperiilor politice ale vremii a demonstrat că nu se așează în raporturile sale internaționale decît pe o singură realitate : folosirea teritoriului, a bogățiilor sale numai pentru propășirea și progresul cetățenilor săi. Este de amintit că proclamarea independenței acum o sută de ani s-a făcut, spunea Mihail Kogălniceanu, în afara și împotriva părerii guvernului rus. Deși participase eroic la război, România fusese îndepărtată sistematic în perioada diplomatică de la conferințele pentru armistițiu și preliminariile păcii. De aceea la 16 martie 1878 Mihail Kogălniceanu promovînd principiile suveranității naționale spunea : „... guvernul român este silit din nou să declare că pacea de la San Ștefano, care prin mai multe stipulații lezează drepturile și interesele românilor, nu-l poate angaja în mod valabil. Deci, dacă independența sa va deveni o realitate, națiunea română o va datora nu păcii de la San Stefano, ci individualității sale și energiei cu care s-a comportat în timpul războiului".

Umanismul, solidaritatea, suveranitatea, valențe specifice ale statului național român independent au devenit componente reale ale comunității noastre, au fost preluate de mișcarea muncitorească și socialistă, au constituit fondul novator, revoluționar al partidului politic marxist din țara noastră creat în martie-aprilie 1893. Ele sînt îmbogățite astăzi în condițiile noii etape a istoriei contemporane în care România socialistă propune afirmarea reală a independenței comunităților naționale prin instaurarea unei noi ordini internaționale politice și economice, deoarece dacă în secolul care a trecut lupta popoarelor a desființat imperiile politice, instaurarea păcii și dreptății cere acum și eliminarea imperiilor economice, actualele organisme economice transnaționale.

*

Independența națională de stat este un factor obiectiv necesar propășirii oricărei comunități umane. Sîntem contemporani cu fenomenul constituirii pe întregul glob a statelor naționale independente așa cum înaintașii noștri fuseseră martorii împărțirii globului între marile puteri coloniale.

Valențe internaționale ale independenței noastre le stabilim mai întîi în raport cu comunitățile etnice vecine.

„Desigur nu poate fi contestat faptul că atît în perioada migrațiunilor, cît și apoi în epoca închegării formațiunilor statale feudale, între populația băștinașă și neamurile care au trecut pe aici ori s-au așezat

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

alături de români, precum și între români și popoarele vecine a avut loc un proces de apropiere și influențare reciprocă"[4], arată tovarășul Nicolae Ceaușescu. Procesul istoric îndelung și complex a dus la constituirea în vecinătatea noastră a națiunilor independente în state libere de sine-stătătoare ca urmare a luptei eroice a maselor populare în cadrul evenimentelor europene prilejuite de primul război mondial: R.S.S. Ucraineană, Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, Iugoslavia și Bulgaria.

„Așa cum am mai menționat, de-a lungul vremii, prin secole și milenii — arată tovarășul Nicolae Ceaușescu — popoarele sau dezvoltat, s-au așezat pe anumite teritorii, au devenit națiuni și state independente. Aceasta este o realitate istorică obiectivă ce nu poate fi schimbată de nimeni — indiferent dacă place sau nu unor istorici"[5].

Poporul ucrainean s-a afirmat din momentul realizării statului său centralizat feudal ca unul din vecinii statornici ai poporului român. Subjugarea seculară, cotropirea pămînturilor ucrainene de către tătari, apoi de poloni și lituanieni, de Imperiul otoman apoi anexarea integrală în Imperiul țarist, a luat sfîrșit la 7 noiembrie 1919 cînd poporul ucrainean vecin și-a luat soarta proprie în mîini și și-a proclamat odată cu independența de stat suveranitatea și desființarea asupririi sociale.

Poporul polon a reușit în timpul lui Boleslav I (992—1025) procesul de unificare a teritoriilor în cadrul statului său feudal, a purtat războaie grele sute de ani cu teutonii, apoi cu Imperiul otoman, Suedia, Rusia. În secolul al XVIII-lea, împărțit între Prusia, Rusia și Austria, poporul polon își pierde independența. Statul polon liber a fost creat la sfîrșitul primului război mondial ca urmare a luptei revoluționare a maselor populare. În 1939 imperialismul fascist a desființat din nou statul liber polon. Sub conducerea clasei muncitoare poporul polonez a realizat în condițiile create de înfrîngerea Germaniei naziste Republica Populară Polonă, stat cu adevărat liber și independent în care exploatarea omului de către om a fost înlăturată pentru totdeauna.

Poporul slovac și-a format statul său independent în secolele IX-X dar a fost apoi înglobat în regatul feudal maghiar, l-au asuprit panii poloni apoi a intrat în compunerea Imperiului habsburgic și după 1867 anexat Ungariei în cadrul imperiului austro-ungar. În 1918 în condițiile desmembrării monarhiei dualiste poporul slovac în unire cu poporul ceh a creat statul național independent Cehoslovacia. Imperialismul fascist a dezmembrat în 1938 regiunea sudetă și în 1939 a desființat statul național independent Cehoslovacia. Independența adevărată a poporului slovac s-a realizat după ce în 1945 țara a fost eliberată de jugul nazist și transformările revoluționare au înlăturat și asuprirea socială.

Poporul maghiar condus de Arpad în Panonia (c. 890—907) și-a constituit statul feudal independent sub Ștefan I (997—1038). După înfrîngerea de la Mohaci (29 august 1526) poporul maghiar a trecut sub grea stăpînire care a transformat țara în pașalîc. De sub jugul dominației turcești a trecut apoi sub jugul asupririi habsburgice. Dezmembra-

4. Nicolae Ceaușescu, *op, cit.*, p. 12.
5. *Ibidem*, p. 48.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

rea monarhiei dualiste și victoria revoluției burghezo-democratice au creat în 1918 statul național independent Ungaria. Instaurarea curînd a dominației fasciste hortyste (1920) a determinat îndelungata luptă a maselor populare conduse de comuniști care a triumfat în 1945 în focul luptei duse de ostașii sovietici și români pentru eliberare. Poporul maghiar și-a realizat astfel statul său liber, independent și socialist.

Popoarele slavilor din sud au întemeiat în sec. VII—XIII o serie de state feudale dintre care Serbia era cel mai puternic. Ofensiva otomană a desființat statul sîrb independent (1459) și timp de peste patru sute de ani țara a fost pașalîc otoman. Acum o sută de ani ca și poporul român, popoarele sud-slave au obținut în cadrul Serbiei independența de stat și au continuat lupta de eliberare a teritoriilor aflate încă sub dominație străină. La 1 decembrie 1918 a fost creat statul multinațional independent Iugoslavia. La 6 aprilie 1941 statul iugoslav a dispărut sub loviturile trupelor fasciste italiene și germane. Popoarele Iugoslaviei au luptat cu dîrzenie și sub conducerea comuniștilor au alungat pe ocupanți și au eliberat în cooperare cu trupele sovietice întreaga țară (15 mai 1945) construind o viață liberă, independentă și fără exploatarea omului de către om.

Poporul bulgar condus de Asparuch s-a așezat în sudul Dunării la finele secolului al VII-lea, constituindu-și apoi statul său feudal independent. Libertatea poporului a fost cotropită de bizantini (1018) pînă la sfîrșitul secolului al XII-lea (1185). Abia eliberat, după două sute de ani poporul bulgar a fost anexat Imperiului otoman (1396) și țara sa transformată în pașalîc. Cu mii de sacrificii abia acum o sută de ani a reușit poporul bulgar să-și cîștige o precară autonomie și numai pentru o jumătate a teritoriului său. Abia în 1913 a reușit prin luptă grea poporul bulgar să-și realizeze statul său independent, dar după zece ani a căzut sub propria dictatură fascistă (1923). În condițiile zdrobirii fascismului în Europa, la 9 septembrie 1944 poporul bulgar și-a luat soarta în propriile mîini creind un stat socialist și independent.

Privită în relație istorică independența României proclamată la 9 mai 1877 subliniază pregnant faptul că vicisitudinile istoriei au făcut ca *toate popoarele vecine cu noi să-și piardă pentru un timp îndelungat complet individualitatea* și să fie înglobate în marile entități politice, imperii ale trecutului. *Menținerea libertății etnice, comunitare prin luptă și tratate* constituie una din valențele prețioase internaționale a poporului român. Pe pămîntul nostru și-au găsit o caldă ospitalitate personalitățile politice și revoluționare ale popoarelor vecine. De aici a plecat în repetate rînduri în istorie ajutorul cerut și așteptat. Pe o asemenea valență internațională a independenței noastre naționale tovarășul Nicolae Ceaușescu spunea : „Dorim ca granițele dintre România și toate statele vecine să fie granițe ale prieteniei și colaborării în lupta și munca pentru socialism și comunism, pentru pace și colaborare în lume“ [6].

6. *Ibidem*, p. 76.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

O altă valență internațională a proclamării independenței noastre de stat, demonstrată de-a lungul istoriei a fost aceea că *nu am așteptat nici conjuncturi și nici pertractări la masa tratativelor de pace.* Sîntem aici de milenii și am știut crea bunuri materiale și spirituale pe care le-am apărat cu ascuțișul paloșului și istețimea minții. La 9 mai 1877 ne-am proclamat independența după ce epuizasem toate eforturile politice și apoi ne-am apărat-o eroic. Alte popoare, ca germanii, italienii, americanii au trebuit să ducă mai întîi războaie contra asupritorilor și apoi la finele dramaticelor și grelelor sacrificii să-și proclame independența. Și mai tîrziu, la 1 decembrie 1918, apoi la 23 august 1944 sub conducerea comuniștilor poporul român și-a impus independența și suveranitatea realizîndu-și statul său socialist construind pentru pace și progres uman fără amestec, opresiune sau exploatare socială de clasă, o viață liberă și fericită.

VALENCES NATIONALES ET INTERNATIONALES DE LA PROCLAMATION DE L'INDÉPENDANCE D'ETAT DE LA ROUMANIE, LE 9 MAI 1877

RÉSUMÉ

L'auteur présente les valences nationales et internationales de la proclamation de l'indépendance d'Etat de la Roumanie, le 9 mai 1877 : l'humanisme, la solidarité des énergies de la communauté nationale ; la souveraineté ; le maintien de la liberte ethnique et communautaire par la butte et par les traités ; au cours de l'histoire nous n'avons jamais attendu ni conjonctures ni pourparlers à la table des négociations, mais nous avons imposé par la lutte la reconnaissance de notre indépendance.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CONTRIBUȚIA JUDEȚULUI BACĂU LA RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENȚA NAȚIONALĂ

CORNELIU CĂRĂMIDARU

După reforma agrară din anul 1864 capitalismul a devenit modul de producție dominant în viața economică a României[1], dar dezvoltarea capitalistă a economiei românești era frînată, în continuare, de persistența resturilor de relații feudale în agricultură și mai ales de dependența țării față de Imperiul otoman, care împiedica ducerea unei politici vamale de protejare a industriei[2]. Cu toate acestea, dezvoltarea României ca stat modern a determinat sporirea numărului de muncitori calificați și de meseriași[3]. În unele județe ale țării, între care se include și județul Bacău cu cîteva centre importante — de pildă Bacău, Tg. Ocna, Moinești și Comănești —, odată cu dezvoltarea industriei capitaliste s-a dezvoltat și proletariatul modern de fabrică[4].

În anii din preajma războiului pentru independență în cuprinsul județului Bacău, și-au deschis porțile cîteva fabrici mai mari, altele mai mici, care foloseau în special materii prime agricole. Astfel, în anul 1875 s-a înființat cu ajutorul capitalului francez fabrica de zahăr de la Sascut, dotată cu mașini cu vapori și motoare Diesel[5]. Tot în jurul anilor 1877—1878 au apărut noi rafinării la Solonț și Moinești care prelucrau petrolul extras în acest bazin petrolifer. De asemenea, se semnalează folosirea forței aburului și la unele întreprinderi forestiere care au trecut la un sistem tehnic superior de lucru[6]. Elementele înnoitoare legate de introducerea forței aburului își fac loc și în domeniul extracției sării. După ce începînd cu anul 1872 s-a trecut la exploatarea sistematică a sării la Tg. Ocna, din anul 1874 se introduce prima mașină cu vapori[7]. În acest centru, în anii 1876—1877, se observă atît o creștere a vînzărilor interne de sare, dar totodată și redu-

1. M. A. Lupu, P. Tudor, V. Bogza ș.a., *Istoria economiei naționale a României*, Editura didactică și pedagogică, București, 1974, p. 199.
2. N. Adăniloaie, *Cucerirea independenței de stat a României*, Editura politică, București, 1973, p. 26.
3. *Istoria României*, vol. IV, Editura Acad. R.P.R., 1964, p. 462.
4. C. Botez, L. Eșanu, I. Saizu, *Județul Bacău. Pagini memorabile din lupta maselor*, Bacău, 1971, p. 24.
5. O. Constantinescu, N. N. Constantinescu, *Cu privire la revoluția industrială în România*, Editura științifică, 1957, p. 36.
6. C. Botez, L. Eșanu, I. Saizu, *op. cit.*, p. 24.
7. Fl. Dianu, *Salinele României*, ed. a II-a, București, 1957, p. 43.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cerea la mai puţin de jumătate a exporturilor în Rusia şi Bulgaria [8].

Construirea în anii 1868—1875 a căilor ferate Roman—Tecuci—Galaţi şi Adjud — Tg. Ocna a contribuit extrem de mult la legarea unitară a centrelor cele mai importante de pe Valea Trotuşului cu acelea de pe Valea Bistriţei şi respectiv a Siretului la dezvoltarea economică a judeţului şi, implicit, la creşterea numerică a proletariatului [9].

Cu toate aceste evidente progrese, baza economiei judeţului o constituia producţia agricolă şi atelierele cu caracter manufacturier din ramura industriilor uşoare care foloseau un număr redus de lucrători [10]. Deşi semnele progresului tehnic se observau în agricultură, în anul 1875 funcţionînd 11 maşini de treierat cu abur [11], rolul preponderent continuau să-l aibă uneltele tradiţionale, * situaţie care determina o productivitate scăzută [12].

În industria legată de prelucrarea produselor agricole, cea care a cunoscut o importantă dezvoltare a fost aceea a morăritului şi panificaţiei. Astfel, numai în Bacău, între anii 1876—1878, numărul morilor de apă a sporit de la 5 la 7 [13], iar numărul fabricilor de pîine şi al brutăriilor — în acest din urmă an — se cifra la 7, folosind 30 de lucrători şi avînd o producţie anuală de 809.396 kg pîine [14].

Pe lîngă fabricile de bere şi băuturi gazoase, de tăbăcării, de lumînări şi velniţe sau poverni, numărul acestora din urmă sporind de la 1 la 4 între anii 1877—1878, s-a înregistrat sporirea numărului de lucrători angajaţi în cele 6 fabrici de cărămizi — de la 50 la 80 — precum şi dublarea producţiei lor [15].

Pentru necesităţile de creştere a economiei judeţului, care cereau nu numai mari capitaluri băneşti dar şi un sistem dezvoltat de credit capabil să intensifice circulaţia acestora, existau în anul 1879, numai în Bacău, 2 „bancheri sau case de schimb“ [16].

Viaţa economică a judeţului Bacău era completată, în epoca la care ne referim, de lipscani, ceaprazari, băcani, şelari, rachieri etc. [17].

În linii mari, în această situaţie economică se găsea judeţul Bacău în momentul cînd guvernul trebuia să adopte ultimele hotărîri pentru mobilizarea şi proclamarea independenţei, dorinţă seculară în care ma-

8. S. P. Radianu, *Judeţul Bacău — studiu agricol şi economic*, Bucureşti, 1889, p. 218.

9. M. A. Lupu, P. Tudor, V. Bogza ş.a., *op. cit.*, p. 199.

10. G. Zane, *Industria în România în a doua jumătate a secolului al XIX-lea*, Editura Acad. R.S.R., 1970, p. 175.

11. *Expunerea situaţiei judeţului Bacău pe anii 1875—1876, 1881, 1885—1889, 1892—1893, 1906, 1916*, p. 5.

* În anul 1877 numai în cuprinsul oraşului Bacău au funcţionat 100 de pluguri ţărăneşti, 30 de pluguri „de fier sau nemţeşti“ şi 30 de grape de fier (Arh. St. Bacău, fond Primăria Bacău, dosar nr. 72/1877, f. 20).

12. *Ibidem*, f. 2, 16, 22 şi 28.

13. *Ibidem*, dosar nr. 89/1876, f. 3-4 şi dosar nr. 72/1877, f. 20.

14. *Ibidem*, dosar nr. 137/1879, f. 10—11.

15. *Ibidem*, dosar nr. 66/1877, f. 4 şi dosar nr. 137/1879, f. 10—11.

16. *Ibidem*, dosar nr. 22/1879, f. 4—5.

17. *Ibidem*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

sele populare și întregul popor își puneau speranțe pentru salvarea lor din greutățile de ordin intern sau extern care îi apăsau.

După cum este cunoscut, în primăvara anului 1877, armata română nu dispunea de suficient echipament, muniții, nici de serviciu de intendență, iar statul nu avea credite. Cu toate acestea, datorită contribuțiilor masive ale maselor populare, armata a fost pusă într-un timp scurt pe picior de război. La 18 ianuarie 1878, primul ministru recunoștea că România, „fără să fi avut muniții de rezbel, nici mantale, nici intendență, nici serviciu de spitale, nici nimic, a pus deodată o armată atît de numeroasă ** pe picior de rezbel și le-a făcut toate într-un moment și cu mijloace atît de restrînse..., fără nici un împrumut, într-o stare financiară din cele mai grele" și cu „creditul sleit în străinătate". Numai Franța — spunea el — a putut face un război, la 1793, în condiții asemănătoare. Arătînd că armata a ridicat „prestigiul țării în fața Europei", primul ministru sublinia că la 1877 „poporul român în întregul său și-a făcut datoria" [18].

Războiul pentru cucerirea independenței — generînd un puternic entuziasm in rîndurile țărănimii, intelectualității și a micii burghezii — a devenit cu totul popular. Clasa muncitoare, puțin numeroasă și încă neorganizată în acel timp, a susținut realizarea independenței naționale. Cercurile socialiste au sprijinit războiul de independență, considerîndu-l drept un război just. Sintetizînd poziția socialiștilor față de războiul de independență, atașamentul fierbinte la acest ideal secular al românilor, gazeta „Socialistul" din 26 mai / 7 iunie 1877 scria că: „Azi însă e timpul cînd românii, în avîntul și suvenirilor trecute, iau arma pentru a-și apăra independența" [19].

Numeroase rezoluții și scrisori ale cetățenilor de pe întreg cuprinsul țării, adresate în acele zile guvernului, exprimau voința unanimă a națiunii de a trăi în libertate, de a fi singura stăpînă pe soarta sa. Din Bacău, se asigura guvernul că: „Românii, tari în credința drepturilor lor... sînt gata ca un singur om a se scula de la glasul datoriei pentru apărarea României independente".

Alături de armată, populația din orașe și sate a dat dovadă de un adînc patriotism în acțiunile de sprijinire a frontului. Cei rămași acasă au contribuit la susținerea războiului prin rechiziții, transporturi, subscripții pentru cumpărarea de arme, prin donații în bani sau diferite ofrande (alimente, îmbrăcăminte etc.) pentru armată. „Cînd evenimentele politice au pus România în nevoie de a se apăra cu armele în

**. La începutul războiului, prin mobilizările făcute, armata română și-a mărit simțitor efectivele, ajungînd la circa 100.000 de oameni. Dintre aceștia, 58.700 de oameni constituiau armata activă, 33.000 milițiile, 5.300 serviciul de ordine și pază a granițelor. Mai tîrziu s-au încorporat recruții anului 1877 și gărzile civice (*Istoria României*, vol. IV, p. 609).

18. Ion C. Brătianu, *Acte și cuvîntări*, vol. III, București, 1930, p. 154—155 (publicate de C. C. Giurescu); cf. N. Adăniloaie, *Contribuția maselor populare la susținerea războiului de independență*, în „Studii", 1967, nr. 3, p. 440.

19. *Presa muncitorească și socialistă din România*, vol. I, (1865—1900), partea I (1865—1889), Editura politică, București, 1964, p. 42.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

contra Imperiului otoman — se arăta într-un raport întocmit de primarul orașului Bacău în anul 1878 — și a-și dobîndi independența cu sîngele fiilor ei, cînd fiecare român s-a grăbit a sacrifica tot ce a putut pentru necesitățile acestui resbel, comuna Bacău a fost pregătită pentru asemenea sacrificii" [20]. La fel ca în toată țara unde s-au organizat circa 40 de comitete și societăți [21], care să adune fonduri și ofrande pentru armată, și în județul Bacău s-au înființat și au activat „Societatea femeilor române", „Societatea tinerimii" și „Comitetul de binefacere pentru oștenii români răniți" [22] care strîngeau de la populație fonduri, îmbrăcăminte, lenjerie, scamă ș.a. necesare echipării și aprovizionării trupelor române.

Numeroși locuitori, din proprie inițiativă, au făcut multe ofrande pentru necesitățile armatei și înainte de a se organiza comitetele județene și comunale în acest scop.

Asemenea manifestări spontane ale cetățenilor, dornici de a sprijini prin modestele lor donații susținerea campaniei militare, au avut loc chiar înainte de a se fi declarat starea de război între România și Imperiul otoman. Astfel, în luna aprilie 1877 mai mulți locuitori din județul Bacău au oferit cai și vite pentru armată [23], iar Consiliul comunal al orașului Bacău a trimis cantitatea de 7.279 kg. făină ***, pentru care la 5 aprilie 1877 Ministerul de Rezbel îi transmitea „cele mai vii mulțumiri" [24].

Începînd cu luna mai — odată cu înființarea comitetelor și societăților amintite — strîngerea donațiilor de la populație s-a generalizat în întreg județul Bacău. Astfel, documentele menționează că numeroase persoane din județ „au oferit pentru armata română producte precum: orz, ovăz, porumb" [25] sau că sătenii din comunele Dofteana, Bucșești, Valea Arinilor, Măgirești, Solonț și Bahnășeni au dat „în folosul armatei române" suma de 926 lei [26].

Intelectualitatea și mica burghezie, de asemenea, au contribuit în anii 1877—1878 la echiparea și aprovizionarea soldaților de pe front. Numeroși învățători, profesori, cadre medicale și funcționari au oferit fie cîte o parte din salariul lor pe toată durata războiului sau chiar întreaga leafă pe cîteva luni. De pildă, preotul David Climescu, institutor și director al Școlii din Moinești, a oferit în ajutorul armatei sa-

20. Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 143/1878, f. 16.

21. *Istoria României*, vol. IV, p. 613.

22. Al. Pencovici, *Rechizițiunile și ofrandele pentru trebuințele armatei române în războiul din 1877—1878*, București, Tipografia Statului, 1879, p. VIII.

23. *Documente privind istoria României. Războiul pentru independență*, vol. II, Editura Acad. R.P.R., 1952, p. 144 (prescurtat în continuare Doc. războ. indep).

***. Inițial, Prefectura județului Bacău, comunica Ministerului de Interne că s-a organizat „facerea a 20.000 de pîini a cîte 350 dramuri una, pe preț de 32 bani ocaua", dar ulterior Ministerul de Război și Ministerul de Interne, din rațiuni sanitare, au dispus trimiterea făinii la Caracal și Craiova (*Ibidem*, vol. 11, p. 145 și 504).

24. Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 47/1877, f. 39.

25. *Doc. războ. indep.*, vol. III, p. 101—102.

26. *Ibidem*, p. 136.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lariul pe un întreg trimestru, învățătorul C. C. Petrov din comuna Brusturoasa, după ce arată că „patrioticul sentiment" îl îndemna să-și îndeplinească „după putință sacra datorie de adevărat român" dona „iubitei noastre patrii" salariul pe o lună, iar Dumitru Videanu, învățător în comuna Tescani, oferea pînă la sfîrșitul războiului cîte 4 lei pe lună din salariul său pentru „independența și salvarea României" [27]. În mai 1877, Prefectura județului Bacău, după ce comunica Ministerului de Rezbel că Dimitrie Cracti din Bacău declarase că pentru tot timpul cît va ține războiul va oferi cîte o vită pe lună, sublinia că această declarație constituie „încă o manifestațiune vie a sentimentelor de patriotism ce s-au deșteptat în toți românii în împrejurările de față" [28]. Animat de aceleași sentimente, farmacistul Christian Elenbergher din Bacău declara că oferă gratis, pe toată perioada războiului, medicamentele necesare pentru tratarea soldaților răniți aflați în oraș [29].

Dar în fața armatei române, în afara greutăților pricinuite de aprovizionare și echipare, se ridica problema dotării cu armament și muniții. Nevoia de arme s-a resimțit în special după luptele desfășurate la Grivița, cînd s-a constatat din nou că puștile trupelor noastre, pe lîngă faptul că se defectau ușor, bătînd și la o distanță redusă, permiteau turcilor (care dispuneau de armament modern) să se apropie foarte mult de pozițiile românești. La 7 septembrie 1877, Mihail Kogălniceanu, subliniind „că avem brațe" dar „nu avem puști", făcea un apel călduros către întregul popor pentru a contribui benevol la cumpărarea armelor necesare armatei române aflate pe fronturile din sudul Dunării [30].

Subscripțiile pentru cumpărarea de arme au luat amploare după afișarea apelului venit din partea guvernului. Încă din prima săptămînă s-a constituit în orașul Bacău, un comitet, condus de dr. Constantin Prodan, pentru a strînge prin subscripții suma necesară cumpărării a 2.000 de puști Peabody [31] „pe care experiența în fața inamicului a dovedit a fi cele mai bune în mîna soldatului român" [32]. În afară de prefectură au subscris pentru cumpărarea de arme comunele urbane [33], comunele rurale, parohiile, comunitățile religioase și persoanele particulare. În urma acestor acțiuni au fost subscrișii 4.063 lei și 40 bani, sumă cu care județul Bacău, se situează înaintea altora, precum județele Olt și Vîlcea [34]. Demnă de menționat la acest capitol este contribuția profesorilor de la Gimnaziul din Bacău care, în octombrie

27. *Ibidem*, vol. II, p. 438 ; vol. III, p. 132 ; vol. VI, p. 352.
28. *Ibidem*, vol. III, p. 178.
29. *Ibidem*, vol. VI, p. 301.
30. Ziarul „Resboiul", din 10 septembrie 1877 ; cf. N. Adăniloaie, *Contribuția maselor populare...*, p. 440.
31. Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 48/1877, f. 17.
32. V. Mihordea, *Echiparea și finanțarea războiului pentru independență*, în „Studii și materiale de istorie modernă", vol. III, Editura Acad. R.P.R., 1963, p. 134.
33. Într-un document întocmit de Primăria Bacău se menționa că „s-au oferit după decizia consiliului comunal 2.000 lei pentru cumpărarea de arme perfecționate, la care întreaga țară s-a întrecut în ofrande" (Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 143/1878, f. 16).
34. Al. Pencovici, *op. cit.*, p. 66—67.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1877, au oferit în acest scop suma de 1.376 lei [35]. Din analiza datelor existente privind natura ofrandelor primite de stat pentru trebuinţele armatei în anii 1877—1878 rezultă că judeţul Bacău, numai cu cei 12.098 lei şi 38 bani oferiţi, se situează — între cele 33 de judeţe de atunci ale ţării — pe locul al cincilea, după judeţele Ilfov, Brăila, Roman şi Dolj. Contribuţia judeţului Bacău la susţinerea armatei române în războiul pentru independenţă s-a materializat, de asemenea, în importante cantităţi de cereale, produse alimentare, furaje, îmbrăcăminte, scame ş.a. [36].

În condiţiile în care activitatea serviciului de intendenţă se dovedise nesatisfăcătoare, iar depozitele de alimente şi fondurile băneşti insuficiente, s-a ajuns la concluzia că aprovizionarea şi echiparea trupelor nu se putea realiza — cu tot entuziasmul şi dăruirea lor — numai prin ofrandele şi subscripţiile maselor populare. Astfel că, la 6 aprilie 1877 a intrat în vigoare un regulament asupra modului de efectuare a rechiziţiilor, potrivit căruia puteau fi rechiziţionate „alimente de hrană pentru ofiţeri şi soldaţi. . ., furajul pentru cai şi alte animale, paiele de aşternut pentru trupele bivuacate sau cantonate, morile şi cuptoarele, animale de tot felul trebuincioase atît transportului cît şi alimentaţiunii trupelor. . ., căile ferate cuprinzînd atît materialul de tot felul cît şi personalul şi clădirile ce-i aparţin“ [37]. Prin acest regulament, căruia ulterior i-au fost aduse unele modificări, problema aprovizionării trupelor prin rechiziţii cădea în special în sarcina organelor civile administrative. La 30 aprilie 1877, în vederea aplicării stricte a regulamentului s-au înfiinţat trei comisii de supraveghere compuse din cîte cinci membri fiecare, judeţul Bacău aflîndu-se în raza de activitate a comisiei de la Iaşi, alături de judeţele Botoşani, Dorohoi, Fălciu, Iaşi, Neamţ, Roman, Suceava, Tecuci, Tutova şi Vaslui [38].

Încă de la începutul aplicării acestui regulament în judeţul Bacău au fost rechiziţionate un mare număr de animale, însemnate cantităţi de alimente şi furaje, îmbrăcăminte şi s-au efectuat numeroase transporturi, astfel că — numai în perioada aprilie—decembrie 1877 — valoarea acestora se cifrează la 145.273 lei şi 36 bani [39].

Deşi uneori interpretarea arbitrară a regulamentului a dat naştere la multe abuzuri atît din partea comandanţilor de unităţi, cît mai ales din partea autorităţilor civile, masele ţărăneşti — care au suportat greul rechiziţiilor — nu au protestat niciodată împotriva evaluării produselor rechiziţionate, cu toate că de la ele se luau cantităţi mari în raport cu veniturile lor modeste [40]. Înţelegînd nevoile şi greutăţile momentului, ţăranii din comunele Petreşti, Valea Seacă, Năneşti, Răcă-

35. Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 48/1877, f. 21—22.

36. Al. Pencovici, *op. cit.*, p. 66—67.

37. Vl. Diculescu, *Aprovizionarea armatei române în timpul războiului de independenţă*, în „Studii şi materiale de istorie modernă“, vol. III, Editura Acad. R.P.R., 1963, p. 164—165.

38. Al. Pencovici, *op. cit.*, p. 1.

39. Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 1/1878, f. 19—27.

40. *Istoria României*, vol. IV, p. 611.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ciuni, Cleja, Răcătău, Ruși, Pănceşti, Mileşti, Faraoani, Valea Mare, Gioseni, Somușca, Bibireşti, Parincea, Boteşti, Letea, Tamași, Tg. Glodurile ș.a.[41] au suportat, în perioada aprilie 1877 — august 1878, masive rechiziții în valoare de 161.843 lei, județul Bacău situîndu-se în această privință înaintea județelor Bolgrad, Cahul, Covurlui, Dorohoi, Fălciu, Iași, Ismail, Roman, Suceava, Tecuci, Tutova și Vaslui[42].

Pe lîngă rechiziții și ofrande autoritățile locale — după cum se arată într-un document al vremii — au ajutat toate familiile rezerviștilor concentrați din Bacău, au „dat în două rînduri hrană la soldații bolnavi trecători și la prizonierii de rezbel, au dat înlesniri de transport tuturor soldaților care au invocat ajutorul comunei..., au primit cu ospitalitate toată armata care s-a întors din campanie și a staționat în orașul Bacău“[43].

Demne de menționat sînt și conferințele publice ținute de Vasile Alecsandri la Bacău, Iași, Galați, Piatra Neamț și Bîrlad în beneficiul răniților[44], precum și diferitele ofrande destinate armatei române.

Sacrificiile și eforturile maselor populare din județul Bacău, precum și din întreaga țară, pentru aprovizionarea și susținerea trupelor nu cuprind însă și pierderea vitelor sutelor de mii de țărani, luate la transporturi atît pentru armata română, cît și pentru armata rusă *****, pagube ce nu sînt măcar amintite în notița de despăgubiri întocmită de Mihail Kogălniceanu și nici luate în seamă de vreo comisie; dacă și acestea ar fi menționate, s-ar vedea că efortul de război al României se ridică la sume nebănuite și formează o contribuție de seamă, în special a țărănimii. Un asemenea calcul nu s-a făcut pînă acum, iar dacă s-ar întocmi ar trebui să fie bazat pe foarte multă aproximație, mai cu seamă în evaluarea pierderilor țărănimii pentru care nu s-a ținut nici un fel de statistică în acel timp[45].

O contribuție însemnată a adus-o Bacăul la asigurarea instalării unui spital, unei farmacii și încartiruirii trupelor rusești sosite în oraș începînd de la 23 aprilie 1877[46]. Pentru acestea, primăria orașului a închiriat 61 de case[47], a asigurat dotarea lor cu mobilier adecvat, precum și plata chiriilor și a cheltuielilor cerute în înmormîntările militarilor morți din cauza rănilor sau a epidemiei de tifos[48].

---

41. Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 116/1877, f. 2 și dosar nr. 1/1878, f. 12.
42. Al. Pencovici, *op. cit.*, p. 40—41.
43. Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 147/1878, f. 16.
44. G. C. Nicolaescu, *Viața lui Vasile Alecsandri*, ed. a III-a, Editura Eminescu, București, 1975, p. 493.

*****. Vl. Diculescu, *op. cit.*, p. 167, atrage atenția că cifrele date în lucrarea lui Al. Pencovici, Rechizițiunile și ofrandele pentru trebuințele armatei române în războiul din 1877—1878, București, Tipografia Statului, 1879, „se pare că sînt totuși minime. O statistică exactă nu avem. Din documentele publicate de Institutul de istorie al Academiei R.P.R., reiese că rechizițiile au fost cu mult mai mari“.

******. În total s-au rechiziționat 264.394 de care, prestîndu-se cu ele 1.045.747 zile de lucru; cf. *Istoria României*, vol. IV, p. 611.

45. V. Mihordea, *op. cit.*, p. 165.
46. Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 52/1877, f. 5.
47. *Ibidem*, dosar nr. 4/1878, f. 63.
48. *Ibidem*, dosar nr. 52/1877, f. 1, 27, 71 și urm.; dosar nr. 99/1877, f. 17-23.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

La plecarea trupelor ruseşti din oraş, în vara anului 1878, o comisie formată din reprezentanţii autorităţilor locale şi trei-patru ofiţeri superiori ruşi au întocmit procese verbale pentru constatarea stricăciunilor provocate de acestea locuinţelor în care au fost încartiruite. Din cele 22 de procese verbale cercetate rezultă că valoarea daunelor pricinuite unora dintre locuinţe se cifra la 10.374 lei şi 10 bani [49]. Ulterior, pentru trecerea, staţionarea şi pagubele săvîrşite de armata rusă în toată ţara, s-au plătit despăgubiri [50].

Războiul pentru independenţă a generat un puternic entuziasm în rîndurile ţăranilor, muncitorilor, intelectualilor şi altor categorii şi pături sociale, a întregului nostru popor. Sprijinul pe care populaţia civilă de la oraşe şi sate l-a dat trupelor de pe front este impresionant; el denotă adîncul patriotism al maselor populare izvorît din dorinţa cîştigării neatîrnării naţionale, condiţie esenţială în obţinerea libertăţii sociale.

Judeţul Bacău a adus o contribuţie importantă la înfăptuirea idealului de independenţă naţională atît prin ofrandele şi rechiziţiile pentru aprovizionarea şi înzestrarea armatei, dar şi prin numărul mare de soldaţi şi ofiţeri care au participat la operaţiunile militare pe frontu-rile din sudul Dunării, mulţi dintre ei dîndu-şi viaţa la asalturile pentru cucerirea redutelor de la Griviţa, Plevna, Rahova şi Vidin sau în luptele de la Opanez, Lom-Palanca, cetatea Belogradcik, Riben, Calişovăţ ş.a.

Trupele din judeţul Bacău, care au luptat încorporate în batalionul al 2-lea din Regimentul 14 dorobanţi, în Escadronul Bacău din Regimentul 8 călăraşi, în companiile a 7-a Berheci şi a 8-a Zeletin din Regimentul 10 dorobanţi [51], precum şi în alte unităţi ale armatei române au produs, împreună cu acestea o adîncă impresie în opinia publică şi în presa vremii. Astfel, după luptele de la Griviţa din 30 august 1877 se arăta că: „Regimentul 14 dorobanţi s-a distins foarte mult; el a fost cel care a intrat întîiu în redută. Cu drept cuvînt ne putem mîndri că am început a ne afirma în faţa Europei şi a convinge că românii sînt o naţiune eroică" [52]. În luptele de la Griviţa şi Plevna au căzut eroic sublocotenentul Iustin Handoca din Regimentul 5 linie, căpitanul Dimitrie Buşilă din Regimentul 14 dorobanţi şi locotenentul Chivu Stănescu din Regimentul 10 dorobanţi, a cărui moarte era regretată din suflet de comandantul său [53].

---

49. *Ibidem*, dosar nr. 8/1878, f. 4—74.

50. La Ministerul de Externe, cu data de 13 martie 1881, figurează un „Tablou de toate reclamaţiile de despăgubiri directe şi trecute în protocoalele încheiate între fostul comisar general român D. I. Vioreanu şi principele Obolenski". Sînt în total 781 cereri, pretinzînd 17.089.852 lei. Comisiunea mixtă a acordat 6.109.076 lei, iar comisiunea de lichidare 2.372.698 lei (cf. V. Mihordea *op. cit.*, p. 155).

51. D. Berindei, L. Loghin, Gh. Stoean, *Războiul pentru independenţa naţională 1877—1878. Documente militare*. Editura militară, Bucureşti, 1971, p. 12, 46, 48—49, 69, 72.

52. *Ibidem*, p. 378.

53. *Ibidem*, p. 362—363, 378—379, 382, 384.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Eroismul cu care armata română a intrat de la început în luptă a avut un puternic ecou în rîndul armatelor ruse, presei şi al martorilor oculari din diferite ţări ale Europei. În memoriile sale, generalul Alexandru Cernat arăta că ţarul Alexandru al II-lea, care a urmărit de aproape luptele pentru cucerirea unui redan de la Griviţa, a „lăudat foarte mult curajul şi bravura soldatului român“ [54].

Merite deosebite în lupta pentru cucerirea Rahovei, victorie care a aparţinut în întregime trupelor române [55], a avut maiorul Constantin Ene care, luînd comanda liniei tiraliorilor după moartea maiorului Dimitrie Giurescu „o îmbărbătă şi o împinse din nou înainte cu o bravură mai presus de orice laudă, susţinînd o luptă crîncenă cu inamicul...“ [56]. Evocînd victoria de la Rahova şi eroismul lui Constantin Ene, unul din ziarele vremii scria că ; „El este unul din eroii care în ziua de 9 noiembrie au făcut să tresalte inima oricărui român...“ [57].

În operaţiunile desfăşurate la Riben, Calişovăţ, Camuciţa şi pe fronturile Opanezului s-a distins Escadronul Bacău din cadrul Regimentului 8 călăraşi, evidenţiat de către comandantul Diviziei a IV-a, şi din rîndurile căruia a căzut, în noaptea de 13 spre 14 august 1877, primul ostaş român pe cîmpiile Bulgariei — soldatul Lupu Andrei din Luizi-Călugăra [58]. Din acelaşi escadron a căzut mai tîrziu soldatul ochitor Gheorghe Lascăr, decorat post-mortem cu crucea „Trecerea Dunării“ [59], precum şi mulţi alţii din comunele Podurile, Prăjeşti, Caşin, Cleja, Corbasca, Căbeşti, Plopana, Găiceana, Bogdăneşti etc.

Referindu-se la participarea trupelor româneşti la războiul pentru dobîndirea independenţei naţionale, generalul Radu Rosetti după ce sublinia lipsa de echipament, hrană şi efectivul redus al Regimentului 14 dorobanţi arată că : „Cu atît mai mare a fost meritul acestor unităţi cu cît, reduse la o stare scheletică, au îndeplinit toate misiunile ce li s-au dat şi mai ales, au executat continui marşuri şi stări în avanposturi, prin nămeţi mari, pe un frig puternic, în faţa unui inamic care nu a stat cu totul pasiv, ci a făcut mereu incursiuni“ [60].

---

54. General Alexandru Cernat, *Memorii. Campania 1877—1878*, Editura militară, Bucureşti. 1976, p. 9 ; vezi şi N. Iorga. *Informaţii spaniole despre războiul nostru pentru independenţă*, în Analele Academiei Române, Memoriile secţiunii istorice, seria III, tomul VIII, p. 375—387 ; general Radu Rosetti, *Notele unui ofiţer norvegian înaintea şi în timpul războiului de neatîrnare 1876—1878*, în Analele Academiei Române, Memoriile secţiunii istorice, seria III, tomul VIII, p. 197—261 ; *ibidem*, *Rapoarte daneze asupra războiului din 1877—1878*, în Analele Academiei Române, Memoriile secţiunii istorice, seria III, tomul IX, p. 317—335).

55. T. C. Văcărescu, *Luptele românilor în rezbelul din 1877—1878*, Bucureşti, 1895, p. 474.

56. Maior Ilie Ceauşescu, *Maiorul Constantin Ene*, Editura militară, 1967, p. 79.

57. Ziarul „Războiul“ din 2 decembrie 1877.

58. Generalul R. Rosetti, *Călăraşii din Valea Siretului în războiul de neatîrnare*, în Analele Academiei Române, Memoriile secţiunii istorice, seria III, tomul XX, mem. 3, 1938—1939, p. 10.

59. Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 45/1878, f. 16.

60. Generalul R. Rosetti, *Spicuiri prin dosare privitoare la războiul din 1877—1878*, în Analele Academiei Române, Memoriile secţiunii istorice, seria III, tomul XXIV, mem. 8, 1942, p. 10.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

După mai bine de un an de război plin de numeroase rechiziții, mari sacrificii materiale și umane, la fel ca întreaga țară, populația Bacăului și a întregului județ a făcut o primire deosebită Regimentului 14 dorobanți, ziua de 13 august fiind „o adevărată sărbătoare a orașului" [61], iar la 8 octombrie 1878 la ceremonia intrării în București a armatei române victorioase, județul Bacău a fost reprezentat de soldații Toader Pintilie și Chioaru Vasile din Regimentul 5 linie, acesta din urmă rămas invalid în luptele de la Plevna [62].

Ideal multisecular al poporului român, cerință stringentă a progresului economic, politic și social, cucerirea independenței a constituit o strălucită încununare a luptei necontenite a maselor populare pentru libertate și neatîrnare, pentru afirmarea ființei naționale și propășire pe plan social împotriva exploatării și asupririi, împotriva dominației străine. Eroismul și abnegația armatei române, grelele jertfe de sînge, sprijinul larg și neprecupețit al întregului popor — datorită căruia au putut fi depășite marile greutăți ale războiului — au constituit factorul hotărîtor în cucerirea independenței, au dat expresie voinței nestrămutate a întregului popor român de a-și cuceri independența și deopotrivă, capacității sale de a-și realiza, cu orice sacrificii, idealul național.

Așa cum se arată în Programul partidului, „dobîndirea independenței naționale a dat un nou și puternic imbold dezvoltării economice și sociale a țării, a exercitat o profundă înrîurire asupra întregii evoluții istorice a României pe drumul progresului social, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare" [63].

LA CONTRIBUTION DU DÉPARTEMENT DE BACĂU À LA GUERRE D'INDÉPENDANCE NATIONALE

RÉSUMÉ

Sur la foi des amples matériaux des archives, l'étude présente des efforts des toutes les classes et des toutes les catégories sociales du département de Bacău qui, par des nombreuses offrandes, des réquisitions et des grands sacrifices humains, ils ont apporté une contribution essentielle à l'approvisionnement et à la dotation de l'armée roumaine pendant de la guerre pour la conquête de l'indépendence nationale.

61. Arh. St. Bacău, fond cit., dosar nr. 143/1878, f. 17.
62. *Ibidem*, dosar nr. 12/1878, f. 4—5, dosar nr. 45/1878, f. 6.
63. *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 34.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ŞTIRI DIN PUBLICAŢIILE VREMII DESPRE ACŢIUNI BĂCĂUANE ÎN SPRIJINUL RĂZBOIULUI DE INDEPENDENŢĂ

GHEORGHE SIBECHI

Eveniment de apogeu al luptelor noastre seculare pentru emancipare naţională, războiul pentru cucerirea independenţei de stat a României s-a caracterizat printr-un pregnant caracter popular fiind îmbrăţişat fără rezerve, cu însufleţire şi entuziasm de populaţia din toate provinciile româneşti.

Publicaţiile vremii redau atmosfera de vibrant entuziasm în care au trăit românii pe tot timpul desfăşurării luptei antiotomane, fiind, cu inima şi fapta alături de cei care, pe cîmpurile de bătaie certificau prin grele jertfe neatîrnarea proclamată de aleşii ţării. Restituind, în cele ce urmează, circuitului ştiinţific gîndurile şi faptele băcăuanilor risipite în presa vremii în acele luni fierbinţi, relevăm încă odată caracterul autentic popular al războiului, starea de spirit a maselor şi sublimul patriotism ce le-a animat, legătura trainică dintre armată şi popor care săvîrşeau împreună un fapt dorit de secole. Totodată, omagiem generaţia care are meritul strulucit de a fi ctitorit România liberă şi independentă.

Actul de rezonanţă istorică de la 9 mai 1877, expresie a aspiraţiei de veacuri a românilor, a declanşat un nestăvilit entuziasm pe meleagurile băcăuane, ca de altfel pe toate teritoriile locuite de milenii de români. Despre aceasta, prefectul de Bacău, Vilner, telegrafia ministrului de interne : „Ştirea îndeplinirii marelui act al independenţei noastre şi resbelul cu Turcia a fost primită cu mare bucurie şi entuziasm şi pe lîngă că m-au însărcinat a fi interpretul lor (a populaţiei judeţului Bacău — n. n.) către dumneavoastră, dar au adresat şi măriei sale o telegramă de felicitare acoperită de multe semnături“ [1]. Imensa bucurie ce-a înflăcărat masele este redată în telegramele unor grupuri de cetăţeni. Astfel, 49 de băcăuani scriau domnitorului : „ţara a văzut cu fericire îndeplinindu-se [...] marele act al independenţei ei, la care de secole, cu drept aspirase. Dacă astăzi, în capul armatei române, luptaţi pentru drepturile ţării, ţara la rîndul ei vă urează cu devotament şi [...]este gata la orice sacrificiu“ exprimîndu-şi încrederea că viitorul „va încununa cu strălucire izbînda“ [2] acestui epocal eveniment. Un alt

1. „Monitorul oficial al României“, nr. 107, din 12 (24) mai 1877, p. 3163.
2. *Ibidem*, nr. 109, din 14 (26) mai 1877, p. 3220.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

grup de 64 cetăţeni din Bacău scriau : „Sîntem fericiţi că [...] astăzi putem sărbători marele act al independenţei absolute a României, care prin voturile de ieri ale Corpurilor legiuitoare a căpătat consacrarea ei oficială. Resbelul cu Turcia nu ne-nspăimîntă ; românii tari în credinţa drepturilor [...] lor sînt gata ca un singur om a se scula la glasul datoriei pentru apărarea României independente. Cetăţenii băcăuani, plini de recunoştinţă către măria voastră şi către guvernul vostru strigă împreună cu Camerele şi întreaga ţară : [...] Să trăiască România liberă şi independentă şi armata ei“ [3].

La rîndul lor, primarul oraşului Bacău, G. Hociung şi consilierii comunali au adresat preşedintelui Camerei deputaţilor o telegramă, în care între altele se arăta : „Consiliul comunal al urbei Bacău şi cetăţenii urbei serbînd astăzi [...] independenţa absolută a României pe care aţi consacrat-o prin votul de la 9 mai curent, vă felicităm domnilor deputaţi în această zi solemnă, în care toată ţara cu recunoştinţă vă mărturiseşte că aţi pus temelia unei noi ere pentru scumpa noastră patrie ale căruia mari destine vă sînt încredinţate [...]. Să trăiţi domnilor deputaţi ! Să trăiască România independentă“ [4]. Iată aşadar, doar cîteva mărturii care recompun atmosfera însufleţitoare din acele zile memorabile, hotărîrea de a se apăra cu orice sacrificii dreptul legitim la o existenţă liberă, de-sine-stătătoare.

Făcînd considerabile eforturi pentru susţinerea campaniei antiotomane, [5] băcăuanii şi-au manifestat sentimentele de adîncă satisfacţie la aflarea ştirii despre căderea Plevnei. În acest sens, prefectul Vilner comunica ministrului de externe că la sărbătorirea evenimentului „a asistat un numeros public“ după care anunţa măsurile luate şi starea de spirit a populaţiei“. În astă seară oraşul este iluminat. Un public numeros în frunte cu muzica gardei orăşeneşti cutreeră străzile plini de veselie şi entuziasm ; au venit la locuinţă şi din nou au manifestat urări de felicitare pentru [...] domnitor şi pentru armata română“ [6]. La rîndul său, primarul oraşului Tg. Ocna, M. Metaxa scria lui Kogălniceanu „Căderea Plevnei a făcut să salte de bucurie inimile românilor. Populaţia urbei Ocna, judeţul Bacău [...] prin mine primarul, vă rugăm cu respect să binevoiţi a ne fi interpret transmiţînd respectuoasele noastre felicitări Majestăţii Sale Imperatorului Alexandru al Rusiei şi Măriei Sale Carol I domnitorul românilor, comandant şef al armatei biruitoare“ [7]. În fine, preşedintele Comitetului permanent Bacău, A. Morţun, adresîndu-se primului ministru cu ocazia sărbătoririi victoriei de armata aliată scria „inimile tuturor au tresărit de bucurie la asemenea ceremonie, căci nu se serba numai ziua unei victorii repurtate de armata aliată (rusă — n. n.) ci ziua ce va face o eră în istoria ţării

3. *Ibidem.*
4. „Românul“, an XXI, din 12 mai 1877.
5. În timpul războiului de independenţă se tipăreau în Bacău 2 ziare „Presentul“ şi „Gazeta de Bacău“. N-am reuşit să le depistăm în colecţiile şi marile biblioteci din ţară.
6. „Monitorul oficial al României“, nr. 272, din 4 (16) dec. 1877, p. 7128.
7. *Ibidem*, nr. 271, din 3 (15) dec. 1877, p. 7096.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

noastre“ [9]. Prețuind victoria dobîndită cu grele jertfe, s-a omagiat totodată memoria unor bravi căzuți pe cîmpul de onoare. Astfel, consiliul comunal Tg. Ocna a decis ca strada Ocolul să poarte numele de strada Bușilă, „întru amintirea cetățenilor din acel oraș, a căpitanului Dimitrie Bușilă, căzut în luptă în jurul Plevnei“. Dacă aceste mărturii jalonează întrucîtva cadrul general al stării de spirit a populației din județul Bacău în timpul războiului pentru cucerirea neatîrnării, numeroase fapte o întregesc, atestînd masiva participare a maselor la acțiunile patriotice de ajutorarea armatei, de îngrijire a răniților, de contribuție la efortul general de susținere a războiului.

Înțelegînd situația dificilă a finanțelor țării, populația din județul Bacău a făcut diverse ofrande în bani pentru sprijinirea armatei. Astfel, consiliul comunal al orașului Bacău a oferit 2000 lei armatei, sumă cu care s-a cumpărat cantitatea de 5714,25 oca făină, iar cetățenii din județ au donat 1018 lei cu care s-a procurat în același scop 2136 oca făină [10]. Din studiul presei timpului luăm cunoștință de numeroase donații colective în bani dintre care merită a fi menționate ofranda de 600 lei a comitetului comunității israelite din Bacău [11], suma de 20 lei oferită de consiliul comunal Răcăciuni, donația de 13,50 lei, a cîtorva persoane din Leontești, suma de 235 lei dăruită de mai mulți cetățeni din Brusturoasa [12]. Animate de înalte sentimente patriotice unele persoane colectează de la cunoștințe și diverse persoane sume variabile de bani. Astfel, Ghiță Radovici a adunat 54 lei, Dimitrie Papadopol 993,65 lei [13], iar Mihai Codreanu 410,80 lei [14]. Ofrande în bani se primesc din multe localități din județ dintre care semnalăm contribuția de 33 lei a unor locuitori din Văsiești [15], suma de 40 lei a 4 cetățeni din Ocna, ofranda de 249,50 lei a unor locuitori din Blăgești, contribuția a 9 locuitori din Dărmănești totalizînd 78,75 lei [16] și ofranda mai multor persoane din comunele rurale ale județului totalizînd 926,05 lei [17]. Deși în unele situații sumele dăruite sînt modeste trebuie să avem în vedere că proveneau mai ales de la oameni cu posibilități materiale reduse, însumînd așa cum observa „Românul“ mai ales „gologanul săracului“. Firește, au fost frecvente situațiile cînd s-au făcut și donații individuale în bani, parte din ele fiind menționate în presa vremii. Astfel, Costache Mihail a oferit 10 galbeni [18], Adolf Mandels 200 franci [19],

8. Ibidem, nr. 274, din 9 (21) dec. 1877, p. 7183.
9. „Românul“, an XXI, din 17 dec. 1877.
10. „Monitorul Oficial al României“ nr. 101, din 4 (16) mai 1877, p. 2969.
11. *Ibidem*, nr. 132, din 12 (24) iun. 1877, p. 3794; nr. 208, din 16 (28) sept. 1877, p. 5458.
12. *Ibidem*, nr. 124, din 3 (15) iun. 1877, p. 3594.
13. *Ibidem*, p. 3595, nr. 121, din 31 mai (12 iunie) 1877, p. 3514.
14. *Ibidem*, p. 3514.
15. *Ibidem*, nr. 133, din 14 (26) iun. 1877, p. 3818.
16. *Ibidem*, nr. 134, din 15 (27) iun. 1877, p. 3841.
17. *Ibidem*, nr. 116, din 25 mai (6 iun.) 1877, p. 3042.
18. *Ibidem*, nr. 91, din 22 apr. (4 mai) 1877, p. 2677.
19. *Ibidem*, nr. 92, din 22 apr. (11 mai), 1877, p. 2706.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Avram şi Leiba Focşaner 100 lei, Caetano Leviroti 30 lei [20], Nicolae Dumitrescu 58,75 lei [21], Ilie Condurat 94 franci, Şt. Tirţescu 117,50 lei, N. Dragoevicici 123,50 lei [22]. Ofrandele unor persoane înstărite sînt mai substanţiale.

Astfel, Dimitrie Conte (corect Cracti — n.n.) a donat 300 lei [23]. Leon Eraclide şi Dimitrie Paraschiv cîte 200 lei fiecare [24], Aristide Furmonachi 200 lei [25], Dimitrie N. Ghica Comăneşteanu 500 lei, Emanoil Donici 587,50 lei, G. N. Ghica Comăneşteanu 230 lei, apoi Ifroim Rozen 60 lei, preotul N. Teodorescu 35,25 lei [26] etc. N-au rămas în afara acestei acţiuni nici învăţătorii din judeţ, predînd ofrande în bani I. Constantinescu de la Şcoala din comuna Buhociu [27], învăţătorul V. Videanu [28], C. Petrov, învăţător din Brusturoasa 76,50 lei [29] şi salariul pe luna ianuarie 1877 [30], David Climescu din Moineşti care a donat 150 lei [31].

O altă dovadă a atitudinii înaintate de susţinere consecventă a cauzei neatîrnării de către masele băcăuane o constituie numeroasele ofrande în natură pentru trebuinţele ostaşilor aflaţi pe front. Astfel, Dimitrie Cracti printr-o scrisoare din 12 mai anunţa ministerul de război că oferă lunar, pentru hrana ostaşilor, cîte o vită pe toată perioada campaniei, renunţînd totodată şi la despăgubirea pentru 2 vite ce-i fuseseră rechiziţionate [32]. La rîndul lor, Hariton Ovănescu şi Costache Vasiliu au oferit fiecare cîte 10 baniţi de porumb [33], iar George Axinte a donat 10 merţe de ovăz [34]. În total, masele populare băcăuane au oferit pentru hrănirea armatei 78 bovine, 3 ovine, 95 hl. fasole şi alte legume, 106 hl. ovăz, 149 hl. porumb, 1485 kg. brînză şi caşcaval, 26 kg. carne şi pastramă [35].

În scopul dotării armatei numeroase persoane au donat cai [36] în total 51 exemplare [37] dintre care menţionăm pe Panait Zdrobiş şi Ale-

20. *Ibidem*, nr. 97, din 22 apr. (11 mai) 1877, p. 2843.
21. *Ibidem*, nr. 99, din 1 (13) mai 1877, p. 2910.
22. *Ibidem*, nr. 102, din 5 (17) mai 1877, p. 2996.
23. *Ibidem*, nr. 105, din 10 (22) mai 1877, p. 3117.
24. *Ibidem*, nr. 105, din 10 (22) mai 1877, p. 3197.
25. *Ibidem*, nr. 11, din 18 (30) mai 1877, p. 3296.
26. *Ibidem*, nr. 116, din 25 mai (6 iun.) 1877, p. 3042.
27. *Ibidem*, nr. 153, din 8 (20) iul. 1877, p. 4230; nr. 161 din 17 (29) iul. 1877, p. 4507.
28. *Ibidem*, nr. 225, din 6 (18) oct. 1877, p. 5768.
29. *Ibidem*, nr. 196, din 31 aug. (12 sept.) 1877, p. 5273.
30. *Ibidem*, nr. 121, din 31 mai (12 iun.) 1877, p. 3515.
31. *Ibidem*, nr. 113, din 20 mai (1 iun.) 1877, p. 3339.
32. *Ibidem*, nr. 122, din 1 (13) iunie 1877, p. 3560.
33. *Ibidem*, nr. 121, din 31 mai (12 iun.) 1877, p. 3514.
34. *Ibidem*, nr. 99, din 1 (13) mai 1877, p. 2910.
35. Al. Pencovici, *Rechiziţiunile şi ofrandele pentru trebuinţele armatei române în războiul din 1877—1878*, Buc., 1879, p. 66—67.
36. „Monitorul oficial al României", nr. 91 din 22 aprilie (11 mai) 1877, p 2843, nr. 99, din 1 (13) mai 1877, p. 2910; nr. 100, din 3 (15) mai 1877, p. 2939; nr. 102 din 5 (17) mai 1877, p. 2996; nr. 105 din 10 (22) mai 1877, p. 3117; nr. 108 din 13 (25) mai 1877, p. 3197; nr. 109 din 14 (26) mai 1877, p. 3296; nr. 114 din 21 mai (2 iun.), p. 3365.
37. Al. Pencovici, p. 44—47.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

xandru Macarovici care au oferit cîte 2 cai fiecare[38], C. Rosetti Teţcan ce a donat 4 cai[39] şi Iorgu Donici 2 cai[40].

Dovedind un înalt spirit umanitar, persoane sau grupuri de persoane, odată cu venirea sezonului rece se grăbesc să expedieze pe front diverse articole necesare echipării ostaşilor aflaţi în tranşee. Astfel, Ruxandra Racliş a oferit 14 cămăşi şi 14 perechi de indispensabili[41], iar locuitorii din comuna Javreni au donat 20 coţi pînză de fuior, 70 coţi „pînză mai groasă" şi 4 prosoape simple[42]. O ofrandă deosebită a făcut comitetul doamnelor din Bacău care, au predat locotenentului Stîrcea spre a fi trimise colonelului Roznoveanu, 860 cămăşi pentru a fi distribuite dorobanţilor şi călăraşilor din judeţul Bacău aflaţi în Bulgaria[43]. La rîndul său, societatea „Junimea" din Bacău a expediat companiei a 5-a din regimentul 14 dorobanţi 100 mindire, 7 cojoace, 4 prosoape, 12 cămăşi, 17 perechi indispensabili[44]. Tot în luna noiembrie, comitetul doamnelor din Bacău au trimis soldaţilor aflaţi la încercuirea Plevnei cantitatea de 423 perechi obiele de Suman[45]. În total băcăuanii au oferit militarilor pe timpul campaniei antiotomane, după aprecierile de epocă, 115 cojoace, 38 flanele, 35 obiecte de aşternut şi 239 obiecte de îmbrăcăminte[46].

O prodigioasă activitate în acţiunea de strîngere a unor fonduri băneşti destinate sprijinirii armatei au avut femeile băcăuane. În acest scop la 30 aprilie 1877 s-a constituit comitetul doamnelor din Bacău[47], compus iniţial din 52 membre fondatoare în frunte cu Zulnia Sturdza[48]. Cu acest prilej ele menţionau scopul urmărit: „mişcate de suferinţele ce ameninţă ţara noastră în împrejurările de faţă, societatea doamnelor din Bacău au format un comitet, cu scop de a duce prin concursul tuturor cetăţenilor din acest judeţ sume de bani spre a veni în ajutorul răniţilor din armata noastră"[49]. Totodată, lansează în presă un apel către femeile române[50]. Ulterior la acest comitet aderă şi alte persoane, numărul lor ajungînd la sfîrşitul lunii iunie la 98, fiecare contribuind cu o cotizaţie ce varia între 6 şi 47 lei[51]. În acest mod s-a reuşit adunarea sumei de 1068 lei[52], cotizaţii ce au ajuns spre sfîrşitul lunii august la valoarea de 1400,50 lei[53]. Concomitent, au fost colectate diferite sume prin liste de subscripţie. Astfel, cu lista nr. 13 Cleopatra Sturdza

38. „Monitorul oficial al României", nr. 91, din 22 apr. (4 mai) 1877, p. 2677
39. *Ibidem*, nr. 92, din 3 apr. (5 mai) 1877, p. 2706.
40. *Ibidem*, nr. 109, din 14 (26 mai) 1877, p. 3296.
41. *Ibidem*, nr. 246, din 2 (14) nov. 1877, p. 6226.
42. *Ibidem*.
43. „Românul", an. XXI, din 23 aug. 1877.
44. „Monitorul oficial al României", nr. 259, din 18 (30) nov. 1877, p. 6506
45. *Ibidem*, nr. 267, din 29 nov. (11 dec.) 1877, p. 6681.
46. Al. Pencovici, *op. cit.*, p. 66—67.
47. „Românul", an XXI, din 26 aug. 1877.
48. „Curierul", an V, nr. 36, din 12 mai 1877.
49. „Românul", an XXI, din 6, 7 mai 1877.
50. „Familia", an XIII, nr. 20 din 15 (27) mai 1877, p. 237.
51. „Monitorul oficial al României", nr. 142 din 24 iun. (6 iul.) 1877, p. 4051.
52. „Românul", an XXI, din 21 aug. 1877.
53. *Ibidem*, din 26 aug. 1877.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

a colectat 1069 lei [54], Catinca Iordache Jurașcu 826,25 lei [56], Zoe D. Ghica 2900 lei [56]. Tot pentru a colecta fonduri, comitetul a organizat o loterie cu obiecte punînd în vînzare 4000 de bilete în valoare de 1 leu biletul [57]. Tragerea la sorți s-a efectuat la data de 18 septembrie 1877 stabilindu-se 67 numere cîștigătoare [58], posesorii lor urmînd a se adresa casieriei comitetului, Natalia Dimitriu pentru a-și ridica obiectele cîștigate [59]. Menționăm că, prin acțiunile inițiate comitetul a reușit să adune pînă la sfîrșitul lui august 1877 ofrande în bani în valoare de aproape 10.516,50 lei [60]. Comitetul a activat pe raza întregului județ Bacău, o listă de ofrande din luna octombrie relevînd că, de la diferite comune s-a reușit a se colecta suma de 3447,65 lei [61]. Din ofrandele adunate, comitetul a expediat la data de 17 iunie la București suma de 1379 lei pentru formarea unei trăsuri de răniți și a unui furgon [62], iar ulterior, la 9 august a mai trimis suma de 4207,45 lei tot în scopul formării ambulanțelor [63]. Și la 22 august, cînd la orele 16 au plecat din București cele 8 trăsuri de ambulanță spre cîmpul de luptă, între ele era și cea realizată cu contribuția comitetului doamnelor din Bacău [64]. Un aport de seamă a adus comitetul femeilor băcăuane la tratarea răniților oferind în acest scop importanta cantitate de 20 oca scamă [65]. De asemenea, la apelul publicat în presă de către colonelul Peretz pentru a fi ajutată soția și copilul călărașului Lupu Andrei „care a murit la postul său" comitetul femeilor din Bacău a donat familiei eroului o vacă și un viței făcînd o „faptă lăudabilă" [66]. Însemnate ofrande în bani și scamă a făcut populația băcăuană pe listele lansate de Crucea Roșie în scopul formării ambulanțelor. Cîteva exemple din presa vremii sînt concludente. Astfel, cu lista nr. 252 încredințată prefectului de Bacău s-au adunat 268,65 lei [67], pe listele cu nr. 703, 704, 710 și 728 înmînate comitetului Secționar Bacău s-au colectat 478,75 lei [68], iar cu lista nr. 894 dată subprefectului plasei Tazlăul de Sus s-au adunat 100

54. *Ibidem*, din 21 aug. 1877. Au subscris: Zulnia Sturdza — 120 lei, Zoe Ghica — 500 lei, Manolachi Donici Cuponi — 120 lei, mai mulți cetățeni din Bacău — 329 lei.

55. „Monitorul oficial al României", nr. 142, din 24 iun. (6 iul.) 1877, p. 4051.

56. „Românul", an XXI, din 23 aug. 1877.

57. *Ibidem*.

58. *Ibidem*, din 26 aug. 1877.

59. Numerele cîștigătoare și numerele obiectelor în „Monitorul oficial al României", nr. 226, din 7 (19) oct. 1877, p. 5849.

60. *Ibidem*.

61. „Românul", an XXI, din 26 aug. 1877.

62. „Monitorul oficial al României", nr. 226, din 7 (19) oct. 1877, p. 5849-5851. Redăm cîteva contribuții: Comănești — 879,70 lei; Vasiești — 43,50 lei; Măgirești — 91,50 lei; Valea Arinilor — 47,25 lei; Podurile 94,75 lei; Leontinești — 68,25 lei; Solonțu — 99,50 lei; Bahnaseni — 97,20 lei; Băsești — 142 lei; Dofteana — 41,50 lei; Dărmănești — 76,35 lei; Moinești — 762,15 lei etc.

63. „Românul", an XXI, din 23 aug. 1877.

64. Monitorul oficial al României", nr. 216, din 25 sept. (7 oct.) 1877, p. 5637.

65. „Românul", an XXI, din 23 aug. 1877.

66. „Monitorul oficial al României", nr. 224, din 5 (17) oct. 1877, p. 5754.

67. „Românul", an. XXI, din 18 sept. 1877.

68. „Monitorul oficial al României", nr. 181, din 12 (24) aug. 1877, p. 4528—4529.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lei și mai multe oca de scamă [69]. Tot în scopul tratării răniților au oferit scamă : Elena Jurăscu 3 kg. iar alte persoane diferite cantități [70], Elisa Condopol 2 oca și 100 gr., Profira Stîngu și Vasilica Metaxa fiecare cîte 1,410 kg. și alte persoane [71], Ioana D. Bostan 1 oca și 50 gr., primarul comunei Brusturoasa 620 gr. [72] etc. Menționăm și aici donațiile colective : plasa Tazlăul de Sus a donat 9 oca și 307 gr. scamă, mai multe femei din Bacău 3 oca și 275 gr., mai multe persoane din Bacău 3 oca și 212 gr. scamă [73].

Demn de evidențiat a fost aportul efectiv al băcăuanilor la tratarea răniților, înaltul spirit de omenie dovedit. Sosirea aici a primului lot de răniți români a constituit un eveniment în ziua de 1 septembrie. În acea zi, încă de la ora 6 un public numeros și muzica așteptau în gară pe cei 11 răniți ce aveau să sosească la $9^1/_2$ [74]. Cu acest prilej Dimitrie Cracti „a preparat hrana soldaților răniți" și și-a anunțat dorința de „a ține în localul său cu toate îngrijirile necesare 4 răniți" [75]. De asemenea, Cristian Elenberger, farmacist băcăuan, s-a oferit a da gratis medicamentele necesare tratării răniților din armata română care se vor afla în Bacău pe tot timpul războiului [76]. Pe 29 octombrie s-a anunțat sosirea în Bacău a altui tren de răniți, așteptat de asemenea de un numeros public. Dintr-o eroare a ceferiștilor s-a anunțat sosirea trenului la orele 2 p.m. cînd de fapt a sosit la orele 2 noaptea. Cu toate acestea răniții au fost așteptați de „ 3 medici, cîteva doamne și vreo 10 cetățeni". La sosirea trenului „răniții fură ospătați cum se cuvine" iar doamna Costafor, dovedind „o generoasă faptă" conduse răniții spre a-i distribui prin spitalele din Roman, Iași și a-i îngriji în timpul transferării lor". Presa relata că „regretul celor care n-au avut ocaziunea de a asista la gară este indescriptibil" [77].

Între alte inițiative băcăuane din timpul campaniei antiotomane destinate colectării de fonduri menționăm invitarea poetului Vasile Alecsandri pentru a ține la 18 octombrie o conferință a cărui produs a fost destinat „pentru ostașii noștri" [78]. De asemenea, din inițiativa polițaiului orașului, a lui C. Ghenadie și Iordache Sturdza, la 6 septembrie, circul Louis Soulie aflat la Bacău a dat o reprezentație pentru ajutorarea răniților români în urma căreia „mai bine de 600 franci au rămas pentru soldați" [79].

Chemarea adresată de Kogălniceanu poporului român „avem brațe, n-avem puști" [80] s-a bucurat de ecou pe meleagurile băcăuane. Îi răs-

69. *Ibidem*, nr. 218, din 28 sept. (10 oct.) 1877, p. 5667.
70. *Ibidem*, nr. 237, din 21 oct. (9 nov.) 1877, p. 6036.
71. *Ibidem*, nr. 215, din 24 sept. (6 oct.) 1877, p. 5612 ; nr. 210, din 18 (30) sept. 1877, p. 5525 ; nr. 224, din 5 (17) oct. 1877, p. 5754.
72. *Ibidem*, nr. 246, din 2 (14) nov. 1877, p. 6225.
73. *Ibidem*, p. 6226.
74. *Ibidem*.
75. „Telegraful", an VII, nr. 1629, din 16 sept. 1877.
76. „Românul", an XXI, din 8 sept. 1877.
77. „Monitorul oficial al României", nr. 253, din 11 (23) nov. 1877, p. 6394.
78. „Curierul de Iași", an X, nr. 120, din 4 nov. 1877.
79. „Curierul", an XXI, din 18 sept. 1877.
80. „Românul", an XXI, din 18 sept. 1877.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pund diverse persoane cu donaţii în bani : Dionisie Leftache din Grozeşti a oferit pentru cumpărare de arme 319,10 lei, Anton Psizdevschi din Oneşti a donat 113 lei[81], Constantin Rosetti Teţcanu a contribuit cu 380 lei[82], iar primarul comunei Brusturoasa cu 49,50 lei[83]. Diferite sume de bani au donat unele primării, ca : Tazlăul de Sus — 459,60 lei, Trotuş — 96 lei, Valea Mare — 41 lei etc[84] adunîndu-se astfel suma de 3630,81 lei. Acţiunea de adunarea sumelor necesare achiziţionării de puşti „Peabody" avea să continuie şi în lunile următoare.

Dacă la toată această gamă de acţiuni benevole adăugăm şi importanta cantitate de bunuri date de populaţia judeţului în conformitate cu legea rechiziţiilor avem un tablou general al nobilei acţiuni de susţinere a armatei de către populaţia judeţului Bacău, dovadă a dorinţei arzătoare de a nu se precupeţi nici un efort pentru a se trăi într-o patrie liberă, independentă.

În concluzie, masele populare băcăuane — după cum rezultă din presa vremii — nutrind sentimente de autentic patriotism au îmbrăţişat fără ezitare cauza războiului de independenţă consimţind să facă importante eforturi de factură materială pentru a sprijini lupta armatei care, cu jertfe însemnate de sînge şi vieţi, a consolidat definitiv cuceririle independenţei de stat a României.

NEWS ABOUT BACĂU'S ACTIONS SUPPORTING THE WAR FOR FREEDOM IN THE CONTEMPORARY PUBLICATIONS

SUMMARY

Romania's neuwspapers of 1877, like „The Official Monitor", „The Romanian", „The Telegraph", „The Mail", „The Family", „Bacău's Paper", contain a lot of news about the actions of the people of the town and the surrawdings, supporting morally ant materially the war for independence in Romania. The population in Bacău showed how happy it was on the 9th of May 1877, when the leaders of the people proclaimed, pointing out their general aspiration, the independence of the Romanian state and after the 28th of November 1877 when the defender of Plevna, Osman Paşa surrendered together with his army to the Romanian colonel Cerchez.

In order to support the anti-otoman compain, the population of Bacău helped the army with food and clothes a.s.o. and a lot of money. The women in Bacău organized a committee led by L. Sturdza and colected 10.516,50 lei which they used for getting an ambulance and also they gave 20 oca for protecting the wounded persons. In the hospitals many wounded persons of the Romanian army were treated. The citizens gave them medicins and food. The news papers of the time mention that the people of Bacău gave o lot of money to buy guns from the French — the model Peabody.

All this shows that the people of Bacău and all the people in the country supported the front, so it's clear for us that the independence is the result of the brave fight of the Romanian army and of the Romanian people who supported vehemently this right and legal struggle.

81. *Ibidem*, din 11 sept. 1877.
82. „Monitorul oficial al României", nr. 49, din 2 (14) mart. 1878, p. 1357.
83. *Ibidem*, nr. 51, din 4 (16) mart. 1878, p. 1437.
84. *Ibidem*.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

UNELE ASPECTE PRIVIND STAREA MATERIALĂ ŞI DE SPIRIT A MASELOR POPULARE BĂCĂUANE ŞI NEMŢENE ŞI CONTRIBUŢIA LOR LA RĂZBOIUL DE INDEPENDENŢĂ

IOAN CIUTĂ

Locuitorii din teritoriul actualelor judeţe Bacău şi Neamţ, la fel ca locuitorii întregii ţări, au susţinut cu toată fiinţa lor războiul drept, de neatîrnare. Deşi teritoriul actual al acestor judeţe dispunea de numeroase bogăţii, în ajunul războiului pentru independenţă, acestea erau foarte puţin explorate şi puse în exploatare, încît, economia lor prezenta cu precădere un caracter agrar slab dezvoltat. În această perioadă se putea vorbi doar de un început de industrie, concretizat în singura fabrică de stofe din ţară, cea a lui Mihail Kogălniceanu de la Tg. Neamţ, cu un număr de 120 muncitori şi o producţie anuală de 50.000 metri stofă şi 8.000 pături de trupă [1], cîteva cariere de piatră, unele aşa-zise fabrici de faianţă şi porţelan producătoare a unor vase de sufragerii şi sobe [2]. Existau, de asemenea, în plină exploatare, minele de sare de la Tg. Ocna despre a cărei calitate se spunea că era „tare şi strălucitoare" [3].

O bogăţie însemnată dar insuficient exploatată o constituia petrolul din bazinul Moineşti, îndeosebi localităţile: Tescani, Pustiana şi Cîmpeni, unde se găsea „un petrol foarte pur" [4]. Petrolul de la Pustiana şi Cîmpeni „putînd fi pus pe acelaşi rang cu petrolul din America, de prima calitate" [5]. Acestor bogăţii li se adăugau pădurile, nejudicios exploatate, de pe Valea Bistriţei şi a Tazlăului, restul teritoriului fiind propice agriculturii unde-şi disputau întîietatea un număr restrîns de moşieri care exploatau forţa de muncă a zeci de mii de ţărani. Raporturile stabilite între ţărani şi proprietarii de pămînt erau reglementate în cea mai mare parte de legile învoielilor agricole, care în lumina modificării din 1872 puteau permite aducerea ţăranilor cu forţa la prestarea obligaţiilor agricole. În spiritul unei atari legislaţii locuitorii satelor şi comunelor suportau cu greu obligaţiile faţă de proprietari şi numeroase erau cazurile de plîngeri şi reclamaţii ale acestora faţă de autorităţile locale şi centrale. Aşa se constată plîngerea a 16 locuitori

1. *Documente privind Istoria României — Războiul pentru independenţă*, vol. I, partea I-a, Buc. 1954, p. 381—385.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

din comuna Bodeştii-Precistii, judeţul Neamţ, care la 21 august 1873 se tînguiau prefectului pentru abuzurile săvîrşite de Costache Rujenschi, subprefectul de plasă, pentru sechestrarea şi vînzarea vitelor ca şi pentru maltratare din partea acestuia [6]. Faţă de plîngerea ţăranilor, prefectul însărcina cu anchetarea cazului pe procurorul tribunalului, care în raportul său arăta că „reclamaţiunea suszişilor locuitori este neexactă şi lipsită de orice adevăr“ [7].

În multe cazuri proprietarii nu achitau complet cele cuvenite ţăranilor pentru perioada lucrată, ba mai mult, la urmă, tot ţăranii *erau scoşi datori*. Aşa s-a întîmplat cu locuitorii din Ghindăuani, care nemulţumiţi de plata proprietarului Vasile Albu şi de faptul de a fi fost scoşi datori, reclamau Ministerului de Interne la 20 decembrie 1874 următoarele : „subsemnaţii locuitori din comuna Crăcăuani, cătunul Ghindăuani, din plasa Piatra, judeţul Neamţ, venind cu lacrămi a vă ruga să ascultaţi suferinţele noastre ce întîmpinăm şi din care am rămas cu desăvîrşire săraci. Cu zapis ne-am angajat sau mai bine zicînd ne-au angajat să muncim munci agricole, domnului Vasile Albu pe moşia Bahna din plasa Piatra, pe timp de trei ani care au expirat în toamna anului prezent. La facerea zapisului am primit plata pe doi ani înainte, rămînînd ca restul ce ni se mai cuvine să-l primim acum la finele anului. Am lucrat domnule Ministru, de cu primăvară pînă în iarnă neîntrerupt, căci nu ne mai dădea drumul macăr să ne vedem casele şi copiii. Eram întocmai ca robii, însă acum la finele anilor în loc să ni se cuvină să luăm plata anului al treilea, ne vedem încă scoşi datori cu o sumă mai mare ca aceea ce o primisem la începutul anilor, adică am muncit trei ani fără ca munca noastră să poată plăti aceea ce primisem“ [8]. În continuarea jalbei lor, ţăranii arătau toate obligaţiile ce au fost nevoiţi să le suporte, spunînd : „... ne-au pus în socoteală hrana cu preţuri neauzite ; pe lîngă aceasta ne-a pus pe spatele nostru, pe fugiţi, morţi de moarte bună şi chiar pe cei spînzuraţi de nevoi“ [9]. Iată deci, în ce condiţii trebuiau să lucreze ţăranii pe moşiile proprietarilor în anii premergători războiului de independenţă, plus obligaţiile pe care erau nevoiţi să le suporte faţă de stat. Ţăranii, deşi încercau să reclame, petiţiile lor nu găseau niciodată rezolvarea favorabilă, fapt ce se desprinde şi din urmarea cazului locuitorilor din Bahna — Neamţ, care socotindu-şi achitate datoriile faţă de proprietarul Vasile Albu, s-au angajat la arendaşul Adamescu din Topoliţa — Neamţ. La încheierea contractului, consiliul comunal Filioara de care aparţinea satul Topoliţa, refuza să legalizeze contractul pe motiv că, „... din angajamentele ce avusesem cu domnul Albu la moşia Bahna, ne-ar fi rămas o rămăşiţă“ [10]. Ţăranii, sesizează în acest caz Ministerului de Interne, de nedreptatea

6. *Ibidem*, p. 12.
7. *Ibidem*, p. 17.
8. *Ibidem*, p. 37.
9. *Ibidem*.
10. *Ibidem*, p. 42.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

comisă, prin aceea că „încă văzînd că președinte al acelui comitet [11] se află domnul Manolache Albu, fratele domnului Vasile Albu și temîndu-se ca dumnealui să nu părtinească pe fratele său, venim cu siguranță a ne plînge dumneavoastră domnule Ministru contra nedreptății, rugînd legalizarea zapiselor" [12]. Conținutul ultimului citat ne crează, odată în plus, o imagine cît mai reală asupra legăturilor ce existau între proprietari și autorități, conducîndu-ne spre concluzia asupra modului în care s-au respectat învoielile agricole, fapt ce îndreptățeau pe țărani să nu se mai supună la muncă. Așa se explică de ce proprietarii deveneau tot mai îngrijorați față de manifestările țăranilor, iar starea de spirit în lumea satelor devenea tot mai alarmantă, încît la 16 iunie 1876, noul proprietar al moșiei Viforeni din comuna Ungureni, județul Bacău cerea insistent autorităților să intervină pe motiv că, „locuitorii obligați nu se supun la munci, iar delegații și vătășeii comunei — executorii muncilor, au fost și sînt amenințați cu muchia sapei" [13]. Proprietarul în cauză cerea măsuri grabnice pentru a liniști spiritele, subliniind că, „cea mai mică întîrziere va produce daune imense" [14].

În aceste condiții interne înlăturarea suzeranității turcești, de veacuri, devenea tot mai imperioasă, deoarece masele populare așteptau de la independență și profunde transformări social-economice. De aceea pe teritoriul județelor Bacău și Neamț, ca și în întreaga țară, măsurile luate în ajunul declanșării războiului pentru independență au fost tot mai mult susținute de către întregul popor. „Dragostea de patrie, ura împotriva jugului otoman și speranța într-o viață mai bună au determinat masele de oameni ai muncii să plece pe cîmpul de luptă și, în pofida mizeriei, frigului și foamei, să dea dovadă de adevărate pilde de eroism" [15].

În condiții grele privind asigurarea bazei materiale a armatei române [16] au fost luate totuși măsuri operative pentru concentrarea rezerviștilor, care înflăcărați de un înalt patriotism au răspuns cu promptitudine ordinelor de chemare la unitățile militare. În orașul Bacău, măsurile întreprinse se par a fi fost destul de energice, apelurile către populație găsind maximum de solicitudine. La 2 aprilie 1877, Prefectura județului Bacău transmitea primărei orașului ordinul de concentrare pentru toți militarii și rezerviștii, cerîndu-se a se pune la dispoziție „Mijloace de transport și locuințe pentru trupe pe timpul cît vor dura operațiunile militare" [17]. La telegrama adresată de I. C.

11. Comitetele permanente organizate pe lîngă primării pentru supravegherea respectării contractelor de învoieli agricole.

12. *D. I. R., Războiul pentru independență*, p. 42.

13. *Ibidem*, p. 204.

14. *Ibidem.*

15. Nichita Adăniloaie, A. Petric, *Formarea statului național român...* în *Momente din istoria poporului român*, Buc. 1965, p. 113.

16. *D. I. R., Războiul pentru independență*, vol. II, p. 88—89.

17. Arh. Stat. Bacău, Fondul *Consiliul popular oraș Bacău*, anul 1877, P. 146, nr. crt. 45, f. 7.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Brătianu prefecților județelor : Botoșani, Iași, Roman, Tecuci și Bîrlad pentru a lua legătura cu primăriile respective de a trimite la București 100.000 pîini pentru nutrimentul armatei concentrate [18], a doua zi, la 7 aprilie 1877, prefectul județului Roman răspundea : „... s-au comandat 10.000 pîini în greutate de 350 dramuri (grame n.n.) una, calitate bună și bine coaptă cu prețul de 27 bani pîinea [19], arătîndu-se datele expedierii transportului cu mențiunea că, pîinea trimisă a fost făcută din făina strînsă drept ofrandă de la populație. Impunîndu-se fonduri necesare cumpărării de arme pentru înzestrarea de luptă a armatei s-au făcut noi apeluri pentru subscrierea sumelor necesare de către populație. La 7 aprilie 1877 prefectul județului Bacău, Alexandru Villner cerea învoirea Ministrului de Interne pentru deschiderea listelor de subscripții în scopul arătat mai sus. La 7 septembrie același an, într-un apel asemănător adresat populației de către primăria urbei Bacău se arăta : „în luptele de astăzi e nevoie de arme... pentru a putea cît mai urgent să procurăm necesarul oștirii române care se luptă pentru patria comună, fac apel tuturor și vă rog să binevoiți ca duminică 11 septembrie curent ora 12 din zi, a vă aduna în întrunire publică la primărie spre a regula cum vom crede mai bine ca să ajungem la un rezultat demn de urbea Bacău" [20]. Se observă așadar, pe lîngă simțul patriotic general la care se apela, și culoarea acelui patriotism local care sensibiliza inimile locuitorilor și demnitatea ca băcăuanii să nu se fi socotit edilii oricărei urbe. Și într-adevăr, urmare apelului lansat de primărie s-a constituit în orașul Bacău, un comitet general [21], pentru adunarea de bani prin subscrieri în scopul de a se fi cumpărat un număr de 2.000 puști „Peabody". Locuitorii orașului Bacău în frunte cu corpul profesoral, directorul gimnaziului Ioan Chiru, subscriau diferite sume de bani, încît în cîteva zile a fost strînsă suma de 1376 lei [22], acțiunea continuînd. Dar, nu numai sub formă de bani se completau listele de subscripții. Numeroase au fost cazurile cînd locuitorii orașelor și satelor județelor Bacău, Roman și Neamț au oferit sub forma donațiilor : produse cerealiere, cai, îmbrăcăminte pentru ostași, butelii cu vin, mijloace de transport pentru muniții și bagaje, etc. Prin rapoartele lor către Ministerul de Interne, prefecții județelor Bacău, Roman și Neamț evidențiau că, majoritatea produselor, animalele, obiectele trimise proveneau nu din rechiziții, ci din donații. Așa raporta prefectul județului Roman la data de 2 mai 1877 arătînd că, „a ajuns cu rechiziția la numărul indicat de cai între care 49 sînt oferiți gratis. N-au urmat și nu există nici o plîngere sau nemulțumire" [23]. Intelectualii orașelor și satelor s-au situat, de asemenea, în fruntea listelor de subscripții manifestînd și pe această cale dragostea pentru patrie și

18. *D. I. R., Războiul pentru independență*, vol. II, p. 136.
19. *Ibidem*, p. 144.
20. Arh. Stat. Bacău, Fondul, *Consiliul popular oraș Bacău*, anul 1877, P 146, nr. crt. 48, f. 6.
21. *Loc. cit.*, f. 17.
22. *Loc. cit.*, f. 21.
23. *D. I. R., Războiul pentru independență*, vol. II, p. 533.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

popor. Astfel, prefectul judeţului Bacău raporta Ministerului de Interne la 27 aprilie 1877, că, „învăţătorul Climescu, directorul şcolii urbane din Moineşti a oferit în ajutorul armatei române suma de 127 lei, reprezentînd întreg salariul său pe trimestrul I, care urmează a se încasa“ [24], iar învăţătorul şcolii din Brusturoasa, plasa Tazlăul de Sus, judeţul Bacău, C. C. Petrov comunica personal Ministrului la 15 mai 1877, următoarele: „Faţă cu situaţiunea actuală a ţării, patrioticul sentiment îndemnîndu-mă a-mi îndeplini după sacra datorie de adevărat român şi ca funcţionar nedispunînd de alte mijloace materiale cu care în aste grele împrejurări să pot veni şi eu în ajutorul iubitei noastre patrii, cu profund respect vă rog domnule ministru a primi ca ofrandă pentru armată salariul de învăţător gradul II ce mi se cuvine pe luna iunie anul curent“ [25]. Ofrande similare au donat şi locuitorii din comunele judeţului Bacău: Dofteana, Bucşeşti, Valea Arinilor, Măgireşti, Solonţ, Bähnăşeni etc. în folosul armatei române [26]. Cetăţenii din comuna Răuceşti judeţul Neamţ au trimsi la Bucureşti, drept ofrande, la data de 2 august 1877: 34 cămăşi, 42 ştergare, 18 şervete şi 140 coţi de pînză pentru armata română, precum şi două trăsuri cu patru cai şi hamuri [27], iar la data de 13 august 1877, printre locuitorii menţionaţi în raportul prefectului de Roman de a fi dat 50 butelii cu vin pentru armată, figurează şi poetul Vasile Alecsandri [28]. De altfel, acţiunile întreprinse de către bardul de la Mircesti pentru susţinerea spirituală şi materială a luptei pentru independenţă sînt îndeobşte cunoscute. Printre cele mai semnificative acţiuni desfăşurate chiar în oraşul Bacău se înscrie şi aceea a recitării poemului său „Dan Căpitan de plai“, de către însuşi poetul, pe scena teatrului din Bacău, cu ocazia organizării în 1877 a unui spectacol cultural-artistic închinat eroilor neamului.

Dacă alături de ostaşii de pe front în majoritatea lor ţărani, muncitori, meşteşugari, orăşeni săraciţi, intelectuali progresişti, populaţia civilă de la oraşe şi sate a contribuit la susţinerea războiului, clasele dominante şi îndeosebi marii proprietari au manifestat o poziţie condamnabilă, iar uneori chiar de împiedecare a eforturilor maselor populare. Despre astfel de stări de lucruri se lamentează în rapoartele lor înşişi prefecţii unor judeţe. Iată bunăoară, ce spunea în raportul său la 5 august 1877 prefectul Costin Brăiescu al judeţului Roman: „dar nu ştiu ce este mai bine de făcut, căci pe de o parte dvs. (adresîndu-se ministrului n. n.), îmi comunicaţi bănuieli pentru calitatea rea şi pentru preţuri frustătoare statului [29], iar pe de alta, unii dintre proprietarii de la care s-au făcut rechiziţiile, îndemnaţi de inamicii situaţiei actuale, se alarmează cu critici publice şi reclamaţii prin ziare că li s-au luat

24. *Ibidem*, p. 438.
25. *Ibidem*, vol. III, p. 132.
26. *Ibidem*, p. 136.
27. *Ibidem*, vol. V, p. 261.
28. *Ibidem*, p. 451.
29. Se referă la unele observaţii pe care Ministerul de interne le făcuse prefectului de Roman, pentru faptul de a fi trimis la Bucureşti nişte cantităţi de făină necorespunzătoare şi de a nu fi respectat preţul fixat pentru rechiziţii.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cele mai bune producte şi preţurile ce li s-au fixat ar fi asupritoare. . ." [30]. După părerea noastră în astfel de cazuri zelul de conştiinciozitate al prefectului pare a fi susceptibil, dar în acelaşi timp, lucru este cert, că mulţi dintre marii proprietari au îndosit produsele lor şi au boicotat sistemul de rechiziţii. Astfel de aspecte ne sînt reliefate de conţinutul unor corespondenţe de epocă, aşa cum este cazul intervenţiei proprietarei Maria N. Albu din judeţul Neamţ, către domnitor, pentru faptul de a i se fi rechiziţionat doi cai. De asemenea, din raportul prefectului sus citat, se desprinde şi ideea că, „mulţi proprietari din cauză de absenţă de la domiciliu sau alte circumstanţe n-au dat pînă acum declaraţii de subscrieri" [31]. Din documentele cercetate rezultă şi regimul preferinţial al sistemului de rechiziţii acordat claselor dominante şi unora dintre proprietarii de naţionalitate străină. Scutirea străinilor de orice rechiziţii şi încartiruiri militare, rezultă şi din corespondenţa prefecturii Bacău către primăria aceluiaşi oraş în care se arată: „. . . prin urmare nu se pot rechiziţiona de la supuşii austro-ungari, ruşi şi germani, precum şi de la ceilalţi străini care aspirau la tratamentul naţiunii celei mai favorizate, precum şi francezi, greci, belgieni, italieni şi alţii" [32]. Scutirea acestor străini de orice fel de obligaţii faţă de ţară în momente atît de critice pentru destinele României, în condiţiile în care aceştia se găseau într-un număr apreciabil în ţara noastră, vizează, credem noi, în mod direct politica lui Carol I şi a grupărilor influente din jurul acestuia. Tot în legătură cu influenţele străine ce se manifestau în politica României trebuie pusă şi atitudinea ostilă faţă de greutăţile războiului a unor preoţi catolici, care pe lîngă faptul de a fi încercat să se sustragă de la rechiziţii, instigau pe locuitorii comunelor respective la nesupunere. Acelaşi prefect de Roman, informează Ministerul de Interne că, „preotul catolic Batzischi din comuna Hălăuceşti-Roman, deşi beneficiar al aplicării Legii rurale, protestează pentru rechiziţionarea a doi cai", arătînd mai departe că este necesar „să nu pierdem din vedere şi osebite considerente grave, de ordine publică, faţă de totalitatea rechiziţiei de cai de la comunele Hălăuceşti, Săbăoani etc., al căror locuitori fuseseră încercaţi cu instigaţiuni de a nu se supune la rechiziţia cailor" [33]. Rezultă aşadar, în suficientă măsură, cine fuseseră beneficiarii legiuirii agrare din 1864 şi cine trebuia să lupte în 1877 pentru independenţă şi neatîrnarea neamului. Astfel de exemple considerăm că subliniază cu şi mai mare pregnanţă rolul maselor populare în desfăşurarea şi susţinerea războiului de independenţă.

Cu spiritul de jertfă şi de sacrificiu caracteristic de-a lungul întregii sale istorii, poporul român a suportat cu stoicism în tranşee şi în spatele frontului toate greutăţile războiului. Numeroase au fost însă cazurile, cînd celor plecaţi să lupte pe front nu le erau asigurate pentru

30. *D. I. R., Războiul pentru independenţă*, vol. V., p. 313—314.
31. *Ibidem*, vol. II, p. 588.
32. Arh. Stat. Bacău, Fondul, *Consiliul popular oraş Bacău*, anul 1877, P. 146, nr. crt. 47, f. 34.
33. *D. I. R., Războiul pentru independenţă*, vol. II, p. 373.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

familiile rămase, nici mijloacele elementare de existență. Așa-zisele ajutoare acordate se distribuiau anevoios și în spiritul intereselor de clasă, încît, tocmai celor care trebuiau să primească astfel de ajutoare nu le erau de cele mai multe ori oferite. De aceea, se constată plîngeri frecvente pentru faptul de a nu fi primit cei 12 lei pe lună [34] familiile rezerviștilor concentrați și trimiși pe front. La data de 13 noiembrie 1877, numitul Ianoș Roșu din Bacău, avînd soția bolnavă și doi copii mici, înainta primăriei o plîngere, arătînd printre altele: „...fiindcă sînt om sărman fără nici un fel de avere, iar mijloacele de existență zilnice copiilor, depind numai de munca brațelor mele și în lipsa mea în așa timp rămîn muritori de foame și de frig, căci mica pensie de 12 lei pe lună ce i s-au hărăzit în asemenea scumpete de lemne și de hrană nu pot fi suficiente la patru suflete, mai ales că soția este și bolnavă. De aceea, mă simt nevoit a apela la indulgența dvs., rugîndu-vă respectuos domnule primar ca să binevoiți a regula sporirea pensiunii soției mele, ca în lipsa mea să aibă de a întreține copiii, a nu rămîne în așa timp muritori de foame și de frig patru suflete" [35]. Urmărind modul cum primăria orașului Bacău a încercat să rezolve cererea de mai sus, se constată rezoluția primarului G. Hociung: „...fiindcă mijloacele comunale pentru anul curent nu permit a se da o sumă mai mare". Era modul cel mai frecvent de rezolvarea în acea perioadă a cererilor îndreptățite venite din partea oamenilor muncii.

Conștienți însă, că luptă pentru o cauză dreaptă, ostașii de pe front ca și masele largi ale populației civile din teritoriul actualelor județe Bacău și Neamț, ca și din întreaga țară, au depus eforturi susținute, înregistrînd adevărate pagini de eroism.

Printre eroii neamului care s-au jertfit în războiul de independență se înscriu și numele unor băcăoani și nemțeni. La loc de frunte se situează maiorul Constantin Ene, originar din Bacău care a condus luptele de la Rahova din 7—8 noiembrie 1877. Prin tactul cu care a condus operațiunile, prin abnegația și spiritul de sacrificiu deosebite, maiorul Constantin Ene a reușit să-și îmbărbăteze ostașii repurtînd o victorie de mare răsunet. Victoria de la Rahova a atras în mod deosebit atenția comandantului suprem al armatei ruse. Astfel, într-o scrisoare adresată regelui Carol I al României, ducele Nicolae al Rusiei scria: „Izbînda de la Rahova aparține întreagă armatelor române... Binevoiți a-mi permite a mai spune iarăși și cu această ocazie că am fost întotdeauna fericit a cunoaște vitejia și solidele calități militare ale oștirii românești" [36]. Eroi băcăoani și nemțeni de la 1877 se pot număra cu sutele, cu fapte vitejești demne de cinstirea noastră. Soldatul Lupu Andrei din Luizi-Călugăra, căpitanul Ionescu din Tg. Ocna, maiorul

34. Suma de 12 lei reprezintă ajutorul acordat pe o lună familiilor de rezerviști concentrați.

35. Arh. Stat. Bacău, Fondul, *Consiliul popular oraș Bacău*, anul 1877, P. 146, nr. crt. 51, f. 32.

36. T. C. Văcărescu, *Luptele românilor pentru războiul din 1877—1878*, Buc., p. 474.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dimitrie Leca şi Arthur Ehrlich din Bacău, călăraşul Gheorghe Donici, Tudor Ştefan etc. Tuturora omagii de pioşenie şi cuvenită cinstire din partea celor care ne bucurăm astăzi de adevărata independenţă naţională, urmare luptelor duse de ei acum o sută de ani.

QUELQUES ASPECTS CONCERNANT LA CONTRIBUTION DES MASSES POPULAIRES DES DÉPARTEMENTS DE BACĂU ET DE NEAMŢ À LA GUERRE D'INDÉPENDANCE

RÉSUMÉ

Comme dans touts les moments majeurs de l'histoire roumaine, les habitants des départements de Bacău et de Neamţ ont été profondément ancorés dans la préparation et le déroulement de la guerre d'independance de 1877—1878.

La guerre d'indépendance a antraîné directement ou indirectement tot le peuple roumain et non seulement les armées engagées sur les fronts de bataille.

Les habitants des départaments de Bacău et de Neamţ, comme d'ailleurs tout les habitants du pays ont répondu avec le maximum de promptitude aussi bien aux ordres des concentration dans les unités militaires qu'aux souscription organisées afin de procurer des fonds en argent, en vivre et en vêtements destinés au front ou aux blésssés des hôpitaux. Les offrandes ou les donations ont été très nombreuses de la part des habitants des deux départements.

Parmi les héros de la nation qui, par leur sacrifice, ont inscrit leurs noms dans le livre d'or de L'histoire, on compte bien des habitants des départements de Bacău et de Neamţ. Sur une place d'honneur se situe le nom du héros national, originaire de Bacău, le major Constantin Ene, qui a dirigé la bataille et a remporté la brillante victoire de Rahova des 7—8 novembre 1877 et qui est tombé sur le champ de bataille.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

CONTEXTUL INTERNAȚIONAL ȘI SEMNIFICAȚIA ISTORICĂ A GLORIOASELOR LUPTE DIN VARA ANULUI 1917 PENTRU APĂRAREA INDEPENDENȚEI ȘI FIINȚEI STATULUI ROMÂN

ION AGRIGOROAIEI

Așezat, așa cum spunea cronicarul, „în calea tuturor răutăților", poporul român a luptat permanent pentru apărarea dreptului său imprescriptibil la existență, la dezvoltarea liberă și independentă. Cu toate calamitățile istoriei, românii au rezistat cu îndîrjire, și-au păstrat ființa de neam și națională în spațiul carpato-dunărean. „În cartea de aur a poporului român, a îndelungatei și zbuciumatei sale istorii — subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu — sînt nenumărate capitole de înalt eroism scrise cu sîngele oștirilor conduse de mari strategi și comandanți militari ca Mircea cel Bătrîn, Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și alții, mărețe fapte de arme ca acelea ale pandurilor lui Tudor Vladimirescu, ale luptătorilor revoluționari de la 1848, ale dorobanților care au cucerit pe cîmpul de luptă independența țării în 1877, ale eroicelor regimente care au oprit cu pieptul lor la Mărășești pe cotropitorii imperialiști germani, ale sutelor de mii de ostași români care și-au adus contribuția la eliberarea țării de sub jugul fascist, la înfrîngerea Germaniei naziste".

Cucerirea independenței naționale a dat un puternic impuls dezvoltării generale a României și a reprezentat un pas important în realizarea unificării național-statale depline. Dealtfel, de-a lungul întregii epoci moderne, cucerirea și consolidarea independenței și înfăptuirea unității naționale au fost indisolubil legate, intercondiționîndu-se reciproc. În perioada primului război mondial, la care România a participat în vederea desăvîrșirii unității de stat, poporul român și-a mobilizat toate forțele și a rezistat eroic. În glorioasele bătălii de la Mărăști, Mărășești, Oituz din vara anului 1917, armata română a zdrobit ofensiva inamicului și a salvat existența statului român, redus, din punct de vedere teritorial, la Moldova. A fost încă un mare și dificil examen pe care românii l-au trecut cu brio în fața istoriei, pentru ca în anul 1918, să-și realizeze statul național întregit, împlinindu-se astfel năzuința secular㠠de unitate, idealul pentru care au luptat și s-au jertfit nenumărate generații de înaintași.

★

După doi ani de neutralitate, România a intrat în primul război mondial, la 27 august 1916, cu scopul realizării idealului ei național.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

În Consiliul de Coroană de la Cotroceni din 27 august 1916, Ion I. C. Brătianu a explicat poziția guvernului și cauzele intrării României în război: „Într-o vîltoare ca aceea a actualului război, în care toată lumea se preface, o țară ca a noastră, o țară cu aspirațiuni naționale, nu poate să rămînă pînă la capăt neutră, fără să-și compromită tot viitorul. Prin urmare, se impune să ieșim din neutralitate. Pe de altă parte, avînd drept ideal unitatea națională, sîntem datori să urmărim realizarea lui, căci cine știe dacă, în decursul veacurilor, vom mai găsi un prilej atît de prielnic ca cel de azi. Iată de ce nu putem să mergem decît alături de aliați și în contra Puterilor Centrale [...]. De aceea, chiar de o fi să fim bătuți, prin faptul că patru din cele mai mari puteri ale lumii au recunoscut temeinicia revendicărilor noastre naționale și au consfințit printr-un act solemn hotarele etnice ale românilor de peste Carpați, cauza românismului va face un pas înainte mai mare și mai însemnat decît oricînd... Și dacă nu azi, mîine vom culege roadele acestor jertfe și a acestor afirmări de drepturi“ [1].

La 17 august 1916, fuseseră semnate, la București, tratatul de alianță cu Rusia, Franța, Anglia și Italia [2] și convenția militară ruso-română [3]. Erau recunoscute României teritoriile din Austro-Ungaria, prevăzute și delimitate într-un articol special (art. IV) din tratat. Convenția militară prevedea condițiile concrete ale intrării României în război, condițiile colaborării militare ale armatei române cu armata rusă și cu frontul de la Salonic ș.a.

După cum este cunoscut, după o înaintare victorioasă în Transilvania, armatele române au fost nevoite să se retragă în fața unui inamic mult superior care ataca din două direcții, atît de la nord, cît și de la sud. Fără a trece peste unele cauze interne ale eșecului campaniei din 1916, trebuie să subliniem că România a fost lăsată, practic, singură în fața dușmanului. Insuccesele armatei române se datoresc, în primul rînd, atitudinii marilor puteri ale Antantei care au urmărit să folosească România în scopul de a slăbi presiunea germană și austro-ungară pe propriile fronturi. Ele nu și-au îndeplinit obligațiile armate față de România, dînd astfel posibilitatea Puterilor Centrale să realizeze pe frontul român o covîrșitoare superioritate [4]. Pe frontul român, dușmanii au concentrat 40 de divizii (18 germane, 14 austro-ungare, 5 bulgare și 3 turcești). Din aceste divizii germane, șase divizii (cinci de infanterie și una de cavalerie) au fost aduse de pe frontul de vest. Intervenția noastră în război și dîrza rezistență a armatei române degajau Verdun-ul, ușurau victoria italienilor la Cerso, scădeau presiunea pe frontul rusesc. În loc ca ofensiva lui Sarrail la Salonic să favorizeze acțiunea armatei

1. Cf. Augustin Deac, *Caracterul participării României la primul război mondial*, Editura politică, București, 1973, p. 36—37.

2. *Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public, cu un studiu introductiv de N. Dașcovici*, Iași, 1936, p. 9—11.

3. *Ibidem*, p. 12—15.

4. Ion Cupșa, *Armata română în campaniile din anii 1916, 1917*, Editura militară, București, 1967, p. 178.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

române, aliaţii au amînat declanşarea ei, încălcîndu-şi grav şi acest angajament; ea a avut loc cu întîrziere şi cu intensitate scăzută încît lucrurile s-au inversat: intervenţia României a înlesnit ocuparea Monastirului de către Sarrail.

Pentru Antantă, intrarea României în război a însemnat atît un ajutor material-militar, cît şi un imbold moral, după doi ani de război. „N-am uitat şi nu vom uita niciodată — va scrie generalul Pétin — că România a intrat în război de partea noastră într-o epocă cînd războiul era departe de a fi cîştigat: a doua zi după Verdun şi spre sfîrşitul bătăliilor de pe Somme. Ne vom aduce aminte că intervenţia sa a deplasat din Occident spre Orient divizii germane de calitate; că în 1917 ea a activizat prin credinţa sa întregul front rus din sud-vest, care fără România s-ar fi prăbuşit lamentabil încă în iunie 1917. S-ar fi putut produce atunci un reflux al trupelor germane spre frontul francez... Ce de calamităţi s-ar fi putut întîmpla într-un atare caz!“ [5]. Iar un specialist în problemele primului război mondial, Leon Savadjian, director la „Revue des Balkans“, observa, cu deplin temei: „Deciziunea României de a participa la război a produs asupra aliaţilor un minunat efect moral [...]. Din punct de vedere militar, intervenţia armatei a determinat ca importante efective germane să fie aduse de pe alte fronturi şi îndreptate împotriva ei [...]. Adevărul este că în timpul cînd conversaţiile se angajează între România şi ţările Antantei, situaţia lor nu era deloc strălucitoare. În momentul cînd România a intervenit de partea Antantei, gruparea adversă, era în stare de superioritate militară [6].

Aşadar, România şi-a îndeplinit cu preţul unor uriaşe eforturi angajamentele luate, în timp ce aliaţii nu şi-au îndeplinit obligaţiile. Dar, deşi Puterile Centrale au acordat, la sfîrşitul anului 1916, o atenţie specială acestui front cu intenţia de a zdrobi complet România, planul nu le-a reuşit. Redus considerabil, dar nu desfiinţat, statul român se pregătea pentru o nouă rezistenţă. „Noi am bătut armata română, dar n-am putut s-o nimicim“, notează Ludendorff. Puterile Centrale au suferit numeroase pierderi. „Noi a trebuit să lăsăm în Dobrogea şi în Valahia forţe pe care înainte de intrarea României în război le-am folosit pe frontul oriental, pe frontul occidental sau în Macedonia. Cu toată victoria noastră asupra armatei române, noi eram mai slabi ca înainte în ceea ce priveşte desfăşurarea generală a războiului“, recunoaşte acelaşi general [7].

România nu numai că a reuşit să supravieţuiască, dar, prin jertfele sale, a dat un însemnat ajutor Antantei.

---

5. Général Pétin, *Le drame roumaine*. Paris, Payot, 1932, p. 13—14.

6. Leon Savadjian, *Originile şi responsabilităţile războiului mondial*, Constanţa, 1935, p. 12—13.

7. Ludendorff, *Souvenir de guerre*, vol. I. Paris, 1934, p. 331. În ciuda eforturilor conjugate ale lui Mackensen, Falkenhayn şi arhiducelui Josef — remarca chiar atunci un observator atent al războiului — rezistenţa pe Siret continua, deşi Brăila şi Focşani căzuseră. (Charles Denoist, *Chronique de la Quinzaine*, în „Revue des Deux Mondes“, t. 37, ianuarie—februarie 1917, p. 480).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Alături de desfășurarea operațiilor militare, cîteva evenimente și preocupări ale anului 1917 au prezentat pentru România o importanță vitală : ofertele de pace (inițiate încă de la sfîrșitul anului 1916), intrarea S.U.A. în război, revoluția din februarie și Marea Revoluție Socialistă din Octombrie.

În decembrie 1916, Puterile Centrale, prin intermediul S.U.A. au propus Antantei tratative de pace, ferinduse să indice un program precis. Conferința interaliată de la Roma a redactat nota de răspuns din 10 ianuarie 1917, care preciza condițiile generale ale păcii : 1) Restaurarea Belgiei, Serbiei și Muntenegrului, evacuarea teritoriilor franceze, ruse și române ocupate de Puterile Centrale și „juste reparații" ; 2) Respectarea dreptului naționalităților, cu restituirea provinciilor sau teritoriilor smulse prin forță, eliberarea italienilor, a slavilor, a românilor și a cehoslovacilor de sub dominația străină, dezrobirea populațiilor supuse din Imperiul Otoman și limitarea acestuia la Asia ; 3) Reorganizarea Europei prin stabilirea unui regim care să asigure statelor mici și mari securitatea și libertatea dezvoltării economice și care să garanteze frontierele lor. Așa cum s-a observat [8], unele din aceste formulări erau totuși ambigui ca urmare a divergențelor între aliați. Proclamația țarului Nicolae al II-lea din 25 decembrie 1916 anunțase dorința de restaurare a Poloniei, fără a-i promite însă independența [9]. Dizlocarea Austro-Ungariei, inclusă oarecum în notă, nu era „expresia unei voințe ferme, căci rușii sînt reticenți și anumite cercuri politice franceze combat ideea distrugerii Austro-Ungariei" [10].

Se înțelege că aceste condiții au fost considerate inacceptabile de către Puterile Centrale. În fond, propunerile de pace, de o parte și de alta, erau manevre menite să tatoneze aliații, adversarii și neutrii, să exercite o serie de presiuni și să ascundă propriile dificultăți.

În fața greutăților interne tot mai numeroase, anumite cercuri conducătoare ruseşti se orientau spre o pace separată cu Puterile Centrale. În februarie 1917, s-a încheiat o înțelegere secretă franco-rusă. Franța, fiind cea mai interesată în menținerea Rusiei ca aliat, îi dădea mînă liberă în chestiunile relative la frontierele sale occidentale. Era vorba, în special, de acordul Franței la reconstituirea statului polonez în forma preconizată de Rusia ; pe un plan mai general, Franța se dezicea de angajamentele luate față de statele din răsăritul Europei. Rusia, în schimb, se declara de acord cu propunerile Franței : obținerea Alsaciei și Lorenei, inclusiv întregul bazin carbonifer al Sârrului ; o zonă din stînga Rinului va forma un stat autonom și neutru, ocupat de trupele

8. Pierre Renouvin, La crise européene et la première gurre mondiale, Presses Universitaires de France, Paris, 1962, p. 413—414.

9. Era, într-un fel, un răspuns față de proclamația adresată poporului polonez la 5 noiembrie 1916 de către Wilhelm al II-lea și Franz Josef, prin care se promitea formarea statului polonez la încheierea păcii.

10. P. Renouvin, *op. cit.*, p. 414.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

franceze atît timp cît statele inamice nu-şi vor fi satisfăcut integral toate prevederile din tratatul de pace [11].

La 6 aprilie 1917, S.U.A. declarau război Germaniei (nu şi Austro-Ungariei, Bulgariei şi Turciei), declaraţie ce va influenţa considerabil asupra evoluţiei războiului. Atitudinea S.U.A. în război prezenta pentru România un aspect contradictoriu : întărirea serioasă a aliaţilor şi apropierea victoriei finale — aceasta de-o parte — şi preocuparea de a scoate Imperiul austro-ungar din alianţa cu Germania, şi de a-l menţine — aceasta pe de altă parte. Diplomaţia română va fi confruntată cu noi greutăţi în calea recunoaşterii drepturilor naţionale fireşti.

Intrînd în război, S.U.A. n-au aderat la tratatul de la Londra din 5 septembrie 1914 care, între altele, interzicea încheierea păcii separate. În coaliţie, S.U.A. şi-au păstrat un loc aparte. Franţa, Anglia, Rusia şi partenerii lor nu erau „aliaţi" ci, conform termenului folosit de Wilson, „asociaţi". Guvernul S.U.A. nu dorea să se lege prea mult de puterile europene, păstrîndu-şi libertatea de acţiune şi rezervîndu-şi un loc special la viitoarea conferinţă a păcii. Punctele de vedere referitoare la „scopurile războiului", ale Antantei şi S.U.A. erau, în multe privinţe, diferite.

Principiul drepturilor popoarelor de a dispune de propria soartă, care presupunea modificarea hărţii Europei Centrale, intra în contradicţie cu menţinerea Austro-Ungariei ; declaraţia S.U.A. de război faţă de Austro-Ungaria a intervenit abia la 7 decembrie 1917 ; la 4 decembrie 1917, în faţa Congresului, arătînd că S.U.A. trebuie să declare război Austro-Ungariei, Wilson afirma că nu doreşte desmembrarea acesteia. Cu Bulgaria s-au păstrat relaţiile diplomatice. S.U.A. urmăreau să-şi păstreze libertatea de acţiune faţă de aliaţii balcanici ai Antantei.

În ce măsură — se întreabă P. Renouvin — aceste vederi se împăcau cu angajamentele Antantei faţă de Italia, România, Serbia, cu tratatele secrete cu privire la împărţirea Turciei sau la malul stîng al Rinului ? Mai ales că Wilson cunoştea, cel puţin în linii generale, conţinutul acestor tratate secrete. Preşedintele nu considera necesar a se continua războiul pînă la zdrobirea Germaniei. În general, el urmărea să-şi impună, la sfîrşitul războiului, punctul său de vedere puterilor Antantei [12].

Guvernul Lvov format în urma revoluţiei burghezo-democratice ruse nu a schimbat, în linii generale, politica externă a Rusiei. Ministrul de externe, Miliukov, a anunţat respectarea întocmai de către Rusia, a angajamentelor sale faţă de aliaţi precum şi menţinerea revendicărilor sale la Constantinopole şi Strîmtori. El a promis autonomie

11. *Ibidem*, p. 410. La 14 februarie, M. Palélogue îi înainta lui Pokrovski, ministrul de externe al Rusiei, aceste condiţii ale Franţei pentru eventualele tratative de pace cu Germania. Pokrovski a asigurat, imediat, guvernul francez de sprijinul guvernului ţarist. (Maurice Palélogue, La Russie des tzars pendant la grande guerre, vol. III, Paris, s. a., p. 193 ; vezi şi Ioan C. Filitti, *La răspîntie*, în „Viaţa românească", vol. XLV, nr. 1, 1921, p. 67.

12. P. Renouvin, *op. cit.*, p. 458—459.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

pentru Finlanda şi o anumită independenţă Poloniei (în cadrul unei alianţe militare ruso-polonă), sub rezerva sancţionării acestor modificări de către Constituanta rusă. De asemenea, guvernul rus se pronunţa pentru eliberarea naţionalităţilor din Austro-Ungaria [13].

În acelaşi timp, în Rusia se dezvolta noua putere, sovietele care se pronunţau hotărît pentru o pace fără anexiuni. Influenţa sa crescîndă în cadrul armatei îndreptăţeau temerile aliaţilor occidentali în legătură cu capacitatea de luptă a Rusiei.

La începutul anului 1917, România ca stat era redusă la Moldova, ştirbită şi ea în partea de sud-vest. În zona ocupată, a fost introdus un regim aspru, de jaf economic şi de teroare. În Moldova au venit un număr mare de refugiaţi, autorităţile centrale (Iaşii devenind capitală), armata română, trupele ruseşti de aproape 1 milion de oameni etc. Cu slabele sale posibilităţi, Moldova a făcut cu greu faţă noilor cerinţe, mai ales că din cauza aglomerării şi a lipsei mijloacelor sanitare, molima de tifos exantematic a început să facă ravagii. În perioada retragerii, s-a pus chiar problema ca guvernul, parlamentul, o serie de instituţii şi întreprinderi etc. să se evacueze în Rusia. De altfel, unii parlamentari şi întreprinderi precum şi o serie de persoane particulare au plecat la

13. Arhiva M.A.E., fond 71, E2, partea a II-a, Petrograd, 1914—1924, vol. 16, f. 60; vezi şi L. Aldrovandi Marescotti, *Războiul diplomatic 1914—1916*, Gallimard, Paris, ş. a. p. 49. Guvernul român a recunoscut imediat guvernul provizoriu al Rusiei format în urma revoluţiei din februarie / martie 1917. Brătianu îşi exprima încrederea în triumful cauzei comune, pentru care luptau armatele celor două state (Arhiva M. A. E., fond 71, E2, partea a II-a Petrograd, 1914—1924, vol. 16, f. 20 ((Diamandy către Miliukov, Petrograd, 10/23 martie 1917). La 15/28 aprilie, Paul Miliukov îi mulţumea lui C. Diamandy pentru mesajul prilejuit de constituirea guvernului provizoriu şi de recunoaşterea oficială a acestui guvern de către România. Miliukov confirma colaborarea şi în continuare a celor două state în război *(Ibdiem*, f. 143). În martie-mai 1917, C. Diamandy l-a ţinut permanent la curent pe Ionel Brătianu asupra poziţiei Rusiei în război. La intrarea S.U.A. în război, ministrul de externe al Rusiei a făcut declaraţii presei în care sublinia importanţa acestui eveniment. În raportul său către Brătianu din 24 martie / 6 aprilie 1917, C. Diamandy se referea la aceste declaraţii. Satisfacerea aspiraţiilor naţionale ale populaţiilor subjugate din Austra-Ungaria şi Turcia, unirea ucrainenilor din provinciile asutriace cu Rusia — nu constituiau, după Miliukov — o anexare şi ca atare, nu contraveneau atitudinii aliaţilor. „În aceeaşi ordine de idei — notează C. Diamandy — vorbind despre Constantinopol şi Strîmtori, domnia sa observă că remiterea lor Rusiei nu este în contradicţie cu principiile guvernului din Washington. Posesiunea Strîmtorilor, zice d. Miliukov, constituie pentru noi apărarea uşelor casei noastre". *(Ibidem*, f. 60). În fond, Obiectivele Rusiei au rămas aceleaşi şi pentru guvernul provizoriu. C. Diamandy îi trimetea lui Brătianu şi traducerea articolului de fond din „Pravda" (26 martie / 8 aprilie 1917), intitulat *Jos politica imperialiştilor*. În declaraţiile făcute ziariştilor — scria „Pravda" — Miliukov înţelege problemele politicii externe ruseşti „aşa cum le înţelegeau ţarul Nicolae al II-lea" şi diplomaţii săi. Guvernul provizoriu continuă să considere scopul războiului „luarea Constantinopolului şi a Dardanelelor, cucerirea Galiţiei şi Ucrainei, cucerirea Armeniei". El apără principiul naţionalităţilor, dar numai pentru cele oprimate în Germania, Austria, Turcia şi Bulgaria, dar nu rosteşte nici un cuvînt despre popoarele asuprite de imperialismul englez, francez, italian. Aceasta este o „politică pur imperialistă [...], o politică de contrarevoluţie. Ea duce la pierderea libertăţii Rusiei.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Kerson şi Odesa. Tezaurul a fost evacuat în 1916—1917 la Moscova [14]. Dar Moldova n-a fost părăsită ; dimpotrivă, ea a devenit centrul rezistenţei noastre, locul refacerii armatei şi a pregătirii victoriilor din vara acelui an.

În ianuarie-februarie 1917, Brătianu împreună cu principele Carol au făcut o vizită la Petrograd, unde au luat contact cu ţarul şi cu alte cercuri politice ruse [15]. Se discuta acolo ca rezistenţa să fie organizată pe Prut şi chiar pe Nistru, centrele de refacere ale armatei să fie mutate peste Nistru, iar depozitele alimentare ce nu vor putea fi eva-

---

Prelungirea războiului pentru Constantinopol, pentru Strîmtori, pentru Armenia, aceasta înseamnă pierderea libertăţii şi viitorului poporului rus într-o nouă vărsare de sînge, în condiţiile teribilei crize economice şi de aprovizionare. Dar această politică a imperialiştilor ruşi — încheie „Pravda" — este contrarevoluţionară, în cel mai puternic sens al cuvîntului" *(Ibidem,* f. 79 ; vezi şi C. Stere, *Cauzele şi perspectivele revoluţiei ruse* (V), în „Viaţa românească", vol. LVIII, nr. 4, 1924, p. 13). La 19 aprilie / 2 mai 1917, Diamandy îi comunica lui Brătianu că în interviul dat de Miliukov corespondentului ziarului „Manchester Guardian" şi reprodus de „Birjevia Viedomosti" se insista din nou asupra chestiunii Strîmtorilor, Miliukov afirma că S.U.A. nu se vor opune rezolvării chestiunii Constantinopolului, aşa cum s-au înţeles aliaţii, precizăm noi, în martie 1915 (Arhiva M. A. E., fond 71, E2, partea a II-a, Petrograd, 1914—1924, vol. 16, f. 172).

La 27 martie / 9 aprilie 1917, a fost dată publicităţii *Proclamaţia Guvernului Provizoriu rus,* care, după ce înfăţişa greutăţile lăsate de vechiul regim, sublinia că Rusia nu urmăreşte să domine alte popoare, să ocupe cu forţa teritorii străine şi că ea doreşte să încheie o pace bazată pe dreptul popoarelor de a dispune de soarta lor. „În numele principiilor superioare ale echităţii, el înlătură lanţurile care apăsau asupra poporului polonez. Dar poporul rus nu va admite ca patria sa să iasă din marea luptă înjosită şi zguduită în forţele sale vitale" *(Ibidem,* f. 179). La 22 aprilie / 5 mai 1917, un *Comunicat* oficial al guvernului provizoriu relua şi întărea aceste afirmaţii *(Ibidem).* La 17 aprilie / 1 mai 1917, Paul Miliukov trimitea o circulară reprezentanţilor Rusiei în statele aliate, prin care aceştia erau însărcinaţi să comunice guvernelor respective *Proclamaţia Guvernului Provizoriu rus* din 27 martie / 9 aprilie 1917 şi să combată, ca neîntemeiate, zvonurile despre pretinsa intenţie a Rusiei de a încheia o pace separată cu Puterile Centrale. Reprezentanţii Rusiei erau însărcinaţi să comunice că guvernul provizoriu rus va respecta cu stricteţe angajamentele asumate şi că va lupta împreună cu aliaţii pînă la victoria comună *(Ibidem,* f. 177 ; C. Diamandy către Take Ionescu, 24 aprilie / 7 mai 1917).

14. În şedinţa Consiliului de Miniştri din 12 decembrie 1916, s-a aprobat transportarea în Rusia a tezaurului Băncii Naţionale (Arhivele statului Bucureşti, fond Preşedinţia Consiliului de miniştri. dosar 39/1916, f. 17). Pe baza convenţiei ruso-române din 14/27 decembrie 1916 a fost evacuat, mai întîi, depozitul Băncii Naţionale constînd în suma de 314.586.456 lei în aur efectiv şi în giuvaerurile reginei evaluate atunci la 7.000.000 lei aur. În iulie 1917, au fost trimise la Moscova alte valori ale statului, ale unor instituţii şi particulari etc. ; aproape 1.600.000.000 lei ai B. N. R. (din care aproape 600.000 lei aur efectiv, iar restul în valori, efecte şi obiecte de preţ depuse spre păstrare de particulari), importante manuscrise şi documente istorice din Arhivele statului şi de la Academia Română, numeroase tablouri valoroase din Pinacoteca Statului şi din muzee şi colecţii particulare. Guvernul rus se obliga să-l păstreze şi să-l înapoieze, transportîndu-l în România (C. Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916—1919,* vol. III, ed. a II-a, Bucureşti, s. a., p. 29—30).

15. M. Paléologue, *op. cit.,* vol. III, p. 168 şi p. 190—191. S-a discutat şi posibilitatea căsătoriei marii ducese Olga cu prinţul Carol, la care ţarul a răspuns încurajator.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cuate să fie distruse. Cu ajutorul misiunilor aliate şi prin eforturile deosebite ale lui Brătianu, s-a renunţat la aceste „soluţii". S-au rezolvat o serie de probleme referitoare la aprovizionarea armatei române, la colaborarea între cele două comandamente etc.

Abia după protestul energic al lui Brătianu, el a fost admis la Conferinţa interaliată ce se desfăşura la Petrograd. Conferinţa n-a decis nimic relativ la ofensiva cerută de România, pentru a degaja Dunărea şi a elibera regiunea petrolieră [16].

În cursul iernii şi primăverii anului 1917 s-a procedat la reorganizarea armatei române prin refacerea efectivelor, prin completarea armamentului, echipamentului etc. cu cel primit din Franţa şi Anglia (pe baza convenţiilor încheiate), prin reorganizarea unităţilor, printr-o instruire corespunzătoare etc. La refacerea şi instruirea armatei române a contribuit şi misiunea franceză condusă de generalul Berthelot.

S-a constituit un front în Moldova subordonat Comandamentului suprem rus în care acţionau armatele ruseşti 9, 4 şi 6 şi armatele 1 şi 2 române. Comandantul nominal al marelui front a fost numit regele Ferdinand, avînd ca ajutor un general rus (iniţial Zaharov, apoi Scerbacev). În cadrul frontului, trupele române urmau să fie conduse de Marele Cartier General român, în fruntea căruia a fost adus generalul Prezan.

În primăvara şi vara anului 1917 a început, cu deosebit elan patriotic, procesul de constituire a batalioanelor de voluntari transilvăneni şi bucovineni. După ce, la începutul lui martie, militarii români din armata austro-ungară căzuţi prizonieri la ruşi şi aflaţi în lagărul de la Darniţa (Kiev) s-au angajat solemn să lupte în armata română pentru dezrobirea ţinuturilor româneşti din Imperiu austro-ungar, la 3 aprilie, guvernul rus a aprobat ca 30.000 de prizonieri români să se constituie într-un corp de voluntari pentru a lupta împotriva Austro-Ungariei. La începutul lui iunie, populaţia Iaşului a făcut o primire entuziastă primelor batalioane de voluntari ce veneau din Rusia. În cadrul atenţiei sporite acordate de occidentali României, rezistenţei ei din această perioadă, se plasează şi vizitele la Iaşi a ministrului Muniţiilor Franţei, Albert Thomas, a ministrului belgian Venderwelde (ambele în mai) şi a generalului Hugh L. Scott (la începutul lui iulie 1917). Ei au fost primiţi cu căldură şi, de la tribuna parlamentului şi cu alte prilejuri, au asigurat România de sprijinul respectiv. În concordanţă cu poziţia de atunci a guvernului american în problemele Europei Centrale, Scott a evitat să angajeze prea mult Statele Unite [17].

16. C. Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 64—65; *Archives secrètes du l'empereur Nicolae II*, Payot, Paris, 1928, p. 196. La 2 februarie, Brătianu l-a vizitat pe Scialoja, senator şi membru al delegaţiei italiene la această conferinţă. Primul-ministru român şi-a manifestat regretul pentru neadmiterea la lucrările Conferinţei, mai ales că pactul încheiat cu aliaţii la intrarea în război prevedea egalitatea de tratament pentru România. În virtutea intereselor comune ale Italiei şi României în Balcani, raporturile între ele ar trebui — aprecia Brătianu — să fie mai strînse (L. A. Marescotti, *op. cit.*, p. 60).

17. B. Rangheţ, *Relaţiile româno-americane în perioada primului război mondial (1916—1920)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1975, p. 52.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

După ce, în martie, regele a promis soldaților pămînt, guvernul de colaborare Brătianu — Take Ionescu (constituit în decembrie 1916) a adus în dezbaterea parlamentului înscrierea în Constituție a reformelor agrară și electorală, ceea ce s-a și adoptat cu o mare majoritate în iunie 1917 [18]. Se răspundea astfel unor necesități mai vechi, unor cerințe obiective de dezvoltare a societății românești și, în același timp, se dădea un imbold luptei împotriva contropitorilor.

La începutul lunii mai, Brătianu, însoțit de această dată de generalul Prezan, face o vizită la Petrograd pentru a lua un contact direct cu noul guvern al Rusiei și a descifra intențiile sale. Primul ministru român a constatat însă o dezorientare chiar în cadrul guvernului rus, în care Kerenski se bucura de o autoritate deosebită. Influența exercitată de soviete în direcția unei păci fără anexiuni era tot mai mare [19].

După izbucnirea revoluției ruse și intrarea S.U.A. în război, Austro-Ungaria a continuat prin Czernin, devenit ministru de externe, încercări de a ieși din război [20]. Într-un memorandum secret înaintat, în aprilie, împăratului Austro-Ungariei și Keiserului, el expunea situația grea a Puterilor Centrale și slăbiciunea deosebită a Austro-Ungariei [21]. Czernin propunea să se înceapă tratative cu Parisul și Petersburgul și, dacă va fi nevoie, să se facă și unele concesii. Dar cercurile militare germane nu erau de acord cu această apreciere pesimistă a situației. Conținutul memorandumului Czernin a ajuns și la cunoștința Antantei, fapt ce a contribuit la creșterea încrederii în apropierea victoriei sale.

La 13/26 martie 1917 este semnat de către cancelarul Germaniei, Bethmann-Hollweg și ministrul de externe al Austro-Ungariei, Ottokar Czernin, *Documentul de la Viena*, prin care, în caz de victorie, Imperiului habsburgic îi revenea teritoriul României. Germania făcea eforturi în direcția menținerii pînă la capăt a aliatului său în război, permițîndu-i noi avantaje în caz de victorie. La sfîrșitul lunii martie, Czernin insista asupra împărțirii României între Austria, Rusia și Bulgaria ; România urma să rămînă la Gurile Dunării „un stat micuț, după modelul Monaco-ului". Într-un memoriu secret, înaintat de același Czernin împăratului Carol, în mai 1917, se arăta : „Noi trebuie să obținem România. Voi lua Muntenia și toată Moldova pînă la Siret. Partea de răsărit a Moldovei vroim s-o oferim Rusiei și în aceasta văd eu o ușurare a încheierii păcii. Dobrogea veche trebuie să revină Bulgariei, iar mica porțiune ce mai rămîne, o lăsăm noii Românii. Cu această împlinire îndoitul scop ca să vîrîm o pană între Rusia și Bulgaria și să ne apărăm stăpînirea Gurilor Dunării, pe care, dacă vom căuta să le obținem noi înșine, ar fi să ne pregătim mari dificultăți" [22]. După părerea

18. Vezi, pe larg, I. Agrigoroaiei, *Problema reformelor agrară și electorală din România între anii 1916 și 1918*, în „Cercetări istorice", Iași, 1975, p. 179 și urm.
19. M. Paléologue, *op. cit.*, vol. III, p. 341.
20. Vezi și E. Campus, *op. cit.*, p. 112 și urm ; B. Rangheț, *op. cit.*, p. 109 și urm.
21. R. W. Seton-Watson, *Histoire des Roumains de l'époque roumaine à l'achèvement*, Paris, Les Presses Universitaires de France, 1937, p. 559.
22. Cf. C. Kiriței escu, *op. cit.*, vol. II, p. 85—86.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lui Czernin, admisă şi de împăratul său, Germania trebuia să cedeze Franţei Alsacia şi Lorena. În schimbul acestui „sacrificiu", Austria îi oferea o compensaţie : cedarea Galiţiei noului stat polon, stat care va intra, sub o formă sau alta, în Imperiul german. Pe această bază s-au purtat la Hamburg, discuţii între Carol, Czernin şi generalul von Arz, pe de-o parte, şi Wilhelm al II-lea, cancelarul Bethmann-Hollweg, Hindenburg şi Ludendorff, pe de altă parte ; propunerea austriacă nu a fost primită, militarismul german, reprezentat în special de Ludendorff, conta pe victoria sa care i-ar fi adus o expansiune teritorială mult mai mare şi controlul propriu direct, la Dunărea de Jos şi Dobrogea [23].

La 23 aprilie 1917, Bethmann-Hollweg a examinat, împreună cu Hindenburg şi Ludendorff, bazele pe care se putea negocia. Germania ar ocupa Curlanda şi Lituania ; Polonia ar trebui adăugată Reichului. Austro-Ungaria urma să primească în afară de unele teritorii din Serbia, cea mai mare parte din teritoriul român. În compensaţie, Rusia urma să primească Galiţia orientală şi Moldova pînă la Siret. Alsacia-Lorena, să rămînă în cea mai mare parte la Germania care să menţină şi controlul militar asupra Belgiei [24]. Se înţelege, pentru Franţa, recăpătarea Alsaciei şi Lorenei era o chestiune fundamentală, iar pentru Anglia, restaurarea Belgiei reprezenta un obiectiv esenţial al războiului.

În aceeaşi perioadă, se desfăşura misiunea prinţului Sixte de Bourbon, cumnatul împăratului Carol, în apusul Europei. La 31 martie, el remite lui Poincaré o scrisoare în care propunea începerea negocierilor de pace pe următoarea bază : restituirea Alsaciei şi Loronei, reconstituirea Belgiei, asigurarea, pentru Serbia, a unei căi de acces la Adriatică şi păstrarea integrităţii Imperiului austro-ungar [25]. În cadrul discuţiilor angajate de Sixte de Bourbon au ieşit la iveală o serie de dificultăţi concrete în realizarea propunerilor austriece. Italia nu se putea mulţumi cu micile concesii pe care le propunea Austro-Ungaria. Dacă se încerca satisfacerea, într-un fel, a Serbiei, România rămînea fără Transilvania. Franţa nu putea accepta această ultimă propunere. Primul-ministru Ribot, declara : „România e cu totul uitată. Obligaţiunile noastre faţă de România sînt mai mari decît faţă de Serbia, fiindcă România n-a intrat în război decît pentru noi" [26].

În ansamblu, aceste încercări — la care s-au mai adăugat şi altele — de a încheia pace separată cu sacrificarea intereselor unor state

23. R. W. Seton-Watson, *op. cit.*, p. 565—566.

24. P. Renouvin, *op. cit.*, p. 495.

25. Vezi copia scrisorii, în Arhivele statului Bucureşti, fond Casa Regală, dosar 90/1918, f. 3.

26. Cf. C. Kiriţescu, *op. cit.*, vol. III, ed. a II-a, p. 84. În cadrul acestor discuţii, „Parisul şi Londra insistau asupra imposibilităţii de a abandona un aliat care intrase în război la apelurile lor presante" (A. W. Seton-Watson, *op. cit.*, p. 566). La 25 iulie 1917 cînd Conferinţa aliaţilor s-a reunit la Quai d'Orsay pentru a examina situaţia fronturilor, Ribot a propus adoptarea unei declaraţii destinată să împrăştie toate suspiciunile şi să respingă ideea păcii separate şi a menţinerii Imperiului habsburgic (Eliza Campus, *L'activité diplomatique de la Roumanie entre les années 1914 et 1918*, în „Revue Roumaine d'Histoire", nr. 6, 1968, p. 1122).

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

mici sau mijlocii, aliate sau nu, nu au reușit. Desigur un anumit rol au avut neînțelegerile între cele două tabere, interesele ireconciliabile, precum și divergențele de păreri între puterile aceleeași tabere. Apare însă extrem de clar cîtă valoare avea pentru marile puteri respectarea drepturilor statelor mici la existență, cîtă valoare aveau promisiunile făcute în preajma și în timpul războiului, în numele respectării și aplicării principiului naționalităților.

Ceea ce a împiedicat însă, în fond, încercările de a se încheia pacea separată și a se realiza planurile imperialiste propuse de o putere sau alta, a fost noua fază a luptei de eliberare națională a popoarelor asuprite. Intensificarea luptei de eliberare a națiunilor asuprite din Imperiul austro-ungar, lupta care se desfășura atît în Imperiu cît și, în anumite forme organizatorice, în afara lui, încrederea unor mase mari de oameni într-o lume mai dreaptă și mai bună, ca o reacție la mizeria morală și materială a unui război îndelungat, izbucnirea revoluției ruse din februarie, căderea țarismului, Marea Revoluție Socialistă din Octombrie — toți acești factori, aflați într-o permanentă intercondiționare dialectică, au determinat eșecul marilor puteri de a ieși din conflagrația pe care au provocat-o printr-o înțelegere peste capul popoarelor și a statelor mici. Ingerințele marilor puteri nu au luat sfîrșit nici atunci, nici mai tîrziu, dar marele val de acțiuni revoluționare — naționale și sociale — a impus consfințirea unor realități noi, în conformitate cu interesele vitale ale popoarelor.

Ambele tabere au privit anul 1917 ca anul decisiv al victoriei depline. În cadrul ofensivei generale concepute de aliați, forțelor ruse și române din Moldova le-a revenit misiunea de a acționa ofensiv pentru a atrage cît mai mult trupe, ușurînd astfel sarcina de pe frontul de vest, unde urma să se desfășoare acțiunea principală. Puterile Centrale intenționau să dezlănțuie ofensiva pe frontul din Moldova pentru a ocupa întreg teritoriul României și a-și deschide drumul spre bogatele regiuni din sudul Ucrainei, inclusiv Odesa[27], pentru a sili Rusia să încheie pacea separată și, prin aceasta, să slăbească serios Antanta.

După ofensiva franceză nereușită din aprilie, în mai-iunie au avut loc lupte violente în sectorul Chemin-des-Dames, Craonne, Moronvilliers etc. Pe frontul de est, după puternica ofensivă rusă în Galiția (în prima jumătate a lunii iulie), a urmat aici contraofensiva reușită austro-germană (19 iulie — 19 august). La 24 iulie, armata rusă suferă o grea înfrîngere la Tarnopol.

În iulie-august 1917, armata română a repurtat o serie de succese de mare însemnătate militară și politică. Ostașii români s-au acoperit de glorie nemuritoare, barînd înaintarea armatei germane și salvînd, astfel, de la desființare însuși statul român. În condițiile ofensivei austro-germană în Bucovina (la 8/21 iulie este ocupat Cernăuțiul), ofensiva de la Mărăști (11 iulie — 1 august) a rupt frontul inamic, a depășit chiar scopurile propuse inițial și a obligat pe inamic să-și revizuiască planul de acțiune. Succesul strălucit nu a putut fi exploatat în

27. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 209

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

întregime din cauza situației generale pe frontul oriental ca urmare a retragerii armatei ruse din Galiția.

Pentru a-și întări pozițiile, Puterile Centrale au adus aici forțe din vest. Austria a adus două divizii de pe frontul italian, iar Germania a adus de pe frontul francez, din Vosgi, corpul alpin bavarez care participase și în campania din anul 1916 din România. În luptele foarte grele de la Mărășești și Oituz, armata română a respins ofensiva dușmanului și a repurtat una din cele mai strălucite victorii din istoria noastră.

În cadrul ofensivei de la Mărăști, intrînd în Munții Vrancei și în valea superioară a rîului Putna, trupele Armatei 2 române și cele din flancul drept al Armatei 4 ruse au lichidat inamicului posibilitatea de a concentra forțe în depresiunea Vrancei și au creat condiții favorabile continuării ofensivei spre vest, pentru a cădea în spatele Armatei 9 germane. Unitățile române, reorganizate, înzestrate și instruite în conformitate cu experiența campaniei din 1916 și animate de fierbintea dragoste pentru viitorul țării au luptat cu mult eroism, repurtînd o victorie strălucită. Ele au cucerit un teritoriu mare intrînd cu o dezvoltare frontală de 35 km. și o adîncime de 25 km., creînd condiții favorabile pentru dezvoltarea ofensivei spre vest și sud-vest. Succesul strălucit nu a putut fi exploatat în întregime din cauza situației generale pe frontul oriental, ca urmare a retragerii armatei ruse din Galiția.

Populația din zona frontului a sprijinit permanent trupele noastre, furnizîndu-le informații despre inamic și îndrumîndu-le pe căi ascunse, în flancul și spatele dușmanului. Însuși arhiducele Joseph recunoștea că trupele sale s-au epuizat în timpul retragerii pe un teren greu, în timp ce românii „își schimbau necontenit trupele din linia întîi, care erau conduse de locuitorii din partea locului". Planul de operații, stabilit inițial de către comandamentul german pe frontul din România, a fost părăsit și s-a conceput un altul, prin care lovitura principală a Armatei 9 germane trebuia dată în sectorul Mărășești, în loc de sectorul Nămoloasa [28].

Această proiectată ofensivă s-a desfășurat în două mari bătălii: prima bătălie, numită de români, *de la Mărășești* și, de germani, bătălie de străpungere de pe Putna și Susița și, a doua *bătălia de la Oituz*, numită, de inamic, luptele pentru trecătorile din vestul Moldovei. Atunci cînd, în seara zilei de 23 iulie, Mackensen pleca din București spre linia frontului, el le spunea ofițerilor și demnitarilor germani care l-au condus în Gara de Nord: „La revedere, peste două săptămîni, în Iași" [29]. Trufia cotropitorilor a primit însă riposta hotărîtă a armatei române, care a spulberat planurile imperialiste germano-austro-ungare.

28. I. Cupșa, *op. cit.*, p. 228—229; Gh. Dabija, *Armata română în timpul războiului mondial 1916—1918*, vol. IV, București, 1937, p. 130.

29. C. Kiriței escu, *op. cit.*, vol. II, p. 162.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Marea bătălie de la Mărăşeşti s-a desfăşurat în mai multe etape. Prima etapă (perioada 24 iulie — 3 august) cuprinde luptele duse în comun de Armata 4 rusă şi Armata 1 română, lupte în cursul cărora marile unităţi române au înlocuit succesiv pe cele ruse. Rezistenţa deosebită a trupelor române a silit pe inamic să-şi mute treptat efortul spre vest, pînă cînd ofensiva acestuia s-a împotmolit la nord-vest de Panciu. Etapa a doua, hotărîtoare, cuprinde ofensiva declanşată de Mackensen la 6 august 1917, ofensivă zdrobită de trupele române, punîndu-se astfel capăt speranţelor comandamentului german în reuşita acţiunii. În ultima etapă, între 15 şi 21 august, Armata 9 germană a fost silită să-şi limiteze acţiunile la atacuri locale, în zona Muncelu. Trupele de la aripile interioare ale Armatelor 1 şi 2 române au oprit inamicul, silindu-l să renunţe la ofensivă şi să treacă la apărare pe întregul front [30].

În ordinul de zi dat de generalul Grigorescu, la sfîrşitul bătăliei, se exprima admiraţia faţă de eroismul fără seamăn al ostaşilor noştri şi încrederea în apropierea momentului realizării unităţii naţionale depline : „Prin rezistenţa ce aţi opus cu piepturile voastre la Mărăşeşti şi Muncelu... aţi făcut să se întunece visurile de cucerire uşoară a părţii ce ne-a mai rămas din scumpa noastră ţară... Aţi făcut să reînvie în mintea tuturor amintirea glorioasă a faptelor strămunilor noştri. Fiţi gata să arătaţi liftelor sălbatice că românul nu are de dat din pămîntul scump al ţării decît locul de mormînt... Din sîngele vostru se va ridica, curat şi măreţ, o ţară românească a tuturor românilor“ [31].

Aproximativ concomitent cu bătălia de la Mărăşeşti s-a desfăşurat şi bătălia de la Oituz, într-o primă etapă (26 iulie — 3 august), de zădărnicire a încercării Corpului 8 austro-ungar de a pătrunde în Valea Trotuşului şi, în a doua (6—9 august), cînd o nouă încercare de pătrundere pe aceeaşi direcţie a fost respinsă de trupele de la dreapta Armatei 2 române [32]. După aceste acţiuni de amploare, au urmat şi alte lupte, pînă la 22 august 1917. În strînsă legătură cu bătălia de la Mărăşeşti, bătălia de la Oituz a zădărnicit complet marele plan strategic ai inamicului, a salvat Moldova şi, implicit, România de la catastrofa invaziei ; cleştele celor două armate austro-germane care trebuiau să opereze de-a lungul Trotuşului şi Siretului, zăcea la pămînt cu braţele sfărîmate [33]. Drumul spre Iaşi, spre grînarul Ucrainei şi portul Odesa era închis.

Acum zece ani, la împlinirea a 50 de ani de la aceste bătălii, tovarăşul Nicolae Ceauşescu sublinia importanţa acestui „eveniment memorabil al istoriei poporului român, al luptei pentru apărarea fiinţei sale naţionale, pentru eliberarea patriei, împotriva cotropitorilor străini. a dominaţiei imperialiste. Ostaşii şi ofiţerii români — muncitori, ţărani şi intelectuali — au apărat cu preţul vieţii fiecare palmă din pămîntul

30. I. Cupşa, *op. cit.*, p. 238—239.
31. Cf. I. Cupşa, *op. cit.*, p. 253—254.
32. *Ibidem*, p. 260.
33. C. Kiriţescu, *op. cit.*, vol. II, p. 263.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

patriei invadate de dușman, adăugînd astfel o nouă și măreață pagină de glorie și de vitejie la hronicul neamului nostru, la tradițiile eroice ale luptei pentru neatîrnare, pentru libertate națională și socială [...]. Ne plecăm cu venerație în fața eroilor națiunii, în fața celor care nu și-au precupețit viața pentru a asigura libertatea și progresul poporului român, care au pus, la timpul lor, o piatră la temelia mărețului edificiu pe care îl înălțăm astăzi pe meleagurile României socialiste. Fie ca memoria celor ce au căzut la Mărăști, Mărășești, Oituz, oprind cu pieptul lor armatele imperialismului german, să trăiască veșnic, în conștiința poporului, îmbărbătîndu-l întotdeauna în lupta pentru binele și prosperitatea Republicii Socialiste România" [34].

Marele victorii românești ale anului 1917 au avut un răsunet deosebit în tabăra Antantei, fiind socotite, pe drept cuvînt, ca unele din cele mai importante victorii ale acestei coaliții [35]. Comandantul forțelor armate ale S.U.A. din Europa, generalul Pershing, își exprima entuziasmul pentru comportarea ostașilor români : „Admir splendidul eroism al armatei române, care și-a apărat cu îndîrjire pămîntul patriei". Generalul Cadorna, comandantul trupelor italiene, cerea reprezentantului său militar de pe lîngă Marele Cartier General român să exprime Comandamentului suprem român „via mea admirație pentru proba marcantă dată de trupele române în luptele din regiunile Mărăști, Mărășești și Oituz". Comandantul trupelor ruse de pe frontul român a scris la 15 august : „Sînt plin de admirație pentru eroismul trupelor române și felicit comandamentul, ofițerii și soldații tuturor unităților, pentru felul strălucit în care au respins ofensiva inamicului" [36].

Victoriile din vara anului 1917 au dovedit forța ostașului român, care, mai bine înzestrat și pregătit decît în 1916, ajutat cu tehnică de luptă franceză și engleză, încurajat prin înscrierea reformelor agrară și electorală în Constituție și, mai presus de toate, animat de cel mai fierbinte patriotism izvorît din *apărarea* pămîntului strămoșesc, a arătat cotropitorilor că pe aici „nu se trece". Aceste victorii au făcut să se prăbușească una din cele mai puternice ofensive inițiate de Puterile Centrale pe frontul de est. Rămînînd pe loc, într-o atitudine de fermă apărare — apreciază Seton-Watson — românii au împiedicat pe Mackensen să ocupe Odesa și pe Leopold de Bavaria, Moscova [37]. Frontul se stabiliza aici pentru o perioadă a cărei durată nu putea fi deocamdată estimată. Armata ruso-română — scria „Revue des Deux Mondes" — a atacat pe văile Trotușului, Susiței, Putnei, pe o lungime de 60 km, ea a împins liniile inamice cu vreo 20 km în adîncime ; dar evenimentele care s-au petrecut pe Nistru încetinesc și suspendă înaintarea, dacă nu cumva o pun în pericol" [38].

---

34. Nicolae Ceaușescu, *O jumătate de secol de la marea epopee națională a Mărășeștilor*, Editura politică, București, 1967, p. 5—6.
35. Vezi I. Cupșa, *op. cit.*, p. 271—272.
36. C. Kiriței escu, *op. cit.*, vol. II, p. 153, I. Cupșa, *op. cit.*, p. 271.
37. R. W. Seton-Watson, *op. cit.*, p. 561.
38. Charles Benoist, *Chronique de la Quinzaine*, în „Revue des Deux Mondes", t. 40, iulie-august 1917, p. 949—950.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

La 25 octombrie / 7 noiembrie a izbucnit Marea Revoluție Socialistă din Octombrie, care inaugurează o nouă eră în istoria omenirii. „Un moment de importanță istorică mondială l-a constituit victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie, care a deschis o nouă epocă în dezvoltarea societății omenești — epoca trecerii de la capitalism la socialism. Făurirea primului stat al muncitorilor și țăranilor, sub conducerea Partidului Comunist Bolșevic, în frunte cu V. I. Lenin, a dat un puternic imbold luptelor revoluționare de pretutindeni, a ascuțit și mai mult contradicțiile de clasă, contradicțiile între țările imperialiste și țările dominate, a stimulat întreaga luptă de eliberare națională și socială“ [39]. Proclamarea primului stat al muncitorilor și țăranilor pe o șesime din suprafața globului punea bazele stabilirii unui nou tip de relații internaționale, care să utilizeze mijloace și metode deosebite de cele utilizate pînă atunci.

Marea Revoluție Socialistă din Octombrie a exercitat o deosebită influență asupra mersului operațiilor militare și al războiului mondial, în general. Ea a răsturnat situația din Europa de est și de sud-est [40].

La 26 octombrie / 8 noiembrie, Congresul Sovietelor de Deputați a adoptat *Decretul asupra păcii*, care propunea tuturor popoarelor beligerante și guvernelor lor încetarea ostilităților și începerea tratativelor, în vederea încheierii păcii fără anexiuni și despăgubiri. Decretul consideră „drept cea mai mare crimă împotriva omenirii continuarea acestui război, purtat pentru împărțirea între națiunile puternice și bogate a națiunilor slabe cotropite de ele și declară solemn că este hotărît să semneze imediat clauzele unei păci care să pună capăt acestui război“. La 2/15 noiembrie, guvernul sovietic adoptă *Declarația drepturilor popoarelor din Rusia*, care proclamă egalitatea și suveranitatea popoarelor din Rusia, dreptul lor la autodeterminare pînă la separarea și formarea de state independente, precum și dreptul de liberă dezvoltare a tuturor popoarelor asuprite. La 13/26 noiembrie 1917, Rusia Sovietică a propus Puterilor Centrale tratative pentru încheierea armistițiului, care s-a semnat la Brest-Litovsk (22 noiembrie / 5 decembrie). La 22 decembrie încep negocierile de pace sovieto-germane de la Brest-Litovsk.

Generalul Scerbacev care nu recunoștea noua putere, sovietică, de la Petrograd, depășit de situația creată în propria-i armată, declară guvernului român că este nevoit să încheie armistițiul, armistițiu cerut și de comitetul central revoluționar al trupelor rusești. La 3 decembrie, Scerbacev comunică lui Mackensen propunerea de a începe discuțiile pentru încheierea armistițiului. Era imposibil pentru armata română care acționa în același mare front cu trupele rusești din Moldova, să continue lupta în timp ce acestea din urmă încheiau armistițiul. În primul rînd însă, tratativele de armistițiu și armistițiul de la Brest-

39. *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintarea României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 38.

40. A. Deac, *op. cit.*, p. 50.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Litovsk, completate apoi cu pacea semnată în aceeaşi localitate, izolau complet România, punînd-o în imposibilitatea de a continua lupta alături de aliaţi.

Deocamdată, noul prim ministru al Franţei G. Clemenceau, nu împărtăşea părerea că nu există altă ieşire pentru România ; el miza pe o rezistenţă a României în Colaborare cu Rada ucraineană şi cu generalii ruşi contrarevoluţionari în cadrul unui plan organizat de Berthelot.

La 4 decembrie, s-a ţinut la Iaşi un Consiliu de Miniştri, la care au participat şi preşedinţii Corpurilor legiuitoare, comandanţi ai armatei ş. a. În urma unei analize atente a situaţiei, Consiliul a constat că armata nu are practic posibilitatea să continue lupta şi că e nevoită să încheie un armistiţiu cu caracter pur militar şi cu păstrarea poziţiilor deţinute în acel moment [41].

Tratativele de la Focşani din zilele de 7—9 decembrie, s-au încheiat prin semnarea armistiţiului care suspenda ostilităţile ; ele nu puteau fi reluate decît prin denunţarea prealabilă a armistiţiului cu 72 ore înainte încheiat.

La începutul anului 1918, situaţia României se agrava tot mai mult. La 9 februarie, Puterile Centrale au încheiat pacea separată cu Rada Ucrainei ; trupele austro-germane se angajau într-o ocupare a teritoriului ucrainean, în primul rînd cu preocuparea de a obţine produsele agroalimentare de care aveau atîta nevoie. În urma ruperii tratativelor de la Brest-Litovsk de către Troţki (a doua zi după încheierea tratatului cu Rada contrarevoluţionară), trupele germano-austriece pătrund adînc pe teritoriul sovietic. La 18 februarie / 3 martie 1918, guvernul sovietic încheie Pacea cu Puterile Centrale, consimţind la o serie de cedări vremelnice, necesare consolidării tinerei puteri sovietice. Între altele, se consemna prezenţa trupelor germane şi austro-ungare pe teritoriul Ucrainei. Acest fapt le-a permis să controleze spatele frontului român [42]. România era înconjurată, fără posibilitatea de a primi vreun ajutor din afară şi a se retrage în caz de înfrîngere [43]. Agravarea situaţiei militare a României *„făcea inevitabilă încheierea păcii cu Puterile Centrale"* (sublinierea n. s. — I. A.) [44]. Dealtfel, o rezistenţă militară ar fi însemnat o catastrofă economică, politică şi militară, soldîndu-se fără îndoială, cu ştergerea României de pe harta Europei.

Fără a ne propune aici o discuţie asupra păcii de la Bucureşti, din mai 1918, cîteva elemente referitoare la tratativele preliminare sînt edificatoare pentru situaţia deosebit de dificilă a României. În cadrul convorbirilor de la Buftea, Al. Averescu a protestat, la 11/24 februarie 1918,

41. C. Kiriţescu, *op. cit.*, vol. III, ed. a II-a, p. 21.

42. P. Renouvin, *op. cit.*, p. 531.

43. C. Nuţu, *Condiţiile internaţionale în care se desfăşoară mişcarea pentru unirea Transilvaniei cu România*, în *Desăvîrşirea unificării statului naţional român. Unirea Transilvaniei cu vechea Românie, Editura Academiei R.S.R.*, Bucureşti, 1968, p. 208.

44. Fl. Constantiniu, Ion Stanciu, *Sprijinul şi lupta românilor din străinătate, pentru cauza unităţii româneşti (1914—1918)*, în „Revista de istorie", nr. 12, decembrie 1976, p. 1880.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

față de Külhman și Czernin (ministrul de externe al Germaniei și, respectiv, al Austro-Ungariei) în legătură cu condițiile teritoriale, din ce în ce mai grele, impuse României. Czernin a amenințat că dacă românii vor reîncepe ostilitățile, armata va fi zdrobită și România suprimată; „o vom împărți între noi și Bulgaria. România va dispare de pe harta Europei" [45]. În discuția, din aceeași zi, dintre generalul austriac Hranilovici și colonelul român C. Ressel, la precizarea celui din urmă că România mai are o armată care se poate opune, generalul austriac a ripostat: „O știm și noi, dar ce veți putea face față de situația în care vă găsiți, complet încercuiți de trupele noastre ce vor veni prin Ucraina și Basarabia, în spatele dvs. Nu vom face greșeala de a vă ataca pe frontul dvs. (lecția primită la Mărăști, Mărășești, Oituz avea încă un puternic ecou — nota n.s., I. A.), vom aduce diviziile noastre ce s-au eliberat de pe frontul rusesc și vom face o operație cu trupe zdrobitor de superioare, pentru a isprăvi cît mai repede. Dar atunci, v-o pot spune, atunci nu va mai fi vorba de concesii din partea noastră și dvs. veți dispare ca țară" [46].

Poziția președintelui S. U. A. de menținere a Austro-Ungariei, exprimată la sfîrșitul anului 1917 și începutul anului 1918, a accentuat izolarea României. „Cele 14 puncte" ale lui Wilson, elaborate în ianuarie 1918, reluau acest punct de vedere: Austro-Ungaria trebuie menținută, prevăzîndu-se o oarecare autonomie a popoarelor asuprite și numai pentru Polonia independența. Între alte prevederi, se înscrie și aceea a evacuării României de armatele străine și restabilirii ei teritoriale, fără a se aminti nimic despre drepturile ei naționale. Principiile generale recunoscute în „Cele 14 puncte" referitoare la satisfacerea aspirațiilor naționale erau incompatibile cu atitudinea binevoitoare față de Austro-Ungaria. Popoarele asuprite din Imperiu și conaționalii lor din afară au primit cu amărăciune și neliniște „Cele 14 puncte". Mai mulți oameni politici români și-au exprimat dezamăgirea față de atitudinea lui Wilson din această perioadă *.

România a fost nevoită să încheie pacea cu inamicul pentru a-și menține ființa de stat, teritoriul din acel moment și pentru a nu-și sacrifica inutil potențialul uman și economic. Ieșirea temporară din alianță trebuia săvîrșită — și a fost săvîrșită — în anumite condiții, care să nu permită ștergerea cu buretele a obligațiilor reciproce îns-

45. Arhivele statului București, fond Casa Regală, „D", dosar 5/1918 f. 18—19.

46. Ibidem, f. 25. Trebuie să precizăm că Germania nu era de acord cu *toate* pretențiile teritoriale ale Austro-Ungarici pe seama României, deoarece ele contraveneau, într-o anumită măsură, realizării pretențiilor sale de jaf economic și, de asemenea, realizării întregului plan al Mitteleuropei. Pe de altă parte, la la 16 februarie, Carol îl ruga insistent pe Wilhelm al II-lea să nu impună condiții economice prea grele României, condiții care ar împiedica în viitor orice apropiere și „vor menține permanent vie la toți românii străduința de a se scutura un astfel de jug". (Ibidem, Colecția microfilme Austria, rola 119, c. 269—270. Haus — Hof und Stattsarchiv Wien Politisches Archiv, I/1055, Liasse Krieg 70/4). Nu era vorba, evident, de vreo grijă pentru situația poporului român, ci de îndeplinirea, în cît mai bune condiții, a scopurilor lor proprii, imperialiste.

* B. Ranghet, *op. cit.*, p. 104 și urm.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

crise în tratatele și convențiile încheiate cu Antanta și care să asigure României locul cuvenit la viitoarea conferință a păcii. Ca urmare și a activității intense desfășurate de misiunile românești în străinătate, șefi de state și guverne din Occident, numeroși parlamentari, presa din statele respective etc., au declarat, din ce în ce mai hotărît, că nu recunosc tratatul de pace de la București. La 19 martie 1918, Conferința aliată de la Londra a adoptat o declarație plină de speranță pentru România, „căzută victimă Germaniei", prin care nu recunoștea acest tratat. La 14 mai 1918, miniștrii S. U. A., Franței, Angliei și Italiei au declarat oficial — printr-o notă colectivă — că din acel moment, ei vor considera nule și neavenite toate clauzele acestei păci, clauze contrare principiilor a căror violare a forțat Antanta să ia armele" [47].

În condițiile internaționale din toamna anului 1918, opinia publică românească se manifesta deschis în favoarea aliaților. La 6 noiembrie, guvernul Marghiloman este nevoit să demisioneze. Noul guvern (general Coandă) dizolvă imediat Camerele alese în 1918 și declară nule și neavenite toate măsurile guvernului precedent, inclusiv tratatul de pace cu Puterile Centrale. La 9—10 noiembrie, armata română este mobilizată ; ministrul de război, Eremia Grigorescu, îi remite generalului Mackensen o notă cu caracter de ultimatum și de declarație de război, prin care se cerea părăsirea imediată a teritoriului românesc de către trupele germane [48]. Semnarea armistițiului de la Compiègne, la 11 noiembrie 1918, găsește România alături de aliați. Articolul 15 al armistițiului impunea renunțarea la tratatele de pace de la București și Brest-Litovsk și tratatele complementare acestora [49]. Era o chestiune importantă pentru noi, față de care, însă, aliații nu vor fi consecvenți pe parcursul Conferinței de pace de la Paris.

La sfîrșitul anului 1918, prăbușirea Imperiului austro-ungar devenea fapt împlinit. În condițiile gravelor înfrîngeri suferite pe front, mișcarea revoluționar-națională a constituit factorul principal al destrămării Austro-Ungariei și, implicit, al constituirii sau completării statelor naționale. La 28 octombrie își proclamă independența Cehoslovacia, la 7 noiembrie, Polonia devine republică independentă, la 24 noiembrie, Vecea Populară Centrală proclamă crearea Statului sîrbo-croato-sloven. La 28 noiembrie, Congresul reprezentanților populației din Bucovina a hotărît unirea cu România, iar la 1 decembrie 1918, marea adunare de la Alba Iulia a hotărît unirea cu vechea Românie, încheindu-se astfel procesul unificării noastre național-statale. „În mișcarea popoarelor europene pentru autodeterminare națională și scuturarea dominației străine — subliniază Programul partidului — se încadrează și lupta maselor populare din România și din celelalte teritorii românești aflate sub dominație străină, pentru formarea statului național român unitar. Realizarea acestui deziderat istoric vital a fost rodul luptei maselor largi populare, a muncitorimii, țărănimii, intelectualității, a cercurilor

47. Cf. E. Campus, *op. cit.*, p. 1124.
48. *Interesele și drepturile României...*, p. 20.
49. *Ibidem*, p. 519.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

înaintate ale burgheziei, a principalelor clase și pături ale societății, opera întregului popor, a întregii națiuni" [50]. Puterile occidentale au fost puse în fața unui fapt împlinit, iar tratatele de pace din 1919—1920 au consfințit această situație existentă la sfîrșitul primului război mondial.

În procesul de desăvîrșire a unității statului național român, rezistența din vara anului 1917 prezintă o importanță deosebită. Înfrîntă, din motivele arătate, în campania din 1916, România n-a putut fi desființată ca stat. Realizarea unirii din 1918 a fost, așa cum s-a subliniat, rodul luptei tuturor românilor; în același timp, — menținerea chiar limitat aproximativ la teritoriul Moldovei — a statului român, prin glorioasele victorii din vara anului 1917, a însemnat menținerea nucleului luptei de eliberare națională, a continuității noastre statale — obiectiv permanent al înaintașilor noștri, de-a lungul secolelor.

Realizarea statului național român unitar — fapt ce marchează intrarea României într-o nouă etapă a dezvoltării sale istorice — reprezintă un act de importanță deosebită și în consolidarea independenței de stat. Chiar dacă ingerințele marilor puteri în chestiunile interne ale țării noastre nu au luat sfîrșit, România independentă și întregită s-a putut manifesta mai activ în relațiile internaționale, a dobîndit o pondere mai mare în context sud-est european și chiar european.

Astăzi, la împlinirea a 100 de ani de la dobîndirea independenței și a 60 de ani de la glorioasele bătălii de la Mărăști, Mărășești și Oituz, poporul român acordă o înaltă cinstire marilor momente din lupta sa de eliberare națională și socială, pentru respectarea principiilor de integritate teritorială, de independență și suveranitate națională. Victoriile de la Mărăști, Mărășești și Oituz au reprezentat un moment hotărîtor în lupta pentru eliberarea patriei, pentru apărarea independenței și ființei statului român și pentru înfăptuirea idealului de unitate națională.

LE CONTEXTE INTERNATIONAL ET LA SIGNIFICATION HISTORIQUE DES GLORIEUSES LUTTES DE L'ÉTÉ DE 1917 POUR LA SAUVEGARDE DE L'INDÉPENDANCE DE L'ÉTAT ROUMAIN

RÉSUMÉ

Après deux annés de neutralité (1914—1916), la Roumanie entre dans la première guerre mondiale le 27 août 1916, afin de réaliser son idéal national. A la suite d'une offensive victorieuse en Transylvanie, les armées roumanies furent obligées de se retirer devant un ennemi supérieur, qui attaquait de deux côtés. Les grandes puissances de l'Entente qui tendaient à utiliser la Roumanie afin d'affaiblir la pression des Allemandes et des Austro-Hongrois sur leurs propres fronts, ne remplirent par leur obligations; c'est ce qui permit aux Puissances Centrales de réaliser une écrasante supériorité sur le front roumain.

50. *Programul P.C.R. de făurire a societății socialiste multilateral dezvoltate și înaintare a României spre comunism*, Editura politică, București, 1975, p. 37.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cependant, malgré l'attention spéciale que les Puissances Centrales accordèrent à la fin de 1916, à ce front dans l'intention d'anéantir complètement la Roumanie, leur projet échoua. Bien que son territoire fût réduit considérablement, l'état roumain était prêt à une nouvelle résistance.

A côté du déroulement des opérations militaires, quelques événements et préoccupations de l'année 1917 présentèrent pour la Roumanie une importance vitale : les négociations de paix, l'entrée des Etats-Unis en guerre, la révolutions de février et la Grande Révolutions Socialiste d'Octobre. Les tentatives de conclure une paix séparée aux dépens des petits états, alliés ou non alliés, échouèrent. Un certain rôle revient évidemment, aux malentendus entre les deux groupes, à leurs intérêts irréconciliables, ainsi qu'aux divergences entre les puissances du même groupe. En réalité, ces tentatives furent anéanties par la nouvelle phase de la lutte de résistence et de libération nationale des peuples, à laquelle le peuple roumain prit une part active.

Pendant la première moitié de 1917 on fit réorganiser l'armée roumaine ; en ce sens, on reçut une aide substantielle de la part des alliés, notamment par l'intermediaire de la mission française.

En juillet-août 1917, l'armée roumaine remporta les importantes victoires de Mărăşti, Mărăşeşti, Oituz qui stoppèrent la marche en avant de l'armée allemande et sauvegardèrent l'existence même de l'état roumain, le noyau de la lutte pour l'unité de tous les Roumains. La Roumanie fut sauvée ; les troupes des Puissances Centrales trouvèrent barré le chemin qui menait à Iassy, au grenier de l'Ukraine et au port d'Odessa. Les grandes victoires roumaines eurent un retentissement particulier dans le camp de l'Entente : on les considéra, à juste titre, parmi les victoires les plus importantes de cette coalition.

La Grande Révolution Socialiste d'Octobre exerça une influence particulière sur le cours des opérations militaires et de la guerre mondiale en général. Ce fut elle qui renversa la situation dans l'Europe de l'Est et du Sud-Ouest. Dans une certaine conjoncture internationale, le gouvernement soviétique dut conclure, d'abord l'armistice, ensuite la paix de Brest-Litovsk (le 3 mars 1918), en consentant à une série de compromis temporaires. On y consignait, entre autres la présence des troupes de l'Allemagne et celles de l'Autriche-Hongrie sur le territoire de l'Ukraine, ce qui leur permit de contrôler l'arrière du front roumain. Complètement isolée, la Roumanie se vit obligé de conclure la paix avec les Puissances Centrales (le 7 mai 1918), afin de maintenir son état et d'épargner le potentiel humain et économique.

A la fin de 1918, la défaite de l'Empire Austro-Hongrois devenait une réalité ; à côté d'autres peuples, les Roumains parachevaient eux aussi leur unité d'Etat. Ce furent les glorieuses luttes de juillet-août 1917 qui permirent de sauvegarder l'existence de l'Etat roumain, noyau qui rassembla toutes les forces nationales roumaines et grâce auquel devint possible l'Union de 1918.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

SISTEMUL TRATATELOR DE PACE DE LA PARIS ŞI REALITĂŢILE POLITICE ROMÂNEŞTI (1919—1920)

GH. I. FLORESCU

Desăvîrşirea unităţii naţionale a statornicit şi impus recunoaşterea unanimă a comuniunii stabilite în timp între toate provinciile României, realizîndu-se astfel cadrul naţional şi social-economic propriu unui nou stadiu al evoluţiei istorice, caracterizat de modificări profunde în structura economică, socială şi potitică a ţării. Participarea la primul război mondial, cu intenţia recunoscută şi afirmată în mod oficial de a împlini aspiraţia unirii tuturor românilor într-un singur stat, precum şi actele intervenite la 27 martie, 28 noiembrie şi 1 decembrie 1918 [1] au făcut ca România să se prezinte la Conferinţa păcii ca un stat unitar, astfel încît forumului internaţional constituit la Paris nu-i rămînea decît să accepte şi să ratifice o realitate, ineluctabilă dealtfel afirmării noastre istorice [2]. Aşa cum se sublinia încă din 1919, în primul Parlament al României întregite, „baza unirii noastre, baza României Mari, izvorul de drept al acestei înfăptuiri măreţe, încîntătoare pentru noi, sunt hotărîrile luate în Bucovina, în Basarabia şi în Ardeal şi este în expresiunea voinţei unitare a suveranităţii colective a întreg neamului românesc" [3]. Trecuse de mult vremea acelor sentinţe diplomatice care, fără a ocoli arbitrariul şi echivocul, hotărau evoluţia relaţiilor internaţionale, astfel încît la Conferinţa păcii „între pereţii diplomatici nu s-a făcut altceva decît s-a ratificat, s-a luat la cunoştinţă această hotărîre a neamului românesc, pe care a găsit-o dreaptă şi corespunzătoare atît stărilor de fapt, precum şi principiilor care călăuzesc o lume" [4]. Dealtfel, acest punct de vedere a fost relevat apoi de mulţi dintre cei care au luat în studiu această problemă, precizîndu-se că „ilustrul areopag" parizian nu avea, în cazul României, decît să sancţioneze nişte acte devenite deja evidenţe incontestabile [5].

---

1. Cf. Mircea Muşat, Ion Ardeleanu, *Viaţa politică în România, 1918—1921*, Ediţia a II-a completată, Bucureşti, Ed. politică, 1976, p. 14, 18, 22.

2. *Programul Partidului Comunist Român de făurire a societăţii socialiste multilateral dezvoltate şi înaintare a României spre comunism*, Bucureşti, Ed. politică, 1975, p. 37.

3. *Dezbaterile Adunării Deputaţilor* (în continuare D.A.D.), şedinţa din 26 august 1920, p. 1292.

4. *Ibidem*.

5. Maxime Mourin, *Histoire des relations européennes*, vol. I, Paris, Payot, 1962, p. 297.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Atunci cînd prima conflagrație mondială se încheia, în fața Europei se conturau cu destulă claritate o serie de probleme, de importanță fundamentală pentru evoluția ulterioară a acesteia, a căror soluționare se impunea cu acuitate. Răspunderea acelora care urmau a hotărî destinele unei noi alcătuiri internaționale era deosebită [6]. Conferința de la Paris întrecea în importanță orice alt organism de acest gen cunoscut în istoria diplomației, remarcîndu-se pe bună dreptate că „problemele, ce le-au avut de rezolvat cei patru arbitri închiși în turnul lor de fildeș..., au fost de o complexitate și amploare fără pereche în Istoria lumii" [7]. Pentru România, actul ce urma a fi semnat la Versailles, precum și celelalte tratate de pace definitivate ulterior, care decurgeau însă din cel dintîi, au avut o semnificație aparte, atît timp cît ele constituiau recunoașterea internațională a hotărîrilor luate de poporul român în cursul anului 1918 [9]. De aceea, actul participării delegației române la Conferința păcii, activitatea diplomatică a acesteia, precum și rezoluțiile adoptate la Paris au avut un ecou deosebit în epocă, influențînd în mare măsură cursul realităților politice românești, caracteristice acelei perioade. Lucrările Conferinței au întreținut o atmosferă care a accentuat neînțelegerile dintre partidele politice, componente ale structurii politice conturate odată cu încheierea războiului, complicînd astfel misiunea celor care ne reprezentau țara în forumul parizian [10]. În împrejurările în care eforturile unanime ar fi trebuit să se unească într-o singură direcție, aceea a consolidării statului național unitar și a recunoașterii lui internaționale, partidele politice românești, cu excepția Partidului Socialist, n-au reușit întotdeauna să depășească sfera intereselor de grup, a manifestărilor și a combinațiilor politicianiste. Apelurile la unitate, formulate de cercurile guvernamentale [11], precum și îngrijorarea exprimată de numeroase personalități politice, în legătură cu lipsa de coeziune a tuturor factorilor chemați să sprijine afirmarea pe plan internațional a desăvîrșirii unității noastre naționale, caracterizau o stare de fapt care contrasta cu identitatea de vederi și aspirații ale celor mai largi mase de oameni ai muncii, care așteptau cu înfrigurare oficializarea internațională a victoriilor obținute pe cîmpul de luptă [12]. În plenul Camerei rezultate

6. Cf. Mircea Mușat, *Înfăptuirile maselor populare din România din anul 1918 și confirmarea lor pe plan internațional*, în „Anale de istorie", nr. 2, 1976, p. 62—63.

7. Bogdan Goilav, *Scrisori din Paris*, în „Fapta", nr. 19—20, 16 iunie 1920, p. 419.

8. V. V. Tilea, *Acțiunea diplomatică a României*, Sibiu, 1925, p. 9; N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, București, 1939, p. 419.

9. Eliza Campus, *Recunoașterea pe plan internațional a desăvîrșirii unității statale a României*, în „Studii", nr. 6, 1968, p. 1166—1168; Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *op. cit.*, p. 25—26.

10. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (în continuare Arh. M. A. E.), Fond 71, 1914, vol. 181, f. 32.

11. Alexandru Marghiloman, *Note Politice. 1897—1924*, vol. IV, București, 1927, p. 259.

12. A. A. Bardescu, *Din haosul politicii interne*, în „Fapta", nr. 22, 30 iunie 1919, p. 470; N. Iorga, Memorii, vol. II, p. 246.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

primei aplicări a votului universal, discutîndu-se pe marginea sistemului tratatelor de pace de la Versailles, se releva că „a fost stînjenită acţiunea politicei externe a Statului nostru, tocmai în momentul cînd ea avea nevoie ca să fie susţinută de noi toţi mai mult decît oricînd. A fost stînjenită întîi prin transpunerea urîtelor lupte de partid pe chestiuni interne, pe arena frămîntărilor de politică externă“ [13]. Neînţelegerile intervenite între Partidul Naţional Liberal şi celelalte partide sau între acestea din urmă s-au adăugat, complicîndu-le, greutăţilor întîmpinate de delegaţia română la Conferinţa păcii, pentru ca acestea, la rîndul lor, să contribuie la accentuarea crizei politice din ţara noastră.

În evoluţia vieţii politice româneşti, primele complicaţii determinate de Conferinţa păcii au fost resimţite încă înainte de deschiderea acesteia. În momentul în care s-a pus problema participării noastre la congresul de pace, în toamna anului 1918, au apărut deja şi primele dificultăţi de ordin politic, datorate neînţelegerilor izbucnite în jurul formulei guvernamentale ce urma a ne reprezenta la Paris. Încă de la început, s-a pretins că un guvern de generali, ca cel condus de C. Coandă sau unul conservator, n-ar putea răspunde circumstanţelor de care depindea, în mare măsură, viitorul ţării [14]. În aceste împrejurări, s-a propus constituirea unui guvern naţional, rezultat în urma colaborării mai multor formaţiuni politice, condus de liderul liberal [15]. Această alegere nu era întîmplătoare. I. I. C. Brătianu era acela de numele căruia se lega intrarea noastră în război şi ducerea acestuia, astfel încît el rămînea şi cel mai indicat pentru a conduce guvernul şi delegaţia care urma a semna pacea. Forţele politice pasibile a fi consultate în vederea constituirii guvernului naţional, cerut de împrejurări, erau reprezentate de Partidul Naţional Liberal, Partidul Conservator Naţionalist, Partidul Naţionalist Democrat şi Liga Poporului. Gruparea marghilomanistă, care semnase pacea separată de la Buftea, ieşea din cauză, iar formaţiunea politică ţărănistă nu era încă fondată. Dar, tratativele purtate de I. I. C. Brătianu cu gruparea conservatoare condusă de Take Ionescu n-au dus la nici un rezultat, în timp ce Al. Averescu nu era acceptat, de virtualul premier, printre negociatori, iar N. Iorga refuza orice colaborare [16]. Astfel încît, cabinetul naţional n-a putut fi realizat, din care cauză, delegaţia ţării noastre la reuniunea pariziană nu grupa toate personalităţile care prin prestigiul şi suprafaţa lor politică puteau influenţa modalitatea de abordare a intereselor româneşti de către cei care se autointitulau „parlament al Lumii Noi“. N-au lipsit nici acuzaţiile după care, la Paris, ne-am prezentat nepregătiţi, aserţiune justificată, oarecum, de desfăşurarea ulterioară a lucrurilor [17]. În momentul în care s-a

13. D.A.D., 19 decembrie 1919, p. 195; Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 212.

14. N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, p. 420.

15. Ion Rusu Abrudeanu, *România şi războiul mondial*, Bucureşti, 1921, p. 295.

16. Arh. M. A. E., Fond 71, 1914, vol. 180, f. 1; Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 296—297, D.A.D., 12 august 1919, p. 1003.

17. Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 248; Arh. M.A.E., Fond 71, 1914, vol. 179, f. 36, 43—45.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

văzut că liberalii reuşiseră să-şi impună punctul de vedere în confruntarea cu celelalte partide politice, pe tema reprezentării noastre la Paris, unele cercuri politice ajunseseră a preconiza chiar, la un moment dat, constituirea unui minister naţional, condus de generalul C. Coandă [18]. Odată soluţionată, însă, problema guvernului ce urma a semna pacea, prin alcătuirea cabinetului condus de I. I. C. Brătianu, orice altă listă guvernamentală rămînea o sugestie paleativă, de natură politicianistă, care, trebuie să recunoaştem, nu putea fi substituită guvernului liberal, ce reprezenta partidul care se aflase în fruntea ţării în anii războiului. Ceea ce neliniştea şi nemulţumea opinia publică, dincolo de faptul că nu se reuşise a se institui un guvern naţional, era absenţa lui Take Ionescu din delegaţia română propusă pentru a ne reprezenta la Paris [19]. Care era, însă, explicaţia acestei absenţe ? În momentul desfăşurării tatonărilor impuse de încercările de alcătuire a unui guvern naţional, Take Ionescu se afla în capitala Franţei, desfăşurînd, alături de alte personalităţi, o intensă activitate, ca preşedinte al „Consiliului naţional al unităţii române", în vederea realizării aspiraţiilor noastre naţionale. Colaborarea propusă de I. I. C. Brătianu conmilitonilor takişti nu s-a realizat atît din cauza neînţelegerilor datorate repartiţiei ministerelor, cît şi din cauza şefului lor, nemulţumit de rolul pe care i-l conferea formula unui guvern naţional [20]. În aceste circumstanţe, I. I. C. Brătianu, care nu accepta atitudinea afişată de liderul conservatorilor naţionalişti, în raporturile cu foştii aliaţi, şi-a asumat singur responsabilitatea tratativelor ce urmau a fi deschise la începutul anului 1919. Totodată, Partidul Naţional Liberal a iniţiat o acţiune de insinuări la adresa lui Take Ionescu, fapt care a declanşat o adevărată campanie de confruntări politicianiste între partidele politice româneşti [21]. Pe alt plan, însă, disputa I. I. C. Brătianu-Take Ionescu reprezenta alternativa în conformitate cu care urma a fi precizată atitudinea României la Conferinţa păcii. I. I. C. Brătianu, care considera participarea României la război „ca o rezultantă logică a unei continuităţi de acţiune a partidului liberal", îşi propunea să pretindă Conferinţei pariziene respectarea clauzelor înscrise în tratatul încheiat în august 1916 [22]. În caz contrar, el declara că se va retrage de la conducerea ţării, făcînd loc cuiva care ar fi în stare să realizeze ceea ce el nu reuşise. Pe de altă parte, Take Ionescu, cunoscut şi apreciat de unele cercuri politice occidentale, milita pentru o poziţie de colaborare şi înţelegere cu aliaţii, precum şi pentru organizarea unui bloc al statelor mici opus tendinţelor dictatoriale ale mari-

18. Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 221.

19. Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 294.

20. Cf. *Unirea Transilvaniei cu România*, Ediţia a II-a, Bucureşti, 1972, p 626—627, Ion Rusu Abrudeanu, *op. cit.*, p. 295.

21. Arh. M.A.E., Fond 71, 1914, vol. 181, p. 27 ; Al. Marghiloman, op. cit., p. 209, 285.

22. D.A.D., 19 decembrie 1919, p. 186 ; 12 august 1920, p. 1018.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

lor puteri[23]. Deşi ambele puncte de vedere erau aduse în discuţie şi discutabile chiar, I. I. C. Brătianu, erijîndu-se în ipostaza de diriguitor unic al vieţii politice româneşti, a eludat atît opinia şefului conservator naţionalist, cît şi activitatea desfăşurată de acesta la Paris, afirmînd chiar, mai tîrziu, că la Versailles a avut de înfruntat o „politică de culise", iniţiată de Take Ionescu împotriva sa[25]. Drept urmare, colaborarea scontată şi impusă, dealtfel, de împrejurări, între primul ministru român şi „Consiliul naţional al unităţii române", s-a redus, după cum va mărturisi Octavian Goga, la un simplu schimb de cărţi de vizită[26].

Aşa cum se poate observa, încă din faza de pregătire a participării României la Conferinţa păcii, unele calcule politicianiste şi interese de partid au făcut ca delegaţia ce urma a ne reprezenta să nu concentreze în rîndurile sale toate forţele capabile de a susţine interesele ţării, creîndu-se astfel o atmosferă de nemulţumire. Şi, în loc ca toate forţele politice să-şi unească eforturile în jurul acelora care ne reprezentau ţara, deplasarea delegaţiei române la Paris era însoţită de numeroase critici, iar misiunea sa blamată şi confundată de unii cu o acţiune de partid[27]. La toate acestea, s-au adăugat circumstanţele în care îşi desfăşura lucrările forumul întrunit la Versailles şi tratamentul aplicat României, considerată ţară cu „interese limitate" şi confundată aproape cu ţările învinse[28]. La Paris, delegaţia română a fost pusă de la început în faţa unor realităţi ce presupuneau subordonarea ţărilor mici intereselor expansioniste ale marilor puteri, care înţelegeau să folosească acest prilej pentru a-şi asigura viitoarea hegemonie europeană. Discordanţa, declarată dealtfel, dintre România şi puterile antantiste pornea de la formularea scopurilor Conferinţei păcii. În timp ce fosta aliată dunăreană, care uneori fusese nevoită să înfrunte singură şi izolată rigorile războiului, se gîndea la sacrificiile sale umane şi materiale, cei investiţi cu autoritatea de a hotărî aveau în vedere numai interesele lor economice, în funcţie de care se desfăşurau şi lucrările forumului deschis în ianuarie 1919[29]. Aşadar, pentru România, ca şi pentru celelalte ţări mici, instanţa internaţională întrunită în fosta reşedinţă a Regelui Soare

23. Gheorghe I. Brătianu, *Acţiunea politică şi militară a României în 1919*, Bucureşti, 1919, p. 31 ; Emilian Bold, *Unele probleme privind participarea delegaţiei române la Conferinţa păcii* (1919—1920), în „Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, Ştiinţe sociale, tom. XIV, 1966, p. 43.

24. Const. Kiriţescu, *Istoria războiului pentru întregirea României. 1916—1919*, Ediţia a II-a, vol. III, Bucureşti, p. 515 ; N. Iorga, *op. cit.*, p. 422 ; Sherman David Spector, *Rumania at the Paris Peace Conference. A study of the diplomacy of Ioan I. C. Brătianu*, Bookman Associates Inc., New York, 1962, p. 131—158.

25. D.A.D., 12 august 1920, p. 1006.

26. Idem, 19 decembrie 1919, p. 191.

27. N. Iorga, *op. cit.*, p. 422 ; V. V. Tilea, *op. cit.*, p. 16—19.

28. D.A.D., 17 decembrie 1919, p. 167 ; Em. Bold. *Aspectele privind poziţia marilor puteri faţă de România la conferinţa păcii (1919—1920)*, în „Analele ştiinţifice ale Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, Ştiinţe sociale, tom. XVI, 1970, p. 220.

29. Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 405.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

transforma bucuria încheierii războiului într-un „calvar al păcii“ [30]. I. I. C. Brătianu, odată ajuns la Paris, era confruntat nu cu o atmosferă de echitate şi ordine, ci cu un adevărat „haos“, cum conchidea N. Iorga [31].

Dar, conducătorul delegaţiei române fusese avertizat asupra intenţiilor marilor puteri, în ce priveşte tratamentul ce urma a fi aplicat ţării sale la Conferinţa de pace [32]. În această conjunctură, I. I. C. Brătianu era pus în faţa unei singure alternative : acceptarea condiţiilor propuse de marile puteri sau afirmarea unei atitudini de rezistenţă, pretinzîndu-se respectarea clauzelor înscrise în tratatul din august 1916. Poziţia adoptată de primul ministru român, avînd la bază un act semnat de aliaţii antantişti şi răspunzînd cerinţelor evidenţiate de evoluţia realităţilor româneşti, contravenea intenţiilor celor chemaţi să hotărască pacea Europei. În acelaşi timp, însă, trebuie să remarcăm că, dincolo de toate acestea, în raţionamentul şefului liberal interveneau şi interese de partid. Pacea trebuia semnată, dar nu oricum, întrucît actul acesta putea fi adăugat ca o nouă realizare a Partidului Naţional Liberal. Acceptarea condiţiilor impuse de diriguitorii congresului de la Versailles reprezenta o virtuală temă a viitoarelor critici proferate de celelalte partide, la adresa liberalilor. Trebuia deci avută în vedere şi această circumstanţă. Oricum, la Conferinţa păcii noi ne prezentam ca semnatari ai unui tratat care impunea includerea României printre ţările victorioase şi tratată, deci, ca atare. De aici, au decurs complicaţiile internaţionale şi interne survenite ulterior.

În timp ce la Paris mersul dezbaterilor nu lăsa să se întrevadă vreo modificare a punctului de vedere afirmat de marile puteri, în ţară, frămîntările politice tindeau să devină chestiunea dominantă a întregii vieţi interne. Această stare de fapt, îngrijorătoare întrucîtva, era favorizată şi de cursul lucrărilor Conferinţei păcii. Judecînd conjunctura în care se găsea guvernul român, încă din primele zile ale lucrărilor Conferinţei, cei mai mulţi observatori politici conchideau că I. I. C. Brătianu nu va putea semna tratatul de pace. În această conjunctură, complicaţiile interne căpătau o turnură neaşteptată. Dealtfel, încercîndu-se a se surprinde caracteristicile acelor împrejurări, agravate de ipostaza în care se găsea delegaţia română la Paris, se preciza că „de îndată ce un guvern Brătianu nu poate prezida pacea, înseamnă că cu atît mai puţin va putea face aceasta un guvern format din rămăşiţele vechilor partide. Şi pentru că partidele noastre politice, şi pentru că oamenii noştri din partidele vechi sunt suspectaţi, şi cu drept cuvînt, de a nu uita de interesele lor personale chiar în momentele grele ca cele de azi, de aceea, cu sfială mai întîi, cu tărie mai apoi şi cu persistenţă acum în urmă, se vorbeşte de un guvern Maniu“ [33]. Aşadar, înainte ca şeful delegaţiei române să-şi fi precizat atitudinea, în ţară erau

30. Const. Kiriţescu, *op. cit.*, p. 508.

31. N. Iorga, *op. cit.*, p. 425.

32. D.A.D., 17 decembrie 1919, p. 167 ; V. V. Tilea, *op. cit.*, p. 14 ; Gheorghe I. Brătianu, *op. cit.*, p. 29.

33. P., *„Săptămîna politică“*, în „Fapta“, nr. 2, 28 ianuarie 1919, p. 32.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

preconizate deja noi formule guvernamentale, care presupuneau înlăturarea de la guvern a liberalilor şi investitura cu prerogativele guvernamentale a unor noi forţe politice [34]. În acelaşi timp, la Paris, desfăşurarea lucrărilor Conferinţei păcii învedera conturarea unei stări de fapt care-l determina pe I. I. C. Brătianu să-l informeze pe M. Pherekyde, interimarul său, că „situaţiunea creată statelor mici la Conferinţă este din ce în ce mai monstruoasă" [35]. Încercînd a găsi o explicaţie acestor circumstanţe, primul ministru român conchidea că „pacea este totdeodată şi prea aspră şi prea slabă — ea impune condiţii napoleoniene şi vrea să le execute cu mijloace wilsoniene" [36]. Convingerea generală era aceea că speranţele României vor fi dezamăgite, iar „decepţia — cum preciza I. I. C. Brătianu — va fi formidabilă" [37]. Toate acestea făceau ca în ţară, cei mai mulţi să se declare pentru renunţarea la atitudinea adoptată de şeful liberal, urmînd ca Take Ionescu, adeptul celeilalte poziţii, să fie adus în fruntea guvernului, ori, în eventualitatea unei nereuşite, sarcina să fie preluată de un guvern tranzitoriu, de coloratură militară [38]. La curent cu aceste manevre politice, I. I. C. Brătianu nu se gîndea să părăsească Parisul şi, deci, nici guvernul, chiar dacă, la începutul verii anului 1919, împrejurările interne şi internaţionale se agravaseră şi mai mult [39]. Apropierea datei semnării păcii nu aducea nimic îmbucurător pentru România, atîta timp cît acel „triumf al Dreptului", deşi reclamat ca principiu fundamental, continua a fi ignorat la Versailles, făcîndu-ne „să aşteptăm, la uşa închisă a Marilor Puteri, sentinţa fără apel, pe care vor să o pronunţe" [40]. În interior, opoziţia antiliberală se arăta tot mai îngrijorată, declarînd că, prin atitudinea sa, I. I. C. Brătianu ridica împotriva noastră consensul marilor puteri, în timp ce opinia publică începuse a se pronunţa împotriva foştilor Aliaţi, convinsă că datorită acestora, interesele noastre continuau a fi nesocotite de diriguitorii Versailles-ului [41]. Negocierile purtate între diferitele formaţiuni politice româneşti reclamau modificarea poziţiei noastre la Conferinţa păcii, preconizîndu-se acceptarea tratativelor în sensul propunerilor acesteia, fără a se admite însă aservirea economică şi politică a ţării [42].

Semnarea tratatului de la Versailles, la 28 iunie 1919, comentată în chip diferit de cercurile internaţionale şi cele politice româneşti, a constituit un nou motiv al discordiilor caracteristice sistemului partidelor

34. Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 256—257; *Cronica politică*, în „Democraţia", an. VII, nr. 3, aprilie 1919, p. 185.
35. Arh. M.A.E., Fond 71, 1914, vol. 180, f. 149.
36. *Ibidem*, f. 152.
37. *Ibidem.*
38. Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 322—323.
39. Arh. M.A.E., Fond 71, 1914, vol. 180, f. 183.
40. A. A. Bardescu, *Intre aliaţi*, în „Fapta", nr. 19—20, 16 iunie 1920, p. 412.
41. *Dintr-o săptămînă pe alta* şi *Săptămina politică*, în „Fapta", nr. 19—20, 16 iunie 1920, p. 411—412.
42. Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 333, 338.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

politice românești [43]. După ce și-a pus semnătura pe actul care statornicea pacea cu Germania, primul ministru român, convins de zădărnicia eforturilor sale, părăsea, la 2 iulie 1919, Parisul, adresînd Consiliului suprem un memoriu în care-și justifica atitudinea [44]. Gestul lui I. I. C. Brătianu, în afara altor consecințe, a avut un larg ecou în rîndurile cercurilor politice internaționale și în presa europeană a vremii. Deși, în general, atitudinea României nu era privită cu înțelegere, o parte a marilor cotidiene occidentale, mai ales franceze, au denunțat opiniei publice europene nesocotirea de către areopagul păcii a intereselor românești, arătîndu-se că din această cauză „starea spiritelor în România este în momentul de față destul de îngrijorătoare" [45]. Întorcîndu-se în țară, primul delegat român nu intenționa să renunțe la atitudinea adoptată pînă atunci. Se sublinia chiar, în declarațiile unor fruntași liberali, că „se poate vedea limpede că linia de conduită a partidului liberal este, *de a nu semna cu nici un preț o pace care nu ne-ar satisface dreptele noastre revendicări, care ne-ar știrbi suveranitatea națională și care ne-ar impune condițiuni economice îngrijorătoare în viitor pentru dezvoltarea economică a României mari.*" Criticîndu-l pe Al. Marghiloman, pentru atitudinea sa din anii războiului, și pe șeful Ligii Poporului, pentru semnarea preliminariilor de la Buftea, Partidul Național Liberal se prezenta în fața țării ca singurul în stare a face față situației interne. Referindu-se la Partidul Conservator Naționalist, liberalii arătau că acesta era ruinat de efectele unei crize puternice, iar Take Ionescu, șeful grupării, a încercat, prin atitudinea sa concesivă în fața Consiliului suprem și prin acceptarea imixtiunii economice și politice străine, să-și restabilească autoritatea, intenționînd a se impune în viața politică românească, ca reprezentant al democrației occidentale [46]. Declarațiile liberalilor aveau în vedere, desigur, și apropiatele alegeri parlamentare care urmau a indica opțiunea maselor abia chemate la viața politică a țării, stare de fapt ce se dovedea a avea repercursiuni serioase asupra cursului general al vieții politice [47]. Pe de altă parte, celelalte partide politice veneau cu calculele lor. La începutul lunii iulie 1919, se vorbea de un guvern condus de C. Coandă, care urma să renunțe la politica de rezistență, ce nu reprezenta „sentimentul țării" [48]. Erau discutate, de asemenea, și alte formule guvernamentale. Unii politicieni cereau un cabinet compus din reprezentanții noilor provincii, în timp ce alții se declarau pentru un guvern național. Preferințele erau nuanțate în func-

43. Cf. V[intilă] B[rătianu] și R[omulus] A[ngelescu], *Pacea de la Versailles, din punct de vedere geografic și politic*, în „Democrația", an. VII, nr. 7, iulie 1919, p. 375—376.

44. Const. Kirițescu, *op. cit.*, p. 524.

45. *Cronica politică*, în „Democrația", nr. 7, iulie 1919, p. 413.

46. *Ibidem*, p. 415.

47. Cf. Gh. I. Florescu, *Partidele politice în alegerile parlamentare din 1919*, în „Anuarul Institutului de istorie și arheologie „A. D. Xenopol", IX, 1972, p. 318—319.

48. N. Iorga, *Memorii*, vol. II, p. 225; Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 341—343.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ţie de atitudinea ce trebuia a fi adoptată de România faţă de tratatele de pace care urmau a fi încheiate. În timp ce pentru continuarea „rezistenţei" se declara Partidul Naţional Liberal, Partidul Naţional din Transilvania, Partidul Democrat al Unirii din Bucovina şi Partidul Ţărănesc condus de Ion Inculeţ, altele, printre care Partidul Conservator Naţionalist, Partidul Naţionalist Democrat şi Liga Poporului, cereau revizuirea vechii atitudini, pentru a nu ne complica relaţiile cu Aliaţii. Însă, nu toate partidele care militau pentru recunoaşterea clauzelor tratatului din august 1916 erau animate de aceleaşi aspiraţii şi interese politice. Pe cînd I. I. C. Brătianu intenţiona să-şi continue guvernarea, încercînd a-şi consolida astfel autoritatea ameninţată de noile organizaţii politice, Iuliu Maniu şi Ion Nistor erau convinşi că numai un guvèrn al tuturor partidelor putea să se impună în faţa Conferinţei de pace. Nici grupul celor care preconizau reconcilierea cu Antanta nu se manifesta ca un organism unitar. Take Ionescu şi Nicolae Iorga cereau o schimbare, nemulţumiţi de rolul pe care-l deţinuseră în intervalul din urmă, considerîndu-l vinovat, pentru aceasta, pe liderul liberal. Al. Averescu, purtat de laurii unei popularităţi imense, se considera îndreptăţit să preia conducerea, încercînd însă, mai întîi, să-şi clarifice relaţiile cu fostele puteri aliate, dispus, pentru aceasta, a trata şi a accepta condiţiile impuse la Versailles [49]. În această conjunctură, deşi începuse a se vorbi de un guvern de tranziţie condus de Corneliu Manolescu-Râmniceanu, se părea că şansele cele mai mari, în vederea preluării succesiunii, le-ar fi avut Take Ionescu. Or, o asemenea formulă, ar fi rezervat conservatorilor progresişti un rol lipsit de însemnătate în evoluţia vieţii politice româneşti, cunoscute fiind raporturile dintre cei doi foşti colaboratori conservatori. Aşa se explică atitudinea lui Al. Marghiloman, care nota că „e mai bine a ajuta pe liberali care, în acest moment fac o politică naţională demnă, şi a da la o parte clica lui Take Ionescu", pe care-l numea „îngerul supunerii josnice" [50].

Criza politică românească intrase, la sfîrşitul verii anului 1919, într-o fază agravantă, determinată atît de cursul realităţilor interne, cît şi de desfăşurarea lucrărilor Conferinţei de pace. Se aştepta ca semnarea tratatului de pace cu Austria să aducă unele clarificări. De fapt, şi în alte ţări, confruntate cu realităţi asemănătoare celor existente în România, evoluţia vieţii politice urma acelaşi curs, influenţat serios de complicaţiile relevate de lucrările Conferinţei pariziene [51]. Încheierea la 10 septembrie 1919, la Saint-Germain, a păcii cu Austria, a adus România în pragul crizei guvernamentale. Respingînd nota remisă de delegaţia română la 8 septembrie 1919, în care se arăta că formularea propusă de marile puteri tratatului cu Austria contravenea suveranităţii şi independenţei ţării noastre, Consiliul suprem punea guvernul liberal

49. N. Iorga, *op. cit.*, p. 227—228 ; Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 344, 347.
50. Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 369, 374.
51. Arh. M.A.E., Fond 71, 1914, vol. 183, f. 30—34 ; 50—52 ; N. Iorga, *op. cit.*, p. 242.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

într-o situație limită [52]. În țară, acțiunile opoziționiste antiliberale deveniseră deosebit de insistente, reclamîndu-se schimbarea liniei politicii noastre externe. Necesitatea abandonării „rezistenței" devenise o evidență, fapt care impunea precizarea că „dacă am perpetua această tactică riscăm să periclităm mari interese, iar dacă am schimba-o avem șanse să dobîndim pe seama țării mari concesiuni" [53]. În această conjunctură, I. I. C. Brătianu, convins dealtfel de ineficacitatea tentativei de înfruntare a voinței Consiliului celor patru, își prezenta, la 12 septembrie 1919, demisia, punînd-o pe seama imposibilității semnării unui act care se dovedea a fi incompatibil cu suveranitatea și independența țării [54]. Calculele brătieniste se vedeau depășite de gravitatea circumstanțelor interne și externe. Alegerile parlamentare nu mai puteau fi amînate, iar acceptarea hotărîrilor „puterilor aliate și asociate", în privința păcii cu Austria, ar fi compromis și mai mult popularitatea Partidului Național Liberal, care pretindea a fi singura formațiune politică ce milita pentru apărarea independenței naționale [55]. Dezvăluind substratul acestor manevre, Partidul Socialist releva că „simțind că tratatul trebuie pînă la urmă să se semneze, liberalii vor să-și facă platforma în opoziție pe antipatriotismul și vînzarea intereselor țării, adusă celor care-l vor semna" [56]. Admițînd tacit eșecul liniei politicii sale externe, I. I. C. Brătianu nu abandona ipostaza de lider al vieții politice românești, chiar dacă, prin aceasta, „a exploatat, cum se va remarca, nu prima oară în istoria politică — situația internațională pentru interese personale și de partid, ignorînd interesele țării" [57]. Renunțînd la prerogativele guvernamentale, fostul premier va proceda în așa fel încît crizei ministeriale să i se găsească o rezolvare provizorie, care să-i continue opera guvernamentală și să-i permită revenirea în fotoliile ministeriale. În același timp, frămîntările interne, survenite odată cu deschiderea crizei guvernamentale, nu lăsau a se întrevedea posibilitatea unei concilieri și deci a colaborării forțelor politice interesate în modificarea raporturilor noastre cu Consiliul suprem aliat, deși, așa cum nota N. Iorga „se ajunsese... la o adevărată psihoză generală în ce privește condițiile de la Paris" [58]. Aceste neînțelegeri, care se manifestau în permanență, în interiorul sistemului partidelor politice, întreținеau o atmosferă ce facilita punerea în practică a planurilor liberale, care, prevăzători, cereau să rămînem recunoscători Aliaților și să nu ne îndepărtăm de ei, convinși că și de sprijinul lor va depinde eventuala lor revenire la conducerea țării [59]. Prelungirea crizei guvernamentale se explica prin aceea că soluțiile propuse nu conveneau lui I. I. C.

52. Cf. Mircea Djuvara, *Trebuie oare să semnăm tractatul cu Austria?*, București, 1919, p. 5—6.
53. D.A.D., 12 august 1920, p. 1017; 22 decembrie 1919, p. 219.
54. „Dimineața", din 21.IX/4.X. 1919, p. 1; V. V. Tilea, *op. cit.*, p. 28.
55. Cf. M. Mușat, I. Ardeleanu, *op. cit.*
56. „Socialismul" din 21.IX.1919, p. 1 și 18.X.1919, p. 1.
57. V. V. Tilea, *op. cit.*, p. 19.
58. N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, p. 428.
59. Mircea Djuvara, *op. cit.*, p. 30.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Brătianu. Rînd pe rînd, au căzut toate paleativele ministeriale ce urmau a fi conduse cînd de Corneliu Manolescu-Râmniceanu, cînd de Iuliu Maniu sau de formula bicefală Take Ionescu — Al. Averescu [60], pentru a se accepta, în cele din urmă, acel interludiu guvernamental instituit la 27 septembrie 1919, prin intermediul căruia liberalii continuau a hotărî destinele ţării. Adus la cîrma ţării pentru a organiza prima consultare a corpului electoral în baza sufragiului universal, guvernul Artur Văitoianu a continuat politica de „rezistenţă" faţă de hotărîrile Consiliului suprem [61]. S-a ajuns, în aceste condiţii, ca majoritatea partidelor politice să se ridice împotriva unei stări de fapt care, cu fiecare zi, ne apropia de data renunţării la afişarea unei atitudini care ajunsese în disonanţă faţă de realităţile concrete internaţionale [62]. Totuşi, nu s-a putut evita starea de tensiune, determinată de nota ultimativă prin care puterile aliate ne cereau să ne clarificăm poziţia, ajungînd, în cele din urmă, să semnăm un document internaţional de mare însemnătate, sub presiunea unor circumstanţe externe [63].

Înainte de aceasta, însă, viaţa politică din România avea să cunoască noi tulburări şi dificultăţi. În urma desfăşurării alegerilor parlamentare din noiembrie 1919, nici o organizaţie politică n-a reuşit să se impună ca formaţiune guvernamentală [64]. S-a recurs atunci la serviciile unui cabinet de concentrare — cunoscutul „Bloc parlamentar" —, care reunea în rîndurile sale pe naţionalii transilvăneni, pe naţionaliştii democraţi, ţărănişti, precum şi grupările conduse de Ion Nistor şi Ion Inculeţ [65]. Negocierile purtate în vederea alcătuirii noului cabinet aveau în vedere, înainte de toate, perspectiva semnării tratatului de pace cu Austria [66]. Au fost consultate, pentru aceasta, toate partidele politice, sondîndu-se chiar şi opinia publică, pentru a nu se lua vreo hotărîre care să contravină intereselor generale [67]. Al. Vaida Voevod, odată acceptînd ipostaza de şef de guvern, nu ezita să ceară precizări nici chiar celor care dirijaseră pînă atunci politica externă a României — liberalii —, solicitînd, totodată, după propria-i mărturisire, colaborarea generalului Al. Averescu, care a intrat, dealtfel, în guvern [68]. „Şi atunci mi-am zis, va recunoaşte el mai tîrziu, văzînd jocul diferitelor partide,

60. N. Iorga, *Memorii*, vol. II, p. 249; Alexandru Marghiloman, *op. cit.*, p. 386, 398.

61. D.A.D., 12 august 1920, p. 1023; N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. X, p. 249.

62. R. Patralius, *Începuturi de limpezire*, în „„Fapta", nr. 25, 29 noiembrie 1919, p. 522.

63. D.A.D., 12 august 1920, p. 1023.

64. Gh. I. Florescu, *op. cit.*, p. 328.

65. Gh. Buzatu, *Un capitol de istorie politică — constituirea, guvernarea şi dispariţia „Blocului parlamentar" (1919—1920)*, în „Anuarul Institutului de istorie şi arheologie" „A. D. Xenopol", XIII, 1976, p. 134.

66. N. Iorga, *op. cit.*, p. 430; idem, *Memorii*, vol. II, p. 280—283; Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 135.

67. D.A.D., 12 august 1920, p. 1020.

68. *Ibidem*, p. 1018, 1020; E. Cr[ăciun], *Săptămîna politică*, în „Fapta", nr. 25, 7 decembrie 1919, p. 544.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

văzînd toată greutatea situaţiunii... un om este un om ; un partid este un partid, vorba este de interesele ţării" [69]. Aşa a ajuns să treacă peste intrigile politice, hotărînd să încheie pacea cu Austria. Odată depăşit momentul semnării, caracterizat de unii drept moment al „resemnării generale", frămîntările politice n-au încetat [70]. Dimpotrivă. I. I. C. Brătianu, deşi preciza că în problemele de politică externă sentimentele tuturor trebuie să fie aceleaşi, nu se declara de acord cu semnarea tratatului de la Saint-Germain. Liderul liberal, care, înainte de toate, nu voia să-şi recunoască vreo vină pentru condiţiile în care se încheiase această îndelungată confruntare cu Consiliul suprem aliat, spera să-şi facă din atitudinea sa de intransigenţă o platformă electorală în stare să corecteze, în favoarea sa, rezultatele alegerilor din toamna anului 1919 [71]. Al. Marghiloman recunoştea că semnarea tratatului din 9 decembrie era un act necesar. A. C. Cuza considera, însă, că guvernul a greşit cedînd forţei, prin semnarea unui tratat care reprezenta „o mare greşeală politică" [72]. Partidele politice componente ale „Blocului" acceptau actul semnării, ca şi Liga Poporului, al cărui şef ocupa unul dintre fotoliile ministeriale şi Partidul Conservator Naţionalist, ale cărui puncte de vedere convergeau tocmai către ceea ce hotărîse Al. Vaida Voevod.

Semnarea tratatului de pace cu Austria soluţionase încă un punct de pe ordinea de zi a Versailles-ului, fapt care a determinat temperarea, pentru un timp, a confruntărilor politice purtate pe această temă. O reluare a acestora, însă, se va produce în vara anului 1920, după deschiderea lucrărilor Parlamentului averescan, cînd în discuţia Camerelor au fost aduse chestiunea ratificării tratatelor încheiate deja şi a semnării, apoi, a păcii cu Ungaria. Bunăoară, discutînd pe marginea propunerii de ratificare a păcii cu Austria, Partidul Naţional Liberal revenea la vechile declaraţii, refuzînd recunoaşterea şi declarînd că „evenimentele petrecute de la semnarea acestui act arată, din nenorocire, că punctul nostru de vedere era întemeiat şi temerile noastre pentru viitor justificate" [73]. A. C. Cuza, în numele unei disidenţe naţionalist democrate, care continua a se manifesta ca o facţiune neînsemnată, afirma că tratatul din decembrie 1919 nu corespundea intereselor româneşti, acuzîndu-l pe Al. Vaida Voevod pentru semnarea acestuia [74]. La rîndul lor, formaţiunile politice foste componente ale „Blocului parlamentar", admiţînd ratificarea, nu uitau să atragă atenţia asupra faptului că rămîneau în continuare potrivnice politicii liberale [75]. De asemenea, Take Ionescu, recunoscînd necesitatea semnării, îşi îndrepta atacul împotriva lui I. I. C. Brătianu, precizînd că, „în contra voinţei ţării, în contra tuturor partidelor, afară de partidul dumneavoastră, în contra voinţei însăşi a d-voastră, căci v-aţi retras de la guvern, aţi vrut

69. D.A.D., 12 august 1920, p. 1019.
70. Idem, 14 august 1920, p. 1083.
71. D.A.D., 12 august 1920, p. 1018.
72. Idem, 17 decembrie 1919, p. 179 ; 18 decembrie 1919, p. 181.
73. Idem, 12 august 1920, p. 1001—1002.
74. *Ibidem*, p. 1003.
75. *Ibidem*, p. 1014—1017.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

să continuaţi o politică nefastă !". Mai mult încă, noul ministru de externe îi considera pe liberali răspunzători morali pentru nota ce ne-o adresase Consiliul suprem, la 12 octombrie 1919, precizînd, şi pe bună dreptate, că orice politică realistă, apropiată intereselor ţării şi nu celor de partid sau personale, impunea evitarea acesteia [76]. Odată cunoscut punctul de vedere al guvernului, invectivele au început să ia locul aprecierilor cît de cît obiective, discuţiile transformîndu-se într-un prelungit schimb de recriminări politicianiste, purtate între Partidul Poporului şi Partidul Naţional. Acuzaţiile reciproce au mers atît de departe încît s-a impus, la un moment dat, intervenţia primului ministru, singurul care mai putea calma această atmosferă de reproşuri ce prejudiciau desfăşurarea politicii externe a României [77].

În sfîrşit, semnarea tratatului de pace cu Ungaria, la 4 iunie 1920, reprezenta ultimul acord de drept internaţional, care venea să statornicească noua ordine europeană în centrul şi sud-estul continentului, reprezentînd în acelaşi timp, cum s-a remarcat dealtfel, „ceasul culminant în istoria neamului nostru" [78]. Şi, bineînţeles, consideraţiile de ordin politic au reapărut uneori, chiar dacă, între timp, se ajunsese la un oarecare acord în probleme de politică externă. Aşa, de exemplu, liberalii încercau din nou să demonstreze că „politica rezistenţei" era singura care răspundea realităţilor internaţionale evidenţiate de fondul impresionantului „dosar al Versailles-ului", conchizînd că timpul a fost acela care a demonstrat „că partidul liberal avea dreptate şi că d-nul Take Ionescu se înşeală" [79]. Dar, treptat, vechile confruntări specifice structurii politice româneşti vor înceta, întrucît complicaţiile interne ajunseseră să domine întreaga viaţă politică românească.

Atîta timp, însă, cît sistemul tratatelor de pace care urma a rezulta încheierii primei conflagraţii mondiale nu fusese încă statornicit, realităţile politice româneşti au continuat, aşa cum am văzut, să evolueze sub înrîurirea cursului desfăşurării acestora. Caracteristicile crizei politice româneşti s-au repercutat asupra atitudinii adoptate de România faţă de hotărîrile Consiliului suprem, influenţînd astfel formularea principiilor politicii externe româneşti. În afară de toate acestea, trebuie să subliniem, încă o dată, faptul că partidele şi personalităţile politice româneşti n-au reuşit, nici chiar în aceste circumstanţe, hotărîtoare pentru viitorul fiinţei noastre naţionale, să renunţe la interesele politicianiste, de grup, punîndu-şi întreaga activitate, în slujba unor interese majore. Astfel încît, se putea întrevedea deja care va fi evoluţia ulterioară a realităţilor politice conturate încă din anii războiului şi caracterizate de permanente pertractări şi înţelegeri trecătoare, ini-

76. *Ibidem*, p. 1023.
77. D.A.D., 14 august 1920, p. 1083—1089.
78. Idem, 18 august 1920, p. 659 ; V. V. Tilea, *op. cit.*, p. 49 ; vezi şi S. Şerbescu, *Tratatul de pace cu Ungaria*, I şi II, în „Ideea europeană", an. II, nr. 43 şi 44, iunie—iulie 1920.
79. *Cronica externă*, în „Democraţia", an. VIII, nr. 9, septembrie 1920, p. 231.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ţiate de partidele politice burgheze, de confruntări şi acţiuni sediţioase, care întreţineau un climat politic străin intereselor ţării. Desigur, în aprecierea unor circumstanţe atît de complexe, nu trebuie să uităm că la întreţinerea şi chiar la accentuarea crizei politice din România au contribuit şi hotărîrile adoptate la Conferinţa păcii. Atîta timp cît marile puteri antantiste, dorind să-şi asigure poziţii economico-strategice în toate regiunile lumii, recurgeau la afişarea unor manifestări dictatoriale, forţele politice româneşti nu puteau rămîne într-o expectativă care n-ar fi avut întotdeauna o justificare [80]. Şi, bineînţeles, punctele de vedere nu puteau fi aceleaşi, ajungîndu-se astfel la confruntări, explicabile totuşi pînă la un punct, care luau apoi forma luptelor de partid. Nici sarcina celor ce urmau a schiţa noua configuraţie a Europei nu era uşoară. Numai printr-un efort general, dealtfel, s-a ajuns ca, pe harta Europei, hotarele geografice ale statelor să se confunde cu hotarele etnice, astfel încît, cu toate imperfecţiunile lui, sistemul tratatelor de pace parizian să reprezinte cu adevărat un pas înainte în evoluţia acestui continent. „Ceea ce n-au putut înfăptui de sute de ani popoare asuprite, conchidea unul dintre reprezentanţii proeminenţi ai politicii externe româneşti, a fost restaurat, reînchegat şi restabilit pe temeiul sănătos şi firesc al principiului naţionalităţilor la Versailles, la Sevres, la St. Germain, la Trianon şi Neuilly" [81]. Dincolo de orice alte consideraţii, trebuie să subliniem faptul că în acest context european atît de complex, România a militat în permanenţă pentru afirmarea celor mai înalte principii de politică externă, reuşind astfel să impună recunoaşterea internaţională a acelor acte de voinţă şi a hotărîrilor care au reprezentat încununarea şi desăvîrşirea statului naţional român.

LE SYSTÈME DES TRAITÉS DE PAIX DE PARIS ET LES RÉALITÉS POLITIQUES ROUMAINES (1919 — 1920)

RÉSUMÉ

L'action de participation de la délégation roumaine à la Conférence de paix de Versailles, son activité diplomatique, ainsi que les résolutions adoptées à Paris, ont eu un écho particulier à l'époque, influençant dans une grande mesure le cours des réalités politiques roumaines, caractéristiques à cette période. Les travaux de la Conférence entretinrent une atmosphère qui accentua les disscutions entre les partis politiques, compliquant ainsi la mission de ceux qui représentaient notre pays au forum parisien.

Au cours de l'évolution de la vie politique roumaine, les premières complications déterminées par la Conférence de paix furent ressenties avant son ouverture. Au moment même où l'on a soulevé la question de notre participation au Congrès de paix, en l'automne de l'année 1918, les premières difficultés d'ordre

80. Mircea Djuvara, *Cîteva consideraţiuni generale asupra Conferinţei de la Paris*, Bucureşti, 1919, p. 4; Th. C. Aslan, *Clauzele financiare ale tratatelor de pace privitoare la România*, în „Democraţia", an. VIII, nr. 5—6, mai—iunie 1920, p. 121.

81. I. G. Duca, *Cîteva învăţăminte ale păcii generale*, în „Democraţia", an. VIII, nr. 11—12, noiembrie—decembrie 1920, p. 305.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

politique, dues aux dissensions éclatées autour de la formule gouvernementale qui devait nous représenter à Paris, se montrèrent déjà. À tout cela on ajoutait aussi les circonstances dans lesquelles se développaient les travaux au forum réuni à Versailles et le traitement appliqué à la Roumanie, considerée comme un pays „à intérêts limités" et à peu près confondus avec les pays vaincus.

Une fois à Paris, I. I. C. Bratiano, le chef de la délégation roumaine, était mis en face d'une seule alternative concernant l'attitude à adopter, vues les décisions de l'aréopage constitué à Versailles : l'acception des conditions proposées par les grandes puissances, ou l'affirmation d'une attitude de résistance, prétendant le respect des stipulations inscrites dans le traité d'août 1916. La position adoptée par le premier ministre roumain, ayant comme principal élément un acte signé par les alliés de l'Entente, qui répondait aux nécessités mises en évidence par l'évolution des réalités roumaines, contrevenait aux intentions de ceux qui étaient destinés à décider la paix de l'Europe. Pendant qu'à Paris l'évolution des débats ne laissait pas à entrevoir une modification quelconque du point de vue affirmé par les grandes puissances, à l'intérieur du pays les troubles politiques tendaient à devenir le problème dominant de toute la vie interne. La plupart des partis politiques se déclarait pour la renonciation à l'attitude adoptée par le chef libéral.

La signature du traité de Versailles, commentée différemment par les cercles diplomatiques internationaux et les cercles politiques roumains, constitua une nouvelle cause de dissensions, caractéristiques au système des partis politiques roumains. Dans cette conjoncture, la crise politique roumaine entrait dans une phase aggravante, déterminée autant par le cours des réalités internes, que du déroulement des travaux de la Conférence de paix. La conclusion, à Saint-Germain, de la paix avec l'Autriche, mena la Roumanie au seuil de la crise gouvernamentale. C'est ainsi qu'on arriva au changement du gouvernement le 27 septembre 1919 et on institua ensuite la formule gouvernementale dirigée par Al. Vaida Voévod, qui signa la paix avec l'Autriche.

Mais les confrontations politiques déterminées par les débats de la Conférence parisienne, continuèrent tant que le système des traités de paix qui devaient en résulter à la fin de la première conflagration mondiale, ne fut pas encore établi. La signature de la paix avec l'Hongrie et la ratification des traités conclus ramenèrent à l'actualité l'ancien thème des controverses politiques, sans modifier quand même la ligne de la politique extérieure roumaine, qui militait pour l'affirmation des plus hauts principes de politique extérieure.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

PROBLEME ALE INDEPENDENȚEI ȘI SUVERANITĂȚII ROMÂNIEI OGLINDITE ÎN PRESA BĂCĂUANĂ ÎNTRE ANII 1934 — 1936

ELENA STAN

În perioada care a urmat crizei economice mondiale, situația internațională s-a agravat progresiv. La încordarea situației generale au contribuit în primul rînd acțiunile din ce în ce mai vădite și mai violente ale statelor fasciste în frunte cu Germania, Italia și Japonia, de a încălca tratatele de la Versailles, de a acapara, pe calea armelor, noi colonii și de a distruge primul stat socialist din lume.

Fascismul a constituit, pentru România anilor la care ne referim, cel mai mare pericol la adresa regimului democrației parlamentar burgheze, pentru libertatea poporului și suveranitatea națională a patriei noastre.

După cum se știe, între anii 1934—1936 în politica externă a României s-a manifestat o susținută activitate a guvernelor pentru menținerea tratatelor de pace semnate după primul război mondial, tratate care sancționau de fapt pe plan internațional opera patriotică a unității naționale făurită de întreaga națiune română în 1918.

În perioada respectivă lupta împotriva acțiunilor agresive ale statelor fasciste a devenit o luptă atotcuprinzătoare pentru păstrarea statu quo-ului teritorial existent, pentru apărarea independenței.

Presa muncitorească, antifascistă din țara noastră a demascat politica antinațională a organizațiilor fasciste, sprijinul acordat acestora de vîrfurile reacțiunii financiare interne și de Germania hitleristă.

Acestea erau articole de atitudine combativă împotriva fascismului și războiului, pentru pace și prietenie cu popoarele Uniunii Sovietice.

O activitate propagandistă susținută au desfășurat în această perioadă organele de presă săptămînale apărute la Bacău — respectiv „Curierul" și „Înainte". Astfel, „Curierul", gazetă antifascistă tipărită de un grup de intelectuali băcăuani îndrumați de partid, demascau pericolul ce-l reprezenta fascismul în articolul „Cuvînt înainte" : „Democrația e amenințată. Nori grei de plumb se arată la orizontul ei. Avem datoria s-o apărăm. Nimic nu-i de prisos pentru înlăturarea primejdiei. Cuvîntul scris e arma ce însăși democrația ne-o pune la dispoziție".

De asemenea, într-un alt articol, „Bilanț hitlerist", este demascată politica demagogică, antinațională, anticomunistă și războinică, dusă de regimul hitlerist...". Propaganda făcută cu mult rafinament și mai ales cu foarte mulți bani furnizați de marii bancheri fără deosebire de na-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

ționalitate, a reușit să capteze masele decepționate de guvernanții social-democrați. Guvernările social-democrate, atît prin greșelile care le-au comis, cît și prin toleranța cu care au îngăduit acțiunea lui Hitler, au provocat venirea sa la putere. Ce-a urmat, s-a văzut. Uvertura a fost programul contra comuniștilor și evreilor. A urmat apoi răzbunarea contra adversarilor politici. Unii au fost uciși, alții trimiși în lagărele de concentrare, unde au fost supuși unui regim de teroare care întrecea cu mult ferocele regim inchizitorial al evului mediu. N-a fost cruzime în fața căreia zbirii hitleriști să fi dat înapoi. Tot ce poate fi mai neomenesc, mai barbar a fost utilizat de fiarele naziste pentru distrugerea adversarilor.

Nemulțumirile începură să crească. Procesul de radicalizare a maselor nu poate fi însă oprit...

Veniți la cîrmă, grație unui «program de revendicări proletare», trinitatea Hitler — Göebels — Göering, se aruncă cu totul în brațele marii burghezii, a căror agenți deghizați au fost întotdeauna. Programul economic al partidului a fost elaborat de bancheri în frunte cu dr. Schachet, ministrul economiei naționale. Economia germană este din ce în ce mai deficitară. În lipsă de devize pentru materii prime fabricile stagnează, industria germană se distruge, în timp ce foamea se întinde în masele muncitorești de la orașe și sate.

Care va fi sfîrșitul nu-i greu de prevăzut. La capătul hitlerismului nu-i decît o perspectivă : războiul.

Încercarea de a provoca vreo diversiune printr-un război cu vreo putere străină, va da armele în mîna poporului, care nu știe dacă nu le vor îndrepta spre dușmanii săi dinăuntru decît spre cei din afară" [1]

Un alt ziar băcăuan, „Înainte", se ocupa în mod deosebit în aria problematicii sale de popularizarea Uniunii Sovietice, de demascarea fascismului. În editorialul „Rostul nostru" se sublinia : „«Înainte», va milita pentru concentrarea tuturor forțelor organizate și individuale care înțeleg să apere drepturile și libertățile democratice și să ridice zid de netrecut în fața pericolului fascist și al războiului" [2].

Ziarul a publicat în această perioadă o serie de articole consacrate criticii fascismului, cum sînt : „Ce trebuie opus fascismului", „Războiul italo-abisinian", „Război și pace", „Drumul democrației", „Pentru pactul de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică", ș.a.

În nr. 1 al acestui ziar, în articolul „Războiul italo-abisinian", semnat de M. Dănulescu, este criticată Liga Națiunilor pentru că nu a intervenit energic împotriva atacului dezlănțuit de Italia fascistă împotriva Abisiniei. „Scopul războiului — se arăta în articol — nu este de a-i civiliza, ci nevoia de colonii" [3]...

Într-un alt număr al aceluiași ziar din 11 ianuarie 1936, în articolul intitulat „Război și pace", autorul T. Abăgeru se referea la pre-

1. „Curierul", Bacău, 10 februarie 1935.
2. „Înainte", Bacău, 15 octombrie 1935.
3. *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

gătirile de război pe care le făcea Germania și poziția guvernului român față de Uniunea Sovietică... „La noi se duce o campanie de presă (reacționară) de rupere a pactului de neagresiune încheiat cu Uniunea Sovietică, «puternicul nostru vecin de la răsărit», N. Titulescu este acuzat de a fi vîndut sovietelor" [4].

Același ziar publică la 14 februarie 1936 un alt articol, „Drumul democrației", în care sublinia clar cum trebuie orientată politica externă a României. Astfel, printre altele, se scrie : „Politica actuală a țării românești trebuie să fie legată de țările care ne garantează integritatea granițelor (Franța și U.R.S.S.). Și acele țări nu sînt nici Germania, nici Ungaria.. ." [5].

Ziarul „Înainte" informînd masele de oameni ai muncii asupra pericolului fascist din Occident și Orient, scria în pagina externă din 9 martie 1936 : „Frontul fascist al Italiei și Germaniei este o amenințare continuă pentru pace... Japonia, această Germanie a Asiei... vrea război cu orice preț : război împotriva Chinei, război împotriva Sovietelor" [6].

În articolul „Pentru pactul de asistență mutuală româno-sovietic", publicat în nr. 11 al ziarului din 1 mai 1936, se punea problema clarificării poziției României față de aliații săi externi. „Problema limpezirii atitudinii se pune tot mai ascuțit pentru România. Sau cu Franța, Cehoslovacia și U.R.S.S. pentru pace, sau cu Germania pentru război. Poziții intermediare nu există" [7].

În cele de mai sus, am spicuit numai cîteva aspecte privind preocuparea celor două organe de presă băcăuane, „Curierul" și „Înainte", pentru a oglindi în paginile sale, pericolul ce-l reprezenta fascismul pentru independență și suveranitatea țării noastre.

Trebuie să subliniez că din nefericire, unele semne îngrijorătoare de isterie verde, sură sau brună se fac simțite în lume și în zilele noastre. Presa din țara noastră ia poziție tot mai combativă față de fenomenul reînvierii fascismului sub diferite forme. Este oportun să fim avertizați, să tragem semnalul de alarmă. Oricînd, oriunde, coșmarul fascismului a impus și impune vigilență. Așa cum subliniază tovarășul Nicolae Ceaușescu în expunerea prezentată la Congresul educației politice și al culturii socialiste... „partidele comuniste, socialiste, social democrate, toate partidele și organizațiile muncitorești, democratice să nu uite nici un moment lecțiile istoriei, să tragă învățămintele corespunzătoare din greșelile trecutului, întărind colaborarea lor, intensificînd lupta actuală pentru apărarea libertăților democratice ale popoarelor, a păcii mondiale" [8].

---

4. *Ibidem.*
5. *Ibidem.*
6. *Ibidem.*
7. *Ibidem.*
8. Nicolae Ceaușescu — Expunere cu privire la activitatea politico-ideologică și cultural-educativă de formare a omului nou, constructor conștient și devotat al societății socialiste multilateral dezvoltate și al comunismului în România, Ed. politică, București, 1976, p. 21—22.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

QUELQUES PROBLÈMES CONCERNANT L'INDÉPENDANCE ET LA SOUVERAINETÉ DE LA ROUMANIE REFLETÉS DANS LA PRESSE DE BACĂU ENTRE 1934 ET 1936

RÉSUMÉ

L'article exposé représente un fragment d'un ouvrage intitulé „la politique extérieure de la Roumanie entre 1934 et 1936" rédigé par l'auteur.

Dans la période à laquelle se rapporte l'exposé, la lutte contre les actions agressives des états fascistes était devenue une lutte générale pour garder le statu — quo territorial existent, pour la défense de l'indépendance nationale.

La presse ouvrière et démocratique de notre pays a démasqué la politique antinationale promûe par les chefs de la réaction interne soutenus par l'Allemagne hitlérienne.

Les articles publiés dans la presse démocratique étaient des articles d'attitude contre le fascisme et la guerre, pour la paix et l'amitié avec l'Union Soviétique.

A cet égard une activité de propagande soutenue ont développé les organes de presse hebdomadaires parus à Bacău tels que : „Le Courrier" et „En avant". Ainsi, „Le Courrier" par une série d'articles, comme par exemple : „Avant-propos", „Bilan hitlérien" — démasquait le péril représenté par la dictature de Hitler à l'adresse de l'indépendance et de la souveraineté des peuples en général et de la Roumanie en special.

Le journal „En avant" aussi — diffusé dans tout le pays — s'occupait tout d'abord dans sa problématique de la nécessite de concentrer toutes les forces patriotiques et démocratiques qui comprennent de défendre les droits et les libertés des ouvriers de la Roumanie, de bâtir une muraille infranchissable devant le péril fasciste et la guerre. Le journal mentionné a publié entre 1934 et 1936 des articles consacrés à la critique du fascisme et de son péril.

Parmi ceux-ci retient l'atention : „Ce qu'on doit opposer au fascisme", „La guerre italienne — abissiniene", „La guerre et la paix", „La voie de la démocratie", „Pour le pacte d'assistance mutuelle avec l'Union Sovietique" et ainsi de suite.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

RĂZBOIUL DE INDEPENDENȚĂ NAȚIONALĂ ÎN FOLCLOR

TRAIAN CANTEMIR

Caracterul național și popular al războiului de independență națională din 1877 a fost confirmat atît de conținutul militant și entuziast al presei timpului, cît și de creațiile literar-artistice, care au proslăvit în versuri, proză și teatru faptele de arme ale vitejilor noștri de pe cîmpul de bătaie. Unitatea scrisului românesc din acele vremi decisive pentru viitorul țării nu este decît expresia vie a strădaniilor de veacuri ale poporului de a pune capăt suzeranității turcești și de a rămîne singur stăpîn pe destinele sale.

În condițiile de legitimă așteptare a abolirii vechilor inechități feudale, hotărîrea istorică pe care o ia M. Kogălniceanu la 9 mai 1877, în parlament, de a rupe relațiile cu Imperiul Otoman, declarînd țara liberă și independentă [1], nu putea să aibă loc decît în asentimentul întregii populații. Consecința a fost o delirantă explozie de bucurie care s-a extins pînă la ultimul cătun de la fruntariile patriei. Faptul e atestat nu numai de manifestările spontane ale maselor populare din Capitală [2], ci și de „telegramele, scrisorile... și rapoartele oficialităților" [3] sosite din provincie. Cuprinsul lor a demonstrat existența unei înalte conștiințe naționale, care se declara pregătită de orice sacrificii pentru împlinirea idealului visat.

În scopul materializării lui, pilduitoare au rămas masivele înrolări de voluntari veniți din toate unghiurile țării, și chiar din Transilvania oprimată de habsburgi. În cadrul lor impresionează îndeosebi gestul lui C. A. Rosetti, care „și-a rechemat în țară pe fiii săi, Vintilă și Horia, care se aflau la studii la Paris" [4], ca să ia și ei parte la acțiunile militare de la Plevna. Exemplul lui C. A. Rosetti ar fi fost, desigur, urmat și de nuvelistul și patriotul N. Gane, dacă descendenții lui nu erau prea tineri [5]. În situație similară se găsește, la aceea dată, însuși M.

---

1. Constantin C. Giurescu, *Istoria românilor*, Cugetarea-Georgescu Delafras, p. 463.
2. Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. I, 1871—1884, București, 1927, p. 192.
3. D. Ivănescu, *Anul 1877 în documentele Arhivelor ieșene*, *Cronica*, 1976, nr. 32, p. 8 .
4. Vasile Netea, *C. A. Rosetti*, Editura științifică, București, 1970, p. 322.
5. Teodor Vârgolici, *Ecourile literare ale cuceririi independenței naționale*, Editura „Eminescu", București, 1976, p. 62.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Kogălniceanu, care, deşi nu şi-a putut trimite fiul pe front, cum ar fi dorit, totuşi nu-l scuteşte de stagiul militar, cînd împlineşte vîrsta necesară. Printr-o adresă din toamna anului 1879 către „Ministerul rezbelului" cere să fie chemat sub arme imediat „după săvîrşirea studiilor" [6], „ca voluntar în regimentul II roşiori" [7].

Mărturii de asemenea gen demonstrează înalta dăruire civică de care au dat dovadă nu numai cei de la conducerea statului, ci şi oamenii simpli, fără relief social, pătrunşi şi ei de acelaşi sentiment al devoţiunii şi al datoriei faţă de neam şi ţară. Pe lîngă jertfele de sînge pe care le-au adus pe altarul patriei, meritul celor din urmă mai constă în faptul că ei au fost aceia care au suportat greaua povară materială a războiului, aprovizionînd armata cu îmbrăcăminte şi hrană, cu material sanitar şi mijloace de transport [8].

Nu trebuie uitat apoi că aceiaşi anonimi ai satelor îndepărtate au excelat printr-o minunată literatură populară, care a contribuit substanţial la susţinerea moralului celor desprinşi de case şi de familii. Creaţiile lor poetice, de incontestabilă valoare documentară şi artistică, formează o adevărată epopee a eroismului ostaşilor români angajaţi în lupta cu duşmanii de dincolo de Dunăre. În majoritate de structură lirică, ele nu cunosc emfaza retorică a lucrărilor culte şi nici depresiunile demobilizatoare ale acestora. Situîndu-se în limitele unui realism obiectiv, echilibrat, literatura populară a anului 1877 scoate în evidenţă atît greutăţile insurmontabile ale războiului, cît şi satisfacţiile victoriilor repurtate cu mari jertfe. Urmărind pas cu pas evenimentele istorice ale timpului, ea consemnează, în primul rînd, măsurile strategice ce s-au luat de către statul major al armatei de a întări punctele de frontieră de pe Dunăre, pentru ca turcii, aflînd de hotărîrea de a nu mai gravita ca sateliţi în jurul lor, să nu le atace prin surprindere, drept represalii. Datorită spiritului de prevedere al conducerii oştirii, duşmanii de dincolo de apa fluviului nu mai îndrăznesc s-o treacă pentru a se răzbuna, dar, în schimb, bombardează localităţile româneşti riverane. Li se răspunde din Calafat cu aceleaşi mijloace [9], pentru că, între timp, garnizoana locală şi-a mărit efectivul cu concentraţi din diverse părţi ale ţării :

Şi eu m-am depărtat
Peste Olt la Calafat,
C-acolo sîntem chemaţi
O mie şi opt soldaţi [10].

Forţe sporite sînt semnalate în toate localităţile în aval de Calafat. Cîntecele populare amintesc numai de cele mai importante dintre ele Printre acestea, întîietatea o deţine Călăraşul :

6. Mihail Kogălniceanu, *Scrisori, Note de călătorie,* Editura pentru literatură, 1967, p. 166.
7. *Ibidem,* p. 165.
8. D. Ivănescu, articol citat.
9. Constantin C. Giurescu, *op. cit.,* p. 463.
10. C. Rădulescu-Codin, *Literatură, tradiţii şi obiceiuri din Corbii Muscelului,* Bucureşti, 1929, p. 22.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Cînd să stau să mai petrec,
Vine ordin ca să plec
Și să plec la Călărași [11].

Altă localitate menționată de lirica războiului din 1877, după cea cu nume de rezonanță militară, este Galațiul :

Să vii mîndro, să mă cați
Între Prut și-ntre Galați
C-acolo sîntem chemați
O sută și doi soldați [12].

Atente la toate amănuntele în legătură cu bravii ostași ai patriei noastre, creațiile anonime nu înregistrează numai mișcările de trupe efectuate de-a lungul frontierei, ci oferă și alte detalii, de natură eterogenă, care merg pînă la înfățișarea ținutei lor vestimentare. Faptul nu e lipsit de importanță, deoarece imaginea războiului, în toată complexitatea lui, devine astfel mai clară, dînd posibilitatea unor aprecieri mai juste a eforturilor supraumane făcute de poporul român pentru obținerea libertății. Deoarece succesiunea evenimentelor istorice a surprins țara nepregătită, nepermițîndu-i să-și echipeze armata cum se cuvine și în consecință lăsînd-o să se împotrivească dușmanilor în vechiul port de la țară, cîntăreții anonimi s-au oprit doar asupra unor minime particularități ale echipamentului. Din totalitatea lui au scos în evidență, în primul rînd, căciula dacică, de pe urma căreia soldații au căpătat cunoscutul supranume de *căciulari*, termen utilizat cu îndreptățită mîndrie națională și de Alecsandri în volumul său de inspirate evocări ale eroismului românesc de dimensiuni legendare „Ostașii noștri".

În cazarmă, la hotar,
M-a dat tata căciular [13].

Spiritul de observație al rapsozilor populari înregistrează apoi raniță care nu mai face parte din ansamblul îmbrăcămintii rurale, ci din cel pur militar, mai greoi, mai incomod :

Și cu raniță în spate,
Cu curele-ncrucișate,
Două-n piept și două-n spate,
Două pe la subțiori [14].

Element străin pentru portul tradițional este, în sfîrșit, bocancul care a înlocuit vechea sandală romană transformată în opincă, mult mai ușoară decît încălțămintea orășenească, dar mai puțin rezistentă la marșuri de durată. Cu toată inferioritatea ei practică, abandonarea acestei piese milenare, care a aparținut componenței exterioare a poporului, a provocat explicabile regrete :

11. Tudor Pamfilie, *Cîntece de țară*, București, 1913, p. 276
12. *Ibidem*, p. 277.
13. *Ibidem*, p. 280.
14. C. Rădulescu-Codin. *op. cit.*, p. 19—20.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Vai săraca catana
Cum descalță opinca
Și încalță bocancu
Și ia drumul de-a lungu
De aici pîn'la Giurgiu [15].

Pentru că în 1877 sîntem în epoca primelor rețele feroviare din țară, care nu puteau satisface necesitățile de transport ale trupelor concentrate, acestea, în hotărîrea lor de a termina o dată cu situația umilitoare în care se găsea patria, străbat distanțele spre front pe jos. Documentare în privința dată rămîn „Amintirile" lui Jean Bart, care descriu impresionanta plecare a unei companii de dorobanți din Burdujeni [16] în aceleași condiții în care porneau spre hotare și vechile oști moldovenești, deși de la Burdujeni la Roman exista o linie ferată încă din 1868.

Sectorul feroviar cel mai des întîlnit în cîntecele războiului de independență națională este București-Giurgiu. Pe distanța aceasta, dintre Capitală și Dunăre, se efectuează, de obicei, transporturi de echipament :

De la București la vale
Trece-un tren cu opt vagoane
Încărcate cu mantale [17].

Uneori și mici unități militare urcă-n tren, plecînd spre aceeași destinație :

Frunză verde de trei nuci,
Trinule, unde mă duci ?
Toamna-n graniță la turci ? [18]

Informațiile cuprinse în versurile citate reconstituie ușor ansamblul condițiilor în care s-a dus lupta pentru dobîndirea neatîrnării. Dacă dificultățile ivite pe parcursul campaniei au fost înfrînte succesiv, aceasta se datorește numai avîntului nestăvilit al ostașilor patriei care nu o dată s-au depășit pe ei înșiși. Dovada deosebitelor lor virtuți o oferă nu numai rezistența fizică la care au fost supuși, ci și cea de ordin moral. Deși momentul despărțirii de casă și de familie e deosebit de greu, ei l-au trecut cu demnitate și cu deplina înțelegere a obligațiilor ce le reveneau în acele împrejurări istorice :

Azi îmi las plugul cu boi
Și las bîta și las oi
Și mă gătesc de război,
Îmi las curte și sălaș
Și mă duc către vrăjmaș [19].

15. *Ibidem*, p. 21.
16. Jean Bart, *Datorii uitate*, Editura de stat pentru literatură și artă, Biblioteca pentru toți, 1954, p. 221.
17. Tudor Pamfilie, *op. cit.*, p. 276.
18. C. Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 17.
19. *Ibidem*, p. 10.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Dacă vrăjmașul nu e nominat în fragmentul reprodus, el apare cu claritate în alte cîntece, care vehiculează același motiv al plecării :

Eu las treaba și mă duc
De-a dreptul în țară la turc [20].

Cînd cei ce-și suspendă ocupațiile diurne nu-și pot stăpîni durerea plecării, ei nu și-o exteriorizează în formă directă, obișnuită, ci într-una voalată, menită să dea impresia că nu sînt afectați de situație. Pentru aceasta, creațiile populare recurg la intermediul unor figuri de stil adecvate, cu ajutorul cărora părerea de rău a aceluia care își părăsește mediul ambiant natal nu e trecută pe seama persoanei proprii, ci-i atribuită elementelor componente ale acestui mediu :

Jele-i, doamne, cui și cui,
Jele-i, doamne, cîmpului,
Cîmpului și codrului,
Murgului sirepului
Că mi-a fost el frățior
Și la bine și la rău [21].

Regretul plecărilor capătă intensitate mai accentuată imediat ce-i vorba de ființe umane, de părinți sau de iubită. Procedeul artistic rămîne același :

Jele-i, doamne, cui îi jele,
Jele-i, doamne, maicei mele
Că m-a crescut așa mare...
Jele-i, doamne, cui îi jele,
Da-i mai jele puicei mele,
Puicei mele tinerele [22].

Cu toate sfîșierile sufletești ce au loc în momentul desprinderii celor chemați sub arme de membrii familiei, atitudinea generală a luptătorilor, porniți pe drumul gloriei străbune, rămîne hotărîrea de a răspunde cu promptitudine înaltelor comandamente ale patriei, indiferent dacă le va fi dat să se mai întoarcă acasă sau nu :

Foaie verde abanos,
Rămîi, tu sat, sănătos
Și tu, sănătoasă țară !
De-oi trăi, te-oi vedea iară,
Iar dacă eu oi muri,
Te-o vedea cine-o trăi [23].

Versurile citate n-au circulat numai la 1877, ci pot fi regăsite și mai tîrziu, cu ocazia celor două războaie mondiale. Ele denotă perma-

20. Tudor Pamfilie, *op. cit.*, p. 282.
21. *Ibidem*, p. 278.
22. *Ibidem*, p. 278.
23. C. Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 23.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nența aceleiași trăsături de caracter a ostașului român, care, văzîndu-și țara în primejdie, nu-și precupețește viața pentru a-i veni în ajutor. Deși concentrate în primăvara lui 1877, trupele pregătite pentru cucerirea independenței naționale trec Dunărea abia „în ziua de 20 august, pe un pod de vase, la Siliștioara, lîngă Corabia" [24]. Momentul istoric este consemnat și de versurile populare care nu se rezumă numai la înregistrarea nudă a evenimentului, ci-și arată întreaga admirație față de tinerii care se duc să înfrunte dușmanii :

Frunză verde ș-o lalea,
trec voinicii Dunărea
Cite patru alăturea,
Voinici nalți și subțirei,
Nu trece plumbul prin ei [25].

Paralelismul dintre istorie și creațiile anonime poate fi urmărit și mai departe, în sensul că versurile populare reține și ele data la care a avut loc trecerea trupelor peste hotarul de apă al țării :

Foaie verde iasomie,
Drăguță sfîntă Mărie,
Ne-ai lăsat țara pustie [26].

Diferența dintre 15 august, cînd biserica o sărbătorește pe „sfînta Maria" și 20 august, cînd trupele trec Dunărea, nu trebuie să ridice obiecții, întrucît se știe că poporul își fixează în memorie datele evenimentelor, asociindu-le cu diverse sărbători. Decalajul fiind lipsit de importanță, ceea ce merită să fie subliniat cu aceeași ocazie, este starea emoțională a acelora care, pășind podul, se apropie de locul confruntărilor armate :

Trecui podul pe la mează,
M-ajunge-un dor de-acasă
Și o jale păcătoasă [27].

Momentul psihologic e bine prins, dezvăluind bogata viață interioară a ostașilor care devin cu atît mai apreciați, cu cît prima lor victorie repurtată dincolo de hotarele țării a fost cea asupra lor înșiși. Înfrîngîndu-și sentimentele generate de diverse etape ale războiului, ei au dat dovada unei robusteți morale exemplare, care a constituit cheia succeselor de mai tîrziu, repetate pînă la victoria finală.

La depășirea momentelor depresionare, intervenite firesc, a contribuit nu numai rațiunea calculată și calmă a luptătorilor, ci și familiarizarea lor cu situația și terenul din fața Plevnei. O dată examenul trecut, moralul trupelor cunoaște redresări apreciabile, urcînd pînă la altitudinea bunei dispoziții :

24. Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, p. 463.
25. Teodor Vârgolici, *op. cit.*, p. 37.
26. C. Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 20.
27. Tudor Pamfilie, *op. cit.*, p. 279.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Badea Gheorghe face-un șanț
Ca să cadă turcu-n laț,
Șapte turci și cu-n tătar,
Ca să scape de amar,
Șapte turci ș-un basbuzuc
Să-și scape viața de turc ![28]

Construite după arhitectura strigăturilor debitate la horă, versurile reproduse atestă prezența umorului pînă și în aceste clipe de apăsătoare cumpănă, pentru că el nu este decît rezultatul unui optimism nativ, sănătos. De vreme ce culegerile folclorice conțin o serie de asemenea strigături, axate pe tema războiului cu turcii, e indiscutabil că ele s-au produs în clipele de răgaz ale unităților militare, cînd, sub protecția distanțelor și a denivelărilor de teren, ostașii continuau tradiția dansurilor de acasă :

Unde-i șirul și mai mic,
Badea nostru-i mai voinic,
Unde-i șirul singurel,
Badea-i și mai voinicel,
Taie turci și turci deodată
Să vadă țara scăpată[29].

Pînă să ajungă însă la acalmia lunilor de asediu al Plevnei, au avut loc asalturi sîngeroase, care au costat viața a mii de oameni. Edificator în sensul dat este atacul trupelor române din ziua de 30 august 1877 asupra Plevnei, „în fața căreia au căzut 2.800 de morți și răniți“[30]. În asemenea împrejurări era firesc ca lirica anonimă să vadă măcelul nimicitor al trupelor prin optica iperbolelor și să susțină că sîngele a curs în valuri :

Crește iarbă și cu grîu
Și nu-i iarbă și cu grîu,
Numai sînge pîn'la brîu,
'N sîngele soldatului
Bate pieptul calului[31].

Motivul folcloric al rîurilor de sînge nu este o particularitate specifică numai liricii populare românești, ci și literaturii anonime a altor popoare. Legendele, în legătură cu luptele ce s-au dat pentru independența Poloniei, vorbesc și ele de un conducător de oști, care, în avîntul său eroic, s-a bătut cu cotropitorii țării scăldat în sînge pîn la brîu. Cum purta uniformă albă, cele două culori ale îmbrăcămintii sale, roș-alb, au trecut ulterior drept simboluri ale drapelului național polon.

Abandonînd viziunea deformată a iperbolelor, realitatea nu rămîne la mare distanță de transfigurare. O confirmă martori oculari de talia

28. *Ibidem*, p. 283.
29. *Ibidem*, p. 283.
30. D. Ivănescu, *articol citat.*
31. Tudor Pamfilie, *op. cit.*, p. 282.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

căpitanului Cazimir Cugler. Acesta, într-o scrisoare către sora sa, scriitoarea Matilda Cugler Poni, declară, în legătură cu primul atac deslănțuit de trupele române asupra Plevnei că „a fost cel mai mare măcel care și-l poate închipui cineva". Descriindu-l în toată grozăvia lui nimicitoare, scrisoarea precizează: „Obuzele cădeau în număr mare, răsturnînd pomii, omorînd cîte zece pînă la doisprezece oameni fiecare obuz. Foarte puțini oameni reușiră a trece pădurea, iar dintre ofițeri ajunseră pe platoul din fața redutei numai căpitanul Walter Mărăcineanu, sublocot. Stanciu, sublocot. Nancovici, eu și un ofițer din Regimentul 10 dorobanți și locot. Surcă. Căpitanul Walter a căzut la 12 pași departe de redută, lovit de două gloanțe, lîngă el a căzut ofițerul din Reg. 10 dorobanți, la cîțiva pași mai încolo locot. Surcă, iar lîngă redută am ajuns eu, sublocot. Nancovici care căzu mort și sublocot. Stanciu, lovit de un glonte în piept" [32].

Mărturii similare, referitoare la barajul de foc prin care au trebuit să treacă trupele noastre pornite la asalt aduc și versurile anonime, lipsite desigur de amănuntele informative cuprinse în scrisoarea căpitanului Cazimir Cugler:

Cîte lupte s-au purtat,
Eu din toate am scăpat,
C-așa mi-a fost mie dat
Ca să scap neîmpușcat,
Că veneau gloanțele
De umpleau șanțurile
Și picau obuzele
De săreau pietrele
Și loveau bieții feciori
De te cuprindea fiori [33].

Cu toate marile pierderi suferite de ostașii noștri în fața fortificațiilor de la Plevna, din cauza necunoașterii exacte a topografiei, aceștia nu-și diminuează încrederea în forțele proprii, ci luptă în continuare cu eroism și abnegație, avînd deplina convingere în reușita lor finală. Faptul e consemnat nu numai de comunicatele oficiale ale vremii, ci și de M. Kogălniceanu, care, într-o telegramă către agenții diplomatici ai României din străinătate, elogiază spiritul de jertfă al ostașilor români, declarînd că „soldații noștri luptă ca leii și, cînd nu pot să învingă, mor pînă la unul" [34].

Dacă victoria, așteptată cu înfrigurare, nu s-a arătat din primele zile ale conflictului dur și indecis, ea a lăsat totuși să se întrevadă că nu va întîrzia prea mult. Întîiul semn al justificatei speranțe în împlinirea idealului de libertate a patriei îl aduce căderea unuia din cele mai de seamă bastioane ale rezistenței turcești, Grivița. În urma cuceririi acestei fortificate redute, peste întreg cuprinsul țării trece un bi-

32. D. Ivănescu, *articol citat.*
33. Colecție personală. Inf. Ion Prisăcaru, 57 ani, Burdujeni, jud. Suceava.
34. Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 153.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

nefăcător suflu de ușurare. Mihail Kogălniceanu, făcîndu-se și de astă dată interpretul opiniei publice românești, nu se poate stăpîni să nu ceară să se trimită de urgență primele capturi de război, steaguri și tunuri, pentru a le prezenta poporului drept mărturii materiale ale izbînzii repurtate [35].

Ecoul căderii Griviței se resimte și în creațiile anonime, care nu mai păstrează în versurile lor sobrietatea încorsetată de la început, ci-și permit un flux liric normal, în limitele căruia marile disponibilități psihico-morale ale poporului se manifestă liber :

Nu știu badea ce-a făcut,
S-a bătut, nu s-a bătut,
La Plevna, la Grivița,
Unde Osman se-ntărta.
Vai și vai de pielea lui,
De capătul turcului
Turcului, păgînului [36].

Conținutul creațiilor eroice, apărute în focul luptelor de dincolo de Dunăre, capătă mai multă vigoare și spontaneitate atunci cînd Plevna își trăiește ultimele clipe ale dramaticului ei sfîrșit :

Frunză verde foi de soc,
Cum mai arde Plevna-n foc
Cu Osman-pașa la mijloc
Și-mi strigă cu foc, cu goc
Săriți turci, săriți agap ! [37]

Sentimentul de deplină satisfacție și de învederată mîndrie pe care îl încearcă ostașii noștri, în urma victoriilor obținute, transpar și în versurile care evocă luptele de mai tîrziu, cînd dușmanii sînt alungați și din celelalte centre fortificate :

Aci-n vale la Smîrdan
Plouă plumbii de un an.
Lasă ploaie neîncetat,
C-aia-i treabă de soldat.
Colea-n vale la Smîrdan,
Șapte turci pe-un căpitan
Și alți șapte pe-un mocan
Da tot ei strigă „aman" ! [38]

Umorul din ultimele versuri ale poeziei anonime atestă din nou trăsăturile majore ale spiritualității românești care nu dispar nici în cele mai grele momente. Prezența lor confirmă complexitatea vieții in-

35. *Ibidem*, p. 155.
36. Tudor Pamfilie, *op. cit.*, p. 284.
37. *Folclor din Oltenia și Muntenia*, Editura pentru literatură, 1967, vol. II, p. 428.
38. Teodor Vârgolici, *op. cit.*, p. 38.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

terioare a poporului român, care, dacă manifestă o sensibilitate deosebită în faţa durerii, nu neglijează nici latura adversă. Aceasta se concretizează nu numai prin predispoziţia spontană pentru ris şi glume reuşite, ci şi prin celebrarea bucuriei, exteriorizată în forme diverse. Pe plan militar geneza bucuriilor nu poate fi căutată decît în înfrîngerea duşmanului, mărturie ce o aduce căderea Rahovei :

Turcii fug din Rahova
Şi românii intră-n ea.
Sus pe ziduri ţintuiesc
Steagul mîndru românesc.
Iac-aşa şi tot aşa
Joacă oastea-n Rahova [39].

Dragoste nețărmurită față de țară și popor conține și teatrul folcloric, care se inspiră din cele mai importante evenimente ale războiului de independenţă. Cum acestea sînt cucerirea Plevnei şi capitularea lui Osman-paşa, comandantul oştilor duşmane, piesele poartă titluri evocatoare : „Predarea lui Osman“ sau „Căderea Plevnei“. Ele sînt posterioare apariţiei liricii ostăşeşti legată de războiul din 1877, căci, în părţile cîntate, cuprind cîntece introduse mai de mult în circulaţie. Una din aceste creaţii mai vechi e înregistrată în culegerea lui Tudor Pamfilie :

Scoală, Osman, te deşteaptă,
Aman, bre Osman,
Că ţi-i Plevna-nconjurată
De români cu spada lată [40].

Textul reprodus se regăseşte aproape identic în volumul de teatru folcloric al lui V. Adăscăliţei :

Scoală, Osman, te deşteaptă,
Aman, bre Osman, aman, aman,
De-ţi vezi Plevna-nconjurată
De români cu spada lată [41].

Exceptînd lirica populară de cuprins ostăşesc, care a fost folosită copios în construcţia melodică a pieselor istorice, replicile din cuprinsul lor s-au alimentat nu numai din izvoare anonime, ci şi din „opera înaripată a lui Alecsandri“ [42], precum şi din cea a marelui Eminescu. Lucrarea luceafărului poeziei româneşti, din care s-a inspirat teatrul folcloric de nuanţă istorică, a fost „Scrisoarea a III-a“. Dramaturgii anonimi n-au utilizat-o însă în întregime, ci numai fragmentar. Porţiunea, asupra căreia s-a oprit, e cea a conflictului dintre Mircea şi Baiazid, care a fost definitivată de poet în timpul războiului de independenţă, cînd con-

39. *Ibidem*, p. 47.
40. Tudor Pamfilie, *op. cit.*, p. 285.
41. V. Adăscăliţei, *Teatru folcloric din judeţele Bacău şi Neamţ*, Casa judeţeană de creaţie populară Bacău, 1968, p. 174.
42. *Ibidem*, p. 20.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

știința lui cetățenească a vibrat adînc[43]. Cum în 1877 a avut loc o înfruntare asemănătoare între români și turci, ca și în poem, satira eminesciană, de o excepțională ținută artistică și de un exuberant avînt patriotic, a servit ca model la schițarea dialogului dintre cele două personaje principale ale piesei populare, generalul Cerchez și Osman-pașa. Una din replicile celui din urmă nu este decît rezumatul perorației îngîmfatului sultan Baiazid, din care se mai pot recunoaște doar cîteva frînturi deformate :

Nu știi că Osman-pașa
Nu-i om de biruit ?
Iar a mea viteză armată
E mai iute chiar ca vîntul
Și de frica noastră
Tremură întreg pămîntul !
Vezi ienicerii mei ?...
Un semn dacă le-oi face...
Într-un ceas a voastră armată
Va fi ca pleava vînturată[44].

O parte a versurilor lui Eminescu apare parafrazată, alta e reprodusă cu aproximație. Ceea ce interesează în cazul de față nu este gradul de originalitate a pieselor și nici perfecțiunea formei lor, ci mesajul pe care-l conține. De esență patriotică, acesta cere generațiilor viitoare să ducă libertatea și suveranitatea națională mai departe, peste veacuri, păstrîndu-le ca pe bunurile cele mai de preț ale unui popor care a suferit vreme îndelungată împilări nedrepte.

Lucrarea se termină cu un act de largă generozitate. Pentru că românii au excelat întotdeauna în relațiile lor bune cu vecinii, ei nu nutresc resentimente nici pentru foștii lor dușmani. În consecință, în finalul piesei, lui Osman-pașa și prizonierilor turci li se redă libertatea :

Osmane, ești liber !
Ia-ți restul de armată și pleacă ![45]

Dacă „Scrisoarea a III-a" a lui Eminescu este tributară luptătorilor de la 1877 din punct de vedere al patosului patriotic, cartea fiului de domn avînd tangențe doar cu lirica populară mai veche, nu același lucru se întîmplă și cu „Ostașii noștri" ai lui Alecsandri. Întrucît volumul e închinat eroilor de la Plevna, bardul de la Mircești utilizează, în exclusivitate, creații de circulație curentă, pentru că poeziile sale nu sînt decît un omagiu adus vitejilor timpului lui și nu antecesorilor de acum cîteva secole. În asemenea împrejurări, influența poeziilor populare contemporane poate fi surprinsă la autorul „Ostașilor noștri" atît în figurația stilistică folosită, cît și în întreținerea unor dialoguri cu temă similară. Pentru evidențierea transferului de figuri de stil dintr-o parte

43. Teodor Vârgolici, *op. cit.*, p. 69.
44. V. Adăscăliței, *op. cit.*, p. 172.
45. *Ibidem*, p. 175.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

în cealaltă se pretează cunoscuta comparație a gloanțelor cu boabele de porumb :

Din zori în zori și turci și noi
Zvîrleam în aer plumbii
Cum zvîrli grăunți de păpușoi
Ca să hrănești porumbii.

Izvorul acestor reușite versuri din „Peneș Curcanul" îl constituie sfîrșitul unui cîntec din culegerea lui C. Rădulescu-Codin, inferior ca realizare artistică :

Cum vin vara ploile
Noi azvîrlim gloanțele
Cum azvîrli grăunțele
Ca să hrănești păsările ! [46]

Și în „Sergentul" poate fi identificată influența poeziei populare ostășești asupra versurilor lui Alecsandri. E vorba de discuția ce are loc între colonelul care pleacă pe front și sergentul care vine de acolo, rănit. Cel care începe dialogul, e colonelul :

Și-i zice cu blîndețe : „De unde vii, străine ?"
„Vin tocmai de la Plevna". „Cum e acolo ?". „Bine".

Modelul popular, Alecsandri l-a găsit într-un cîntec de origine și de circulație moldovenească, publicat de Alexandru Vasiliu în colecția sa de creații folclorice :

Dar Hosmanu ce zicea ?
— De unde vii, domnule ?
— De la Plevna, turcule !
— Ce-ai mai văzut, domnule ?
— Bătălii, turcule,
Care de care mai mare.
Tot România-i mai tare ! [47]

Cîntecele extrase demonstrează că literatura populară, inspirată din evenimentele istorice de la 1877, a avut un puternic ecou atît asupra sensibilității scriitorilor culți, cît și asupra întregii opinii publice. Jucînd rolul unui element de intimă comuniune între cei de pe front și cei de acasă, ea a fost apreciată nu numai pentru perfecta consonanță cu istoria, ci și pentru latura adînc umană ce-o cuprinde. Dacă filele istoriei naționale se rezumă, în genere, la succesiunea logică a evenimentelor, epopeea războiului de neatîrnare, turnată în versuri anonime, are în plus calitatea de a fi scos în evidență trăirile sufletești pe care le-au încercat ostașii plecînd de acasă, zbuciumul lor intern înainte de atacuri, marea bucurie resimțită pe urma victoriilor repurtate. Prezentînd toate aceste sentimente în deplina lor autenticitate, meritul deosebit al crea-

46. C. Rădulescu-Codin, *op. cit.*, p. 26.
47. Alexandru Vasiliu, *Cîntece, urături și bocete*, București, 1909, p. 94.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

țiilor populare e de a fi insistat mai ales asupra conștiinței cetățenești a luptătorilor, care, trecînd cu abnegație peste viața lor intimă, au mers să împlinească aspirațiile de independență a țării, convinși fiind că suveranitatea națională îi va asigura drumul spre civilizație și progres și o va așeza, în configurația statelor europene, la locul de cinste ce i se cuvine.

LA GUERRE D'INDÉPENDANCE NATIONALE DANS LE FOLKLORE

RÉSUMÉ

La guerre de l'indépendance a servi comme source d'inspiration autant pour la littérature culte que pour celle populaire, qui, cette dernière, a employé spécialement la poésie des vers. Ces vers ont été aprecié non seulement pour leur perfaite consonnance avec l'histoire, mais aussi pour leur essence profondement humaine.

Poursuivent la succesion logique des évenements ,cette poésie a mis en evidence la vie spirituelle qu'ont en les combattans en partant de chez-eux.

Le mérite particulier de ces créations populaires consist à ce qu'ils ont insisté specialment sur la conscience civique et sur l'amour patriotique de ces cambattants qui, par abnégation de leur vie, sont allés accomplir les aspirations de l'indépendance du pays.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

GAZETARUL EMINESCU LA 1877

GRIGORE CODRESCU

Nimic nu trezește curiozitatea marelui public, cînd e vorba de trecut, mai mult decît nevoia de a afla, pînă la amănuntul pitoresc, reacția cutărei personalități în fața evenimentelor cardinale ale neamului. Răspunsul la această întrebare naște uneori deziluzii. În ce-l privește pe Eminescu, o imagine încă fragmentară și epidermică a activității și operei marelui poet, acreditată atît de școală cît și de literatura de specialitate, facilitează aceasta.

Ce făcea Eminescu în 1877 ? Nimic nu pare a fi la înălțimea unei proiecții ideale. Nici una din poeziile sale nu glorifică dorobanții sau asaltul Plevnei.

Autorul „Scrisorilor" este la vîrsta de 27 de ani. La 12 octombrie 1877 îi răspundea prietenului său Slavici că nu are bani pentru drumul Iași—București. Demisionase de la „Curierul de Iași", „foaia vitelor de pripas", după intransigența care o manifestase în raporturile cu un „domn Mircea", directorul tipografiei și prietenul primarului.

Spre sfîrșitul lunii octombrie Eminescu ajunsese în redacția „Timpului". În întregul an nu se înregistrează nici un vers publicat ; doar cronicile teatrale, gazetăria la „Curierul..." și ciclul de articole din „Timpul" — „Icoane vechi și icoane nouă", elogiat de Negruzzi. În anul următor, 1878, poetul publică „Povestea codrului", „Povestea teiului", „Singurătate", „Departe sînt de tine" în „Convorbirile literare" din 1 martie, iar la 26 mai citește versuri acasă la Maiorescu.

Dar toate acestea n-au nici o legătură cu momentul pe care-l traversa țara. Unde este vocea lui Eminescu în euforia generală care cuprinsese România la știrea căderii Plevnei în august 1877 ?

Esențialmente diferit structural de Alecsandri, Macedonski, Coșbuc și ceilalți, care, acum sau mai tîrziu, își strigă entuziasmul în versuri patetice, Eminescu, lucid și reflexiv, gînditor politic de o profunzime excepțională, analizează în articole politice implicațiile Războiului pentru independență în complicatul context al situației internaționale a României acelor ani. „Sufletul său — notează G. Călinescu — era alcătuit din roate enorme și greoaie, ce, o dată puse în mișcare se învîrteau cu duduit grozav și implacabil. Era plin de violență și de statornicie în dragoste și dușmănie, (...) într-un cuvînt un om înzestrat

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

să exprime sufletul jalnic sau mînios al unei mulțimi în primejdia de a fi strivită de puterile îndîrjite ale lumii vechi. . ."

Condeie pline de probitate din epocă subliniază calitățile excepționale ale articolelor și notelor gazetarului Eminescu, enormul său prestigiu inclusiv în rîndurile adversarilor politici, profilul moral exemplar al ziaristului luptător, conștiinciozitatea profesională ieșită din comun. Un Z. C. Arbore, colaborator la „Românul" lui C. A. Rosetti, se arată uimit peste ani de capacitatea de profeție a lui Eminescu cu privire la posibila ridicare a țăranilor la luptă [1]; un D. Tomescu se întreba în 1909: „Cîți dintre ziariștii de azi înțeleg să-și împlinească datoria lor într-un chip așa de rodnic și de folositor, precum înțelegea Eminescu ?" [2]. Mai tîrziu, Gala Galaction consemna: „Șapte ani de zile Eminescu face gazetărie, devastează frumoasele grădini ale sufletului său pentru coloanele unui ziar politic" [3]. În 1939 Șerban Cioculescu considera activitatea poetului la „Timpul" ca momentul „cel mai însemnat din istoria presei noastre politice" [4].

Au căzut de mult insinuările cu privire la presupusul punct de vedere partizan al gazetarului Eminescu, prim-redactor la un organ al partidului conservator, care ar fi fost deci nevoit să-și tempereze entuziasmul pentru o inițiativă a partidului liberal — sub a cărui guvernare se desfășura războiul. Indiscutabil, Eminescu, adeptul faimoasei teorii a păturii superpuse, al teoriei maioresciene a formelor fără fond și apărătorul inflexibil al datinilor nu era lipsit de puncte comune cu conservatorii. Dar «„Timpul" deveni de fapt organul de expresie al poetului» — consemnează G. Călinescu. Nerespectînd consemnul de a face consecvent opoziție liberalilor, Eminescu intră în conflict cu Al. Lahovary, unul din liderii partidului conservator. Incidentul este relatat de I. Slavici în „Amintirile" sale, dar și de Gh. Eminescu, fiul lui Matei, de la care primul aflase inclusiv înjurătura neaoș românească pe care poetul o slobozise la adresa aceluia; „războiul este o problemă gravă națională care trebuie privit pe deasupra luptelor noastre de partid" — i-ar fi spus Eminescu.

La cîțiva ani după război, în 1880, gînditorul politic formula lapidar în același organ de presă una din coordonatele existenței noastre naționale: „Independența e suma vieții noastre istorice". În același an, articolul „Independența română" arunca în neant, precum o face și poemul „Scrisoarea III", toți demagogii și samsarii politici care își înălțau socluri pe jertfele celor peste zece mii de soldați morți pe cîmpiile Bulgariei: „Oare Mircea I, în cei 35 de ani, Ștefan cel Mare, în cei 46 de ani ai domniilor lor, au avut o altă preocupare decît neatîrnarea țării ? Mircea I, acest prototip luminos și al artei războinice, și al celei diplomatice la români, n-a gîndit toată viața lui decît la menținerea neatîrnării".

Desigur în săptămînile și lunile sîngeroasei încleștări din 1877, Eminescu vibra ca cea mai pură și sinceră conștiință a epocii, pentru țăranii

1, 2, 3, 4. După „Pagini vechi despre Eminescu", Antologie, prefață și note de Gh. Bulgăr, Ed. Eminescu, 1976.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

trimişi să cucerească independenţa. În „Timpul" din 15 noiembrie 1877 se poate citi : „Astăzi ostaşii noştri se aruncă cu bărbăţie în luptă ; pămîntul se cutremură sub picioarele lor ; cad şi iarăşi cad şi totuşi merg înainte ; lumea întreagă este uimită". Acum, credem, s-au născut imaginile strălucitoare ale poemului „Scrisoarea III", ale cărui versuri pot fi intuite aici precum strălucitoarele statui în blocurile masive de marmoră.

Aprecierile contemporanilor ca şi ale urmaşilor la adresa ziaristicii lui Eminescu sînt de nedezmînţit. Într-adevăr niciodată nu s-a făcut poate, în articole de ziar, atîta risipă de informaţii şi documentare ştiinţifică, de argumentaţie social-politică şi analiză economică, de profunzime a ideilor şi strălucire a stilului, de înălţime morală şi patos.

Dintre articolele scrise în atmosfera de înaltă temperatură pe care o parcurgea România în primăvara, vara şi iarna lui 1877 se disting prin unitatea tematicii şi a sensului lor politic următoarele : „Neutralitatea României" în Curierul de Iaşi din 13 aprilie, „Oştirea română", articol de fond în Timpul din 8 octombrie şi „Dorobanţii" în Timpul din 30 decembrie 1877.

Este adevărat, în epocă s-au mai auzit voci de compătimire faţă de soldaţii ţărani care duseseră greul războiului : V. Alecsandri — „Eroii de la Plevna", Ion Slavici în presă, Al. Macedonski şi alţii. Vocea lui Eminescu însă depăşeşte în amplitudine şi în forţa limbajului tot ce s-a spus. Articolele sale poartă amprenta gazetarului de geniu. Fiecare din ele este o structură, un cosmos, o creaţie care răscoleşte. „Dorobanţii" de pildă, citat mai sus, este o odă şi un pamflet. Nimic nu arată că ar fi un articol ocazional de ziar. Prima propoziţie anunţă neted şi neutral faptul : „Au sosit în Bucureşti dorobanţii de pe cîmpul de război". Urmează montajul savant al ideilor şi imaginilor, a căror rezonanţă se amplifică reciproc astfel : „Aceşti eroi, cu care gazetele radicale se laudă atîta, sînt, mulţumită guvernului, goi şi bolnavi. Mantalele lor sînt bucăţi, iar sub manta cămaşa pe piele, şi nici cojoc, nici flanelă, nici nimic. Încălţaţi sînt tot atît de rău, unul c-un papuc şi-o opincă, altul c-o bucată de manta înfăşurată împrejurul piciorului..." Şi mai departe : „Nu sînt în toate limbile omeneşti la un loc epitete destul de tari pentru a infiera uşurinţa şi nelegiuirea cu care stîrpiturile, ce stăpînesc această ţară, tratează cea din urmă, unica clasă pozitivă a României". În continuare te întîmpină violenţele : „stîrpituri", „plebe franţuzită", „lepădături ale pămîntului", „neagră masă de grecotei ignoranţi", „lepră a lumii". Şi-apoi finalul : „Consistă această ţară din călăi şi din victime ?"

Aceeaşi gradare măiastră a efectelor şi aceeaşi exploatare a mijloacelor te întîmpină în „Oştirea română". La început anunţul sec : „Mîine duminică e ziua hotărîtă pentru intrarea triumfală a trupelor noastre în Bucureşti". Apoi dispunerea alternativă a unor imagini şi idei antinomice al căror efect este copleşitor : „Ţăranul intră în Sybaris" etc. etc. Motivele se reiau polifonic. Dispunerea e aceasta : eroismul ostaşilor, corupţia păturilor superpuse, suferinţele ţăranilor în sate, e-

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

fectele politicii liberale, țăranul — singurul păstrător al datinii, bunului simț și limbii naționale. Apoi finalul zguduitor: „Nu există nici o mai mare ironie decît aceea a sorții".

Problematica articolelor este complexă. Nimic nu scapă observatorului politic lucid al vieții interne și al situației internaționale a României: sistemul administrativ, problema evreilor, România și marile puteri, raportul dintre progres și specificul național etc. Și toate acestea, ca și altele, sînt analizate adesea exhaustiv, cu toate reperele istorice și interdisciplinare posibile.

Sîntem frapați de formularea unor idei politice atît de ale noastre azi: necesitatea industrializării, rolul activ al țărilor și națiunilor mici, egoismul de mare putere, sprijinirea pe forțele proprii, necesitatea înțelegerii între popoare („Voim dar să trăim bine cu toți vecinii, cu toată lumea; nu cerem de la nimeni decît un lucru: ca să nu ceară de la noi nimic" — 15 februarie 1878, în „Timpul").

Comparînd articolele politice cu „Scrisoarea III", creație poetică atît de legată de semnificațiile anului 1877, deși apărută la distanță de 4 ani, se poate spune, parafrazînd un cunoscut poet contemporan, că Eminescu n-a existat ca poet și ca gazetar, ci a existat pur și simplu Eminescu. Atît poemul citat, cît și articolele politice au comune substanța și atmosfera, ideile și atitudinea, tensiunea morală și stilul. Gradul înalt de reflexivitate, ineditul imaginilor și înclinația spre antiteze, dar în mod deosebit farmecul inegalabil al limbajului — elemente remarcate într-un celebru articol de către Titu Maiorescu, se regăsesc atît în paginile politice cît și în a treia satiră. De altfel, aceasta pare a fi, în prima ei parte, expresia poetică a elogiului virtuților neamului românesc — reprezentat cu strălucire, secole de-a rîndul de către țărănime, iar în partea a doua chintesența articolelor politice de demascare a patriotarzilor și paraziților sociali.

Deși sub raportul finalității și al speciei deosebirile sînt fundamentale, se recunosc atît în articolele din „Curierul de Iași" și „Timpul", cît și în „Scrisoarea III", elemente comune de tehnică artistică, limbaj și stil: încorporarea ideilor în metafore și expresii inconfundabile, racordarea rapidă la esență, dispunerea antitetică a termenilor, simplitatea dar ametitoarea adîncime a analizelor, armonia limbajului, plasticitatea mijloacelor pamfletarului. În ziar găsim: „stîrpituri", „hidoasa pocitură", „bulgăroi", „venitură", „capete seci", „putrejunea", „pătura de cenușeri", „patrioți" — expresii atît de cunoscute din „Scrisoarea III".

Putem desigur, cu avantajul comod al distanței de un secol și jumătate de la apariția articolelor lui Eminescu din „Curierul de Iași" și „Timpul", să nu fim de acord cu unele puncte de vedere ale gazetarului politic. Dar într-o atare perspectivă, ce-ar mai rămîne oare din Dante? dar din Homer? Eram tentați, de altfel, ca acestei evocări să-i dăm drept titlu formularea: „Eminescu — luptătorul exemplar pentru independența României". Căci unic și egal cu sine însuși, și în 1877, la vîrsta de 27 de ani, idolul nu se dezminte. În ziarul „Timpul" din 24 noiembrie, cînd file sîngeroase se înscriau în istoria țării, el scria — la apariția principalei opere a lui Bălcescu sub îngrijirea unui alt mare

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

cărturar patriot: „Facă-se această scriere evanghelia neamului, fie libertatea adevărată idealul nostru, libertatea ce se cîştigă prin muncă. (...) figura voievodului românesc iese în prosceniu, vitejească şi mîndră..."

Vorbea un geniu despre un erou. Se întîlniseră în prosceniul neamului lor.

LE JOURNALISTE EMINESCO À 1877

La rapport entre les personnalités du passé et les événements d'anvergure nationale vécues par celles — ci constitue toujours un sujet attrayant.

Il paraît que sous cet angle Eminesco est désavantageux.

Aucune de ses poésies ne glorifie les luttes de 1877—78.

Durant ces années il n'a fait paraître que des poésies érotiques et de méditation. A ce moment-là il était journaliste au „Courrier de Iassy" et au journal „Le Temps". Mais sa structure morale était tout à fait différente que celle d'un Alecsandri ou d'un Cosbuc.

Au journal „Le Temps" il a manifesté les qualités d'un journaliste politique exceptionnel, reconnues même de ses adversaires. En tant qu'organ du parti conservateur, „Le Temps" exprime en réalité le point de vue du poète.

Doué d'un exceptionnel esprit historique et politique, Eminesco distingue les ressorts intimes de la situation interne et internationale de la Roumanie de ce temps-là. Il réalise souvent des analyses exhaustives et lance des idées qui surprennent aujourd'hui par leur actualité. Il était à la fois poète et journaliste de génie.

Mais ce qu'il fait paraître c'est de la pure création et non pas des articles de circonstance.

A la profondeur des idées s'ajoute aussi le charme de la composition et l'éclat du langage.

Dans les articles du journal „Le Temps" on entrevoie la cadence et les images de la „Lettre III", poème publié quatre ans plus tard. Beaucoup d'expressions de ces articles ont passé directement dans le poème.

Sans doute, Eminesco a-t-il été un combattant parfait pour l'Indépendance de la patrie, même si aujourd'hui, ayant l'avantage de la distance d'un siècle et demi, nous ne sommes plus d'accord avec quelques-unes des idées du journaliste politique.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

AUREL BĂEŞU — REPORTER DE FRONT ÎN TIMPUL PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL.

de DOINA BUJOR

În preajma primului război mondial, trei tineri artişti, Adam Bălţatu, Aurel Băeşu şi Mihai Onofrei, colegi la Şcoala de arte frumoase din Iaşi, atrăseseră atenţia criticii de artă şi publicului atît prin prospeţimea viziunii lor artistice, care se opunea evident academismului profesat de către artişti mai în vîrstă ca Gheorghe Popovici, Emanoil Bardasare, Constantin Stahi şi alţii, cît şi printr-un ritm neobişnuit de lucru, datorat unui lăudabil elan creator ce anima grupul celor trei. Băeşu, poate cel mai dotat dintre ei, moare foarte tînăr, în anul 1928, la numai 32 de ani.

Succesul de public şi de critică au însoţit, după mărturiile oferite de către presa vremii, toate manifestările sale expoziţionale, începînd cu debutul ieşean din 1915. Cîteva premii, printre care cel din 1915, oferit de Academia Română (premiul I „Lecomte de Nouy" pentru desen antic şi după natură), cel de la Salonul Oficial din anul 1924 şi altele, întăresc ideea de talent viguros al tînărului moldovean. Nu lipsesc însă din paginile revistelor şi consemnări mai ponderate despre creaţia lui Băeşu (aparţinînd, spre exemplu, lui Francisc Şirato, Nicolaie Tonitza, etc.), care, alături de asemenea aprecieri pline de căldură, semnalează cu obiectivitate şi anumite limite ale acestei creaţii, încă foarte tînără, dar foarte generoasă în intenţii. Din păcate, viziunea picturală a lui Băeşu n-a mai avut timp să se limpezească, să atingă pragul maturităţii. Zborul său s-a frînt şi uitarea a înlocuit entuziasmul ce plana în jurul creaţiei sale. Abia în anul 1968 Muzeul de artă din Bacău îi organizează o retrospectivă. În acelaşi an apare o monografie semnată de Maria Dumitrescu.

Conţinutul retrospectivei, catalogul acesteia şi monografia amintită aduc în discuţie cu precădere creaţia picturală a lui Aurel Băeşu şi relevă locul pe care acest artist, nedreptăţit de propria-i soartă, îl merită pe deplin într-o istorie a artelor româneşti [1]. Deasemenea sînt schiţate filiaţiile acestei creaţii cu aceea a unor înaintaşi de seamă ca Theodor Aman şi mai ales cu aceea a lui Nicolaie Grigorescu.

Unul dintre aspectele mai puţin discutate ale moştenirii artistice lăsate de Băeşu îl constituie desenele sale. Muzeul de artă din Bacău

1. *Pictura românească*, *Ed. Meridiane*, Bucureşti, 1976, p. 297—298.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

deține o interesantă colecție formată din 104 lucrări de grafică-crochiuri, desene în cărbune, creion, tuș, tehnică mixtă. În cea mai mare parte ele sînt lucrări pregătitoare pentru pictură și au puterea de a ne desvălui aspecte ale laboratorului său de creație, intenții și căutări vizibile și în opera picturală. Doar cîteva dintre ele au caracter de operă finită, manifestă oarecare autonomie față de specificul expresiei picturale și relevă o viziune inedită, anticipatoare, atît față de ceea ce este cunoscut din personalitatea sa creatoare, cît și față de epoca în care ele au prins viață, caracterizată printr-o rezistență încăpățînată a academismului.

Cele mai multe dintre aceste lucrări sînt legate de activitatea nemijlocită a pictorului pe front, în primul război mondial. El a fost unul dintre cei 35 de artiști mobilizați de către Marele Cartier General cu intenția de a constitui mai tîrziu un muzeu național militar. Cele cîteva luni de campanie i-au fost însă fatale pentru sănătatea și așa destul de șubredă.

Resimțind cu toată sensibilitatea drama războiului, Băeșu exprimă în desenele sale suferința omului simplu, complexitatea stărilor și situațiilor parcurse de ostași în timpul campaniilor. El nu se antrenează în compoziții dinamice, avînd ca subiect scene de luptă, ci preferă scene cu caracter mai static din tabere, nu lipsite însă de dramatism și de adîncime psihologică. Citirea corespondenței, cu încărcătura sa de semnificații, cu varietatea de stări pe care o implică, constituie unul dintre subiectele mai mult abordate. Cărbunele sau creionul dau viață unor chipuri expresive, conturează o atmosferă densă de viață, de poezie tristă, protestatară prin simplul său enunț. În alte imagini, ce păstrează același caracter „povestitor", vedem ostași reparîndu-și echipamentul sărăcăcios. Unii dintre ei poartă deja stigmatul mutilării fizice, cei mai mulți pe acela al suferinței sufletești. Implicînd în economia imaginii amănuntul sugestiv, relevant uneori pînă la nivelul de forță a unei metafore, Băeșu transformă schițele sale în documente sensibile ale sentimentelor manifestate împotriva războiului, în egală măsură trăite de ostași și de artist.

În cele mai multe cazuri însă, și la un nivel superior, Băeșu se simte atras de portretizarea subtilă, emoționantă a combatanților. Aceste desene vin ca un nou argument la opinia deja formulată a Mariei Dumitrescu, ce remarcase „înzestrarea plină de făgăduință a tînărului pictor nu numai pentru arta peisajului, dar și pentru aceea a artei compoziționale și a portretului" [2].

Parte dintre aceste portrete sînt evident schițate rapid, sînt niște consemnări spontane pline de vervă ale modelului. Dacă linia are un duct precis, viguros, hașura este uneori neglijentă, precizînd cu mai multă fermitate doar elemente esențiale ale portretului, concurînd la definirea unei anumite expresii, fără să urmărească un echilibru final al compoziției. Există chiar și cîteva portrete complet nepaginate, simple adnotări expresive ale unor fizionomii sau ale unor elemente de

2. Maria Dumitrescu, *Aurel Băeșu*, *Ed. Meridiane*, București, 1968, p. 8.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

2 3

Pl. I — Aurel Băeşu. 1. Destăinuindu-se; 2. Soldat citind corespondenţa; 3. Ofiţer superior.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

costum militar. Alături de acestea se remarcă însă cele cîteva portrete atent elaborate şi finisate, vădind o viziune plastică foarte personală. În dublul portret intitulat „Destăinuindu-se", una dintre lucrările cele mai interesante (vezi planşa I/1), formele se definesc mai puţin cu ajutorul liniei. Haşura, foarte atent condusă, este gradată în asemenea mod ca intensitate şi formă, încît rezultatul este un joc de planuri colorate în griuri. Albul fondului este deasemenea antrenat şi conlucrează el însuşi cu griurile ca pată de culoare. Orchestrarea foarte echilibrată a valorilor duce şi la definirea formelor şi la sugerarea a două planuri diferite ca adîncime. Volumele sînt marcate economicos, atît ca mijloace cît şi ca valoare. Linia de contur este aproape subînţeleasă. Apare acolo unde trebuie să sublinieze efectele luminii sau un accident expresiv de volum. Această manevrare foarte rafinată a haşurii, de o manieră particulară, este vizibilă şi în lucrări ca „Soldat citind corespondenţa" (vezi planşa I/2), „Ofiţer superior" (vezi planşa I/3) şi multe altele. Dealtfel, „elementul uman, prezent şi pînă atunci în opera sa, avea să ocupe un spaţiu tot mai larg, devenind cu vremea factorul determinant al artei sale" [3].

În sensul celor mai valoroase tradiţii ale artei noastre angajate, avînd ca momente dintre cele mai semnificative pe acelea ale luptei poporului nostru pentru independenţă, operele lui Aurel Băeşu inspirate de participarea sa la primul război mondial constituie o pagină plină de realism, forţă artistică şi înaltă conştiinţă patriotică.

AUREL BĂEŞU — CORRESPONDENT DE GUERRE PENDANT LA PREMIÈRE GUERRE MONDIALE

RÉSUMÉ

L'article rélève un aspect inconnu de l'oeuvre du peintre Aurel Băeşu, meurt a l'âge de 32 ans. Il s'agit des quelques dessins, des portraits des combatants, inspirés par la participation de l'artist à la Première Guerre Mondiale. Ces dessins constituent une page emotianante d'histoire des Beaux Arts roumains.

3. *Ibidem.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

LEGENDE ŞI NOVELE DE GR. H. GRANDEA INSPIRATE DIN RĂZBOIUL PENTRU INDEPENDENŢĂ

MARIN COSMESCU

Se împlinesc anul acesta optzeci de toamne de la moartea lui Grigore Haralamb Grandea (8.XI.1897) care şi-a trăit ultimii opt ani la Bacău, unde se căsătorise pentru a treia oară cu Fotinia Bâcu şi funcţionase ca profesor suplinitor de limbă franceză la gimnaziul din acest oraş.

„Scriitor ilustru odată — cum îl apreciază G. Călinescu — interesat de folclor, cîntăreţ printre cei dintîi ai mediului industrial... un critic ascuţit al societăţii burghezo-moşiereşti, pe care a încercat s-o priceapă analizînd evenimentele de la 1848 [1], Gr. Grandea se înscrie în rîndul postpaşoptiştilor care au continuat lupta pentru realizarea marilor idealuri naţionale. Cu mijloace artistice modeste, dar cu un suflet mare, generos, Grandea n-a încetat nici o clipă să lupte pentru aceste idealuri, ca poet şi ziarist, opera sa, destul de vastă şi variată, fiind dedicată, în cea mai mare parte, trecutului ca şi prezentului patriei sale. „Dorit-am libertatea în lume să domnească / Amorul şi dreptatea ca soare să lucească", se exprima el în „Aniversarea naşterii" în 1883 [2], şi, deşi trăieşte şi cunoaşte multe lovituri ale soartei, mai exact ale contemporanilor săi, el nu-şi pierde niciodată încrederea: „Tot la tine, ţara mea / Dorul mă va înturna" [3], va adăuga el mai tîrziu.

Retras la Bacău, Grandea nu-şi întrerupe legăturile cu capitala ţării, trimiţînd regulat colaborările sale la „Universul literar săptămînal": versuri, legende, povestiri, novele, însemnări de călătorie, lăsînd doar în stadiu de proiecte o epopee, *Daciada* şi o dramă istorică, *Horia*. Caietele de „legende şi novele", pregătite pentru tipar şi aflate la Arhivele statului din Bacău, conţin şi cîteva evocări ale unor momente din Războiul pentru independenţă, scrise şi publicate la un deceniu de la eveniment. Sînt fapte reale, cunoscute, desigur, de scriitor din vremea cînd era redactor la *„Războiul"* (1877—1878), sau folosind lucrarea în două volume a lui T. C. Văcărescu: „Luptele românilor în războiul din 1877—78", (Bucureşti, 1887). Ceea ce reţine atenţia cititorului în

---

1. G. Călinescu: ***Studii şi cercetări de istorie literară***, Bibl. şcolarului, Ed. Tineretului, 166, p. 140.

2. Gr. H. Grandea: ***Scrieri***, Seria „Restitutio", Ed. Minerva, Bucureşti, 1975, pag. 61.

3. Al. Şonţu: ***Grigore H. Grandea***, Conferinţă ţinută la Ateneul Român, tip. Miulescu, Buc. 1902, p. 19.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

aceste „novele" ale lui Grandea, ca şi în alte lucrări ale sale, este tocmai aura de legendă cu care încearcă să învăluie faptele eroilor săi şi inventţia ce dovedeşte autorul „Miosotului", mai ales, în construcţia epică.

În „Luleaua sergentului Coman" [4], de pildă, Grandea se opreşte asupra unui episod din asalturile date pentru cucerirea redutei Griviţa. Sînt amintiţi aici şi maiorul Şonţu, şi Valter Mărăcineanu, dar scriitorul îşi alege un erou dintre cei mulţi căzuţi, un „fiu al muntelui", bătrînul sergent Coman, care purta pe piept „Medalia de 25 ani de serviciu". Tot regimentul ştia că sergentul Coman ţinea foarte mult la luleaua lui, „ca la nişte sfinte moaşte", şi clipele lui cele mai fericite erau acelea cînd putea să şi-o aprindă, retras, fumînd în tăcere, pierdut în gînduri, suspinînd la amintirea unui chip din tinereţe, fata care i-o dăruise şi murise înainte de a-i deveni soţie. Nimeni nu-i cunoştea taina, dar i-o respectau şi înţelegeau că luleaua era un simbol sacru pentru el. În ziua aceea memorabilă de 30 august 1877, cînd se hotărîse atacul final asupra redutei Griviţa, sergentul Coman, presimţind că venise „ziua însemnată", cînd sufletul lui se va înălţa lîngă femeia iubită, înainte de asalt, le cere soldaţilor din grupa sa : „Cum eu voi merge tot înaintea voastră, poate că voi cădea. Să nu-mi lăsaţi trupul în mîinile păgînilor şi, îngropîndu-mă să-mi puneţi luleaua la sîn, în dreptul inimii". Făgăduindu-i să-i respecte rugămintea, soldaţii l-au urmat îndeaproape, după cum el însuşi, urcînd pe parapet, încearcă să smulgă trupurile maiorului Şonţu şi căpitanului Mărăcineanu, căzuţi eroic în luptă, iar apoi, cu un stindard turcesc în mînă, moare şi el, pătruns de gloanţe. Camarazii săi au avut grijă să-l îngroape „chiar lîngă parapetul redutei" şi să-i „pună luleaua în sîn, în dreptul inimii".

O altă povestire de Grandea, „Rănitul" de la Griviţa" [5], pare să continue pe cea dintîi, pornind de la „noaptea strălucitei zile" ce-a urmat, cînd „pe culmile redutei fîlfîiau acum stindardele române" şi ostaşii „învîrteau hora la lumina focurilor şi la sunetul fluierului..."

Poetul patriot vibrează şi participă la entuziasmul general : „Avîntul, curajul şi stăruinţa cu care susţinuseră lupta probară lumii uimite că poporul nostru n-a pierdut vechea virtute militară a strămoşilor săi care au plimbat triumfător vulturul latin în toată lumea".

Şi de astă dată Grandea îşi alege ca erou al „novelei" tot un dorobanţ dintre cei ce „nu mai erau decît nişte sfărămături omeneşti", Ion Florea din Breaza, care „nu vroia să moară", dorind să vadă şi el „cum este Griviţa înăuntru" şi să trimită scrisoare Tudorei, logodnica sa, cum a biruit pe Osman. Numai că el nu mai avea mîini : „una mi-a tăiat-o, iar cealaltă, cine ştie cînd se va vindeca". Cînd i se pune pe piept „Virtutea militară", el exclamă : „Ah, cu ce mîndrie o să se uite Tudora la ea !" Dar Tudora nu va afla decît din scrisoare de vitejia lui, ca şi alte logodnice soţii sau mame.

4. Gr. H. Grandea, *op. cit.*, p. 498.
5. Universul literar săptămînal, nr. 35 din mai 1889.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Ca şi Coşbuc mai tîrziu, Grandea realizează în povestirile sale o viziune realistă asupra războiului, cu consecinţele sale tragice, urmărite mai departe, în familiile luptătorilor de la 1877, cum va dovedi şi în scurta povestire „Zîna Cepturei“ [6]. Căci încheierea păcii nu adusese bucuria în toate casele, sau, cum spunea Grandea, „nu pentru toţi încetaseră lacrimile, nu în toate inimile pierise grija“. Şi în satul Ceptura din judeţul Prahova nu se-ntorsese Ion Florea, sergent la Călăraşi. Un consătean de-al său îl văzuse pentru ultima oară luptînd lîngă Opanez, înconjurat de turci, dar dacă el căzuse mort sau prins nu mai ştia. Motiv pentru care logodnica lui Florea, „Mina, cea mai frumoasă fată din partea locului“, pe care flăcăii o numeau „Zîna Cepturii“, nu putea să creadă că Ion a murit, că „o să se întoarcă acum cînd s-a făcut pace“. Şi în noaptea Învierii, ea se grăbeşte să-l aştepte „acolo, unde (se) întîlneau totdeauna, sub nucul din muchea dealului“. În credinţa ei oarbă „corp şi suflet este numai aşteptare. Nu mai vede nimic din ceea ce o înconjoară“, decît „un tropot de cal, apropiindu-se şi în mintea ei rătăcită, Ion Florea sare de pe cal, „o cuprinde în braţe, o sărută cu buze de gheaţă“. Şi de atunci, Zîna Cepturei umblă nebună...

De remarcat că Grandea încercase şi în versuri să-şi aducă omagiul său „Armatei române 1877“ [7] imitînd pe Alecsandri, dar cu mijloace artistice la fel de modeste ca în „novele“ :

„Dragi oşteni, frumoşi eroi
Glasul patriei voios astăzi vă salută
Căci strămunii văd în voi
Cu mîndrie, răsărind gloria trecută.

. . . . . .

De-ale voastre vitejii
La mormînt a tresărit ţărîna străbună
Şi ale patriei cîmpii
De un cîntec vitejesc toate lung răsună“.

Lăsînd deoparte alte novele de aceeaşi inspiraţie, cum ar fi : „Luarea Smîrdanului“ şi „Moartea lui Ali Paşa“, publicate tot în „Universul literar“, în anul 1891, dar lipsind din caietele pregătite de Grandea la Bacău, ne vom opri asupra celei mai importante dintre lucrările sale în proză care probează intenţiile vădite ale scriitorului de a „plimba (pe cititor) cu făclia în mînă prin secolii din care se compune istoria“ ţării sale, căci — spune Grandea mai departe — „nevrînd să ştim de unde venim, cine sîntem, nu ştim nici unde mergem“ [8]. Subliniind astfel necesitatea preţuirii trecutului — „candela pusă în prezent ca să lumineze viitorul“ — Grandea îşi manifestase încă din 1879, prin publicarea romanului neterminat „Misterele românilor“ (Bucegiu, nr. 1-10,

6. Gr. H. Grandea, *op. cit.*, p. 515.
7. Universul literar săptămînal, nr. 35 din mai 1889.
8. Bucegiu, nr. 1/1879 ; *Misterele românilor, Precuvîntare.*

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

1879) tocmai această intenție de a lega momentele semnificative din istoria poporului român, urmărind „istoria unei familii daco-romane din timpul colonizării Daciei" și „toate întîmplările care au trecut peste această țară, prin toate epocile ei de mărire și cădere..."

Lucrarea de atunci, deși neterminată — după expresia lui G. Călinescu — „făgăduia să fie o excelentă narațiune de formulă arheologică și senzațională", urmărind, evident un scop ideologic : „de a dovedi continuitatea poporului român prin metempsihoză... pînă în epoca lui Bălcescu și Cuza, demonstrînd astfel tradiția..." [9]

Noua variantă era anunțată în *Universul literar* nr. 28 din 27 martie 1889, cînd lua sfîrșit o altă lungă povestire cu substrat istoric „Comoara de la Băneasa" : „Colaboratorul nostru d. Grandea pregătește pentru numărul viitor o nouă povestire de mare senzație sub titlul „Un episod din cel din urmă război". Într-adevăr, începînd cu nr. 29 din 3 aprilie 1889, pe parcursul a 11 numere apărea povestirea anunțată, dar sub alt titlu : „Din altă lume (amintiri din războiul turco-român") variantă care n-a fost cunoscută de G. Călinescu, ca și celelalte caiete de la Bacău. Ea a fost publicată în volumul *Scrieri* [10], din seria „Restitutio", împreună cu alte opere selectate din creația lui Grandea și sub îngrijirea lui Pavel Țugui, care aduce astfel la lumină și o parte din conținutul caietelor pregătite de Grandea pentru tipar la Bacău și semnalate de noi încă din 1967 [11]. În notele care însoțesc ediția, Pavel Țugui arată și modificările intervenite în nouă variantă a romanului neterminat, apreciind-o ca „o nuvelă fantastică a etnogenezei".

Scopul educativ urmărit de Grandea este vizibil încă din motto-ul ce precedă ambele variante, semnate de orientalistul german Falmerayer din Frankfurt pe Main, prieten al profesorului Ion Maiorescu : „Sînt în creierii Carpaților sate de coloni romani tot așa de curați ca în timpul lui Traian și Aurelian" [12].

Modalitatea folosită de Grandea de a ne introduce în subiect este specifică epocii și manierei sale, scriitorul punînd pe seama întîmplării cunoașterea personajelor. Prietenul său, un căpitan de miliție, îi relatează într-o scrisoare un fapt obișnuit din istoricile lupte de la Plevna, unde ar fi pierit dacă nu intervenea un tînăr muntean sergent-major, scoțîndu-l din mîinile turcilor, cu prețul unor răni destul de grave. Ei se împrietenesc apoi în spital, sergentul este decorat cu „Virtutea militară" și avansat sublocotenent. Deciu Longin — acesta e numele tînărului muntean — mergînd spre vindecare, tînjește după satul său, Labarul, și aerul curat al munților, unde cere voie să plece. Rugat de prietenul său, căpitanul, scriitorul îl primește in Capitală și se îngrijește de găzduirea lui, intrigat de recomandările ofițerului.

9. G. Călnescu, *op. cit.*, p. 152.
10. Gr. H. Grandea, *op. cit.*
11. M. Cosmescu : Gr. H. Grandea la Bacău, în Limbă și literatură vol. XIX. 1968.
12. Gr. H. Grandea, *op. cit.*, p. 357.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

Întîmpinarea în gară a tînărului Deciu Longin îi oferă scriitorului posibilitatea să noteze cîteva impresii din iarna anului 1877, considerată ca „o pagină fioroasă din istoria ţării". Imaginea războiului şi mai ales a epilogului său, este prezentată de Grandea cu un crud realism. „Căzuse peste noi, nu numai cu vijăliile nordului, dar şi cu o mulţime de epidemii şi epizoţii care seceraseră mai mult decît războiul... Gerul, foamea şi războiul se întreceau a hrăni corbii cu hoituri de oameni şi vite... „Scriitorul deplînge, deopotrivă soarta răniţilor români şi turci întîlniţi în gară, unde venea în întîmpinarea lui Deciu Longin. El surprinde însă, cu ironie, şi „parodia filantropiei", care, „începea să se joace cu tot decorul ei : „Aci mulţimea se îndesa pentru a vedea pe cei care se întorceau răniţi şi zdrenţăroşi, dar încărcaţi de glorie... iar ghirlanda femeilor frumoase, în dantele, catifea şi blănuri, se înşirase, gata să întindă cu mînuşiţa lor albă şi parfumată cîte ceva muncitorilor smulşi de la coarnele plugului spre a culege laurii lui Marte !... Ici cu cîte o ţigară de Havana, colo cu cite un păhăruţ de lichior, mai încolo cu cîte o ceaşcă de zeamă rece" [13]. Scriitorul este indignat că „acei soldaţi, goi, îngheţaţi şi muribunzi, erau siliţi să aştepte în ger" pentru o cutie de bomboane sau o bucată de ciocolată", în timp ce „acei martiri aveau mai mult zor de căldură, supă fierbinte şi odihnă".

Grandea rămîne impresionat apoi la vederea tînărului „înalt, palid, cu uniforma curată", care, deşi sublocotenent, călătorise alături de soldaţi, „suferind împreună cu ei". „Nu te mira — îi spune Deciu Longin — sînt ofiţer de cîteva săptămîni, dar soldat am fost mai mulţi ani. O schimbare de grad nu putea să mă facă să uit cît de grea este sarcina ce duc cei mai mici şi cît de mult îi inimează cînd văd cîte odată că şi cei mari pun umărul s-o ducă" [14].

Încredinţat că are înaintea sa „una din acele fiinţe omeneşti care ajung, prin forţa morală, prin încordarea voinţei, să aibă un farmec (deosebit) asupra semenilor săi", lui Grandea i se pare că omul din Bucegi „era un suflet care străbătuse secolii, schimbîndu-şi lutul din cînd în cînd, după întîmplare (sau după) legea existenţei noastre care cere ca la un termen să întoarcem pămîntului ceea ce este al său" [15].

Odată împrieteniţi şi ascultîndu-l ore întregi în camera de hotel pregătită dinainte, scriitorul era mulţumit şi se arăta „de acord cu acest fiu al munţilor, în gura căruia vorbea adevăratul patriotism şi un extraordinar bun simţ". În continuare, Deciu Longin destăinuie scriitorului că el aparţine unei familii de 207 suflete care formează satul Labarul, ascuns în Bucegi, unde îl invită în primăvara următoare, spre a-l cunoaşte.

Într-o „viziune mistică şi cam naturalistă" (Călinescu), Grandea vrea să sugereze continuitatea poporului român, încercînd să reînvie figuri reprezentative ale istoriei noastre : Decebal, Tudor, Bălcescu sau Cuza, ce vor fi evocate de bătrînul centenar Aldea Longin, strănepotul

13. *Ibidem*, p. 361—362.
14. *Ibidem*, p. 363.
15. *Ibidem*, p. 363.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

generosului căpitan Longin al lui Traian, unit cu Dochia, fiica regelui Decebal. Cuvintele lui au rezonanțe profetice însuflețind inimile tinerilor : „Dar să nu pierdem credința în viitorul acestui popor născut din viță împărătească. . . Văd aci în mijlocul nostru că tot ce este tînăr a luptat cu vitejie pe cîmpiile Bulgariei, cu brațele lor cîștigînd neatîrnarea țării. Au probat că nu au pierdut nimic din vechea virtute română. . . Fericirea vetrei vă este dată numai pentru a nu lăsa să se stingă flacăra ce geniul strămoșesc v-a încredințat-o și „care trebuie să facă din toți românii unul și același suflet cu un singur dor : unitatea și mărirea lor“ [16].

Preluînd de la scriitorul francez Eugène Sue formula artistică a rememorării („Les Mystères du peuple ou histoire d une famille de prolétaires à travers les ages“, 12 volume, 1867) Grandea a reușit să realizeze o povestire de factură romantică despre etnogeneza românilor, pornind de la revelarea virtuților strămoșești dovedite de ostașii români pe cîmpiile Plevnei. Preocuparea lui Grandea pentru mitologia dacoromană, stimulată de contemporanii săi, Bolintineanu și Eminescu, poate fi probată și cu proiectul de epopee în 18 cînturi „Daciada“ — aflat printre manuscrisele de la Bacău. Ca și în povestirea „Din altă lume“ (de fapt ultima variantă a romanului „Misterele românilor“), Grandea urmărea în proiectata epopee același scop ideologic și educativ. Romantic, prin aspirații și sentimente, el se înscrie, cel puțin prin intenție, printre urmașii cutezători ai lui Budai-Deleanu, Eliade, Negruzzi și Bolintineanu, care încercaseră să folosească epopeea ca specie potrivită de a cînta momentele glorioase din istoria poporului nostru, Grandea dovedindu-se chiar mai realist decît înaintașii săi, evocînd și glorificînd deopotrivă virtuțile strămoșilor noștri daci și romani, rămînînd consecvent sentimentelor sale din tinerețe, sintetizate în poezia „Patria“ (1858) :

„Unde sînt acele timpuri de antică strălucire ?
Unde sînt acele brațe ce da moarte prin dușmani ?
Acei domni ce pentru țară își dădeau cu mulțumire
Sîngele și chiar viața, dragi odrasle din romani“.

LÉGENDES ET NOUVELLES PAR GR. H. GRANDEA INSPIRÉS DE LA GUERRE POUR INDÉPENDENCE

RÉSUMÉ

Parmis les autres oeuvres Gr. H. Grandea a écrit quelques légendes et nouvelles inspirées de la guerre pour l'independence de la Roumanie. Les plus importantes sont : *La pipe de sergent Coman, Le blesse de Grivittza et „Du l'autre monde (Souvenirs de la guerre turco-roumain).* La dernière, inspirée de „Les Mystères du peuple“, par Eugène Sue, relève les virtus ancestrales du peuple roumain prouvées sur les plaines du Plevna.

16. *Ibidem*, p. 381.

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro

http://www.cimec.ro / http://cmiabc.ro